קרוב אליך

אל המקורות - בדרך חדשה

ספר במדבר

אילן פרייס

Ilan Price

Close to you

אילן פרייס

קרוב אליך – ספר במדבר

הגהה, עריכה והוצאה לאור: אילן פרייס

עיצוב הכריכות בסדרה: עמשא מנחם, סטודיו זיפים.

הדפסה: ייקבע בעתיד

תמונת שער – הכאת הסלע – תחריט מאת גוסטב דורה, (1832-1883).

כל הזכויות שמורות

© תשפ"ז 2026 אילן פרייס

מותר להעתיק, לצלם, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר, מספרי סדרה זו, לצרכי עיון ולימוד. אין לעשות שימוש מסחרי כלשהו בספרי הסדרה, כהגדרתם לעיל, בכולם או בחלקים מהם, אלא אך ורק לאחר קבלת רשות מפורשת בכתב מהמחבר.

כל הזכויות לטקסטים מצוטטים שמורות למחברם וכל הזכויות לתמונות שמורות ליוצרן.

כל הזכויות למילות השירים שבסדרה, שמורות למחברי השירים ולאקו"ם. נרכש מאקו"ם רישיון להעתקת מילות השירים.

בהתאם לסעיף 27 א לחוק זכות יוצרים תשס"ח- 2007, נעשה מאמץ גדול לאתר בעלי זכויות על יצירות שנכללו בספרים, ולקבל אישור שימוש. חלק גדול מהמקורות בעל רשיונות המותרים לשימוש הכלל. אם בכל זאת מאן דהוא סבור כי הופרו זכויות של יוצרים, ניתן ליצור עמי קשר לדוא"ל: lehiyotyehudi38@gmail.com

בס"ד

קרוב אליך

ספר במדבר

תוכן עניינים

פרשת בְּמִדְבַּר 8

פרק א – גיל הגיוס לצבא; נשיאי השבטים; מפקד בני ישראל ליד הר סיני; משמעות ה"דגל"; הציווי להפקיד את הלויים על המשכן וכליו. 8

סיכום פרק א 11

פרק ב – סמלי הדגלים; סדר החנייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם – לא כרונולוגי; מפקד אחד או שני מפקדים? 12

סיכום פרק ב 14

פרק ג - תולדות אהרון – למה?; מנין הלויים מגיל חודש ומעלה ויעודם לשרת בעבודת המשכן; למה מספר הלויים היה כה קטן יחסית? סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם; מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העודפים ע"י הלויים; מה מסביר את מספר הבכורות ביחס לסך האוכלוסיה? 16

סיכום פרק ג 20

פרק ד – סדר עבודת בני קהת – הארון, השולחן, המנורה, מזבח הזהב וכליהם. 21

סיכום פרק ד 22

פרשת נָשֹׂא 25

פרק ד - המשך: סדר עבודת בני גרשון – יריעות המשכן מִכסי המשכן, קלעי החצר ומסך שער החצר; סדר עבודת בני מררי – הקרשים, העמודים, האדנים, יתדות, מיתרים; מנין הלויים מבני 30 עד 50. 25

סיכום פרק ד - (המשך) 27

פרק ה – שילוח הטמאים מן המחנות השונים; הכניסה להר הבית היום; גורל גזל הגר שנפטר בלי יורשים; חשיבות הווידוי על עוונות; מצוות הבאת ביכורים; פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; כסוי ראש לנשים נשואות; מבחן המים המאררים; למה גברים החשודים בבגידה לא שותים? 28

סיכום פרק ה 36

פרק ו - הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?; נזירות שמשון הגבור - במה התבטאה; מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי; הרב הנזיר דוד כהן ז"ל; ברכת כוהנים – מה' או מהכוהנים? 38

סיכום פרק ו 44

פרק ז – קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך בעניין נשיאת הארון; משמעות הקרבנות; ממתי יודעים שצורת הארץ כדור? למה חוזרים כל כך הרבה פעמים על כל קרבנות הנשיאים? 46

סיכום פרק ז..... 51

פרשת בְּהַעֲלֹתְךָ..... 52

פרק ח – שוב סדר הדלקת הנרות במנורה; רמז להדלקת החשמונאים?; טהרת הלויים והנפתם; מאיזה גיל התחיל שירות הלויים באוהל מועד, 25 או 30? 52

סיכום פרק ח..... 57

פרק ט - קרבן פסח שנה אחרי יציאת מצרים; דיני פסח שני; סדר מסעי ישראל – עניין הענן 58

סיכום פרק ט..... 60

פרק י - החצוצרות להיקהל ולהסעה; האם התקיעות והתרועות כמו בראש השנה?; הקשר לצפירות ביום השואה ויום הזכרון; מסע המחנות; יתרו חזר למדין או המשיך אתם? 61

סיכום פרק י..... 65

פרק יא – המתאוננים והמתאווים; הייאוש של משה; האצלת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד במחנה; אכילת השליו ועונשה 67

סיכום פרק יא..... 74

פרק יב – דיבת מרים במשה; מי זאת ה"אשה הכושית"?; נבואת משה לעומת נבואת שאר הנביאים; עונשה של מרים..... 75

סיכום פרק יב..... 79

פרשת שְׁלַח..... 81

פרק יג – יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ - של ה' או של העם? לאיזו מטרה?; הנחיות משה לתרים את הארץ; ביצוע המשימה; מי בא לחברון, עיר הענקים? האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ 81

סיכום פרק יג..... 87

פרק יד - בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרון; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והויכוח האקטואלי; הגישה ההפוכה האמונית של כלב ויהושע; כעס ה' על העם ותפילתו של משה לרחמים; סליחת ה' המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כָּלֵב ושכרו; עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים; למה הגיע למעפילים למות?; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט..... 88

סיכום פרק יד..... 97

פרק טו - בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר; מצוות הפרשת חלה ומשמעותה; קרבנות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן; כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד; מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד? מצוות ציצית בבגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים בסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו. 100

סיכום פרק טו..... 115

פרשת קֹרַח..... 122

פרק טז - המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה ובסמכותו; תגובתו של משה ומבחן הקטורת; הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה; איום ה׳ לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרון; אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטיזם; האם העונש היה צודק? איך האדמה בלעה את קורח ועדתו; 250 מקריבי הקטורת נשרפים. 122

סיכום פרק טז..... 132

פרק יז - מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה; המגפה נעצרת דווקא ע״י הקטורת; המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון 133

סיכום פרק יז..... 136

פרק יח - חובת השמירה על המשכן ע״י הלויים כהגנה על בני ישראל; מתנות הכהונה; מתנת המעשר ראשון ללויים, כפיצוי על אי קבלת נחלה ובתמורה לעבודתם במשכן 137

סיכום פרק יח..... 142

פרשת חֻקַּת 145

פרק יט - חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה; דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת?.....145

סיכום פרק יט..... 150

פרק כ - פרשת מי מריבת קדש; פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה?; מה הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים? חטא הכאת הסלע ע״י משה; במה בעצם חטא משה?; העונש החמור של משה ואהרון - אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?; השליחות אל מלך אדום, הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום; הבקשה לקנות מים מאדום; פטירת אהרון על הֹר הָהָר; איפה הוא נמצא? האבל הכבד של העם על אהרון 153

סיכום פרק כ..... 162

פרק כא - המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית; מצוות שחרור או פדיון שבויים; עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה; המסע הנסי לגבול מואב; שירת הבאר; המלחמה בסיחון ודברי המושלים; כיבוש יעזר ובנותיה; המלחמה בעוג מלך הבשן וכיבוש ארצו 165

סיכום פרק כא..... 174

פרק כב – הגעת ישראל לערבות מואב.....175

פרשת בָּלָק..... 179

פרק כב - מי זה בלק בן צפור?; למה פחד מואב מפני ישראל?; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמינו לקלל את ישראל; מי היה בלעם ובמה התפרסם?; סירובו של ה׳ שבלעם ילך לקלל את ישראל; השליחות השניה של בלק לבלעם; ה׳ מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה׳ שם בפיו; סיפור פתיחת פי האתון של בלעם; למה חרה אף ה׳ שבלעם הלך, הרי הוא אפשר לו?; מי המלאך ״וחרב

שלופה בידו״; איך אתון יכולה לדבר?; בחירתו החופשית של בלעם; מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות 179

סיכום פרק כב 186

פרק כג - הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל; תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם: קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל; ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה. 187

סיכום פרק כג 190

פרק כד - המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ; התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם; עצת בלעם - המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל - מה שוות קללותיו? 192

פרק כה - חטא ישראל עם בנות מואב ומדין בבעל פעור, כולל עבודה זרה; הציווי לשופטי ישראל לתת עונשי מוות; המגפה שפרצה; מעשה איש ישראל והמדיינית; רציחתם ע״י פנחס הקנאי ועצירת המגפה 198

סיכום פרק כה 199

פרשת פִּינְחָס 203

פרק כה (המשך) – ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?; הציווי לצרור את המדיינים 203

סיכום פרק כה (המשך) 207

פרק כו - מִפקד בני ישראל - מה ההבדלים במספרים, לעומת המִפקד בשנה השניה ליציאת מצרים?; מי זו שרַח בת אשר; הציווי על שיטת חלוקת הארץ ע״פ גורל וגם ע״פ גודל אוכלוסיה; דיני ירושה ע״פ התורה; העדפת יורשים; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי; מִפקד הלויים 208

סיכום פרק כו 215

פרק כז - בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?; לקראת פטירתו, משה מבקש מה׳ שימונה מנהיג במקומו; מנוי יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם? 218.

סיכום פרק כז 221

פרק כח - קרבן התמיד - למה מובא שוב? קרבנות מוספי שבת, ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים 222

סיכום פרק כח 226

פרק כט – מה משמעות התרועה בשופר בראש השנה? למה צריך להקריב כל כך הרבה פרים וכבשים בסוכות? 227

סיכום פרק כט 232

תחילת פרק ל – סוף פרשת פינחס 232

פרשת מַטות 234

פרק ל – המשך: האם רצוי לידור נדרים ולהישבע; שבועת אמונים לצה״ל; אופן התרת נדרים לאיש או לאישה; מה זה ״כל נדרי״? 234

סיכום פרק ל 240

פרק לא - נקמת ה׳ ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין - האין זה אכזרי? ; למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות? ; דיני הגעלת כלים לא כשרים וטהרתם מטומאת מת; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית; מתן מכס 0.2% מהשלל ע״י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע״י העדה ללויים; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השניה; לפי רוח התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא; כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה..... 241

סיכום פרק לא 247

פרק לב - בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה; תוכחת משה וההשוואה למרגלים; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא; התייחסות לירידה מן הארץ; תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ; סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן; למה משה מתנה תנאי כפול? ; הסכמת בני גד וראובן לתנאי; גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה? ; התיישבות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה; האם עבר הירדן חלק מארץ ישראל..... 248

סיכום פרק לב 256

פרשת מַסְעֵי 260

פרק לג – רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה? ; מסלול מסעות בני ישראל; מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית בהשארת הכנענים בארץ 260

סיכום פרק לג 264

פרק לד - מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ ״צפונית״ יותר מהמדינה כיום; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום? קדושה ראשונה וקדושה שניה; שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות..... 266

סיכום פרק לד 268

פרק לה - מתן ערים ומגרשיהם ללויים; חשיבות ״ריאה ירוקה״ בתחום הערים; ערי המקלט ודיניהן; הגדרת רוצח במזיד ורוצח בשגגה; תפקיד ״גואל הדם״; הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?..... 270

סיכום פרק לה 275

פרק לו - הגבלת נישואי בנות צְלָפְחָד וכל בת יורשת נחלה, לבני השבט שלה בלבד; תוקף משך ההגבלה. 278

סיכום פרק לו 279

תרשים של מעבר תקשורת ושפע אלוקים לעולם במצבים שונים – ע״פ תפיסה תורנית– (הצעה) 280

אינדקס 283

פרשת בְּמִדְבַּר

פרק א – גיל הגיוס לצבא; נשיאי השבטים; מפקד בני ישראל ליד הר סיני; משמעות ה"דגל"; הציווי להפקיד את הלויים על המשכן וכליו.

מפקד בני ישראל ליד הר סיני

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּאֹהֶל מוֹעֵד, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת כָּל זָכָר לְגֻלְגְּלֹתָם. מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצִבְאֹתָם, אַתָּה וְאַהֲרֹן. וְאִתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לַמַּטֶּה, אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעַמְדוּ אִתְּכֶם: לִרְאוּבֵן, אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר. לְשִׁמְעוֹן, שְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. לִיהוּדָה, נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. לְיִשָּׂשכָר, נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר. לִזְבוּלֻן, אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. לִבְנֵי יוֹסֵף, לְאֶפְרַיִם, אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד; לִמְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. לְבִנְיָמִן, אֲבִידָן בֶּן גִּדְעֹנִי. לְדָן, אֲחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי. לְאָשֵׁר, פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן. לְגָד, אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. לְנַפְתָּלִי, אֲחִירַע בֶּן עֵינָן. אֵלֶּה קְרִיאֵי (קְרוּאֵי) הָעֵדָה, נְשִׂיאֵי מַטּוֹת אֲבוֹתָם, רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמֹת. וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי וַיִּתְיַלְּדוּ עַל-מִשְׁפְּחֹתָם, לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְגֻלְגְּלֹתָם. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַּר סִינָי.
(במדבר א, א-יט)

מה גיל הגיוס לצבא לפי פסוק ג? (מתאים להתייחסות או לדיון בשולחן שבת או במיפגש).

לפי הרמב"ן זה מלמד שאין גיוס לצבא בפחות מגיל 20, וכמו שאמרו (מסכת אבות ה, כא): "בן עשרים לרדוף" – (שם הכוונה הוא אחר מזונותיו ופרנסתו, לא אחרי מחבלים).
אבל הרמב"ן מוסיף שאולי פירוש "כל יוצא צבא", הוא לאו דווקא במובן הבטחוני אלא הכוונה לכל היוצאים להיקהל בעדה, "כי הנערים לא יקהלו בתוך העם". כל אסיפת עם נקראת "צבא", כמו "לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד" (להלן ח, כד), "יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה" (שם, פסוק כה). שם מדובר בעבודת שירות הלויים במשכן, ולא בצבא בטחון.

למה משה נצטווה למנות את היוצאים לצבא בישראל לצבאותם?

רש"י אומר "מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה". הרמב"ן מפרש שלפני חטא המרגלים, בני ישראל היו אמורים להיכנס לארץ תוך כמה חודשים. לכן היה צורך במפקד לצרכים צבאיים ולתכנון חלוקת הארץ לפי השבטים וגודלם.

מי הם נשיאי השבטים? מה מייחד אותם?

על פי מדרש ספרי, הנשיאים היו השוטרים היהודים שמינו המצרים על היהודים בשעבוד מצרים, והוכו על ידי השוטרים המצרים, כאשר בני ישראל לא יצרו את מכסת הלבנים.

וַיִּהְיוּ בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם, כָּל זָכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה רְאוּבֵן, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, כ-כא)

מה הכוונה "לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם"? הרי אין כאן מנין לפי משפחות אלא מספר אחד לכל שבט?

לפי רש"י, המנין נעשה לגבי המשפחות המיוחסות, דרך אבות המשפחה, לאותו שבט, אך המנין הסופי התייחס רק לרמת השבט. כלומר שהשיוך לשבט נקבע לפי אבות המשפחות, שלכולם היה אילן יוחסין.

לִבְנֵי שִׁמְעוֹן, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, פְּקֻדָיו בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם, כָּל זָכָר, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן - תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.

לִבְנֵי גָד, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד - חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים.

לִבְנֵי יְהוּדָה, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה - אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת.

לִבְנֵי יִשָּׂשכָר, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר - אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן - שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

לִבְנֵי יוֹסֵף, לִבְנֵי אֶפְרַיִם, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם - אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת.

לִבְנֵי מְנַשֶּׁה, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה - שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם.

לִבְנֵי בִנְיָמִן, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה בִנְיָמִן - חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

לִבְנֵי דָן, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה דָן - שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת.

לִבְנֵי אָשֵׁר, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אָשֵׁר - אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת.

בְּנֵי נַפְתָּלִי, תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כֹּל יֹצֵא צָבָא. פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה נַפְתָּלִי - שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר אִישׁ, אִישׁ אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָיו הָיוּ. וַיִּהְיוּ כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל. וַיִּהְיוּ כָּל הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם. (במדבר א, כב-מז)

למה הלויים לא התפקדו?

רש"י, לפי מדרש במדבר רבה ובבא בתרא, קכא, "כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבדו". מטרות המנין היו בעיקר ידיעת גודל הצבא לקראת הכניסה לארץ וכן חלוקת הארץ לפי גודל השבטים. כידוע, לשבט לוי לא ניתנה נחלה, לכן איננו שייך למנין לפי שבטים. בנוסף, יתכן שלא היה מיועד להשתתף במלחמות ישראל, (מאותה סיבה שלא ניתנה לו נחלה), אלא לשרת במשכן ובתפקידי קודש.

הציווי למנות את הלויים על המשכן וכליו; משמעות הדגל.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אַךְ אֶת מַטֵּה לֵוִי לֹא תִפְקֹד וְאֶת רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאַתָּה הַפְקֵד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל כֵּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ, הֵמָּה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְהֵם יְשָׁרְתֻהוּ, וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ. וּבִנְסֹעַ הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבַחֲנֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת. וְחָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצִבְאֹתָם. וְהַלְוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֲדַת בְּנֵי

יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ הַלְוִיִּם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כֵּן עָשׂוּ. (במדבר א, מח-נד)

מה חשיבות הדגל? (פסוק נב)

באופן כללי, הדגל משמש מאז העבר הרחוק כאמצעי זיהוי בעת מלחמות, כדי שהכוחות יוכלו להבחין בינם לבין האויב וגם כדי לדעת לאיזה כוון לנוע בשטח. בגלל המרחקים הגדולים, לאוניות בים יש צורך גדול בשימוש בדגלים כאמצעי זיהוי ותקשורת ביניהן.
מעבר לחשיבות הצבאית, דגלי השבטים בטאו את היחודיות והמאפיינים של כל שבט. ראו ציורי דגלי השבטים בתוספת לפרשה. בעם ישראל אמורה להיות אחדות, אך לא אחידות, וחשוב שכל שבט ישמור על מסורותיו ויחודיותו. יחד עם זאת, חשוב שכולם יחנו סביב המשכן, הנושא את התורה ואת עבודת הקודש, וזה מה שמאחד את כל שבטי ישראל ומייחד את עם ישראל בין העמים.

למה כתוב שוב שהלויים יחנו סביב המשכן?

הרמב"ן מפרש: וטעם "ושמרו הלויים את משמרת משכן העדות", שישמרו אותו בלילה וילכו סביב המשכן, כמו שאמרו (ספרי, קורח, קטז), הכוהנים שומרים מבפנים והלויים מבחוץ, והם כולם כשומרי ראש של המלך. הוא מוסיף שאע"פ שזה נאמר במשכן בהיותו בין הדגלים במדבר, זה מכוון אל מצווה לדורות גם במקדש, כי מכאן תקנו 24 משמרות הכהונה בבית המקדש.

סיכום פרק א

הפרק דן במפקד בני ישראל, המתאימים ליציאה לצבא, בני 20 שנה ומעלה, ליד הר סיני. הסיבה למפקד היא חיבת הקב"ה כלפי ישראל, או לצרכים צבאיים, וכן כהכנה לחלוקת הנחלות לשבטים. ראינו שהדגלים, מעבר לפונקציה המעשית שלהם לצרכי תנועה בשטח בעת שגרה ובעת מלחמה, גם סימלו את המאפיינים והיחודיות של כל שבט. משה הצטווה למנות גם את הלויים, שעליהם לחנות סביב המשכן.
בקשר אלינו, ניתן ללמוד מכך, שיש חשיבות בשמירה על מאפיינים ומנהגים של קבוצות ועדות בישראל ואין מקום לכפות אחידות, יצירת "כור היתוך", כפי שנעשה בשנים הראשונות אחרי קום המדינה. בנוסף, נלמד כי מרכז חיינו, הגורם המאחד, היא התורה והמצוות המסומלות ע"י המשכן.

פרק ב - סמלי הדגלים; סדר החנייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם – לא כרונולוגי; מפקד אחד או שני מפקדים?

סדר החנייה של שבטי ישראל מסביב לאוהל מועד וסדר מסעם

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: אִישׁ עַל דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת לְבֵית אֲבֹתָם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֹהֶל מוֹעֵד יַחֲנוּ. וְהַחֹנִים קֵדְמָה מִזְרָחָה דֶּגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה לְצִבְאֹתָם וְנָשִׂיא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. וְהַחֹנִים עָלָיו, מַטֵּה יִשָּׂשכָר - וְנָשִׂיא לִבְנֵי יִשָּׂשכָר נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר. וְצִבְאוֹ וּפְקֻדָיו, אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. מַטֵּה זְבוּלֻן - וְנָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו, שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת לְצִבְאֹתָם, רִאשֹׁנָה יִסָּעוּ. (במדבר ב, א-ט)

מה הכוונה "אִישׁ עַל-דִּגְלוֹ בְּאֹתֹת"?

רש"י: כל דגל היה לו אות ומפה צבועה תלויה בו. צבעו של זה לא כצבעו של זה. צבע כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן המשפט ומתוך כך יכיר כל אחד את דגל השבט. הרמב"ן פירש: "סימנים היו בכל דגל, וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן צורת אדם ומצוירים עליו דודאים, ובדגל יהודה צורת אריה, כי בו המשילו יעקב (בראשית מט, ט), ובדגל אפרים צורת שור, מטעם "בכור שורו" (דברים לג, יז), ובדגל דן צורת נשר, עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא. ראו תמונות של הדגלים בסוף הפרשה.

למה התורה חוזרת שוב על מנין השבטים?

הרמב"ן מפרש: להודיע שמימי המנין, ב - א באייר, ועד שנתקנו המחנות וחנו לדגליהם וכן נסעו, ב- כ באייר, לא נפקד מהם איש, וזה מעשה נס שמשך עשרים יום לא מת אחד מכל העם הגדול הזה.

מה מסביר את הרכב המחנות? הוא לא לפי סדר הלידה של בני יעקב.

הרמב"ן מסביר שהכוונים של מיקום המחנות מתחילים ממזרח כמהלך השמש, ואחריו הדרום ואחריו המערב ואחריו הצפון. "ודגל יהודה (ובני לאה – יששכר וזבולון), במזרח, כי הוא נוסע בראשונה שהוא הנגיד – (המנהיג), כמו שצווה ה' (בתחילת ספר שופטים), וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּה' לֵאמֹר: מִי יַעֲלֶה לָּנוּ אֶל-הַכְּנַעֲנִי בַּתְּחִלָּה לְהִלָּחֶם בּוֹ. וַיֹּאמֶר ה', יְהוּדָה יַעֲלֶה; הִנֵּה נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיָדוֹ. וראובן בדרום, לכבוד הבכורה. ושני הדגלים הסמוכים לראובן

מבני לאה - שמעון, ובכור שפחתה הנולד על ברכיה - (גד), ודגל אחד לבני רחל במערב - (אפרים, מנשה, בנימין), ודגל שאר בני השפחות בצפון - אחרונים, (דן, אשר, נפתלי).

האם יש משמעות לכוון החנייה סביב המשכן?

לפי האברבנאל, חשוב ששני המחנות הגדולים והחזקים, של יהודה ושל דן, ישמרו על המשכן מקדימה ואחורה. הסכוי שיותקפו מהצדדים הוא פחות סביר וגם אם כן, הכוחות האחרים יוכלו לתגברם מהר.

דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תֵּימָנָה לְצִבְאֹתָם, וְנָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן - אֱלִיצוּר בֶּן-שְׁדֵיאוּר. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו, שִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְהַחוֹנִם עָלָיו, מַטֵּה שִׁמְעוֹן, וְנָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, תִּשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. וּמַטֵּה גָד - וְנָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן רְעוּאֵל. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן - מְאַת אֶלֶף וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים לְצִבְאֹתָם, וּשְׁנִים יִסָּעוּ. וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד, מַחֲנֵה הַלְוִיִּם, בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת - כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ, אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם. (במדבר ב, י-יז)

דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה, וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם, אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה, וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם. וּמַטֵּה בִּנְיָמִן, וְנָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן-גִּדְעֹנִי. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל-הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם - מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם, וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ.
(במדבר ב, יח-כד)

דֶּגֶל מַחֲנֵה דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם, וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת. וְהַחֹנִים עָלָיו, מַטֵּה אָשֵׁר, וְנָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וּמַטֵּה נַפְתָּלִי, וְנָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי, אֲחִירַע בֶּן עֵינָן. וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. כָּל הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה דָן, מְאַת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, לָאַחֲרֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם.
(במדבר ב, כה-לא)

אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם; כָּל פְּקוּדֵי הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם, שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. וְהַלְוִיִּם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת

מֹשֶׁה. וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כֵּן חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכֵן נָסָעוּ אִישׁ לְמִשְׁפְּחֹתָיו עַל בֵּית אֲבֹתָיו. (במדבר ב, לב-לד)

איך יתכן שסך מספר בני ישראל, 603,550 גברים בני 20 ומעלה, הוא שווה בדיוק למנין הראשון, בספר שמות לח, כה – כו, לפי מחצית השקל שנתנו? למה היה צריך למנות עוד פעם כעבור חצי שנה בלבד?

רש"י התייחס לשאלה זו בשמות ל, ט"ז, דיבור המתחיל: וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל-עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד... הוא מסביר שהיו שני מניינים, אחת בתחילת נדבתן למשכן אחר יום הכפורים, בתשרי בשנה ראשונה ואחת בשנה שנייה באייר משהוקם המשכן. "ואם תשאל, וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שווים 603,550 ולא יתכן שלא היו בשעת המנין הראשון בני 19 שנה שלא נמנו ובשניה נעשו בני 20. תשובה לדבר, שמבחינת שנות אנשים, (הגיל), בשנה אחת נמנו, אבל למנין יציאת מצרים היו שתי שנים, לפי שליציאת מצרים מונים מניסן ונבנה המשכן בשנה הראשונה והוקם בשניה, שנתחדשה השנה השניה באחד בניסן, אבל שנות האנשים מנויין למנין שנות עולם (השנה החקלאית) המתחילות בתשרי. נמצאו שני המניינים בשנה אחת, (מבחינת גיל האנשים).

הסבר זה הוא קצת מוזר שכן לכל אדם יש יום הולדת משלו ואין ראש שנה אחד לגילאי אנשים. חוץ מזה אין התייחסות לפטירת אנשים.

הרב אלחנן סמט, בספרו "עיונים בפרשות השבוע", (עיונים בפרשות השבוע, סדרה ראשונה, הוצאת מעליות שע"י ישיבת מעלה אדומים, פרשת במדבר), מציג כמה תשובות. ביניהן, תשובת הרמב"ן, שמספר המתים ומספר בני 19 שנעשו בני 20, התקזזו, או תשובה אחרת, שבמנין הראשון נכללו בני שבט לוי ובשני לא נכללו, אך בני 19 שהפכו לבני 20 והפחתת הנפטרים, השלימו את המנין. עדיין הסבירות לשוויון מדויק בין שני המפקדים היא קטנה ביותר, (אך אפשרית).

הרב סמט מציג כסבירה ביותר, את תשובת הרב קאסוטו, בפירושו לספר שמות, עמוד 329. ע"פ תעודות שנתגלו בעיר מארי בגבול סוריה - עירק, מהמאה ה- 18 לפה"ס, עריכת מפקד לקחה כמה חודשים. קודם נערכו רשימות ראשוניות על לוחות טין ואחר כך פקידים מיינו אותם ורשמו את הסיכומים. בני ישראל השתמשו כנראה באותה השיטה, בעזרת חרסים.

לטענתו, מדובר <u>באותו מפקד</u>, אשר החל בתחילת הקמת המשכן ותרומת מחצית השקל, ובאחד באייר בשנה שלאחר מכן החלו המיון והסיכומים, ע"פ הרשימות שנערכו בעת מתן מחצית השקל. על כן סך המנין הוא זהה.

סיכום פרק ב

בפרק, דנו בסמלי אותות הדגלים, בהרכב מחנות השבטים, אשר לא סודרו לפי סדרת לידתם אלא לפי אימהות השבטים, כאשר יהודה צועד בראש. שאלנו איך יתכן שסך מנין בני ישראל, בני 20 ומעלה שווה בדיוק למספרם ע"י מחצית השקלים שנאספו חצי שנה לפני כן. ראינו שיש שהציעו

שמדובר בנס, כאשר בני 19 שנהיו בני 20 התקזזו עם הנפטרים בינתיים, אולי תוך הפחתת הלויים אשר נכללו במנין הראשון ולא בשני. ראינו הסבר אחר, לפיו מדובר במפקד אחד, אשר החל, באופן כללי בלבד, עם איסוף מחציות השקלים, והסתיים כעבור כמה חודשים, לאחר מיון ועריכת רשימות משנה, לפי משפחות ושבטים.

פרק ג - תולדות אהרון – למה?; מנין הלויים מגיל חודש ומעלה ויעודם לשרת בעבודת המשכן; למה מספר הלויים היה כה קטן יחסית? סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם; מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העודפים ע"י הלויים; מה מסביר את מספר הבכורות ביחס לסך האוכלוסיה?

תולדות אהרון

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינָי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן, הַבְּכֹר נָדָב וַאֲבִיהוּא, אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר. אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁחִים אֲשֶׁר מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן. וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי ה' בְּהַקְרִבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה' בְּמִדְבַּר סִינַי וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם, וַיְכַהֵן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אַהֲרֹן אֲבִיהֶם. (במדבר ג, א-ד)

למה התורה מביאה כאן את תולדות אהרון?

כותב הרמב"ן: הטעם שהזכיר את תולדות אהרן ומשה במקום הזה, כי כאשר השלים את מספר כל ישראל לתולדותם לבית אבותם, רצה להזכיר תולדות שבט לוי, לכן התחיל בראשי השבט ההוא.

למה התורה לא מביאה גם את תולדות משה, אשר הוזכר בפסוק א?

לפי הרשב"ם, הזכרת משה מתייחסת לאמור בפסוק יט להלן. משה נכלל במשפחת עמרם. במשפחה זו היו רק משה ובניו, אשר לא היו כוהנים.
רש"י מפרש: ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה, לפי שהוא למדם תורה. מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו.

יעוד הלויים לשרת בעבודת המשכן

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הַקְרֵב אֶת מַטֵּה לֵוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְשֵׁרְתוּ אֹתוֹ. וְשָׁמְרוּ אֶת-מִשְׁמַרְתּוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרֶת כָּל הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת-עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְשָׁמְרוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. וְנָתַתָּה אֶת הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִם נְתוּנִם הֵמָּה לוֹ, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו תִּפְקֹד וְשָׁמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת.
וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. כִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה, לִי יִהְיוּ אֲנִי ה'. (במדבר ג, ה-יג)

מנין הלויים מגיל חודש ומעלה; סדר חניית הלויים מסביב למשכן ועבודתם

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר: פְּקֹד אֶת בְּנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם, כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה תִּפְקְדֵם. וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל-פִּי ה' כַּאֲשֶׁר צֻוָּה. וַיִּהְיוּ אֵלֶּה בְּנֵי לֵוִי בִּשְׁמֹתָם, גֵּרְשׁוֹן וּקְהָת וּמְרָרִי. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם, לִבְנִי וְשִׁמְעִי. וּבְנֵי קְהָת לְמִשְׁפְּחֹתָם, עַמְרָם וְיִצְהָר, חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל. וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם, מַחְלִי וּמוּשִׁי, אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַלֵּוִי לְבֵית אֲבֹתָם. לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעִי, אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי. פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה, פְּקֻדֵיהֶם שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יָמָּה. וּנְשִׂיא בֵית-אָב לַגֵּרְשֻׁנִּי, אֶלְיָסָף בֶּן לָאֵל. וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל, מִכְסֵהוּ וּמָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְקַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מֵיתָרָיו לְכֹל עֲבֹדָתוֹ. (במדבר ג, יד-כו)

למה הלויים נפקדים מבן חודש ומעלה? לתינוקות ולילדים הרי אין תפקיד עדיין.

נראה בהמשך שהלויים פדו את הבכורות. הבכורות נפדים בפדיון הבן, בגיל חודש ומעלה, לכן גם הלויים הפודים, נמנו מבני חודש ומעלה.

וְלִקְהָת מִשְׁפַּחַת הָעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי - אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי. בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה, שְׁמֹנַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי קְהָת יַחֲנוּ עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן תֵּימָנָה. וּנְשִׂיא בֵית אָב לְמִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי אֱלִיצָפָן בֶּן עֻזִּיאֵל. וּמִשְׁמַרְתָּם - הָאָרֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנֹרָה וְהַמִּזְבְּחֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָּהֶם וְהַמָּסָךְ וְכֹל עֲבֹדָתוֹ. וּנְשִׂיא נְשִׂיאֵי הַלֵּוִי אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, פְּקֻדַּת שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ.

לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפְּחֹת מְרָרִי. וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפַּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם. וּנְשִׂיא בֵית אָב לְמִשְׁפְּחֹת מְרָרִי, צוּרִיאֵל בֶּן אֲבִיחָיִל, עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה. וּפְקֻדַּת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מְרָרִי קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו וְכָל כֵּלָיו וְכֹל עֲבֹדָתוֹ. וְעַמֻּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם.

וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת. כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' לְמִשְׁפְּחֹתָם, כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף. (במדבר ג, כז-לט)

איך יתכן ששבט לוי היה כל כך קטן ביחס לשבטים האחרים?

עונה הרמב"ן: ואני חושב, שזה חיזוק למה שאמרו רבותינו (תנחומא, וארא ו) כי שבטו של לוי לא היה בשעבוד מלאכת מצרים ובעבודת פרך. והנה ישראל, אשר מררו המצרים את חייהם בעבודה קשה כדי למעטם, היה הקב"ה מרבה אותם כנגד גזרת מצרים כמו שאמר (שמות א, יב) "וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ", וכמו שנאמר עוד בגזרת "אם בן הוא והמיתן אותו"... "וירב העם ויעצמו מאד" (שם, פסוק כ), כי היה הקב"ה אומר: נראה דבר מי יקום, ממני או מהם? אבל שבט לוי היו פרים ורבים כדרך כל הארץ ולא עלו למעלה כשאר השבטים. הוא מוסיף ש"אולי היה זה מכעס הזקן (יעקב אבינו) עליהם - (שמעון ולוי), כי שמעון שהוא עכשיו מרובה באוכלוסין נתמעט בכניסתו לארץ לעשרים ושנים אלף, ולוי שהוא שבט חסידיו לא נתמעט במגפה".

חיבור המנין של בני לוי נותן 22,300 נפש? לאן נעלמו 300 איש?

רש"י עונה: ובפרטן אתה מוצא 300 יתרים. בני גרשון – 7,500, בני קהת – 8,600, בני מררי 6,200. ולמה לא כלל (את ה - 300) עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים ה - 273 בכורות העודפים על המנין לפדיון, (כפי שנראה בהמשך)? אמרו רבותינו, (דברי רבי יוחנן בן זכאי במסכת בכורות, ה, א): אותם 300 לויים, בכורים היו, ודי שיפקיעו את עצמם מן הפדיון.
כלומר, שהם נכנסו לקדושת הלויים, מפני היותם בעצמם בכורות ולא היה צורך לפדותם.

לפי פירוש רש"י, הלויים שהיו בכורות היו רק 1.3% מכלל הלויים, בני חודש ומעלה, כלומר אחד מ- 77. היתכן?

יש מפרשים שהכוונה רק לאותם בכורות לויים אשר נולדו אחרי יציאת מצרים, ולא כל הבכורות. זה תואם את פסוק יב לעיל: "כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה, לִי יִהְיוּ, אֲנִי ה' .
בנוסף, יש שהציעו שנמנו רק הבכורות מאב, ואם לגבר היו 2 נשים או יותר, רק הבכור שנולד ראשון באופן כללי, נחשב בכור, זאת ע"פ הנאמר בספר דברים כא, טו: כִּי-תִהְיֶיָן לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים, הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה, וְיָלְדוּ-לוֹ בָנִים, הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה; וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר, לַשְּׂנִיאָה, כך שבכל בית אב היה רק בכור אחד. פרשנות זו אינה נכונה שכן נאמר בפסוקים יב – יג לעיל, וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת-הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל-בְּכוֹר **פֶּטֶר רֶחֶם** מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. לפי זה, מדובר בפטר רחם של כל אישה. כאן הכוונה לקדושת הבכורות והצורך לפדותם. לעומת זאת, בספר דברים מדובר בזכויות הירושה של הבכורות.

מנין הבכורות והחלפתם ופדיון העודפים ע״י הלויים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: פְּקֹד כָּל בְּכֹר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמָעְלָה וְשָׂא אֵת מִסְפַּר שְׁמֹתָם. וְלָקַחְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי, אֲנִי ה', תַּחַת כָּל בְּכֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבְהֵמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ אֶת כָּל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי כָל בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעְלָה לִפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף, שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמְאַתָּיִם. (במדבר ג, מ-מג)

מה משמעות בהמות הבכורות והלויים?

לפי רש״י, צאן הלויים פדו את בכורי חמוריהם של ישראל, ושה אחד של בן לוי פדה כמה פטרי חמורים של ישראל.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֶמְתָּם, וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם, אֲנִי ה'. וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֹשָׁה וְהַשִּׁבְעִים וְהַמָּאתַיִם הָעֹדְפִים עַל הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלָקַחְתָּ חֲמֵשֶׁת חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים לַגֻּלְגֹּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח, עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל. וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פִּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֵת כֶּסֶף הַפְּדִיּוֹם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם. מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאֶלֶף, בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיִּם לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל-פִּי ה', כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת-מֹשֶׁה. (במדבר ג, מד-נא)

איך יתכן שמתוך כ- 600,000 גברים בני 20 ומעלה, רק 22,273 הם בכורות? זה יוצא 3.7%, או אחד מ- 27 ! אם נוסיף את הזכרים עד גיל 20 שאינם בכורות, זה יוצא עוד פחות.

יתכנו כמה הסברים. כפי שהשבנו לגבי בכורות הלויים, יתכן שהכוונה רק לאותם בכורות שנולדו אחרי היציאה ממצרים. יתכן גם ששעור התמותה של הבכורות היה גבוה יחסית לתמותת תינוקות אחרים.

קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר - למה משה מצטווה שוב לקחת את הלויים? זה כבר נאמר.

הכוונה עכשיו לקחת את הלויים ע״י פדיון הבכורות, 5 שקלים לבכור.

למה לא עשו פדיון לשאר הבכורות ורק לעודפים?

צריכים לומר שהקדושה עברה מהבכורות אל הלויים באופן ישיר, ללא צורך בפדיון. רק אותם בכורות שלא היו כנגדם לויים היו זקוקים לפדיון.

סיכום פרק ג

בפרק ראינו שבני אהרן נקראו תולדות משה לפי שלִמדם תורה. נערך מנין לבני לוי, אשר יועדו לעבודת המשכן. שאלנו למה שבט לוי היה קטן כל כך ביחס לשאר השבטים וראינו את תשובת הרמב"ן, שאולי בגלל שהם לא שועבדו בעבודת פרך, כשאר השבטים ולכן לא התברכו בריבוי נסיי כל כך. שאלנו איך יתכן שהיו כה מעט בכורות ביחס לכלל האוכלוסיה והעלינו את האפשרות שנמנו רק הבכורות שנולדו מיציאת מצרים והלאה. ראינו את אופן החלפת ופדיון הבכורות ע"י הלויים.

פרק ד - סדר עבודת בני קהת – הארון, השולחן, המנורה, מזבח הזהב וכליהם.

סדר עבודת בני קהת

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי קְהָת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. זֹאת עֲבֹדַת בְּנֵי קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים. וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְהוֹרִדוּ אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וְכִסּוּ בָהּ אֵת אֲרֹן הָעֵדֻת. וְנָתְנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וּפָרְשׂוּ בֶגֶד כְּלִיל תְּכֵלֶת מִלְּמַעְלָה וְשָׂמוּ בַדָּיו.

וְעַל שֻׁלְחַן הַפָּנִים יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת הַקְּעָרֹת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמְּנַקִּיֹּת וְאֵת קְשׂוֹת הַנָּסֶךְ, וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה. וּפָרְשׂוּ עֲלֵיהֶם בֶּגֶד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת בַּדָּיו.

וְלָקְחוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֶת מְנֹרַת הַמָּאוֹר וְאֶת נֵרֹתֶיהָ וְאֶת מַלְקָחֶיהָ וְאֶת מַחְתֹּתֶיהָ וְאֵת כָּל כְּלֵי שַׁמְנָהּ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ לָהּ בָּהֶם. וְנָתְנוּ אֹתָהּ וְאֶת כָּל כֵּלֶיהָ אֶל מִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט.

וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב יִפְרְשׂוּ בֶגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְשָׂמוּ אֶת בַּדָּיו. וְלָקְחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנָתְנוּ אֶל בֶּגֶד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה עוֹר תָּחַשׁ וְנָתְנוּ עַל הַמּוֹט. וְדִשְּׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו בֶּגֶד אַרְגָּמָן. וְנָתְנוּ עָלָיו אֶת כָּל כֵּלָיו אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם, אֶת הַמַּחְתֹּת אֶת הַמִּזְלָגֹת וְאֶת הַיָּעִים וְאֶת הַמִּזְרָקֹת כֹּל כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׂוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בַדָּיו.

וְכִלָּה אַהֲרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי כֵן יָבֹאוּ בְנֵי קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא יִגְּעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ, אֵלֶּה מַשָּׂא בְנֵי קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה - פְּקֻדַּת כָּל הַמִּשְׁכָּן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבְכֵלָיו. (במדבר ד, א-טז)

למה עכשיו מקדימים את בני קהת לבני גרשון? הרי גרשון היה בכור לוי.

כאן המנין הוא לפי חשיבות הכלים אשר נשאה כל משפחת לויים. בני קהת הופקדו על נשיאת הכלים הנקראים "קודש הקדשים": הארון, המנורה, השולחן וכו'. בני גרשון ומררי הופקדו על נשיאת המרכיבים החיצוניים יותר של המשכן – היריעות, הקלעים, הקרשים, העמודים וכו'.

מה אפשר ללמוד מפסוק ג: מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כָּל בָּא לַצָּבָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד?

העבודה והמלאכה של שבט לוי בקודש, מקבילות לשירות הצבאי של שאר השבטים. לכן ניתן אולי לומר שאם חלק מהצעירים החרדים יוכשר לשירות בקודש לטובת שאר העם (מורים, רבנים, דיינים, סופרי סת"ם, יצרני תשמישי קדושה, משגיחי כשרות, מוהלים, שוחטים, חברא קדישא, וכו'), וימלאו את התפקידים האלה נאמנה, לטובת כלל העם, יש מקום לפטור אותם משירות צבאי. יחד עם זאת, בעת תקופת מלחמת מצווה, כמו במצבינו היום, על כולם לשרת בצבא או בשירות לאומי.

למה הכוהנים היו צריכים לכסות את כלי המשכן לפני בוא הלויים לשאת אותם?

לפי הספורנו, החשש היה שמא הלויים יגעו בכלים כאשר הם גלויים, תוך כדי נסיון לזכות בנשיאתם, לפי שיטת "כל הקודם זוכה". מגע ישיר בכלי קודשי הקדשים ע"י מי שאינו בדרגת כהן, ימות, בדומה לאזהרה: הזר הקרב יומת (במדבר א, נא). לכן היו הלויים צריכים להמתין שהכוהנים ישימו כל לוי במקום נשיאתו לאחר כסוי הכלים.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: אַל תַּכְרִיתוּ אֶת שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם. וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֶל מַשָּׂאוֹ. וְלֹא יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ. (במדבר, יז-כ)

מי מתו אחרי שראו את הארון?

בימי עלי הכהן, אחרי שנשבה ארון הברית ע"י הפלישתים, פלישתים רבים מתו. אחרי שהחזירו את הארון בעגלה הקשורה לפרות, היא הגיעה לבית שמש. בשמואל א, ו, יט, נאמר: "וַיַּךְ בְּאַנְשֵׁי בֵית-שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בַּאֲרוֹן ה' וַיַּךְ בָּעָם שִׁבְעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם כִּי הִכָּה ה' בָּעָם מַכָּה גְּדוֹלָה". פירש המצודת דוד: וַיַּךְ - ה' הכה בהם על שפתחו הארון וראו בו בפנים, ולזה הכה בעם שבעים איש מגדולי העיר, והיו שקולים כחמישים אלף איש (מסכת סוטה לה, ב). יש המפרשים שהוכו 70 איש מבית שמש ועוד 50,000 משאר העם, בגלל פגיעה כלשהי בכבוד הארון.

סיכום פרק ד

בפרק מובא סדר עבודת בני קהת, אשר היו אחראים לנשיאת הארון, המנורה, השולחן ומזבח הזהב. ראינו שהעבודה של הלויים במשכן נקראת שירות של "צבא", ושיש מקום להחשיב שירות בקודש, לטובת הציבור הכללי, כמקביל לשירות צבאי. ראינו שקיימת סכנה בראיית כלי הקודש גלויים, ולכן על הלויים לבוא לשאתם רק אחרי שהכוהנים כיסו אותם.

הרעיון המרכזי של פרשת במדבר

הרעיון המרכזי הוא הסדר המופתי של מחנה ישראל בהליכתו לכיוון ארץ ישראל תוך מפקד והתארגנות צבאית, עם אותות ודגלים. המשכן, לב האומה, חונה באמצע ונשמר ע"י הכוהנים והלויים, דבר המסמל את מרכזיות התורה בחיי האומה, עד ימינו.

תוספת

הסמלים שעל דגלי השבטים

פסיפס של 12 שבטי ישראל. מקיר בית הכנסת עץ יוסף בגבעת מרדכי בירושלים ויקיפדיה, Mosaic_Tribes.jpg/שבטי_ישראל/wikipedia.org. / נחלת הכלל

ייצוג של כל אחד משנים עשר השבטים על חלון זכוכית בבית הכנסת זכרון משכן בשילה –- ויקיפדיה. מקור:צילם: דניאל ונטורה. רשיון Cc-by-sa-2.5,2.0,1.0 , תחת תנאי רישיון ה-GNU לשימוש חופשי במסמכים. תנסו להתאים את התמונות לשבטים.

מאפייני השבטים

לכל שבט היו מאפיינים מיוחדים: כך היו שבטים מלחמתיים כמו בנימין, גד ודן, היו שבטי מלוכה כמו יהודה ואפרים; היה שבט למדני כמו יששכר; היה שבט רועים כמו ראובן; היה שבט איכרים כמו אשר; היה שבט סוחרים ויורדי ים כמו זבולון והיה שבט כהונה כמו לוי. על פי הספירה המקובלת, מספר השבטים הוא כמספר חודשי השנה וכמספר המזלות בשמיים. לכל שבט היה

דגל בצבע מסוים ועליו סמל, וכן אבן חן מסוימת בחושן. הצבע בדגל תאם את הצבע של האבן שהתייחדה להם, והסמל לרוב היה לפי ברכת יעקב או ברכת משה לשבטים.

על פי ספר התודעה לרב אליהו כי טוב, אלו הם האבנים והדגלים של השבטים:

1. ראובן – אבן אודם, צבע אדום, ציור דודאים בשל מסירותו ללאה אימו, על פי הסיפור המקראי.
2. שמעון – פטדה, ירוק, שכם העיר, על כך שקינא לאחותו במעשה שכם.
3. לוי – ברקת, שליש לבן, שליש שחור ושליש אדום, אבני החושן - תמצית עבודת הכהונה.
4. יהודה – נופך, תכול שמים, אריה - על פי ברכתו "גור אריה יהודה", המבטא את מנהיגותו וגבורתו.
5. יששכר – ספיר, אפור כהה, שמש וירח על פי הכתוב "וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים", (דברי הימים א, יב, לג).
6. זבולון – יהלום, לבן, ספינה - מבטאת את משלח ידו.
7. דן – לשם, כעין ספיר, מאזניים, על פי ברכתו.
8. גד – אחלמה, אפור, מחנה צבא - על פי ברכתו "גד גדוד יגודנו", המבטא יכולת צבאית.
9. נפתלי – שבו, אדום בהיר, איילה על פי ברכתו, "נפתלי איילה שלוחה".
10. אשר – תרשיש, עץ זית. על שם הברכות שקיבל מיעקב וממשה "מאשר שמֶנה לחמו" "וְטֹבֵל בַּשֶּׁמֶן רַגְלוֹ".
11. יוסף – שוהם, שחור. על דגל אפרים מצויר שור, על פי "בכור שורו הדר לו". על דגל מנשה מצויר ראם, על פי "קרני ראם קרניו".
12. בנימין - אבן ישפה, צבעי כל יתר השבטים יחד, זאב - המבטא את יכולתו הצבאית, וביצוע מבצעי לוחמה נועזים.

מקור: ויקיפדיה, שבטי_ישראל

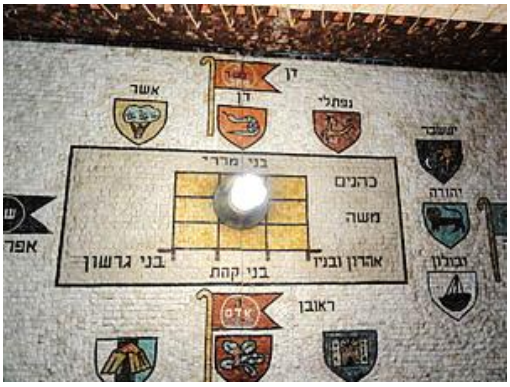

מיקום מחנה ישראל ביחס למשכן, ביצירת פסיפס בבית כנסת "אור תורה" בעכו.

https://he.wikipedia.org/wiki/מחנה_ישראל_(מדבר_סיני)

פרשת נָשֹׂא

פרק ד - המשך: סדר עבודת בני גרשון – יריעות המשכן מִכסי המשכן, קלעי החצר ומסך שער החצר; סדר עבודת בני מררי – הקרשים, העמודים, האדנים, יתדות, מיתרים; מנין הלויים מבני 30 עד 50.

סדר עבודת בני גרשון

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: נָשֹׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם, לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם – כָּל הַבָּא לִצְבֹא צָבָא לַעֲבֹד עֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת הַגֵּרְשֻׁנִּי לַעֲבֹד וּלְמַשָּׂא. וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, מִכְסֵהוּ וּמִכְסֵה הַתַּחַשׁ אֲשֶׁר עָלָיו מִלְּמָעְלָה, וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר וְאֶת מָסַךְ פֶּתַח שַׁעַר הֶחָצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב, וְאֵת מֵיתְרֵיהֶם וְאֶת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה לָהֶם וְעָבָדוּ. עַל פִּי אַהֲרֹן וּבָנָיו תִּהְיֶה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי לְכָל מַשָּׂאָם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם, וּפְקַדְתֶּם עֲלֵהֶם בְּמִשְׁמֶרֶת אֵת כָּל-מַשָּׂאָם. זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי הַגֵּרְשֻׁנִּי בְּאֹהֶל מוֹעֵד וּמִשְׁמַרְתָּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן.
(במדבר ד, כא-כח)

למה נאמר "נָשֹׂא אֶת...גַּם הֵם"? האם היתה סיבה לחשוב שאין צורך לפקוד את בני גרשון?

מפרש חזקוני, (רבי חזקיה בן מנוח, (1250 - 1310 בערך, צרפת): "נשא את ראש בני גרשון גם הם - אעפ"י שציויתיך למנות בני קהת תחילה, לפי שעיקר העבודה כגון הארון והשולחן ומנורה ומזבחות מוטלות עליהם, שנאמר להלן, (במדבר ז, ט): "כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ", אל תימנע מלמנות אחריהם בני גרשון, אע"פ שאין נושאים כלום (על גופם) ועבודתם בעגלות, שהרי הוא היה הגדול בבני לוי ודינו להיות נמנה שני". יש מסבירים שלא כל בני קהת ובני גרשון, מבני 30 – 50, נכנסו לעבודת הקודש, אלא המתאימים בלבד. לכן נאמר "גַּם הֵם", לברור את המתאימים לעבודת המשכן.

סדר עבודת בני מררי

בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם, לְבֵית אֲבֹתָם תִּפְקֹד אֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקְדֵם, כָּל הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְזֹאת מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם לְכָל עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד - קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו וְעַמּוּדָיו וַאֲדָנָיו. וְעַמּוּדֵי הֶחָצֵר סָבִיב וַאֲדָנֵיהֶם וִיתֵדֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם וּלְכֹל עֲבֹדָתָם, וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת

מַשָּׂאָם. זֹאת עֲבֹדַת מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְכָל עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד, בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. (במדבר ד, כט-לג)

מה הכוונה: "וּבְשֵׁמֹת תִּפְקְדוּ אֶת כְּלֵי מִשְׁמֶרֶת מַשָּׂאָם"? (פסוק לב).

כותב הרמב"ן: טעם "ובשמות תפקדו את כלי משמרת משאם", שיפקיד ביד כל איש במספר שמות לגולגלותם, כלי משאם, יאמר איש פלוני ישא מן הקרשים כך במספר, ופלוני מן הבריחים או העמודים כך במספר, לא שיצווה שבני מררי בכללם ישאו את כל הקרשים והאדנים והעמודים. והזכיר את זה תחילה בבני מררי, בגלל כובד משאם, אולי עלול כל אחד לרצות להקל ממשאו ולהטיל על חברו. והוא הדין גם בבני קהת וגרשון". היה חשוב שלכל אחד יהיה תפקיד קבוע כדי שלא יקנאו ויריבו עם השני.

מנין הלויים מבני 30 עד 50: 8,580 איש.

וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי הָעֵדָה אֶת בְּנֵי הַקְּהָתִי לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם אַלְפַּיִם שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי כָּל הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה.

וּפְקוּדֵי בְּנֵי גֵרְשׁוֹן לְמִשְׁפְּחוֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם, אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן - כָּל הָעֹבֵד בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה'. וּפְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה - כָּל הַבָּא לַצָּבָא לַעֲבֹדָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפְּחֹתָם, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמָאתָיִם. אֵלֶּה פְקוּדֵי מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְרָרִי אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. כָּל הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּנְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם לְמִשְׁפְּחֹתָם וּלְבֵית אֲבֹתָם. מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לַעֲבֹד עֲבֹדַת עֲבֹדָה וַעֲבֹדַת מַשָּׂא בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁמֹנַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וּשְׁמֹנִים. עַל-פִּי ה' פָּקַד אוֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מַשָּׂאוֹ וּפְקֻדָיו, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ד, לד-מט)

מהי "עֲבֹדַת עֲבֹדָה"? – פסוק מז.

רש"י: הוא השיר במצלתיים וכינורות, שהיא עבודה לעבודה אחרת.

סיכום פרק ד - (המשך)

בפרק ראינו את סדר העבודה של בני גרשון ומררי בנשיאת המשכן ומנין כלל הלויים מבני שלושים עד חמישים.

פרק ה - שילוח הטמאים מן המחנות השונים; הכניסה להר הבית היום; גורל גזל הגר שנפטר בלי יורשים; חשיבות הווידוי על עוונות; מצוות הבאת ביכורים; פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; כסוי ראש לנשים נשואות; מבחן המים המאררים; למה גברים החשודים בבגידה לא שותים?

שילוח טמאים מן המחנה והכניסה להר הבית היום

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ. מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלֻּחוּם וְלֹא יְטַמְּאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם. וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְשַׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה, כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ה, א-ד)

מהיכן נשלחים סוגי הטמאים השונים?

רש"י מפרש: וִישַׁלְּחוּ מִן הַמַּחֲנֶה - שלוש מחנות היו שם בשעת חנייתן. תוך הקלעים היא מחנה שכינה. אזור חניית הלויים סביב, כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני, היא מחנה לוייה. משם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות, היא מחנה ישראל" (מסכת פסחים סז). הצרוע נשלח מחוץ לכולם, לזב מותר להיות במחנה ישראל ומשולח מן מחנות השכינה והלוייה, ולטמא לנפש מותר להיות אף במחנה הלויה ונשלח רק ממחנה השכינה.

לכן גם היום אסור לנו להכנס לתחום המקדש, המוגדר כמחנה השכינה, בהיותנו טמאי מתים. ע"פ ספר החינוך, בזמן המקדש, מצורע נשלח אל מחוץ לעיר ירושלים וזבים וזבות לא הורשו להכנס למחנה הלוייה, דהיינו תחום הר הבית שמחוץ למקדש עצמו. מן התורה, מותר לטמא מת להכנס להר הבית אך לא לתחום המקדש עצמו, דהיינו לפנים משער ניקנור, שבו עוברים מעזרת נשים לעזרת ישראל.

מדרבנן, אסור להכנס גם לעזרת נשים ולחיל שהקיף את מבנה המקדש. בעיקרון, בשאר הר הבית, המוגדר כמחנה לוייה, ובמיוחד בשטחי ההר שהוספו ע"י הורדוס, מותר לטמא מת להכנס, לאחר טבילה כדין וללא נעלי עור.

החזרת גזל מגר שנפטר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם לִמְעֹל מַעַל בַּה', וְאָשְׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא. וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהֵשִׁיב אֶת אַשְׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו, וְנָתַן לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ. וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן, מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו. וְכָל תְּרוּמָה לְכָל

קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן, לוֹ יִהְיֶה. וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ, אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן, לוֹ יִהְיֶה. (במדבר ה, ה-י)

באיזה חטא מדובר לעיל? התורה כבר הביאה את ענין קרבן אשם הגזילות בפרשת ויקרא.

רש"י מסביר: לִמְעֹל מַעַל בַּה' - חזר וכתב כאן את פרשת גוזל ונשבע על שקר, שנאמרה כבר בפרשת ויקרא (ויקרא ה) וּמָעֲלָה מַעַל בַּה'; וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ וגו', ומובאת כאן בגלל שני דברים שנתחדשו בה: האחד שכתוב "וְהִתְוַדּוּ", לומר שחייב חומש ואשם על פי עדים, רק אחר שיודה בעבירה, והשני על גזל הגר, אשר ינתן לכוהנים, שנאמר: "וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו" – אחרי שהגזלן התוודה על עוונו. ואמרו רבותינו: וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים קרובי משפחה, או בן או בת או אח או שאר בשר הקרוב ממשפחת אביו? אלא, זה הגר שמת ואין לו יורשים. (הגיור נחשב כלידה מחדש ובני משפחת הגר לפני הגיור, אינם נחשבים משפחתו לאחר הגיור). אם יש לגר יורשים, על הגזלן להשיב להם את הגזלה.

יוצא שמי שאינו מודה באשמתו מרצונו, גם אחרי שהעידו עדים על כך, אלא ממשיך להכחיש את הגזל, אינו משלם את החומש ואינו מביא קרבן אשם, אלא מחזיר את הקרן בלבד. וכי יהיה חוטא נשכר? הסיבה לכך היא שהחומש והקרבן אינם עונש אלא כפרה עבורו. מי שאינו חוזר בתשובה ואינו מתוודה על עוונותיו, אינו יכול להתכפר.

חובת הווידוי על עוונות

מה נדרש ב - "וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ"? (פסוק ז).

כתב בעל ספר החינוך: "מה שאמרו זכרונם לברכה (במסכת תענית טז, א) שהחזרה בתשובה היא, שיעזוב החוטא את חטאו ויסירנו מלבו וממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה כן עוד. ככתוב, (ישעיהו נה, ז) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אָוֶן מַחְשְׁבֹתָיו, וְיָשֹׁב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל אֱלֹהֵינוּ כִּי יַרְבֶּה לִסְלוֹחַ. אחר כך יתוודה עליו, כלומר שיאמר דברי התשובה בפיו, שנאמר (שמות לב, לא) וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם, אֱלֹהֵי זָהָב. גם יזכיר בפרוש שלא ישוב לעשות את החטא עוד, שנאמר (הושע יד, ד) וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וגו'. ואמרו זכרונם לברכה (מובא ברמב"ם, הלכות תשובה פרק א, הלכה ב), שהשעיר המשתלח היה מכפר, למי שעשה תשובה, על כל עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, בין שעבר עליהן בזדון או בשגגה, בין נודע לו, בין אם לא נודע לו, אבל אם לא עשה תשובה, אין השעיר המשתלח מכפר אלא על העבירות הקלות. ומה הן הקלות ומה הן החמורות? עבירות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת, וכן שבועת שווא ושקר, אף על פי שאין בהם כרת – הן מן החמורות, ושאר מצוות עשה ולא תעשה שאין בהן כרת, נקראות קלות, ביחס לחמורות".

"ועכשיו בעוונותינו שאין לנו בית מקדש, ולא מזבח כפרה, אין לנו אלא תשובה, והתשובה מכפרת על כל העבירות, ואפילו היה רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה שלמה באחרונה, אין מזכירים לו שוב את רשעו, שנאמר (יחזקאל לג, יב) וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וגו'. במה דברים אמורים, שהתשובה לבדה מספקת? בעבירות שבין אדם למקום. כגון האוכל דבר אסור, וכן המבטל אחת ממצוות עשה (כגון שלא הניח תפילין). אבל עבירות שבין אדם לחברו, כגון שפגע פיזית בחברו, או שגזל את ממונו, או בכל דבר אחר שהזיק לו שלא כדין, בין במעשה בין בדיבור, אינו נמחל לעולם ע"י תשובה בלבד, עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו ועד שירצה אותו. ואם לא רצה חברו להתרצות לו כבר אמרו זכרונם לברכה (יומא פז, א), מה תקנתו. וכמו שנאמר בתוספתא, יש 24 דברים שמעכבים את התשובה, (הובאו בספר ויקרא, פרשת אחרי מות). יתר פרטי המצווה התבארו בפרק אחרון של מסכת יומא, (ובהלכות תשובה של הרמב"ם, פרק א)

מצוות ביכורים

מה הכוונה בפסוקים ט – י, וְכָל תְּרוּמָה לְכָל קָדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן...?

רש"י מפרש: וכל תרומה וגו', אמר רבי ישמעאל וכי תרומה "מקריבים" לכהן והלא הכהן מחפש את הגורן בשדה? אז למה נאמר: אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן? אלו הביכורים, שנאמר בהם (שמות כג) "רֵאשִׁית בִּכּוּרֵי אַדְמָתְךָ, תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ", ואיני יודע מה יעשה בהם, ת"ל "לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה". בא הכתוב ולימד על הביכורים שינתנו לכהן. הרמב"ן מפרש בכל זאת, שמדובר בתרומה רגילה שהכהן לוקח ברשות הבעלים.

רש"י מפרש פסוק י:"וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", לפי שנאמרו מתנות כהונה ולויה, יכול (כהן או לוי לחשוב) שיבואו ויטלום בזרוע? ת"ל "ואיש את קדשיו לו יהיו", משמע שטובת הנאתן לבעלים, (כלומר שהבעלים יכולים להחליט לאיזה כהן לתת). ומדרש אגדה, "וְאִישׁ אֶת קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ", מי שמעכב את מעשרותיו ואינו נותנם, **לו** יהיו המעשרות – בסוף, אין שדהו עושה אלא (חלק) אחד מעשרה שהיתה רגילה לעשות.
"אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן", מתנות הראויות לו, "לוֹ יִהְיֶה" - ממון הרבה.

פרשת אישה סוטה – האם בגדה או לא?; חובת כסוי ראש לאישה נשואה; מבחן המים המאררים; למה גברים החשודים בבגידה לא שותים?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם; אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל. וְשָׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע וְנֶעְלַם מֵעֵינֵי אִישָׁהּ, וְנִסְתְּרָה, וְהִיא נִטְמָאָה

וְעֵד אֵין בָּהּ, וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה. וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה, אוֹ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. (במדבר ה, יא-יד)

באיזה מקרה מדובר כאן? בהתחלה ניתן להבין שהאישה בגדה בבעלה אך בפסוק י"ד זה לא ברור.

לפי המשנה במסכת סוטה והמפרשים, מדובר באישה שבעלה חושד בה שאינה נאמנת לו ומזהיר אותה, בפני עדים, שלא "להיסתר", כלומר לשהות ביחידות, עם אדם מסוים, ויש עדים לכך שהיא כן נסתרה עמו, למרות ההתראה. יחד עם זאת, לא ידוע האם היא קיימה עמו יחסים, או לא. אם אין שני עדים על הסתירה, אך הבעל שומע עליה ממקור הנאמן עליו, הוא מחויב לגרשה ולשלם את כתובתה, אך איננה נחשבת אישה סוטה.

מטבע הדברים, נדיר מאוד שיש עדים לקיום יחסים, מעבר לעצם הסתירה, ולכן לא הבעל ולא האישה, יכולים לפעול בדרך המשפטית הרגילה של הבאת עדים.

וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנָהּ עָלֶיהָ, עֲשִׂירִת הָאֵיפָה קֶמַח שְׂעֹרִים, לֹא יִצֹּק עָלָיו שֶׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה, כִּי מִנְחַת קְנָאֹת הוּא, מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן. וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְהֶעֱמִדָהּ לִפְנֵי ה'. וְלָקַח הַכֹּהֵן מַיִם קְדֹשִׁים בִּכְלִי חָרֶשׂ וּמִן הֶעָפָר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקַרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַכֹּהֵן, וְנָתַן אֶל הַמָּיִם. (במדבר ה, טו-יז)

כבר ראינו מה דינה של אישה שבגדה, שאם יש לכך עדים היא חייבת עונש מוות? למה התהליך כאן הוא שונה?

כאן אין עדים שהיא בגדה, אלא רק ששהתה עם גבר בסתר וביחידות, לאחר שהוזהרה שלא לשהות עמו.

מנין לקחו "מַיִם קְדֹשִׁים"?

רש"י: מַיִם קְדֹשִׁים - שהתקדשו בכיור (של המשכן). ע"פ מסכת כתובות עב, לפי שנעשה הכיור מנחושת מראות הנשים הצובאות, (כפי שראינו בספר שמות, לח), ואישה זו פרשה מדרכיהן, שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח, וזו קלקלה עם אחר, תיבדק במי הכיור.

וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כַּפֶּיהָ אֵת מִנְחַת הַזִּכָּרוֹן מִנְחַת קְנָאֹת הִוא, וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים. וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה: אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אֹתָךְ וְאִם לֹא שָׂטִית טֻמְאָה תַּחַת אִישֵׁךְ, הִנָּקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה. וְאַתְּ כִּי שָׂטִית תַּחַת אִישֵׁךְ וְכִי נִטְמֵאת, וַיִּתֵּן אִישׁ בָּךְ אֶת שְׁכָבְתּוֹ מִבַּלְעֲדֵי

אִישֵׁךְ. וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בִּשְׁבֻעַת הָאָלָה וְאָמַר הַכֹּהֵן לָאִשָּׁה: יִתֵּן ה' אוֹתְךְ לְאָלָה וְלִשְׁבֻעָה בְּתוֹךְ עַמֵּךְ, בְּתֵת ה' אֶת יְרֵכֵךְ נֹפֶלֶת וְאֶת בִּטְנֵךְ צָבָה. וּבָאוּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמֵעַיִךְ לַצְּבוֹת בֶּטֶן וְלַנְפֵּל יָרֵךְ, וְאָמְרָה הָאִשָּׁה: אָמֵן אָמֵן. (במדבר ה, יח-כב)

מה הכוונה: "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה"? מה לומדים מזה?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש ספרי ומסכת כתובות, עב, א: וּפָרַע – הכהן סותר את קליעת שערה כדי לבזותה. מכאן (לומדים) שאצל בנות ישראל, גלוי הראש הוא גנאי להן – כלומר שמזה נלמד מהתורה, שעל אישה יהודייה נשואה לכסות את ראשה.

בגמרא בכתובות, לא הוגדרו מה המשמעות או הגודל של כיסוי זה, ולכאורה, די בכיסוי חלקי 'אפילו קלתה", כעין סל נצרים, כדי לצאת ידי חובת ציווי התורה.

אך באותו מקום מונה הגמרא בין הנשים שאיבדו את הזכות לתשלום הכתובה בעת גירושיהן, את הנשים ההולכות ברשות הרבים ללא כיסוי ראש, ובכך עוברות על 'דת משה', כמו גם את הנשים ההולכות בכיסוי ראש בלתי מספיק ובכך עוברות על 'דת יהודית', כלומר חורגות ממנהג הצניעות היהודית המקובל. מנהגי הצניעות אינם מהתורה, אלא נקבעו ע"י החכמים, לפי המקובל בין בנות ישראל.

מסכם הרב אילן כהן באתר daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=1590, מתוך:
איזק יצחק וקליין אלכס, תולדות ההלכה והחיים המודרניים, באתר דעת.
מפשוטו של מקרא "וּפָרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה" (במדבר ה, יח), ניתן ללמוד כדברי רש"י, שהכהן "סותר את קליעת שערה כדי לבזותה" ומכאן שאישה נשואה היתה הולכת עם שיער קלוע. מן הכתוב הזה, מדרש הספרי דרש, "לימד על בנות ישראל שהן מכסות ראשיהן", דהיינו בנות ישראל לא רק קלעו את שערותיהן אלא גם כיסו אותן כדי לשמור על כבודן.
התלמוד הבבלי כבר דרש מאותו פסוק "אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש", זאת אומרת, לכל בת ישראל, פנויה כנשואה, אסור לצאת מביתה בגילוי ראש, וכך נפסק להלכה בשולחן ערוך. (יש שפרשו "פנויה", כגרושה או אלמנה. היום נוהגים שרווקה אינה מכסה את ראשה).
אצל חלק מהפוסקים האחרונים מופיעה החמרה, בהשפעת הזוהר, עם הנשים הנשואות, שחייבות לכסות את שערות ראשן עד האחרונה שבהן, אפילו בתוך ביתה ולא רק בחוץ, ואילו רווקות פטורות מכל זה.
הרב עובדיה יוסף והרב משה פיינשטין התירו בדיעבד לגלות כטפח מרובע (2 אצבעות) בקדמת הראש.

המים מהווים מבחן, האם האישה בגדה או לא. אם כן, למה הכהן משתמש בשבועה, בלשון כל כך מאיימת?

לפי המפרשים, הכוונה היתה שאם אכן נטמאה, עדיף שתתוודה על כך ולא תסתכן בשתיית המים. אם תודה, על בעלה לגרש אותה, מבלי שתקבל כתובה. השבועה נועדה לעודד את האישה להודות, אם אכן נטמאה. אם לא נטמאה, אין לה ממה לחשוש בשתיית המים.

מה קורה אם האישה מסרבת לשתות מהמים?

ע"פ המשנה במסכת סוטה, כ, א, אם עדיין לא הכניסו למים את הקלף עם נוסח השבועה, כולל שם ה' , לא מכריחים אותה, אבל אז על בעלה לגרש אותה ללא תשלום הכתובה. אם הבעל לא רוצה שתשתה, הוא מגרש אותה ומשלם את כתובתה. יוצא שהמבחן מתקיים רק בהסכמת הבעל והאישה גם יחד. לאחר שהכניסו את הקלף למים, משקים אותה בכח, כדי שמחיקת שם ה' במים לא תהיה לחינם, אלא אם כן היא מודה שנטמאה, ואז שופכים את המים.

וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר, וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים. וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמָּרִים הַמְּאָרְרִים וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֵת מִנְחַת הַקְּנָאֹת וְהֵנִיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְקָמַץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה, וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם. וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם, וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ, וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְּאָרְרִים לְמָרִים וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ, וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב עַמָּהּ. וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא, וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע. זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה. אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהֶעֱמִיד אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה' וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ. (במדבר ה, כג-לא)

וְכָתַב אֶת הָאָלֹת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בַּסֵּפֶר, וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים. - מה הכוונה?

הכהן מכניס את המגילה שבה כתובה האלה לתוך המים, למרות שבזה מוחקים את שם ה' .
וכך נאמר בתלמוד (חולין קמא, א): אמר מר: גדול שלום שבין איש לאשתו, שהרי אמרה תורה: שמו של הקב"ה שנכתב בקדושה, יימחה על המים!
לפי זה מטרת הבדיקה היא לא להוכיח שנטמאה, אלא בעיקר כדי שהאשה **תוכל להוכיח שלא בגדה בבעלה**, למרות שנסתרה בניגוד לאזהרת הבעל.
כפי שכותב הרב אלחנן סמט "בעיונים בפרשת שבוע", פרשת נשוא, לשם הערך הגדול של השבת שלום בין איש לאשתו, משתתף כביכול אפילו הקב"ה במאמץ, ומוותר על כבוד שמו, כדי לאפשר את הבירור המוחלט של טענת האישה לחפותה, ובכך להשיבה לבעלה".

לפי פסוקים כז - כח, מה קרה לאישה אם נטמאה עם גבר אחר או לא נטמאה, ואיך אפשר להסביר את תוצאת השתיה?

מסביר הרמב"ן: "וּבְיַד הַכֹּהֵן יִהְיוּ מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים", (פסוק יח), והנכון בעיני כפשוטו, כי האישה בשתותה את המים, ימתקו לה כשאר המים, ואחרי כן, בבואם בקרבה, אם נטמאה, יעוררו אותה ותרגיש מיד המרירות בפיה ובקרבה. וזהו שנאמר (פסוק כז) וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ, וּבָאוּ בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים, כי אחרי השתיה, בבואם בבטנה, מיד ישובו למרים בפיה ובקרבה כמנהג הדברים המעוררים והמקיאים שימררו השותים אותם מאוד, ואחרי כן תצבה בטנה ותיפול ירכה. ונקראו "מאררים", (מלשון ארור), בגלל האלות (בקלף) הנמחים בהם, שמקללות אותה.

נוסיף השערה, שיתכן שאישה שבאמת נטמאה עם גבר אחר, הושפעה פסיכולוגית מכל הטקס והמעמד, עד שהמים באמת השפיעו עליה מאוד לרעה. כן נוסיף כי ע"פ הגמרא, התוצאה לא תמיד באה מיד, אלא לפעמים רק לאחר זמן ממושך, אם יש לה זכויות המגנות עליה.

אך הרמב"ן לא ראה את זה כך ומוסיף: "והנה אין בכל משפטי התורה דבר תלוי בנס זולתי הענין הזה, שהוא פלא ונס קבוע שייעשה בישראל בהיותם רובם עושים רצונו של מקום, כי חפץ למען צדקו לייסר את הנשים (מלשון ללמד מוסר), שלא תעשינה כזימת יתר העמים, ולנקות את ישראל מן הממזרות, שיהיו ראויים להשרות שכינה בתוכם. ולפיכך הופסק הענין הזה (של הבדיקה במים), משעה שנתקלקלו בעבירות, ע"י רבי יוחנן (כנראה בסוף ימי בית שני), כמו שאמרו (מסכת סוטה מז, א): משרבו הנואפים (הגברים) פסקו (השקיית) מי סוטה, שנאמר (הושע ד, יד): "לֹא אֶפְקֹוד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנֶינָה, וְעַל כַּלּוֹתֵיכֶם כִּי תְנָאַפְנָה - כִּי הֵם עִם הַזֹּנוֹת יִפָּרֵדוּ, וְעִם הַקְּדֵשׁוֹת יְזַבֵּחוּ; וְעָם לֹא יָבִין, יִלָּבֵט".

למה התורה לא מצווה על שתיית המים ע"י גברים שנשותיהם חושדות בהם בבגידה?

בעקרון, לפי התורה, לגבר מותר לשאת יותר מאישה אחת. הדבר נאסר עדיין היום, לפי חרם דרבנו גרשום מהמאה ה - 11. נציין שהחרם התקבל רק ע"י עדות אשכנז, ובעדות יוצאי ספרד וצפון אפריקה ועדות המזרח, החרם לא התקבל והיו מקרים של נשיאת יותר מאישה אחת במקומות אלה. בנוסף, ע"פ השולחן ערוך, פג תוקפו של החרם בסוף האלף החמישי, דהיינו כבר בשנת 1240, אך האשכנזים ממשיכים את האיסור, ע"פ מנהג. כידוע, ע"פ חוקי מדינת ישראל הביגמיה אסורה.

על כן, לפי התורה, אין מושג של בגידה אצל גבר נשוי עם אישה רווקה, שהוא יכול בעקרון להתחתן אתה, שכן הוא יכול לטעון שהתכוון לשאת אותה לאישה ע"י "ביאה", (קיום יחסי אישות אתה). אם הוא נואף עם נערה מאורסת או אישה נשואה, עונשו כרת אם אין עדים או מוות, אם יש עדים והתראה (כך שהוא מודע למה שהוא עושה וההשלכות), והראיות חד - משמעיות.

מה הכוונה במלים "וּטְהֹרָה הִוא, וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע", (פסוק כח)? האם אישה שנמצאה טהורה נכנסה להריון משתיית המים?

הכוונה שבעתיד היא תכנס להריון מבעלה, ותלד ילדים. כתב הרמב"ם, (הלכות סוטה, פרק ג, הלכה טז ו כב): סוטה ששתתה והיתה טהורה - הרי זו מתחזקת, ופניה מזהירות, ואם היה בה חולי – יסור ממנה, ותתעבר ותלד, ואם היה דרכה לילד בקושי, תלד במהרה...

למה לא משקים גם את הגבר שהאישה נסתרה עמו, בניגוד לאזהרת בעלה?

מסביר הרב אלחנן סמט, (אתר daat.ac.il): פרשת סוטה אינה עוסקת כלל בעונש על מעשה הניאוף. עונש כזה יכול להינתן על ידי בית הדין בלבד, והוא תלוי בעדים ובתנאים נוספים. פרשת סוטה עוסקת במעשה שעשתה האישה מן ההיבט של יחסיה עם בעלה, ומן ההיבט הזה אין כל חשיבות לגבר הזר שעמו חטאה האישה. הפורענות הבאה על האישה שחטאה בעקבות שתיית המים, אינה תחליף לעונש בית דין. היא נובעת מן הצורך לבדוק את טענת האישה ולאמת את השבועה שהשביע אותה הכהן.

אף על פי כן, המשנה ביטלה את חוסר הסימטריה הזאת שבין האישה לגבר שנסתרה עמו. כך שנינו בראש הפרק החמישי של מסכת סוטה: כשם שהמים בודקים אותה, כך המים בודקים אותו. כאשר יש עדים והתראה חד משמעיים, כידוע, שניהם נידונים למוות.

ובגמרא (כח ע"א) באו דרשות שונות, שמהן למדו התַּנאים שבדיקת המים פועלת בשווה על האישה ועל זה שנאף עמה, בכל מקום שבו הוא נמצא.

מקור: www.daat.ac.il/he il/tanach/parashat shavua/עיונים בפרשת השבוע הרב אלחנן סמט סדרה שניה/bemidbar/neso.htm

וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, מאיזה עוון מתנקה האיש? (פסוק לא).

מפרש הרמב"ן: וזה טעם מה שאמרו (מסכת סוטה מז, ב) "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן", בזמן שהאיש מנוקה מעוון (שהוא לא שכב עם אשתו אחרי שנסתרה עם אחר), המים בודקים את אשתו. אם אין האיש מנוקה מֵעָוֹן, אין המים בודקים את אשתו. לכן, במקרה האחרון, אסור לו להביא את אשתו לבדיקה במי הסוטה.

הרמב"ם מרחיב את זה וכותב בהלכות סוטה פרק ב, הלכה ח:

כל איש שבא ביאה אסורה (כלשהי) מימיו אחר שהגדיל (התבגר), אין המים המאררים בודקין את אשתו... שנאמר: "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ": (רק) בזמן שהאיש מנוקה מעוון, האישה נושאה את עוונה. הוא מוסיף בפרק ג, יז, ואם עבר והשקה את אשתו, (כאשר הוא עצמו איננו נקי), הרי זה מוסיף על חטאתו פשע, שגורם לשם המפורש שיִּמָּחה במים לבטלה,

ומוציא לעז על מי סוטה, (שלא יבדקו אותה), שאשתו יכולה לומר לאחרות שזינתה ולמרות זאת לא בדקו בה המים, והיא לא יודעת שמעשי בעלה גרמו.

מפרש רש"י: "וְנִקָּה הָאִישׁ מֵעָוֹן" - אם בדקוה המים (והיא מתה), אל ידאג בעלה לומר: חבתי (אשמתי) במיתתה. נקי הוא מן העונש. דבר אחר, אחרי שישקנה (ויצא שלא נטמאה), תהא אצלו בהיתר ונקיה מעוון, שהסוטה אסורה לבעלה עד שתשתה את המים, (מדרש ספרי).

האם בפועל אכן קרה ששתו נשים ממי הסוטה?

כנראה שזה היה אירוע נדיר. ההגיון אומר שאישה שבגדה בבעלה לא תרצה לעבור את המעמד המשפיל וגם להסתכן בשתיית המים המאררים, אלא תעדיף להודות ולהתגרש. (אם אין עדים אי אפשר להעמידה לדין). יתכן שאפילו נשים שלא בגדו העדיפו לסרב לעבור את התהליך אלא אם כן רצו מאוד להמשיך את חיי הנישואין עם הבעל, למרות הטראומה של הטקס. חשוב להדגיש כי ברגע שהאישה המשיכה להתייחד עם הגבר שנאסר עליה, היא הכניסה את עצמה לתסבוכת ואין לה אלא להאשים את עצמה. לפי מסכת סוטה, פרק ט, משנה ט, עוד לפני חורבן המקדש, התבטלה ההשקיה במים המאררים.

סיכום פרק ה

בפרק זה ראינו בעיקר את חשיבות הווידוי בפה על עוונות כשלב בכפרה עליהן. לא מספיק להחליט שלא לעבור שוב את העבירה ולעבור לסדר היום. הדבר נכון גם בעבירות שבין אדם לחברו. בהמשך, לעניין חשיבות ההודאה על עבירות שאין עדים להן, ראינו את עניין אישה סוטה ואת מבחן המים המאררים שמטרתם לברר האם נאפה או לא. ע"פ המפרשים ראינו שהעיקר הוא לא רק להעניש את האישה שבגדה בבעלה או לגרום לה להודות בכך, אלא גם לאפשר לאישה שלא בגדה להוכיח את חפותה ולחזור לחיי משפחתה אם רצונה בכך.

תוספת

(מדרש ויקרא רבה, פרשה ט, ט. מתורגם מארמית):

רבי מאיר היה יושב ודורש בלילי שבת. היתה שם אישה אחת יושבת ושומעת אותו. התמשכה דרשתו. המתינה עד שסיים, הלכה לביתה ומצאה שהנר כבה. אמר לה בעלה: היכן היית? אמרה לו: ישבתי ושמעתי דרשה. אמר לה: כך וכך [=לשון שבועה] שאינך נכנסת לכאן עד שתלכי ותירקי בפני הדרשן. נשארו כך שלושה שבועות. אמרו לה שכנותיה: כעת אתם במריבה, הבה נלך עמך אל הדרשן. כיון שראה אותם רבי מאיר, צפה ברוח הקדש, ואמר להן: יש ביניכן אישה היודעת ללחוש עין? (לרפא עין). אמרו לה שכנותיה: כעת את הולכת ויורקת בפניו ותהיי מותרת לבעלך. כיון שישבה לפניו נרתעה מלפניו. אמרה לו: רבי, אין אני יודעת ללחוש עין. אמר לה:

התיזי רוק בפני שבע פעמים ואני מתרפא. ירקה בפניו שבע פעמים. אמר לה: לכי אמרי לבעלך, אתה אמרת פעם אחת, אני ירקתי שבע פעמים. אמרו לו תלמידיו של רבי מאיר: רבי, כך מבזים את התורה? לא היה לך לומר לאחד מאתנו ללחוש לך?! אמר להם: לא דיו למאיר להיות שווה לקונו?! ששנה רבי ישמעאל: גדול שלום, ששם הנכתב בקדושה אמר הקב"ה ימחה על המים כדי להטיל שלום בין איש לאשתו.

מסופר במדרש מדבר רבה, פרשה ט:

אמרו, מעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו והיתה אחת נשואה בעיר אחרת. ביקש בעלה של אחת מהן לקנאות לה ולהשקותה מים המרים בירושלים. הלכה לאותה העיר שהיתה אחותה נשואה שם. אמרה לה אחותה: מה ראית לבוא לכאן? אמרה לה: בעלי רוצה להשקות אותי מים המרים ואני טמאה. אמרה לה אחותה: אני הולכת תחתיך ושותה. אמרה לה: לכי ועשי כן. מה עשתה? לבשה בגדי אחותה והלכה ושתתה מים המרים ונמצאת טהורה. חזרה לביתה, יצאה אחותה שזנתה לקראתה, חבקו ונשקו זו לזו. כיון שנשקו זו לזו, הריחה במים המרים, ומיד מתה.

פרק ו - הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?; נזירות שמשון הגבור - במה התבטאה; מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי; הרב הנזיר דוד כהן ז"ל; ברכת כוהנים – מה' או מהכוהנים?

הקשר בין סוטה לנזיר; פליאת נדר הנזיר; למה אסור לנזיר לשתות יין, להסתפר או להיטמא למת?; הכנעת היצר; למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת בסוף הנזירות?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'. מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר, חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה, וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה, וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל. כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ, מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן, מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג, לֹא יֹאכֵל. כָּל יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ, עַד מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יַזִּיר לַה' קָדֹשׁ יִהְיֶה, גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ. כָּל יְמֵי הַזִּירוֹ לַה', עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא. לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם, כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ. כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַה' . (במדבר ו, א-ח)

מה הקשר בין אישה סוטה לנזיר? הם כביכול הפוכים.

כותב רש"י: כִּי יַפְלִא - יפריש, למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה? לומר לך, שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין, שהוא מביא לידי ניאוף (מסכת סוטה, ב), כלומר שיש קשר בין שתיית יין ליחסי מין אסורים.

ובכך מבוטא מסר חינוכי אקטואלי, על הנזק החמור שעלול להיגרם כתוצאה מריבוי אלכוהול. אכן, הקשר בין יין לבין איסורי עריות מופיע פעמים רבות במקרא: מהסיפור, העמום משהו, של שכרותו של נח, דרך פרשת לוט ובנותיו, ועד לאזהרות הנביאים מפני היין, כגון "זְנוּת וְיַיִן וְתִירוֹשׁ יִקַּח לֵב.", כלומר יסיר את תבונת הלב. (הושע ד', יא). מתוך: הרב אמנון בזק:

פרשת נשא למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה https://www.etzion.org.il/he/

מה הכוונה "כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר"? מה הפלא? לכמה זמן נמשכים ימי הנזר?

כאמור, רש"י מסביר שמובן "יַפְלִא" הוא "יפריש". האבן עזרא פירש: "יעשה דבר פלא, כי רוב העולם הולכים אחר תאוותם".

אם לא נדר אחרת, סתם נזירות היא 30 יום. אם נדר לתקופה ארוכה יותר, לפי נדרו. לא ניתן לידור נזירות לפחות מחודש.

למה לנזיר דינים הדומים לאלה של הכהן הגדול, מבחינת האיסור להיטמא גם לבני משפחתו שנפטרו?

כתוב בספר החינוך: אכן האיש הנזיר לה׳ כל ימי נדר נזרו, קדוש הוא לה׳, וכפי שהעיד עליו הכתוב "כי נזר אלהיו על ראשו" לא יטמא בתאוות העולם, ולא ימצא בית משתאות ובסעודת רעים, כי הפרשתו מן היין מוכיחה עליו שנתן לבו להכין ולהתענות לפני ה׳, ולתקן דרכי נפשו, ולהניח תענוגי הגוף החשוך. ואחרי שומו כל לבו וכל מחשבותיו אחר נפשו היקרה, וצרכי עצמו ובשרו נטש, מה חפצו בקרבת רעיו ואוהביו עוד, זולתי למצווה? אין ספק, כי בהתעלות הנפש, יקל מאד בעיניה (של הנפש), הנאת הגוף וכל ענינו, כל שכן שלא תפנה אחר חברת גופים אחרים, אם קרובים או רחוקים, ולא תמצא תענוג בכל דבר מהדברים, זולתי בעבודה הקדושה אשר נתקשרה בה. על כן לרוב קדושתו ומעלתו ופרישותו מאחיו, תמנענו התורה מהטמא להם, וכענין הכהן הגדול, כי מהיותו מעלה מאוד בענינו, ונפרש מחברת האוהבים, ואין כל עסקיו ומחשבותיו זולתי בעבודת אלקיו יתברך תמנענו התורה גם כן מהיטמא לאחד מכל קרוביו.
נזכיר דמיון נוסף. אצל הנזיר נאמר, בפסוק ז לעיל, : כִּי **נֵזֶר** אֱלֹהָיו עַל רֹאשׁוֹ וגם לגבי הכהן הגדול נאמר: וַיַּעֲשׂוּ אֶת צִיץ **נֵזֶר** הַקֹּדֶשׁ...(שמות כט, ל).

נזיר שנטמא במת בימי נזרו; קרבנות הנזיר וגילוחו במלאת ימי נזרו

וְכִי יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם, וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ, וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ, בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ. וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל הַכֹּהֵן, אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ, וְקִדַּשׁ אֶת רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא. וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת יְמֵי נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ כִּי טָמֵא נִזְרוֹ. (במדבר ו, ט-יב)

מה עניין הגילוח של כל השיער, אם נטמא בטעות במת וכן לאחר סיום ימי הנדר?

כתוב בספר החינוך: וזו היא קדושת הנזיר ומעלתו בהניחו מלאכת החומר. במסכת נזיר, ד, ב, אמר רבי שמעון הצדיק, מימי לא אכלתי אשם נזיר טמא (שנטמא בשוגג), אלא פעם אחת בא אדם אחד לפני מן הדרום, ראיתיו יפה עינים וטוב ראי וקוצותיו סדורות לו תלתלים. אמרתי לו מה ראית להשחית שערך זה (הנאה) ? אמר לי: רועה הייתי לאבא בעירי, והלכתי למלאות מים מן המעיין ונסתכלתי בבבואה שלי, ופחז יצרי עלי וביקש לטרדני מן העולם. אמרתי לו: רשע למה אתה מתגאה בעולם שאינו שלך, במי שהוא עתיד להיות רימה ותולעה? העבודה (לשון שבועה), שאגלחך לשמים. מיד, (אמר רבי שמעון הצדיק), עמדתי ונשקתיו על ראשו ואמרתי לו בני, כמותך ירבו נודרי נזירות. עליך הכתוב אומר "איש כי יפליא לנדור נדר נזיר להזיר לה׳".

על כן, כדי להכניע את היצר, גם כן נצטווה הנזיר לגלח כל שערו במלאות ימי נזרו ולא הרשה לתקן אותם וליטול מהם קצת, כדי שלא ישוב יצרו עליו כמו בתחילה, אלא התחייב לגלחם מכל וכל כי אין ספק שהשיער הגדול ביותר או הגלוח הגמור, (של כל שיער), יפסיד תואר האדם – (יכער אותו).

וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ - במה הנזיר "חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ"? הרי הוא נקרא קדוש?

רש"י: מאשר חטא על הנפש - שלא נזהר מספיק מטומאת המת.

וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מִלֹּאת יְמֵי נִזְרוֹ, יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לַה', כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה אַחַת בַּת שְׁנָתָהּ תְּמִימָה לְחַטָּאת וְאַיִל אֶחָד תָּמִים לִשְׁלָמִים. וְסַל מַצּוֹת סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשָּׁמֶן וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם. (במדבר ו, יג-טו)

למה הנזיר צריך להביא קרבן חטאת במלאת ימי נזרו? במה חטא?

במסכת תענית כא, א, נאמר שרבי אלעזר הקפר אומר, שחטא בכך שציער את עצמו מן היין. (לפי דעה זו, דרך התעניות והסיגופים אינה אידיאל יהודי). לעומת זאת, הרמב"ן כתב (לגבי פסוק יד להלן), על דרך הפשט, כי הענין של הבאת חטאת במלאת ימי נזרו, הוא שצריך כפרה **בשובו להיטמא** בתאוות העולם, שמכיון שהיתה עליו רוח השם והתחיל להיות נזיר להשם, ראוי היה לעמוד כן כל ימיו.

גם לפי הכלי יקר, (רבי שלמה אפרים מלונטשיץ, פולין, המאה ה - 17), בימי נזירותו ואחריהם, על הנזיר להיגמל מהיין ומשאר תאוותיו השליליות, ולא לחזור למה שהיה לפני נדר הנזירות. לפי זה נזירות היא כעין תקופת גמילה.

ר' אנשלמה אשתרוק, (ספרד, מאה ה – 14), מפרש: "מאשר חטא על הנפש", בגלל שתקף עליו יצרו, עד שהוצרך להזיר את עצמו מן היין. ("מדרשי התורה"), (כלומר שקרבן החטאת הוא על שחטא לפני תקופת הנזירות).

הפרשן ה"מֶשך חכמה", (רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק, לטביה, 1843 – 1926), מסביר שהחטאת הוא בגלל שביטל כמה מצוות כמו טומאה לקרובים, שהיא מצוות עשה וכן ביטל קידוש והבדלה על היין. ועל זה הוא צריך כפרה.

וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי ה' וְעָשָׂה אֶת חַטָּאתוֹ וְאֶת עֹלָתוֹ. וְאֶת הָאַיִל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַה' עַל סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֶת נִסְכּוֹ. וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים. וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאַיִל וְחַלַּת מַצָּה אַחַת מִן הַסַּל וּרְקִיק מַצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנָּזִיר, אַחַר

הִתְגַּלְּחוֹ אֶת נִזְרוֹ. וְהֵנִיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', קֹדֶשׁ הוּא לַכֹּהֵן, עַל חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה, וְאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יָיִן. זֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר אֲשֶׁר יִדֹּר קָרְבָּנוֹ לַה' עַל נִזְרוֹ, מִלְּבַד אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ כְּפִי נִדְרוֹ אֲשֶׁר יִדֹּר, כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נִזְרוֹ. (במדבר ו, טז-כא)

הנזירים שמשון, שמואל ואבשלום. הרב הנזיר דוד כהן ז"ל

מי היו נזירים בתולדות עם ישראל?

בתקופת התנ"ך, מוכרים שמשון הגיבור, אבשלום בן דוד, ושמואל הנביא, כנזירים. שמשון ושמואל לא קיבלו על עצמם את הנזירות, אלא נעשו נזירים עוד לפני לידתם. חנה, אמו של שמואל נדרה, "וּמוֹרָה לֹא יַעֲלֶה עַל רֹאשׁוֹ" (שמואל א, א, יא).

לשמשון הגיבור היה אסור לספר את שערו ולשתות יין, אך היה מותר לו להיטמא למתים, (שכן היה לוחם). תקופת נזירותו היתה אמורה להימשך כל ימי חייו, ואף היתה סוד כוחו, אילולא דלילה סיפרה אותו במרמה.

בעת המודרנית, ישנו הרב הנזיר, הרב דוד כהן, זצ"ל, (1887 – 1972), מתלמידיו הבולטים של הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ועורך ספריו. בנוסף הוציא מספר רב של ספרים משלו. הרב הנזיר היה נזיר "שמשון" –תקופת נזירותו נמשכה מצעירותו למשך כל ימי חייו.

על אבשלום נאמר (שמואל ב, יד, כו): וּבְגַלְּחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ, וְהָיָה מִקֵּץ יָמִים לַיָּמִים אֲשֶׁר יְגַלֵּחַ כִּי כָבֵד עָלָיו וְגִלְּחוֹ, וְשָׁקַל אֶת שְׂעַר רֹאשׁוֹ מָאתַיִם שְׁקָלִים בְּאֶבֶן הַמֶּלֶךְ. ע"פ פסוק זה, פירש רבי יהודה, במדרש מכילתא דרבי ישמעאל, שאבשלום היה "נזיר עולם", דהיינו, תקופת נזירותו נמשך כל חייו. נאסר על נזיר עולם להיטמא למתים, (לעומת נזיר שמשון), ולשתות יין, והותר לו לגלח את שיער ראשו פעם בשנה, כפי שעשה אבשלום. כידוע, דווקא שערו הארוך שנתלה בעץ האלה, הביא לרציחתו ע"י אנשי יואב.

אין אפשרות היום לידור נזירות עולם, אלא רק נזירות "שמשון", מכיוון שכולנו ממילא טמאי מתים ולנזיר עולם אסור להיטמא למת.

נזירות שמשון הגבור ואבשלום - במה התבטאה?

איך יתכן ששמשון הנזיר, התחבר עם פלישתים ואף הרג פלישתים, לקח נשים נוכריות, וחי חיי הוללות? גם אבשלום ה"נזיר", מרד באביו וניסה לתפוס את המלוכה, שכב עם פילגשיו ולא התנהג כלל כאדם "קדוש".

כאמור, ל"נזיר שמשון", מותר להיטמא למתים, כפי שעשה שמשון. מאחר ששמשון לא נדר נזירות בעצמו, יתכן שנמנע בעיקר מתספורת, והשיער הפך להשראה ולמקור כוחו ותעוזתו. לגבי הנשים הנוכריות כתוב בספר שופטים יד, ד: "וְאָבִיו וְאִמּוֹ לֹא יָדְעוּ כִּי מֵה' הִיא – כִּי תֹאֲנָה הוּא

מְבַקֵּשׁ מִפְּלִשְׁתִּים", ומפרש רש"י: "כי תואנה הוא מבקש עלילה להתגרות בם". לפי זה שמשון ניצל את קשריו עם נשים פלישתיות כדי שיוכל להלחם בפלישתים מבפנים.

יתכן שאבשלום נהג נזירות רק במובן החיצוני, בעיקר בכך שלא הסתפר אלא אחת לשנה, לא שתה יין ונזהר מטומאת מת, אך לא מבחינה פנימית של חיים קדושים ומרוסנים. יתכן שניצל את הילת הנזירות כדי לבצע, תוך צביעות, את זממו.

מה קורה אם מישהו נודר נזירות היום שאין בית מקדש?

אם התחיל בדיני הנזירות, עליו להשאר נזיר כל ימי חייו, שהרי הוא לא יכול להביא את הקרבנות הדרושים במלאת ימי נזרו. אם טרם התחיל בפועל, הוא יכול לבקש מחכם מומחה להתיר את נדרו. כאמור הוא בעצם נזיר שמשון, בהיותו בחזקת טמא מת.

מה ההבדל בין נזיר יהודי לנזיר נוצרי או בודהיסטי?

בניגוד לנזירים נוצרים או בודהיסטים, שאינם מתחתנים, מתבדלים מהחברה הכללית ומתבודדים במנזרים לזמן ממושך, תוך הסתפקות ברכוש מועט, ע"פ דין התורה, הנזיר היהודי בדרך כלל מקציב מראש זמן למשך נזירותו. הוא אינו עובר למנזר, אלא ממשיך לחיות בביתו עם אשתו ומשפחתו, ויכול אף להמשיך בעיסוקיו, אך להזהר שלא להתקרב לקברים או למת, לא להסתפר ולא לאכול או לשתות מהגפן. כמובן שבנוסף, עליו לנהוג בקדושה ובטהרה בכל דרך התנהלותו ולהקפיד על קיום מצוות.

ברכת הכוהנים – מהי ומה משמעות ברכת כוהנים?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶל בָּנָיו לֵאמֹר, כֹּה תְבָרְכוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמוֹר לָהֶם: יְבָרֶכְךָ ה' וְיִשְׁמְרֶךָ. יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ. יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם. וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם. (במדבר ו, כב-כז)

מה הקשר בין ברכת הכוהנים לבין הנזיר?

במדרש במדבר רבא יא, א נאמר: לכך נאמרה פרשת ברכת כהנים אחר פרשת נזיר, שכל מי שמזיר עצמו מן היין לשם שמים, זוכה לכל הברכות האמורות בברכת כהנים. בנוסף, אולי בגלל הדמיון שהזכרנו, בין קדושת הכהן הגדול, לרמת הקדושה של הנזיר. נזכיר שגם לכוהנים אסור לשתות יין לפני העבודה בבית המקדש וכמובן שאסור להם להיטמא למת בדרך כלל, בדומה לנזיר.

מה משמעויות ברכת הכוהנים?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש ספרי: "יְבָרֶכְךָ" שיתברכו נכסיך. "וְיִשְׁמְרֶךָ" - שלא יבואו עליך שודדים ליטול ממונך, שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם ואם באים לסטים - (גנבים), עליו, ונוטלים אותה ממנו, איזו הנאה יש לו ממתנה זו? אבל (אצל) הקב"ה, הוא הנותן – (ו)הוא השומר". יש מפרשים שאחרי שאדם התברך, הוא זקוק לשמירה כדי שלא יפסיד את הברכה, בגלל חוסר זהירות, גאווה, זחיחות הדעת וכו'.

יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - יראה לך פנים שוחקות, פנים צהובות, (שמחות). וִיחֻנֶּךָּ - יתן לך חן. ע"פ מדרש רבה, יא, י, "יאר" – זה מאור התורה, שיאיר עיניך ולבך בתורה. וִיחֻנֶּךָּ – יתן בכם דעת שתהיו חוננים זה את זה ומרחמים זה על זה.

יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ - יכבוש כעסו. (פנים הוא לפעמים "כעס", כמו בפסוק "וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב עַמּוֹ", (ויקרא כ, ו). אחרים מפרשים במובן של השגחה חיובית, כמו החזקוני: "יסביר לך פנים להצליחך ולשמחך".

"וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם" – מפורש בדרך כלל כשלום ביניכם, בין אדם לחברו. (אפשר להבין גם כשלום בית או שלום ושקט נפשי ליחיד).

"וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי" - (ע"פ מדרש ספרי) יברכום בשם המפורש". בבית המקדש הכוהנים ברכו את העם בשם המפורש.

למה נאמר: "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם"? האם לא הכוהנים מברכים את בני ישראל?

רש"י מפרש: וַאֲנִי אֲבָרְכֵם – את ישראל, ואסכים עם הכוהנים. דבר אחר: וַאֲנִי אֲבָרְכֵם – את הכוהנים, (אחרי שבירכו את ישראל). לפי האברבנאל, הכוהנים מתפללים שה' יברך את עמו ועל העם להתכוון לקבל את הברכה מה' . מטרת ברכת הכוהנים להכין את העם לקבלה של ברכת ה' בכוונה הנכונה. הרש"ר הירש מוסיף שהציבור שותף לתפילה זו ע"י הקראת הברכה ע"י החזן לכוהנים לפני שהם אומרים אותה, מלה במלה, וע"י עניית "אמן" ע"י הציבור אחרי כל פסוק של הברכה המשולשת.

מתי מברכים היום את ברכת הכוהנים?

ברוב המקומות בארץ ישראל, מברכים ברכת כוהנים כל בוקר בתפילת שחרית ובמוסף (אם יש) וכן בתפילת מנחה של ימי תענית ציבור ותפילת נעילה של יום כיפור. בחוץ לארץ נהוג לברך בעיקר בחגים. לפני הברכה, הכוהנים מברכים "ברוך אתה.... מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לברך את עמו ישראל באהבה", כלומר בטוב עין. כפי שנאמר בפרקי אבות, א, יב, " הלל אומר, הוי כתלמידיו של אהרון - אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". לכן גם צאצאיו של אהרון הכהן מברכים באהבה.

נהוג שלא להביט על ידיהם של הכוהנים בשעת הברכה, בעקבות דברי חז"ל שכל המסתכל בכוהנים בברכתם "עיניו כהות", (ראייתו מתעמעמת), מפני שהשכינה שרתה על ידי הכוהנים בשעת הברכה בבית המקדש וגם כדי שלא לבלבל את הכוהנים. מטעם זה הכוהנים נוהגים להתעטף בטלית ולכסות בה את פניהם וידיהם. יש נוהגים שהאבות שבקהל מכסים את עיני בניהם בטלית בשעת הברכה.

לפי מנהג נפוץ, מברכים האבות (ולפי חלק מהקהילות - גם האמהות) את ילדיהם בלילי שבת ויום הכפורים בפסוקי ברכת כוהנים.

למה הברכה היא בלשון יחיד ולא ברבים – יְבָרֶכְכֶם ה' ...?

יש מפרשים שזה כדי להדגיש את חשיבות אחדות העם, שכולם כאיש אחד בלב אחד, כמו במתן תורה, שבו נאמר (שמות, יט, ב): "וַיִּסְעוּ מֵרְפִידִים, וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינַי, וַיַּחֲנוּ בַּמִּדְבָּר; וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר", "וַיִּחַן" בלשון יחיד, כאיש אחד בלב אחד. בנוסף, הברכה חלה באופן אישי על כל אחד ואחד.

סיכום פרק ו

בפרק זה נפגשנו עם הנזיר שנודר להימנע מהיין ומהגפן, מתספורת ומטומאה למת, אפילו לבני משפחתו הקרובה שנפטרו. באחרון הוא מושווה לכהן הגדול. ראינו שנזירות היא לתקופה של חודש ומעלה ושהמטרה העיקרית היא כנראה הכנעת היצר הרע שאולי קצת השתולל קודם, (אולי אחרי שראה אישה סוטה בקלקולה). ראינו שעל הנזיר להביא, בין השאר, קרבן חטאת עם סיום נזירותו. יש שפירשו זאת בחטא ההתנזרות מהיין ויש מפרשים את הצורך בחטאת, בכך שהוא יורד מרמת קדושה גבוהה לרמה הרגילה, לאחר סיום הנזירות. ראינו שבברכת הכוהנים, המסתיימת בברכת השלום בינינו. ה' מברך אותנו באמצעות הכוהנים.

רבי דוד כהן זצ״ל, (ליטא, 1887 - ירושלים, 1972), הרב הנזיר, בביקור חד פעמי בכותל המערבי אחרי שחרור ירושלים במלחמת ששת הימים. בתו, צפיה, נישאה לרב שלמה גורן, זצ״ל, לימים הרב הראשי לישראל. בנו, הרב שאר ישוב כהן זצ״ל, היה רבה הראשי של חיפה.

אינדקס הציונות הדתית/אישים/הרב דוד כהן הרב הנזיר/ www.maale.org.il

מעלה - המרכז לציונות דתית.

פרק ז – קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך בעניין נשיאת הארון; משמעות הקרבנות; ממתי יודעים שצורת הארץ כדור? למה חוזרים כל כך הרבה פעמים על כל קרבנות הנשיאים?

קרבנות הנשיאים לחנוכת המזבח; הטעות של דוד המלך

וַיְהִי בְּיוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ וְאֶת כָּל כֵּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת כָּל כֵּלָיו וַיִּמְשָׁחֵם וַיְקַדֵּשׁ אֹתָם. וַיַּקְרִיבוּ נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁי בֵית אֲבֹתָם, הֵם נְשִׂיאֵי הַמַּטֹּת, הֵם הָעֹמְדִים עַל הַפְּקֻדִים וַיָּבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי ה', שֵׁשׁ עֶגְלֹת צָב וּשְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר, עֶגְלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד, וַיַּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח מֵאִתָּם, וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְנָתַתָּה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם, אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֲגָלֹת וְאֶת הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּם. אֵת שְׁתֵּי הָעֲגָלוֹת וְאֵת אַרְבַּעַת הַבָּקָר, נָתַן לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם. וְאֵת אַרְבַּע הָעֲגָלֹת וְאֵת שְׁמֹנַת הַבָּקָר, נָתַן לִבְנֵי מְרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם, בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן. וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן, כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ. וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂאִים אֵת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ, וַיַּקְרִיבוּ הַנְּשִׂיאִם אֶת קָרְבָּנָם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם, נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם, יַקְרִיבוּ אֶת קָרְבָּנָם לַחֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ. (במדבר ז, א-יא)

למה התורה חוזרת שוב לימי חנוכת המשכן? הרי זה נכתב כבר בסוף ספר שמות?

מסביר הרמב"ן: ונכתבה הפרשה הזאת כאן, כי ביום הראשון של מילואים (כג באדר), קרא ה' אל משה מאוהל מועד ודיבר אליו את כל הפרשיות שמתחילת ספר ויקרא עד "ויהי ביום השמיני" שהם בדיני הקרבנות, ומיום השמיני (א' בניסן), אמר לו את כל הפרשיות שמתחילת "זאת החיה אשר תאכלו" (ויקרא יא, ב) שהם בדיני איסור והיתר, ויש בכולן ענין הקרבנות, ונמשכו הענינים עד המקום הזה כסדר. כשהשלים את המצוות אשר נצטווה משה מאת ה' לומר לישראל ושכולן דיני עבודה וקרבנות ומשמרת אוהל מועד ועבודתו, (המובאים בפרשת במדבר), חזר אח"כ כאן להגיד את נדבת הנשיאים בקרבנם.

מה זה עֶגְלֹת צָב?

רש"י מפרש, עגלות מחופות, מכוסות. כנראה שהכוונה היא לעגלה בעלת כיסוי המתנייד יחד איתה להיכן שהיא נוסעת, כדוגמת הצב, שביתו מתנייד אתו. יש מפרשים שהיו מכוסות בשריון כמו צבים. העגלות נועדו בעיקר לנשיאת קרשי ויריעות המשכן, אך לא את הארון ושאר כלי המשכן, אשר נישאו בידי בני קהת.

מתי ה׳ אמר למשה לתת את העגלות ללויים? האם הלויים מונו לעבודת המשכן כבר בסוף קידוש המשכן?

הלויים התמנו לשרת בקודש במקום הבכורות אשר חטאו בחטא העגל. כנראה שלקראת חנוכת המשכן וכליו, הם הוכשרו למלא את תפקידם במשכן, כ - 8 חודשים לאחר חטא העגל, כמתואר בפרק ג לעיל. העגלות ניתנו כנראה באחד בניסן, בשנה השניה.

מי טעה בענין הסעת הארון בעגלה במקום על כתפי הלויים?

דוד המלך, כמסופר בשמואל ב פרק ו, א ח:

וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל, שְׁלֹשִׁים אָלֶף. וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ דָּוִד, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה, לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה׳ צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים, עָלָיו. וַיַּרְכִּבוּ אֶת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה; וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ, בְּנֵי אֲבִינָדָב, נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה. וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים; וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן. וְדָוִד וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי ה׳ בְּכֹל, עֲצֵי בְרוֹשִׁים; וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים, וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצֵלִים. וַיָּבֹאוּ, עַד גֹּרֶן נָכוֹן, וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים, וַיֹּאחֶז בּוֹ, כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר. וַיִּחַר אַף ה׳ בְּעֻזָּה, וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל הַשַּׁל; וַיָּמָת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים. וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ ה׳ פֶּרֶץ בְּעֻזָּה; וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה, עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

במסכת סוטה, לה, א, נאמר על דוד המלך: מפני מה נענש דוד? מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר (תהילים קיט, נד), "זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי". אמר לו הקב"ה: דברי תורה שכתוב בהן {משלי כג, ה} "התעיף עיניך בו ואיננו" אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב (במדבר ז, ט) וְלִבְנֵי קְהָת לֹא נָתָן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם, בַּכָּתֵף יִשָּׂאוּ. ואיהו אתייה בעגלתא (והוא הביא אותו בעגלות).

יש מסבירים שדוד המלך סבר שהדין "בכתף ישאו" נאמר לגבי המסעות במדבר בלבד, אך לא לדורות. ואכן כך היא ההלכה לגבי השולחן, המנורה ושאר הכלים, אך את הארון יש לשאת על כתפי הלויים, גם לדורות.

קרבנות הנשיאים

וַיְהִי הַמַּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קָרְבָּנוֹ, נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב לְמַטֵּה יְהוּדָה. וְקָרְבָּנוֹ, קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף, שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן לְמִנְחָה. כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב, מְלֵאָה קְטֹרֶת. פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר, אַיִל אֶחָד, כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה. שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת. וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים, בָּקָר

שְׁנַיִם, אֵילֹם חֲמִשָּׁה, עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה - זֶה קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. (במדבר ז, יב-יז)

משמעות קרבנות הנשיאים

מה משמעות הקרבנות השונים?

רש"י מפרש ע"פ רבי משה הדרשן, (המאה ה – 11, צרפת): קַעֲרַת כֶּסֶף - מנין אותיותיו בגימטריה תתק"ל - (930), כנגד שנותיו של אדם הראשון. שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ - על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן 130 שנה היה שנאמר (בראשית ה) "ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בדמותו", וגו'.

מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף - בגימטריה תק"כ (520), על שם נח שהעמיד תולדות בן 500 שנה ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזירת המבול קודם תולדותיו כמו שפירשתי אצל "והיו ימיו מאה ועשרים שנה", (שם, ה) לפיכך נאמר "מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף" ולא נאמר "מזרק כסף אחד" כמו שנא' בקערה, לומר שאף אותיות של "אֶחָד" מצטרפות למנין.

שִׁבְעִים שֶׁקֶל - כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו.

כַּף אַחַת - כנגד התורה שנתנה מכפו של הקב"ה. עֲשָׂרָה זָהָב - כנגד עשרת הדברות.

מְלֵאָה קְטֹרֶת - גימטריה של קְטֹרֶת, תרי"ג מצוות ובלבד שתחליף קו"ף בדל"ת על ידי כלל היפוך האותיות, א"ת ב"ש ג"ר ד"ק וכו' – (סדר אלף – בית, מוחלף לסירוגין ע"י האותיות מהסוף להתחלה).

פַּר אֶחָד - כנגד אברהם שנאמר בו (בראשית יח) ויקח בן בקר.

אַיִל אֶחָד - כנגד יצחק (שם, כב) שנאמר: ויקח את האיל וגו'.

כֶּבֶשׂ אֶחָד - כנגד יעקב (שם, ל) שנאמר: והכשבים הפריד יעקב. שעיר עזים - לכפר על מכירת יוסף שנאמר בו (שם לז) וישחטו שעיר עזים. וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם - כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

בָּקָר שְׁנַיִם, אֵילֹם חֲמִשָּׁה, עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה - 3 מינים כנגד כוהנים ולויים וישראלים וכנגד תורה, נביאים וכתובים, 3 חמישיות, כנגד 5 חומשים ו - 5 הדברות הכתובין על לוח אחד ו – 5 הכתובים על השני, עד כאן מיסודו של ר' משה הדרשן.

עַתּוּדִים - תיש, הזכר שבעזים.

הרמב"ן כותב: מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף - כנגד העולם שהוא עשוי ככדור. מתי נודע לבני אדם שהעולם עגול ולא שטוח?

כבר בעת העתיקה גילו מלומדים יוונים כי הארץ היא כדור עגול, ודעה זו היתה מקובלת גם בתקופתו של הרמב"ן.

פיתגורס, (582 – 496 לפנה"ס), היה הראשון שידוע לנו שדיבר על היותה של הארץ כדור. הוא עשה זאת לפני כ - 2,500 שנה. מדבריו לא נשאר כל חומר כתוב ,וחוקרים מניחים כי הגיע למסקנה זו בעקבות התבוננות בכוכבי השבת שנראים כאילו הם נעים סביב נקודה קבועה. הוא ראה בעיגול שלמות גיאומטרית, ולכן סבר כי הוא הצורה הנאותה לבריאת היקום. מכאן כנראה הסיק כי כל חלקי היקום כדוריים, וכל התנועות בשמים מעגליות. אך הוא עדיין האמין שהשמש וכוכבי הלכת מסתובבים סביב כדור הארץ, כמו שאר הפילוסופים היווניים. רק במאה ה – 16 לספירה, חלה המהפכה הגדולה בתפיסת היקום, בספרו של הנזיר הפולני ניקולס קופרניקוס, ובו טען שהשמש היא במרכז המערכת ולא כדור הארץ.

אפלטון (347 - 429 לפנה"ס) חזר על כך, שהעולם הוא כדור בדיאלוג הקרוי "פיידון".

לאריסטו, (322 - 384 לפנה"ס), גם לא היה ספק שהארץ היא כדור. הוא ביסס את מסקנתו על חישובים מתמטיים טהורים ועל ניתוח החומרים שמהם עשויה הארץ.

הוא **טען** כי הארץ עשויה מאדמה וממים, ואלה חומרים כבדים הנעים למרכז (לעומת האש והאוויר ,המתפשטים במרחב). הוכחה נוספת הביא אריסטו בעזרת **הצפייה בירח** בזמן ליקוי ירח, שבו כדור הארץ חוצץ בין השמש לירח ומטיל צל בצורה קמורה על הירח. מקור: lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=10992, צביה לוטן, אוניברסיטת תל אביב.

הרמב"ם כתב מספר פעמים בספר מורה נבוכים על כדוריות העולם.

ההנחה שהעולם עגול, הוכחה כנכונה במדע המודרני, כאשר פרדיננד מגלן וחואן סבסטיאן אלקנו הדגימו בצורה ישירה וסופית את כדוריות הארץ, כשמשלחתם הקיפה אותו בשנים 1519 - 1522 .

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר. הִקְרַב אֶת קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף, שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה. כַּף אַחַת - עֲשָׂרָה זָהָב, מְלֵאָה קְטֹרֶת. פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר, אַיִל אֶחָד, כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ, לְעֹלָה. שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת. וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם, אֵילִם חֲמִשָּׁה, עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה - זֶה קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת, שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ, מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ - שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה...

בַּיּוֹם הָרְבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר...

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי...

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי נָשִׂיא לִבְנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל...

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד...

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר...

בַּיּוֹם הַתְּשִׁיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן גִּדְעֹנִי...

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי...

בְּיוֹם עַשְׁתֵּי עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן...

בְּיוֹם שְׁנֵים עָשָׂר יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן עֵינָן...

(דילגנו על פרטי הקרבנות, מפני שהם זהים בין כל הנשיאים).

(במדבר ז, יח - פג)

לפי איזה סדר הקריבו הנשיאים את קרבנותיהם?

לפי סדר המסעות, הכתובים בפרשת במדבר. למעשה קרבנות אלה קדמו לציווי על סדר המסעות. יש אומרים שנחשון בן עמנידב הקריב ראשון שכן הוא היה הראשון לקפוץ לים סוף ואחריו גם האחרים העזו לקפוץ, ובכך היתה לו תרומה חשובה לישועת ישראל.

כל הנשיאים הביאו קרבנות זהים. למה התורה מפרטת את כל הקרבנות לכל נשיא ולא מסתפקת בלומר שכן הקריבו שאר הנשיאים?

כותב הרמב"ן: יתכן לפרש "ויביאו את קרבנם לפני ה' - שש עגלות צב", שש עגלות גדולות נושאות קרבנותיהם, (שהקריבו בימים שלאחר מכן), ושנים עשר בקר מושכים את העגלות. והנה הביאו העגלות מלאות והבקר לפני המשכן, והשם צווה את משה "קח מאתם הכל", והיו העגלות והבקר, שאינם לקרבן, לעבוד את עבודת אוהל מועד. ואחר כך לקחו הנשיאים את קרבניהם מעל העגלות והקריבו אותם לפני המשכן, כי חשבו להקריב ביחד את הכל בו ביום, אחר שהורשו להקריבם לו, אך ה' צווה (פסוק יא) נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נָשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יַקְרִיבוּ.

"והנכון בטעם הכתוב, כי הקב"ה חולק כבוד ליריאיו וכמו שאמר "כי מכבדי אכבד" (שמואל א, ב ל), והנשיאים הביאו כולם ביום אחד את הקרבן הזה שהסכימו עליו יחד, ואי אפשר שלא יהא אחד קודם לחברו וכיבד את הקודמים בדגלים בהקדמת ימים, אבל רצה להזכירם בשמם ובפרט קרבניהם ולהזכיר יומו של כל אחד, לא שיזכיר ויכבד את הראשון "זה קרבן נחשון בן עמינדב" ויאמר וכן הקריבו הנשיאים איש איש יומו, כי יהיה זה קיצור בכבוד האחרים. ואחרי כן חזר וכללם יחד, להגיד שהיו שקולים לפניו יתברך. וכן אמרו שם בספרי (נשא קס), אומר הכתוב שכשם שהשתוו כולם בעצה אחת כך השתוו כולם בזכות. הרמב"ן מוסיף שאמנם כולם הקריבו קרבנות זהים, אך כוונותיהם היו יחודיות – נשיא יהודה התכוון למלכות, נשיא יששכר – לתורה, נשיא זבולון – לחופי הים וכו'.

זה מוכיח שוב שהדברים נכתבו בזמן אמת, כי אילו הדברים נכתבו כעבור מאות שנים, לא היה חשש לפגיעה בכבוד הנשיאים.

סיכום קרבנות הנשיאים

זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל - קַעֲרֹת כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, מִזְרְקֵי כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר, כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה. שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף, וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד, כֹּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אַלְפַּיִם וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מְלֵאֹת קְטֹרֶת, עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הַכַּף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ - כָּל זְהַב הַכַּפּוֹת עֶשְׂרִים וּמֵאָה. כָּל הַבָּקָר לָעֹלָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, אֵילִם שְׁנֵים עָשָׂר, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנֵים עָשָׂר וּמִנְחָתָם, וּשְׂעִירֵי עִזִּים שְׁנֵים עָשָׂר לְחַטָּאת. וְכֹל בְּקַר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, פָּרִים, אֵילִם שִׁשִּׁים, עַתֻּדִים שִׁשִּׁים, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁשִּׁים, זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הִמָּשַׁח אֹתוֹ. וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת, מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִים וַיְדַבֵּר אֵלָיו. (במדבר ז,פד-פט)

סיכום פרק ז

ראינו את קרבנות הנשיאים בצורה של עגלות ושוורים לצורך נשיאת המשכן וכליו וכן בקרבנות מהצומח ומהחי לחנוכת המזבח עצמו. הבאנו פירושים על משמעות הקרבנות. ראינו שהתורה מכבדת כל נשיא ונשיא בפירוט קרבנותיו, למרות שהם זהים, כדי שאף אחד לא ייפגע. זה מצביע על כתיבת הדברים בזמן אמת.

<u>הרעיון המרכזי של פרשת נשא</u>

הרעיון המרכזי הוא אולי הבטחת רמה גבוהה של קדושה אצל בני ישראל – ע״י שילוח טמאים ושמירה על קדושת המחנות, ע״י הרתעה נגד בגידות אפשריות, הנקראות ״טומאה״, ע״י האפשרות לעלות לרמת קדושה גבוהה של נזיר וע״י חיבור לקב״ה באמצעות ברכת הכוהנים וקרבנות.

פרשת בְּהַעֲלֹתְךָ

פרק ח – שוב סדר הדלקת הנרות במנורה; רמז להדלקת החשמונאים?; טהרת הלויים והנפתם; מאיזה גיל התחיל שירות הלויים באוהל מועד, 25 או 30?

הדלקת הנרות במנורה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת. וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן, אֶל מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה, הֶעֱלָה נֵרֹתֶיהָ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּנֹרָה, מִקְשָׁה זָהָב, עַד יְרֵכָהּ עַד פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא, כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה ה' אֶת מֹשֶׁה, כֵּן עָשָׂה אֶת הַמְּנֹרָה. (במדבר ח, א-ד)

למה מביאים כאן שוב את עניין הדלקת נרות המנורה ואת צורת עשייתה? הרי זה נאמר כבר בפרשת תרומה בספר שמות וגם בפרשת אמור בספר ויקרא.

גם רש"י שואל ועונה: למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים? לפי שכשראה אהרון את חנוכת הנשיאים, חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה זו, לא הוא ולא שבטו. אמר לו הקב"ה: חייך – שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב.

לעומת זאת כתב הרמב"ן: ולא נתברר לי למה ניחם את אהרון בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בוקר וערב, ששבחו בו הכתוב (דברים לג, י) "ישימו קטורה באפך", ובכל הקרבנות, ובמנחת חביתין, ובעבודת יום הכפורים שאינה כשרה אלא בו, ונכנס לפני ולפנים, ושהוא קדוש ה' עומד בהיכלו לשרתו ולברך בשמו, ושבטו כולו משרתי אלהינו. (הרי שמדובר בעבודה קבועה של הכוהנים והלויים במשכן, החשובה בהרבה מקרבנות חד – פעמיים של הנשיאים).

מוסיף הרמב"ן: "ועוד מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל הנשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה, כל שבעת ימי המלואים. ואם תאמר שהיו חובה ונצטוה בהם, וחלשה דעתו על שלא הקריב נדבה כמוהם לחנוכת המזבח, גם הדלקת הנרות שניחמו בה חובה ונצטווה עליה. אלא, ענין ההגדה הזו (שרש"י הביא) לדרוש רמז מן הפרשה, על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי צאצאי אהרן, רצוני לומר - חשמונאי, כהן גדול ובניו".

"וראיתי עוד במדרש "ילמדנו", (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו, ו): אמר לו הקב"ה למשה, לך אמור לאהרון, אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן. הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הם נוהגים, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלות לעולם.

והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלים מפני חורבנו, אף הנרות בטלות, אלא לא רמזו אלא לנרות חנוכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר החורבן, בגלותנו. וכן ברכת כוהנים הסמוכה לחנוכת הנשיאים, נוהגת לעולם, דרשו סמוכין לחנוכת הנשיאים מלפניה ומלאחריה, בכבודו של אהרון שלא נמנה עמהם.

אבל הסידור בפרשיות האלה הוא, (כלומר למה מביאים כאן שוב את עניין הדלקת נרות המנורה), כפי שפירשתי (בתחילת הספר) כי בא הכתוב בספר הזה להשלים את תורת הקרבנות וכל המחויב לעשות באוהל מועד. ואמר מתחילה (שמות כז, כ) ואתה תצוה וגו׳ ויקחו אליך שמן זית זך להעלות נר תמיד, ולא הזכיר שם את המנורה, והיה במשמע (יכולתי לחשוב), שידליקו במנורה בהימצאה כמו שאמר בעשייתה (שם כה, לז) ״והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה״, אבל אם אולי תאבד או תשבר ידליקו את הנרות בלי מנורה ואין המנורה מעכב ההדלקה, כי המצווה להעלות נר תמיד היא לעולם. ואחר כן הוסיף וצווה מיד ולדורות (ויקרא כד, ב) ״צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך״, לכן אמר (שם בפסוק ד) ״על המנורה הטהורה יערוך את הנרות״, שלא יערוך אלא במנורה הטהורה.

וכאן כאשר השלים להזכיר את הקמת המשכן, השלים עוד את כל דיני הנרות, <u>וצווה שיהיו שבעת הנרות כולן דולקות לדורות אל מול פני המנורה</u>, כפי שהזכיר במעשה המנורה ״והעלה את נרותיה והאיר על עבר פניה״, (שמות כה, לז), <u>לא בלי המנורה ולא מבלי שיאירו כולם אל עבר פניה</u>. ולא הזכיר בפרשה הזאת ״באהל מועד״, כדי ללמד שיהיה גם כן במקדש״.

למה כל כך חשוב להדליק נרות חנוכה? (מתאים לחנוכה).

הדלקת נרות חנוכה היא מצווה מדרבנן. מצד הדין, על כל בית בישראל מוטלת החובה להדליק נר אחד בכל יום מימי חנוכה, אך כיום מקובל להדר במצווה ולהדליק נרות על פי מספר ימי החג. מקובל להשתמש בחנוכייה לצורך הדלקת הנרות, אך הדין המקורי מדבר על נרות בודדים, גם ללא חנוכיה. ההדלקה צריכה להיות בבית, במקום הנראה כלפי חוץ, כגון בפתח הבית או בחלון הנראה מרשות הרבים. (ויקיפדיה, הדלקת_נרות_חנוכה).

חשיבות ההדלקה נעוצה אולי בכך שנרות חנוכה מסמלים את נצחיות עם ישראל, כפי שפירש הרמב״ן לעיל, וכן את העמידה כנגד כל נסיונות ההשמדה הפיזית והרוחנית, וכן את עצמאות וגאולת ישראל.

הנרות מסמלים את נס הנצחון הצבאי - הפיזי של מרד החשמונאים על צבאות ההלניסטים (בית סלווקוס) ב - 164 לפנה״ס, ואת כשלון נסיון אנטיוכוס הרביעי בגזירות איסור על קיום מצוות ברית מילה, שמירת שבת, קידוש החודש ובנסיון להביא להתבוללות ולהתייונות היהודים.

הם מסמלים את חנוכת המזבח מחדש בבית המקדש השני, במשך 8 ימים, את חידוש עבודת המקדש וההודיה לקב"ה, לאחר השבתה של שלוש שנים ואת נרות המנורה שהחשמונאים חידשו את הדלקתה. כמו כן הם מסמלים את נס פך השמן, אשר דלק שמונה ימים.

השיר "מעוז צור" מקפל בתוכו את עיקר רעיונות החג. להלן 3 בתים מהשיר:

מעוז צור ישועתי, לך נאה לשבח,
תיכון בית תפילתי, ושם תודה נזבח.
לעת תכין מטבח, מצר המנבח.
אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח.

בית זה מדגיש את ההודיה לה', התפילה לבניין בית המקדש השלישי, חנוכת המזבח והקרבת קרבן תודה, וכן עשיית דין בשונאי ישראל.

יוונים נקבצו עלי, אזי בימי חשמנים,
ופרצו חומות מגדלי, וטמאו כל השמנים,
ומנותר קנקנים, נעשה נס לשושנים,
בני בינה, ימי שמונה, קבעו שיר ורננים.

בית זה מתאר את מעשה היוונים בטומאת השמנים ומניעת קיום מצוות ע"י היהודים, ואת נס הנצחון הצבאי ונס פך השמן.

הבית האחרון -
חשוף זרוע קודשך, וקרב קץ הישועה.
נקום נקמת דם עבדיך, מאומה הרשעה.
כי ארכה לנו הישועה ואין קץ לימי הרעה,
דחה אדמון בצל צלמון הקם לנו רועים שבעה.

בבית זה יש תפילה לקץ הישועה והגאולה מהגלות הארוכה, נקמת ה' על הדם היהודי שנשפך במשך הדורות, ע"י הנוצרים, המכונים "אדמון", כיוצאי אדום.
"הָקֵם לָנוּ רוֹעִים שִׁבְעָה - שבעת הרועים מוזכרים בנבואת מיכה (ה, ד), על ימות המשיח: "וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקִמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם". במסכת "סוכה", נב, ב, מבואר מי הם אותם שבעה רועים: דוד באמצע, אדם, שת, ומתושלח מימינו, אברהם, יעקב ומשה בשמאלו. בגרסה אחרת, שבעת הרועים הם שבעת

האושפזין של סוכות – אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרון ודוד. מאחר ובשתי הגירסאות נמצא דוד המלך, הכוונה היא ככל הנראה לגאולה שתבוא עם משיח בן דוד.
ע"פ מסכת סוכה, "שמונה נסיכי אדם" הם: ישי, שאול, שמואל, עמוס, צפניה, צדקיה, המשיח ואליהו. רש"י מציין שם שהוא לא יודע מה הטעם שדווקא דמויות אלו הובאו, אך כנראה שניתן לשאוב מהם השראה כמנהיגים וכאנשים אצילים.

מה עוד רלוונטי היום בחג החנוכה?

כמו אז, נגד ההלניסטים, גם היום, אנחנו, יחד עם כל העולם המערבי, נמצאים במלחמת דת נגד המוסלמים הקיצוניים המבקשים להשליט את האסלאם על כל העולם. כמו אז, גם היום, מוקד המאבק הוא מקום המקדש. ההלניסטים, הפכו את בית המקדש למקדש אלילי, שמו בו פסל של זאוס והקריבו חזירים על המזבח.
היום, המוסלמים הפכו את כל הר הבית למסגד או הקדש, שבו אסור לבני דת אחרת להתפלל, דבר המזכיר את גזירות היוונים. נזכיר כי מבחינה היסטורית, ספק אם מוחמד הגיע אי פעם לירושלים כך שהזיקה של המוסלמים למקום קלושה ביותר.
כמו אז, גם היום, הארץ שטופה בתרבות זרה, הדוחקת לשוליים, בדרך כלל, את התרבות היהודית האותנטית. למרבה האירוניה, הביטוי לכך בולט דווקא בחג החנוכה, שבו מוצע לילדים שלל הצגות ומופעים שמקורם בספרי ואגדות העמים, ללא זיקה או קשר כלשהו ללאום היהודי. נציין שבאופן פרדוקסלי, מועדוני ספורט רבים נקראים "מכבי", למרות שהחשמונאים יצאו נגד הספורט התחרותי באצטדיונים, שמקורו יווני, ודווקא ה"מתיוונים", בילו בזמנם הפנוי, במופעי ותחרויות ספורט במקום בלימוד תורה ובעבודת המקדש.
חג החנוכה קורא לנו להתעלות על עצמינו ולחזור לתרבות ולאוצר היצירה היהודית האותנטית, לפחות במשך 8 ימים בשנה. רצוי שמשרד התרבות יעודד ויסייע בכך.

טהרת הלויים והנפתם; גיל תחילת שירות הלויים באוהל מועד

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְטִהַרְתָּ אֹתָם. וְכֹה תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם, הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת; וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם, וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטָּהֲרוּ. וְלָקְחוּ פַּר בֶּן בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן; וּפַר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת. וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד, וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם, לִפְנֵי ה'; וְסָמְכוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם. וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה', מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְהָיוּ לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת ה'. וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֹאשׁ הַפָּרִים; וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַה', לְכַפֵּר עַל הַלְוִיִּם. וְהַעֲמַדְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו, וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַה'. וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. וְאַחֲרֵי

כֵּן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת אֹהֶל מוֹעֵד, וְטִהַרְתָּ אֹתָם, וְהֵנַפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה. כִּי נְתֻנִים נְתֻנִים הֵמָּה לִי, מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תַּחַת פִּטְרַת כָּל רֶחֶם בְּכוֹר כֹּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַחְתִּי אֹתָם לִי. כִּי לִי כָל בְּכוֹר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, בְּיוֹם הַכֹּתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי אֹתָם לִי. וָאֶקַּח אֶת הַלְוִיִּם, תַּחַת כָּל בְּכוֹר, בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו, מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְלֹא יִהְיֶה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף, בְּגֶשֶׁת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַלְוִיִּם כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה לַלְוִיִּם כֵּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיְכַבְּסוּ בִּגְדֵיהֶם, וַיָּנֶף אַהֲרֹן אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'; וַיְכַפֵּר עֲלֵיהֶם אַהֲרֹן לְטַהֲרָם. וְאַחֲרֵי כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדָתָם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי אַהֲרֹן וְלִפְנֵי בָנָיו, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּם, כֵּן עָשׂוּ לָהֶם. (במדבר ח, ה-כב)

למה הלויים היו צריכים לגלח את כל שערם כדי להיטהר? מי עוד היה צריך לגלח את כל שערו?

רש"י: מצאתי בדברי רבי משה הדרשן, לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו עבודת אלילים והיא קרויה זבחי מתים, והמצורע קרוי "מת", הזדקקו לתגלחת כמצורעים. כזכור, גם הנזיר מגלח את כל שער ראשו בתום ימי נזירותו. למעשה הבכורים שירתו ככוהנים רק מזמן יציאת מצרים עד חטא העגל; כ – 3 חודשים בלבד.

מה הכוונה "וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי ה'"? איך הוא הניף אותם?

הפירוש הפשוט הוא שהרים אותם והעמיד אותם חזרה. יש מפרשים שהוא הגיש אותם או הקדיש אותם (במילים). יתכן שגם הלויים עשו תנועה כלשהי כי זאת עבודה קשה להרים לבד אלפי לויים!

וָאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתֻנִים ... מה מיוחד בפסוק יט?

רש"י ע"פ המדרש: חמש פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה, להודיע חיבתם שנכפלו אזכרותיהם במקרא אחד, כמנין חמישה חומשי תורה.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: זֹאת אֲשֶׁר לַלְוִיִּם, מִבֶּן חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, יָבוֹא לִצְבֹא צָבָא בַּעֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצְּבָא הָעֲבֹדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. וְשֵׁרֵת אֶת אֶחָיו בְּאֹהֶל מוֹעֵד, לִשְׁמֹר מִשְׁמֶרֶת, וַעֲבֹדָה לֹא יַעֲבֹד; כָּכָה תַּעֲשֶׂה לַלְוִיִּם בְּמִשְׁמְרֹתָם. (במדבר ח, כג-כה)

מאיזה גיל התחילו הלויים לעבוד במשכן? בבמדבר ד, ג, כתוב שמגיל 30?

כותב רש"י: מבן חמש ועשרים, ובמקום אחר נאמר (במדבר ד, ג) מבן שלשים שנה - הא כיצד? (חולין כז): מבן 25, הוא בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן 30 עובד. מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים, ששוב אינו רואה.

כתב הרמב"ן: ועל דרך הפשט, הנמנים ביד משה ואהרן היו מבן 30 שנה ומעלה, והם אשר הפקיד אותם איש - איש על עבודתו ועל משאו, (כלומר שירות חובה), אבל כאן צווה כי כל אשר ידע בעצמו שבא לכלל גיל 25 שנה יהיה כשר לעבודה ויבוא (בהתנדבות) בכל אוות נפשו לעבוד עמהם.

ועוד, כי כתוב בקשר למקדש (דברי הימים א, כג, כד - כח) אֵלֶּה בְנֵי לֵוִי לְבֵית אֲבוֹתֵיהֶם, רָאשֵׁי הָאָבוֹת לִפְקוּדֵיהֶם, בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם, עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה לַעֲבֹדַת בֵּית ה' מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה. כִּי אָמַר דָּוִיד: הֵנִיחַ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁכֹּן בִּירוּשָׁלִַם עַד לְעוֹלָם. וְגַם לַלְוִיִּם אֵין לָשֵׂאת אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל כֵּלָיו לַעֲבֹדָתוֹ. כִּי בְדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרוֹנִים הֵמָּה מִסְפַּר בְּנֵי לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה".

מוסיף הרמב"ן, "כִּי בְדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרוֹנִים", אחר שייבנה הבית ואין להם משא בכתף ואין עבודתם אלא על החצרות ועל הלשכות, מנה אותם מבן עשרים שנה ומעלה, (אבל) מתחילה (עבדו החל) מבני שלושים".

יוצא שדוד המלך החליט שבמקדש, לעומת במשכן הנייד, יוכלו לויים להתחיל לשרת מגיל 20, בעיקר בשירה, בשמירה על המקדש שלא יכנסו טמאים, ובעזרה עם הכנת הקרבנות.

הרשב"ם פירש על התורה, שמגיל 25 נכנסו לשמירת המשכן, ומגיל 30 למשא המשכן וכליו.

מה עשו הלויים אחרי גיל 50? למה הפסיקו לעבוד בגיל צעיר יחסית?

רש"י: "ולא יעבוד עוד" - עבודת משא בכתף, אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות.

סיכום פרק ח

בפרק ראינו את סדר הדלקת נרות המנורה במקדש ואת הקשר להדלקת נרות חנוכה עד היום. בדקנו את משמעות הדלקת נרות חנוכה מבחינה לאומית, דתית ומבחינת הציפיה לבנין בית המקדש מחדש. ראינו שעיקר עבודת מסע הלויים במדבר התחיל בגיל 30 והסתיים בגיל 50, אך בתקופות שונות יכלו להתחיל בגיל 20, לשיר ולשמור במקדש ולהמשיך בכך גם אחרי גיל 50.

פרק ט - קרבן פסח שנה אחרי יציאת מצרים; דיני פסח שני; סדר מסעי ישראל – עניין הענן

פסח במדבר ודיני פסח שני

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר: וְיַעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעַרְבַּיִם תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמֹעֲדוֹ, כְּכָל חֻקֹּתָיו וּכְכָל מִשְׁפָּטָיו תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשֹׂת הַפָּסַח. וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּמִדְבַּר סִינָי, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַהוּא. וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָהֵמָּה אֵלָיו: אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם; לָמָּה נִגָּרַע לְבִלְתִּי הַקְרִיב אֶת קָרְבַּן ה' בְּמֹעֲדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה: עִמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מַה יְצַוֶּה ה' לָכֶם.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לָנֶפֶשׁ אוֹ בְדֶרֶךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדֹרֹתֵיכֶם, וְעָשָׂה פֶסַח לַה'. בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבַּיִם יַעֲשׂוּ אֹתוֹ – עַל מַצּוֹת וּמְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ. לֹא יַשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֶצֶם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ, כְּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמֹעֲדוֹ, חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא. וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר וְעָשָׂה פֶסַח לַה', כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כֵּן יַעֲשֶׂה, חֻקָּה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר וּלְאֶזְרַח הָאָרֶץ. (במדבר ט, א-יד)

האם בכל שנות הנדודים במדבר, גם כן עשו בני ישראל את קרבן פסח?

כתב הרמב"ן: ועל דעת רבותינו, במסכת יבמות (עא, ב), לא נהג (הפסח) במדבר אלא בשנה זו בלבד, לפי שלא מלו במדבר, בגלל סכנת הדרך, והיתה מילת זכרים ועבדים מעכבת בהם, (מנע מהם את הקרבת הפסח).

ויתכן שהוצרך למצווה זו (כאן), בגלל שלא נצטוו מתחילה בעשיית פסח לדורות אלא בארץ (ישראל), שכתוב (שמות יב, כה) "וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִתֵּן יְהוָה לָכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הָעֲבֹדָה הַזֹּאת", ועוד נאמר שם (שם יג, ה) "והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני וגו' ועבדת את העבודה הזאת בחודש הזה". ועכשיו רצה הקדוש ברוך הוא וצווה שיעשו אותו (כעבור שנה אחרי יציאת מצרים), כדי שיהיה זכר לגאולתם ולנסים שנעשו להם ולאבותיהם, ונעתק להם מן האבות הרואים (בעצמם את יציאת מצרים), לבניהם, ובניהם לבניהם ובניהם, עד לדור האחרון. ואמר

תחילה " וְהָיָה כִּי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ", לומר שאין מצווה זו (של הקרבת קרבן פסח), נוהגת בחוץ לארץ לדורות, אבל עכשיו צווה (באופן חד – פעמי), שינהגו בה במדבר.

אבל במדרש ספרי (בהעלותך, סז) אמרו "ויעשו את הפסח בראשון" וגו', בגנות ישראל הכתוב מדבר, שלא עשו אלא פסח זה בלבד, וכן הוא אומר (עמוס ה, כה) הַזְּבָחִים וּמִנְחָה הִגַּשְׁתֶּם לִי בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה בֵּית יִשְׂרָאֵל. דרשו כן מן הכתוב הזה שאמר (פסוק ה) "ויעשו את הפסח בראשון בארבעה עשר יום לחדש בין הערבים במדבר סיני", כי המקרא מיותר, ודי היה שיאמר "ויעשו את הפסח ככל אשר צוה ה' את משה", אלא הזכיר את היום והמדבר, לרמוז שלא עשו אותו במדבר אלא ביום הזה, והוא לגנותן.

ויתכן שהגנות הזאת הוא קלקלתם בענין המרגלים, שממנה נודו ולא נשבה להם הרוח הצפונית ולכן לא מלו, ולפיכך נאסרו בכל הקדשים והיו נזופים. או שהברייתא הזו כדברי האומר (מכילתא בא, טו), שאין מילת זכריו ועבדיו מעכבת בו, (שכן היוצאים ממצרים כן נימולו), והיו רשאים לעשות את הפסח אבל נתעצלו ולא עשו אותו, והוא גנות גדולה.

אבל (הטעם) הראשון, (שלא נצטוו להקריב קרבן פסח בחוץ לארץ), הוא יותר נכון בעיני, כי (אם לא), היה משה מכריחם לעשותו ולא היה מניחם בחיוב כרת. אבל חג המצות שבעה ימים והשבתת החמץ, לא הוצרך לומר שנהגו בו, (בנדודים במדבר), שהן חובת הגוף הנוהגת בכל מקום, וכבר נאמר בהם (שמות יב, יז) "לדורותיכם חוקת עולם".

איך זה שניתנה הזדמנות שניה להקרבת קרבן פסח? בדרך כלל מי שטמא לא יכול להקריב וזהו.

לפי ספר החינוך, עניין פרסום הנסים שהתרחשו בעת יציאת מצרים, כולל קריעת ים סוף, ירידת המן ועוד, מחזק מאוד את האמונה בבריאת העולם שהוא האמונה היסודית ביותר. לכן הקב"ה רצה לתת הזדמנות שניה למי שנמנע ממנו מלאכול מקרבן הפסח במועדו. מאותה סיבה, מי שלא הקריב את קרבן הפסח במזיד, נכרת מהעם.

סדר מסעי ישראל – תפקיד הענן

וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֻת, וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה אֵשׁ עַד בֹּקֶר. כֵּן יִהְיֶה תָמִיד, הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה אֵשׁ לָיְלָה. וּלְפִי הֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן שָׁם הֶעָנָן, שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יַחֲנוּ, כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן, יַחֲנוּ. וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה', וְלֹא יִסָּעוּ. וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר עַל הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ. וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה וְנַעֲלָה הֶעָנָן

וְנָסָעוּ. אוֹ יֹמַיִם אוֹ חֹדֶשׁ אוֹ יָמִים בְּהַאֲרִיךְ הֶעָנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ. עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ, אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' שָׁמָרוּ, עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר ט, טו-כג)

למה התורה מאריכה כל כך בעניין הענן ולמה היא מדגישה כמה פעמים ש"עַל פִּי ה' יַחֲנוּ וְעַל פִּי ה' יִסָּעוּ"?

כותב הרמב"ן: וטעם וּבְהַאֲרִיךְ הֶעָנָן - לומר כי אם יאריך הענן על המשכן ימים רבים, והמקום ההוא איננו טוב בעיניהם והיו חפצים ומתאווים מאוד לנסוע מן המקום, אעפ"כ לא עברו על רצון השם. וזה טעם וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת ה' וְלֹא יִסָּעוּ, כי מיראת השם ומשמרם משמרת מצוותו לא נסעו. וכן יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים מִסְפָּר, כשניים או שלושה ימים, והיו יגעים מאד ונחלש בדרך כוחם, (בכל זאת) עשו רצון השם ללכת אחרי הענן.

וסיפר עוד (פסוק כא), כי קרה שלא חנו אלא לילה אחד ונסעו בבוקר אע"פ שהיה בזה טורח גדול. ולפעמים עמד הענן יומם ולילה, כי הלכו כל הלילה ובאו למקום ההוא בבוקר ונח הענן שם כל היום ההוא וכל הלילה ונעלה בבוקר השני ונסעו, והוא טורח גדול מן הראשון, כי היו העם סבורים שישארו שם ופרקו את העגלות והניחו משאם כמנהג הבאים מן הדרך, ובהעלות הענן היו צריכים לחזור לטעון ולא יוכלו לעשות להם תיקון לדרך.

רש"י מפרש "אוֹ יָמִים" – שנה, כמו (ויקרא כה) - יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלָּתוֹ. רש"י פירש ששהו בקדש ברנע 19 שנה.

סיכום פרק ט

בפרק ראינו שבני ישראל הקריבו את קרבן הפסח רק שנה אחת אחרי יציאת מצרים אך ב – 39 שנות הנדודים הבאות לא הקריבו, או מפני שלא מלו את הבנים במדבר והרי אסור לערלים לאכול מהקרבן או (כדעת הרמב"ן), מפני שהקרבת קרבן פסח שייך רק בארץ ישראל. ראינו שקרבן פסח הוא כה חשוב שלמי ש"פספס" את האכילה מהקרבן ניתנה הזדמנות שניה, פסח שני, חודש לאחר מכן. ראינו שבני ישראל נעו רק ע"פ תנועת הענן שליווה אותם, למרות שזה לא תמיד התאים להם.

פרק י - החצוצרות להיקהל ולהסעה; האם התקיעות והתרועות כמו בראש השנה?; הקשר לצפירות ביום השואה ויום הזכרון; מסע המחנות; יתרו חזר למדין או המשיך אתם?

החצוצרות ושימושן; תקיעות ותרועות כמו בראש השנה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרֹת כֶּסֶף, מִקְשָׁה תַּעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לְךָ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנוֹת. וְתָקְעוּ בָּהֵן, וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וְאִם בְּאַחַת יִתְקָעוּ, וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ הַנְּשִׂיאִים רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה, וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים קֵדְמָה. וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה שֵׁנִית, וְנָסְעוּ הַמַּחֲנוֹת הַחֹנִים תֵּימָנָה, תְּרוּעָה יִתְקְעוּ לְמַסְעֵיהֶם. וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל - תִּתְקְעוּ וְלֹא תָרִיעוּ. וּבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים יִתְקְעוּ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצַּר הַצֹּרֵר אֶתְכֶם, וַהֲרֵעֹתֶם בַּחֲצֹצְרֹת, וְנִזְכַּרְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאֹיְבֵיכֶם. וּבְיוֹם שִׂמְחַתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם, וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצֹצְרֹת עַל עֹלֹתֵיכֶם וְעַל זִבְחֵי שַׁלְמֵיכֶם, וְהָיוּ לָכֶם לְזִכָּרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. (במדבר י, א-י)

האם יש קשר בין התקיעות והתרועות בחצוצרות לבין התקיעות בראש השנה?
(מתאים גם לאש השנה)

רש"י מביא את הלימוד: וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה - סימן למסע המחנות, תקיעה תרועה ותקיעה. כך הוא נדרש בספרי מן המקראות היתרים, שכן נאמר בפסוק ה "וּתְקַעְתֶּם תְּרוּעָה" ובפסוק ו:"תְּרוּעָה יִתְקְעוּ". מזה לומדים שגם בראש השנה לפני ואחרי כל תרועה יש גם תקיעה.

הקשר בין התקיעה על הקרבנות במועדים שבהם העם מתאסף אל המקדש, לתקיעות בראש השנה, הוא הזכרון לפני ה'. כזכור לגבי ראש השנה נאמר (ויקרא כג, כד), "זִכְרוֹן תְּרוּעָה".

נציין כי גם בראש השנה תקעו במקדש בחצוצרות ביחד עם התקיעה בשופר, אך התקיעה בשופר היתה ארוכה יותר.

למה צריכים להריע בעת מלחמה ולתקוע בעת הקרבת קרבנות החגים ובראש חודש?

הרמב"ן מפרש שבמלחמה מריעים תרועה, המסמלת את מדת הדין, ובמועדים ובימי שמחה תוקעים - שהתקיעה מסמלת את מדת הרחמים. לפי ספר החינוך התקיעה הדרמטית בחצוצרות מוסיפה רגש לאדם, וזה מעורר בו כוונה בצורה נכונה בעת מלחמה ובהקרבת קרבנות.

מה מזכיר בימינו את עניין התקיעה לעומת התרועה במדבר?

בעת הצפירות ביום זכרון השואה וזכרון חללי צה"ל וקרבנות הטרור, צופרים צפירה פשוטה, וכל העם מתאסף בטכסים ומתאחד בזכרון הנספים או הנופלים. קול הצפירה דומה לתקיעה שבמדבר, שמטרתה גם כן שניזכר לטובה לפני ה' בעת הקרבנות ובימים הטובים. לעומת זאת, הצפירה לשעת חירום, עולה ויורדת במהירות, בדומה לקול התרועה המזעזע במקצת את שומעיו, ומטרתה להזהיר בפני סכנה ולהניע אנשים למקלטים ולמקומות מוגנים. בדומה לכך, גם התרועה שבראש השנה מסמלת את הסכנה האפשרית שביום הדין, ומניעה ומזרזת את החזרה בתשובה.

הרמב"ם מחבר בין תרועות האזהרה לתרועות התשובה ופוסק (הלכות תעניות, א): "ודבר זה, דרך מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו לה' ויריעו, יידעו הכול שבגלל מעשיהם הרעים הרע להן, ככתוב "עֲוֹנוֹתֵיכֶם הִטּוּ אֵלֶּה וְחַטֹּאותֵיכֶם מָנְעוּ הַטּוֹב מִכֶּם, (ירמיהו ה, כה), וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו, ולא יריעו, אלא יאמרו: דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרוא נקרית, הרי זו דרך אכזריות, וגורמת להם להידבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה וצרות אחרות: הוא שכתוב בתורה, "וְאִם בְּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וַהֲלַכְתֶּם עִמִּי בְּקֶרִי. וְהָלַכְתִּי עִמָּכֶם בַּחֲמַת קֶרִי... " (ויקרא כו, כז-כח), כלומר כשאביא עליכם צרה, כדי שתשובו אם תאמרו שהוא קרי - (מקרה), אוסיף עליכם חמת אותו קרי.

נציין כי בתפילה של יום העצמאות, קוראים את הפסוקים האלה, ובזה מחברים את שני המרכיבים מזכירים את הישועות מהצר הצורר אותנו וגם את השמחה והיום טוב של העצמאות.

סדר מסע הדגלים – מחנה יהודה, בני גרשון ומרדי, מחנה ראובן, בני קהת, מחנה אפרים ומחנה דן.

וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ, נַעֲלָה הֶעָנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן. וַיִּסְעוּ בָּרִאשֹׁנָה עַל פִּי ה' בְּיַד מֹשֶׁה. וַיִּסַּע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי יְהוּדָה בָּרִאשֹׁנָה לְצִבְאֹתָם, וְעַל צְבָאוֹ נַחְשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי יִשָּׂשכָר, נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי זְבוּלֻן, אֱלִיאָב בֶּן חֵלֹן. וְהוּרַד הַמִּשְׁכָּן, וְנָסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי, נֹשְׂאֵי הַמִّשְׁכָּן. וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאֹתָם, וְעַל צְבָאוֹ אֱלִיצוּר בֶּן שְׁדֵיאוּר. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן, שְׁלֻמִיאֵל בֶּן צוּרִישַׁדָּי. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי גָד, אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בֹּאָם. וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם, וְעַל צְבָאוֹ אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה, גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן גִּדְעוֹנִי. וְנָסַע דֶּגֶל מַחֲנֵה בְנֵי דָן מְאַסֵּף לְכָל הַמַּחֲנֹת לְצִבְאֹתָם, וְעַל צְבָאוֹ אֲחִיעֶזֶר בֶּן

עַמִּישַׁדָּי. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְּנֵי אָשֵׁר, פַּגְעִיאֵל בֶּן עָכְרָן. וְעַל צְבָא מַטֵּה בְּנֵי נַפְתָּלִי, אֲחִירַע בֶּן עֵינָן. אֵלֶּה מַסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ. (במדבר י, יא-כז)

איפה זה מדבר פארן?

מדבר פארן הוא מדבר הררי שומם בגובה ממוצע של 800 - 700 מ׳, החופף חלק גדול משטחו של הנגב הדרומי ומשמש גשר בין סיני לארץ ישראל. גבולותיו המשוערים הם: בצפון – אזור קדש ברנע ומדבר צין; בדרום – דרך הר שעיר; במערב – נחל מצרים (ואדי אל עריש), ובמזרח – עמק הערבה. מדבר זה מבותר על ידי ערוצים ונחלים, אשר הגדול בהם הוא ואדי ג׳יראפי (כיום: נחל פארן) ויובליו.

מקור: מכללת הרצוג, daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=3718

וְהֵקִימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בֹּאָם - מה כוונת פסוק כא? מי הקים את המשכן עד בואם של מי?

רש״י מפרש שבני גרשון ובני מררי הקימו את המשכן עד בואם של בני קהת עם הארון ושאר כלי הקודש.

בקשת משה מחותנו לנסוע אתם והתחלת המסע

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֹבָב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי, חֹתֵן מֹשֶׁה: נֹסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה', אֹתוֹ אֶתֵּן לָכֶם; לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ, כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אֵלָיו: לֹא אֵלֵךְ, כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ. וַיֹּאמֶר: אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ, כִּי עַל כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ בַּמִּדְבָּר וְהָיִיתָ לָּנוּ לְעֵינָיִם. וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ, וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ. וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לָתוּר לָהֶם מְנוּחָה. וַעֲנַן ה' עֲלֵיהֶם יוֹמָם בְּנָסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה. (במדבר י, כט-לד)

מי זה חֹבָב בֶּן רְעוּאֵל? הרי לחותן משה קראו יתרו?

רש״י מפרש ע״פ מדרש ספרי, שחובב הוא יתרו, שנאמר (שופטים ד) ״וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה״ ושהיו לו מספר שמות.

הרמב״ן מוסיף שחובב ״הוא שם חדש שקראו ליתרו כאשר התגייר לתורת ישראל, כי זה דרך כל המתגייר, (שנותנים לו שם חדש, עברי).

למה יתרו לא רצה להמשיך עם בני ישראל לארץ כנען?

כותב הרמב"ן: והנה משה חילה פניו (ניסה לשכנע אותו) ללכת עמהם ואמר לו סתם "וְהֵטַבְנוּ לָךְ" ", והוא חשב שיתנו לו מן השלל, כסף וזהב ובגדים וצאן ובקר (אך) לא תהיה לו נחלה בתוכם, ועל כן לא היה חפץ, וענה "כִּי אִם אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי אֵלֵךְ", כי שם יש לי נחלה ונכסים וכבוד. אז אמר לו משה "אַל נָא תַּעֲזֹב אֹתָנוּ", כי מדעתך (את) המדבר תהיה לנו לעיניים בכיבוש הארצות ותורנו הדרך אשר נעלה בה, ומכל הטוב ההוא אשר ייטיב ה' לנו, ניטיב לך - רמז לתת לו אחוזה בארץ טובה בשכרו, על טרחו ועזרתו שיעזרם בכיבוש הארץ.

מוסיף הרמב"ן, ועל דעתי, נתרצה יתרו אליו בזה ועשה כן, (המשיך עם בני ישראל), כמו שהזכרתי שם (שמות יח, א), וכך אמרו בירושלמי (בכורים פרק א הלכה ד) "בני קיני חותן משה מביאים (את הביכורים) וקוראים, (כמי שיש לו נחלה), דכתיב "לְכָה אִתָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ". רש"י מוסיף שנתנו את יריחו לבני יתרו שנאמר "וּבְנֵי קֵינִי חֹתֵן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת בְּנֵי יְהוּדָה וגו' (שופטים א). זאת אומרת שצאצאי יתרו בוודאי ישבו בארץ.

איך ארון הברית הלך לפניהם, (פסוק לג)? הרי לפי פסוק כא, הוא הלך באמצע המחנות בעת המסעות?

מסביר רש"י: "וארון ברית ה' נסע לפניהם דרך שלשת ימים" - (לפי ספרי, ובבא בתרא, יד) הארון הזה היוצא עמהם למלחמה ובו היו מונחים שברי הלוחות, (כלומר שהכוונה לארון הראשון שעשה משה אחרי ירידתו הראשונה מהר סיני) והיה מקדים לפניהם דרך שלשת ימים לתקן להם מקום חנייה.

רק אחרי רדתו האחרונה של משה ביום הכיפורים, עשה בצלאל את הארון ללוחות השניים.

ביאר הרב מאיר נהוראי, רב משואות יצחק, שהלוחות הראשונים, השבורים, שהיו מעשי אלוקים, מסמלים את החזון, השאיפה, שאמור להוביל את האדם. למרות שלעולם לא ניתן להגשים את כל השאיפות, והלוחות שבורים, מורים שאין להתייאש, כי עדיין יש ערך לכל מה שהתממש. המימוש מסומל ע"י הלוחות השניים, השלמים, שהונחו בארון שעשה בצלאל, ואשר נפסלו ע"י אדם – (משה).

] וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: קוּמָה ה' וְיָפֻצוּ אֹיְבֶיךָ, וְיָנֻסוּ מְשַׂנְאֶיךָ מִפָּנֶיךָ. וּבְנֻחֹה יֹאמַר: שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל] (במדבר י,לה-לו)

למה יש "נונים" הפוכים לפני ואחרי פסוקים אלה בתורה?

רש"י: וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן - עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו. ולמה נכתב כאן? כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וכו' כפי שמובא בפרק "כל כתבי הקדש" (מסכת שבת,

קטז). שם מובא שהפורענות הראשונה היא שנסעו מהר ה׳, (פסוק לג לעיל), ודרשו חז״ל ״כתינוק הבורח מבית הספר. אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצוות״, וזהו ״ויסעו מהר ה׳״, שהיה מחשבתם להסיע את עצמן משם מפני שהוא הר ה׳. הפורענות השניה היא של המתאוננים, בפרק הבא. הכוונה שקטע זה היה אמור להכנס נ׳ (50) פרשיות למעלה יותר, אחרי הפסוק (במדבר ב, יז): ״וְנָסַע אֹהֶל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֹת. כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם״.

נציין כי הסימן הזה מופיע עוד שבע פעמים בספר תהלים, והוא נקרא במקורות בשם נון מנוזרת, או סימניות, או ניקוד.

יחד עם זאת אין הכרח לומר שהפסוק נכתב שלא במקומו, כי הרי גם כאן מדובר במסעות המחנות. לכן במסכת שבת מופיעה דעה נוספת של רבי: ״מפני שספר חשוב הוא בפני עצמו״. לפי זה, רבי סובר שספר במדבר נחלק לשלושה ספרים: מתחילת הספר עד פרשיית וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֹן, פרשייה וַיְהִי בִּנְסֹעַ, והמשך ספר במדבר.

יש מפרשים שפסוקים אלה מצביעים על יציאת העם בכל הדורות, לעבר ארץ ישראל, בהשגחת הקב״ה, והמנוחה של אחרית הימים. יש מפרשים שה״נונים״ מבטאים **נ**פילות או קשיים, שיתהפכו לאחר מכן למנוחה, בחינת וּבְנֻחָה.

מי הם אויבי ושונאי ה׳ שמשה מתפלל למנוסתם?

רש״י מפרש: מְשַׂנְאֶיךָ - אלו שונאי ישראל, שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם, שנאמר (תהילים פג): ״וּמְשַׂנְאֶיךָ, נָשְׂאוּ רֹאשׁ״, ומי הם? ״עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד״, (שם). יש מפרשים שהפסוקים מכוונים לאויבים הכנענים שבארץ ישראל ולאו דווקא לאלה שבמדבר.

מה הכוונה בתפילה ״שׁוּבָה ה׳ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל״? מי ישוב?

רש״י מפרש: ״שובה ה׳״ - מנחם תרגמו לשון מרגוע, וכן (ישעיהו ל, טו) ״בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן״, כלומר, תתן לישראל מרגוע.

כמה זה ״רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל״?

רבבה היא 10,000. כותב רש״י: רבבות אלפי ישראל - שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות, כלומר 22,000 איש.

סיכום פרק י

ראינו כאן את התקיעות בחצוצרות להקהלת העם והתרועה להסעתם. מצאנו קשר בין זה לבין התקיעות (ההתאספות ומידת הרחמים) והתרועות (מידת הדין, התנועה והמלחמה) של ראש

השנה ושל הצפירות היום בימי הזכרון. ראינו שאולי יתרו לא חזר הפעם לארצו אלא המשיך במסע עם בני ישראל אחרי שהובטח לו נחלה בארץ. בכל מקרה ברור שצאצאיו ישבו בארץ.

פרק יא – המתאוננים והמתאווים; הייאוש של משה; האצלת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד במחנה; אכילת השליו ועונשה

המתאוננים והתבערה

וַיְהִי הָעָם כְּמִתְאֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיִּחַר אַפּוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה. וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל ה' וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ. וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תַּבְעֵרָה, כִּי בָעֲרָה בָם אֵשׁ ה'. (במדבר יא, א-ג)

למה נאמר "כְּמִתְאֹנְנִים" בפסוק א ולא "מִתְאֹנְנִים" סתם? על מה התאוננו?

כותב הרמב"ן: "והנכון בעיני, כי כאשר התרחקו מהר סיני שהיה קרוב לישוב ובאו לתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון, היו מצטערים בעצמם לאמר: מה נעשה, ואיך נחיה במדבר הזה, ומה נאכל ומה נשתה, ואיך נסבול את העמל והעינוי ומתי נצא ממנו? "מתאונן" הוא לשון כואב ומצטער - (מרחם) על עצמו, וכן בֶּן אוֹנִי, (בראשית לה, יח) בן צערי.
לפי זה, מדובר בפסימיות ותלונות והדגשת הקושי שבמדבר, באופן מוגזם ולא מוצדק.
ואמר "כמתאוננים", כי היו מדברים במר נפשם כמו שעושים הכואבים – (דיברו דברים כלליים).
והיה רע בעיני ה', שהיה להם ללכת אחריו בשמחה ובטוב לבב מרוב כל הטובה אשר נתן להם, והם היו כאנוסים ומוכרחים, מתאוננים ומתרעמים על עניינם.

למה נאמר שהתאוננו באזני ה' ולא באזני משה? למה ניתן עונש ישיר ע"י ה', ללא התראה?

לפי המדרש ספרי, הם התאוננו ישירות אל ה', כאילו שכבר לא סמכו על משה, אך אחרי שבא העונש של האש, הם נזכרו לצעוק אל משה שיתפלל בעבורם.

מה זה "אֵשׁ ה'" שאכלה "בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה" ולמה הגיע להם?

רש"י, ע"פ מדרש ספרי: רַע בְּאָזְנֵי ה' - תואנה שהיא רעה באזני ה', שמתכוונים שתבוא באזניו ותקניט. אמרו: אוי לנו, כמה לבטנו - (התקשינו) בדרך הזאת שלושה ימים שלא נחנו מעינוי הדרך. "בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה" - במוקצים שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים.

המתאווים לבשר; תלונת משה

וְהָאסַפְסֵף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה וַיָּשֻׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ: מִי יַאֲכִלֵנוּ בָּשָׂר. זָכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חִנָּם אֵת הַקִּשָּׁאִים וְאֵת הָאֲבַטִּחִים וְאֶת הֶחָצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים. וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה; אֵין כֹּל בִּלְתִּי אֶל הַמָּן עֵינֵינוּ. וְהַמָּן כִּזְרַע גַּד

הוּא וְעֵינוֹ כְּעֵין הַבְּדֹלַח. שָׁטוּ הָעָם וְלָקְטוּ וְטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה וּבִשְּׁלוּ בַּפָּרוּר וְעָשׂוּ אֹתוֹ עֻגוֹת, וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן. וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה לָיְלָה, יֵרֵד הַמָּן עָלָיו. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפְּחֹתָיו אִישׁ לְפֶתַח אָהֳלוֹ, וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה רָע. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה': לָמָּה הֲרֵעֹתָ לְעַבְדֶּךָ וְלָמָּה לֹא מָצָתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ לָשׂוּם אֶת מַשָּׂא כָּל הָעָם הַזֶּה עָלָי. הֶאָנֹכִי הָרִיתִי אֵת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אָנֹכִי יְלִדְתִּיהוּ, כִּי תֹאמַר אֵלַי, שָׂאֵהוּ בְחֵיקֶךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק, עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתָיו. מֵאַיִן לִי בָּשָׂר לָתֵת לְכָל הָעָם הַזֶּה כִּי יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר: תְּנָה לָנוּ בָשָׂר וְנֹאכֵלָה. לֹא אוּכַל אָנֹכִי לְבַדִּי לָשֵׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה, כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי. וְאִם כָּכָה אַתְּ עֹשֶׂה לִּי, הָרְגֵנִי נָא הָרֹג, אִם מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאַל אֶרְאֶה בְּרָעָתִי. (במדבר יא, ד-טו)

מי זה "הָאסַפְסֵף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ"? האם זה קשור למתאוננים מקודם?

כותב רש"י: הָאסַפְסֵף - אלו ערב רב שנאספו אליהם בצאתם ממצרים. וַיִּבְכּוּ גַּם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - ויבכו עמהם. כאמור, רש"י מפרש שגם המתאוננים היו מהערב רב.

מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר - וכי לא היה להם בשר? והלא כבר נאמר (שמות יב) "וְגַם עֵרֶב רַב עָלָה אִתָּם וְצֹאן וּבָקָר מִקְנֶה כָּבֵד מְאֹד", וגו'. ואם תאמר, אכלום (ולא נשארו יותר בהמות), והלא בכניסתם לארץ נאמר (במדבר לב), וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד עָצוּם מְאֹד, אלא שביקשו עלילה.

מפרש הרמב"ן: וטעם וְהָאסַפְסֵף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאַוּוּ תַּאֲוָה, שלא היה להם חסרון במדבר, כי היה להם המן לשובע והיו עושים בו מטעמים שונים בטעמם, אבל המשילו (דמיינו) בנפשותם תאווה רבה, כמתאווים לאכול הפחמים והעפר והמאכלים הנבאשים, (כלומר תאוות הזויות).

ויאמרו מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר - כי לא היה לכל העם בשר לאכול בכל יום, אע"פ שאכלו ממנו פעמים רבות. והיה למקצתם מקנה ואכלו ממנו הגדולים (העשירים ברכוש), כמנהג המחנות ומקומות היוקר. אבל בדגים אמרו (פסוק ה) זכרנו את הדגה, כזוכר הנשכחות, כי לא אכלו דגים מיום צאתם ממצרים ועד הנה, (כי לא היו ליד הים או נהרות). לפי זה ה"אספסוף" קינא בעשירים יותר, שיכלו להרשות לעצמם לאכול יותר בשר.

לְמה הם התאוו? מה הכוונה "וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה"?

הם התאוו בעיקר לבשר, למרות שכנראה היו להם בהמות בשפע, כפי שפירש רש"י. הם התאוו גם לדגים, קישואים, אבטיחים, בצלים ושומים, אוכל משני, אשר כנראה לא גדל במדבר.

מה אפשר ללמוד מתיאור המן?

כותב הרמב"ן שבני ישראל אמרו שאין להם מה לאכול חוץ המן. ידוע המשל, (יומא עד, ב), "אינו דומה מי שיש לו פת בסלו למי שאין לו פת בסלו", (שכן לא היה בטחון מוחלט שהמן ירד גם

למחרת) והתורה מתארת כמה מעלות במן, ושטעמו כטעם לשד השמן, "כך שנפש אוכליו לא תיבש, כי הוא ילחלח וירווה ותהיה נפש אוכליו כגן רווה וכמוצא מים".

בדומה למדרש שבמן טעמו כל טעם שרצו, מוסיף הרשב"ם הסבר: עתה אפרש הטעם של חרון אף ה', שהרי כשְׁטָחֲנוּ בָרֵחַיִם אוֹ דָכוּ בַּמְּדֹכָה, אז וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לְשַׁד הַשָּׁמֶן אז התחלף טעמו שהיה מתחילה מתוק כצפיחית בדבש, כזיתים ואגוזים קודם טחינה, אבל לאחר טחינה או כתישה במכתשת אז נעשה עתה טעמו כלחלוח של שמן ובשר שמן, כמו שמן זיתים ואגוזים לאחר טחינה, שנתחלף טעמן. ולפיכך וַיִּחַר אַף ה' מְאֹד - שכשרוצים, טוחנים אותו ונעשה כשמן, כך שאין מאכלם יבש.

כאן כתוב: וְהָיָה טַעְמוֹ, שמתחלף טעמו הראשון, אבל בפרשת בשלח כתוב: וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בִּדְבָשׁ, שזה הוא טעמו קודם, שיש בו טעם שמן.

לפי זה, הטעם השתנה לפי שלבי וצורות מגוונות להכנת המן למאכל ולא רק מפרי דמיון האוכל.

למה משה כה התייאש וביקש למות במקום להתפלל לפתרון מה' כמקודם?

ע"פ המפרשים, משה היה סבור שבני ישראל סתם מחפשים עלילה להתלונן וגם אם יספקו את דרישותיהם ימציאו תמיד דרישה נוספת. הם אף פעם לא יהיו מרוצים.

האם משה רבנו יכול היה להתפטר מתפקידו?

למרות שאולי באופן אישי משה היה רוצה להתפטר, ומראש לא רצה למלא את תפקיד נציג העם בפני פרעה, כנראה שלא היתה לו אפשרות להתפטר. משה לא היה סתם מלך או מנהיג פוליטי. הוא היה נביא אלוקים. לא היה בעם ישראל נביא בסדר הגודל שלו, גם לא אהרון, שהיה מסוגל להנהיג את העם ע"פ ה' . גם יהושע לא היה נביא עדיין. משה היה חייב למלא את שליחות נביא ה' ומנהיג העם.

אסיפת שבעים הזקנים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲשֶׁר יָדַעְתָּ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ. וְיָרַדְתִּי וְדִבַּרְתִּי עִמְּךָ שָׁם וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם, וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ. וְאֶל הָעָם תֹּאמַר: הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר, כִּי בְּכִיתֶם בְּאָזְנֵי ה' לֵאמֹר: מִי יַאֲכִלֵנוּ בָשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרָיִם, וְנָתַן ה' לָכֶם בָּשָׂר וַאֲכַלְתֶּם. לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְלֹא יוֹמַיִם וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם. עַד חֹדֶשׁ יָמִים, עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאַפְּכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא, יַעַן כִּי מְאַסְתֶּם אֶת ה' אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וַתִּבְכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר: לָמָּה זֶּה יָצָאנוּ מִמִּצְרָיִם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ, בָּשָׂר

אֶתֵּן לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים. הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וּמָצָא לָהֶם? אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֵף לָהֶם, וּמָצָא לָהֶם? וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הֲיַד ה' תִּקְצָר? עַתָּה תִּרְאֶה הֲיִקְרְךָ דְבָרִי אִם לֹא. (במדבר יא, טז-כג)

מה משמעות 70 הזקנים שמשה הצטווה לאסוף?

פירש הרמב"ן: כבר הזכירו רבותינו, כי שבעים אומות הן בשבעים לשון, ויש לכל אחת ואחת מזל ברקיע ושר למעלה. וקיבלו רבותינו (סנהדרין ב.) כי כל סנהדרי גדולה היושבת בבית השם במקום אשר יבחר לשכנו שם, יהיה מניינם שבעים, (כנגד שבעים האומות) והנשיא על גביהם כמשה רבינו, כך שהם 71 (בסך הכל). לכן, בסנהדרין הגדולה בבית המקדש ישבו 71 דיינים.

בפרשת יתרו, שמות יח, קראנו שמשה כבר מינה שופטים כדי לסייע לו. למה לא להעזר בהם להנהגת העם?

אלה שמונו בפרשת יתרו שמשו כשופטים. הם לא יכלו לסייע בהנהגה הכללית. לצורך כך היה צורך באנשים בעלי רוח נבואית, כפי שנראה בהמשך. עם זאת, לאחר הכניסה לארץ שמשו השופטים כמנהיגים, לצד הנביאים, ולאחר מכן המלכים היו המנהיגים, לצד נביאים ושופטים.

הִתְקַדְּשׁוּ לְמָחָר וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר - למה העם היה צריך "להתקדש", כדי לאכול בשר?

רש"י: התקדשו - הזמינו עצמכם לפורענות (שתבוא), (כלומר "תתכוננו"). זאת כעין אזהרה שלא לאכול מהבשר. וכן הוא אומר (ירמיהו יב, ג, על הרשעים) הַתִּקֵּם כְּצֹאן לְטִבְחָה וְהַקְּדֵשֵׁם לְיוֹם הֲרֵגָה. זה אחד המקורות של הביטוי "כצאן לטבח".

איך משה רבנו הרשה לעצמו לפקפק בדברי ה' ? הרי ה' לא אמר שעליו להמציא את הבשר. (פסוק כא – כב).

רש"י מפרש ע"פ מדרש ספרי: (אחרי הבאת דברי רבי עקיבא ע"פ פשט הכתוב של דברי משה, שאין אפשרות להאכיל מספיק בשר למספר כה רב של אנשים), רבי שמעון אומר חס ושלום - לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, (לפקפק ביכולת ה'). מי שכתוב בו (במדבר יב, ז) "בכל ביתי נאמן הוא", יאמר, אין המקום מספיק לנו? אלא כך אמר: שש מאות אלף רגלי וגו', ואתה אמרת בשר אתן לחודש ימים ואח"כ תהרוג אומה גדולה כזו? הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו? ותהא אכילה זו מספקתן עד עולם? וכי שבחך הוא זה? (האם) אומרים לחמור טול כור שעורים ונחתוך את ראשך? השיבו הקב"ה ואם לא אתן, יאמרו שקצרה ידי. הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם? יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפילו שעה אחת.

נציין כי לא נאמר כאן במפורש כי ה' יהרוג את העם.

אצילת רוח הנבואה על 70 הזקנים ונבואת אלדד ומידד

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֵת דִּבְרֵי ה' וַיֶּאֱסֹף שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת הָאֹהֶל. וַיֵּרֶד ה' בֶּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיָּאצֶל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שִׁבְעִים אִישׁ הַזְּקֵנִים וַיְהִי כְּנוֹחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ. וַיִּשָּׁאֲרוּ שְׁנֵי אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה, שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵידָד, וַתָּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה, וַיִּתְנַבְּאוּ בַּמַּחֲנֶה. וַיָּרָץ הַנַּעַר וַיַּגֵּד לְמֹשֶׁה וַיֹּאמַר: אֶלְדָּד וּמֵידָד מִתְנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה. וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מְשָׁרֵת מֹשֶׁה מִבְּחֻרָיו, וַיֹּאמַר: אֲדֹנִי מֹשֶׁה, כְּלָאֵם. וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה: הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי? וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה' נְבִיאִים, כִּי יִתֵּן ה' אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם. וַיֵּאָסֵף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה, הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יא, כד-ל)

איך אפשר להאציל נבואה מאחד לשני?

לפי הרמב"ן, הקב"ה השאיר כביכול אצלו חלק מרוח הנבואה שנתן למשה, שזו הנבואה ברמה הטהורה והגבוהה ביותר, וזו משמעות המלים "וְאָצַלְתִּי מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשַׂמְתִּי עֲלֵיהֶם", ("אָצַלְתִּי" מלשון "אצל"), שהשפיע ממנה על הזקנים. אפשר להסביר שעצם המעמד המיוחד איפשר להם להיפתח לקבלת נבואה.

מה הכוונה "וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסָפוּ" – שלא המשיכו או שלא פסקו מהנבואה?

לפי הרמב"ן 70 האיש המשיכו גם אחר כך, לקבל משהו מהנבואה של משה רבנו, כפי שנאמר בפסוק יז, "וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ בְּמַשָּׂא הָעָם וְלֹא תִשָּׂא אַתָּה לְבַדֶּךָ". לעומת זאת, רש"י מפרש: וְלֹא יָסָפוּ לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו, כך מפורש בספרי, אך אונקלוס תרגם "ולא פסקין" שלא פסקה הנבואה מהם.

מה הכוונה ש"הֵמָּה בַּכְּתֻבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֹהֱלָה"?

לפי רש"י (ע"פ מדרש ספרי ודברי רבי שמעון במסכת סנהדרין יז, א), הם נכללו ב - 70 הזקנים שנבחרו, אך הרגישו שאינם ראויים לכך. אמר הקב"ה: הואיל ומיעטתם עצמכם, הריני מוסיף גדולה על גדולתכם, (והתנבאו למרות שלא יצאו לאוהל המועד).

למה יהושע רצה לכלוא אותם? הרי לא היה איסור להתנבא במחנה? מה פירוש תשובת משה?

יש מפרשים שהתנבאות שלא ליד משה באוהל המועד, מראה על עצמאות נבואית של מידד ואלדד ממשה, ושלא בדרך האצלה ממנו. יתכן שיהושע תפס אותם כמתחרים או כמתגרים במשה, כאילו

שאינם תלויים בו. משה בענוותנותו, משיב שהלוואי שה׳ יתן לכולם באופן ישיר ובלתי תלוי בו, את יכולת הנבואה.

יחד עם זאת, העובדה שאלדד ומידד התנבאו במחנה באותו זמן בדיוק שהתנבאו האחרים, מראה שכנראה, בכל זאת, היה קשר נבואי בין משה רבנו לבינם.

פריחת הַשְּׂלָו והעונש למתאווים בקברות התאווה

וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת ה׳ וַיָּגָז שַׂלְוִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּכְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה, וּכְאַמָּתַיִם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. וַיָּקָם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכֹל יוֹם הַמָּחֳרָת, וַיַּאַסְפוּ אֶת הַשְּׂלָו, הַמַּמְעִיט אָסַף עֲשָׂרָה חֲמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שָׁטוֹחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה. הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת, וְאַף ה׳ חָרָה בָעָם וַיַּךְ ה׳ בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד. וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּים. מִקִּבְרוֹת הַתַּאֲוָה נָסְעוּ הָעָם חֲצֵרוֹת וַיִּהְיוּ בַּחֲצֵרוֹת. (במדבר יא, לא-לה)

איפה הַשְּׂלָו מוזכר לפני כן בתורה?

בשמות טז, יג: ״וַיְהִי בָעֶרֶב, וַתַּעַל הַשְּׂלָו, וַתְּכַס אֶת הַמַּחֲנֶה; וּבַבֹּקֶר, הָיְתָה שִׁכְבַת הַטַּל, סָבִיב, לַמַּחֲנֶה״. לפי חלק מהמפרשים מדובר באותו אירוע, אך יש עם זה קושי, כי בספר שמות מדובר על לפני מתן תורה. יתכן ששם הגיעה, באופן חד – פעמי, כמות קטנה יחסית של שליו.

לפי הרמב״ן בפירוש לשמות, טז, יג, מאז שהתחיל המן לרדת הגיע גם הַשְּׂלָו לעתים קרובות, אך בכמויות לא גדולות כך שלא הספיק לכולם וחלק מהעם לא קיבל. עתה הגיע בכמויות גדולות, למשך חודש.

פירוש זה קצת בעייתי, כי הַשְּׂלָו מגיע לחצי האי סיני בדרך כלל אחת לשנה, בסתיו, ולא במשך כל השנה. בנוסף, אם הַשְּׂלָו הגיע כבר כמה פעמים מאז יציאת מצרים, משה רבנו יכול היה לחשוב שזה יהווה המענה לתלונתם – רק שהַשְּׂלָו יגיע בכמויות גדולות יותר.

מה יוצא דופן בתופעת הַשְּׂלָו המתוארת? לכאורה מדובר בתופעה טבעית.

סוג הַשְּׂלָו (שמדובר עליו) הוא עוף נודד. להקות השלווים מתקבצות ומתחילות את נדידת הסתיו בהליכה, בדרכן לאזורים הדרומיים של מחוזות תפוצתן מאירופה ובמעוף לילי אחד בן 700 ק״מ הן חוצות את אזור הים התיכון לכיוון אפריקה. הם נוחתים בחופי צפון סיני ומזרח מצרים תשושים, שם הם מחפשים מסתור תחת צמחים מדבריים, אז ניתן לצוד אותם בקלות. שיטת הצייד המקובלת בסיני היא פריסת רשתות בגובה של 3 מטר. (ויקיפדיה, שליו_נודד).

לעומת זאת, ע"פ המסופר בתורה, הַשְּׂלָו הגיע בחודש אייר או סיון, ולא בעונת הסתיו, כרגיל, וזה כנראה הנס שהתרחש. בנוסף, בדרך כלל הַשְּׂלָו נוחת תשוש, קרוב לחופי צפון סיני או מצרים. במקרה זה, הרוח העיפה אותם עד מדבר פארן, רחוק מהחוף.

חוקר ארץ ישראל יוסף ברסלבי מראשית המאה ה - 20 כתב: "באופקיהם של חופי ארצנו ייראו מחנות הַשְּׂלָוִים העצומים, הקרבים ובאים כעין ענן כהה המרחף על פני המים".

זאב חנוך (ז'אבו) ארליך ניסה לתת הסבר טבעי למגפה. הוא הזכיר אירוע של הרעלה המונית מאכילת השליו בסיציליה. תושבי המקום נהגו לצוד את העופות ולשלוח אותם לרומא. פעם, כאשר צדו כמות גדולה של עופות ולא הספיקו לשלוח את כל הצייד, הם החליטו גם הם לאכול מהעוף ורבים מאוכלי השליו מתו. ההשערה היתה כי כאשר השליו נוחת על החוף, לאחר מסע נדודים ארוך, הצטברו בגופו הפרשות רעילות, אולי מזרעונים שאכלו קודם. רק כעבור יממה ההפרשות האלה יוצאות מגופו. ולכן מי שאוכל מהעוף, מיד עם נחיתתו עלול להיפגע מהרעל. בני ישראל לא המתינו ופרצה המגפה.

אירוע הרעלה מפורסם ודרמטי הוא אירוע שהתרחש על גבי מיכלית נפט בשם "סטאר אוף בהריין" ב – 3/5/1980 בעת ששטה בים התיכון. בבוקר אותו יום נחתו על סיפון האוניה להקות שלווים גדולות שחיפשו מפלט מסערה. המלחים שנפשם קצה בקופסאות השימורים, מהן ניזונו במשך תקופה ארוכה, ערכו סעודת שלווים. כעבור כ – 12 שעות רבים מבין המלחים לקו בהפרעות נשימה ודיבור, הקאות ושיתוק בגפיים התחתונות שהם סימפטומים הנובעים כתוצאה מנזקים שנגרמו לשרירי השלד. הפרעה קשה זו נקראת Rhabdomyolysis. שלושה מבין אנשי הצוות מתו והשאר הצליחו בקושי להשיט את המיכלית לנמל קרוב. אירוע זה דומה למתואר בספר במדבר (יא, לג): "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת וְאַף יְהוָה חָרָה בָעָם וַיַּךְ יְהוָה בָּעָם מַכָּה רַבָּה מְאֹד".

מקור daf yomi.com/DYItemDetails.aspx?itemId=13271. פורטל הדף היומי, ד"ר משה רענן.

ישנן עדויות נוספות על כך שבאביב, בשר השליו עלול להיות רעיל, ושהרעילות מתפרקת כמה ימים לאחר הנחיתה.

ה' הבטיח שיאכלו בשר למשך חודש. אם כן, מה הפירוש פסוק לג, "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם טֶרֶם יִכָּרֵת, וְאַף ה' חָרָה בָעָם וַיַּךְ ה' בָּעָם...?

מפרש הרמב"ן ע"פ מדרש ספרי: על דרך הפשט כן היה, כי ביום הראשון הוכו מכה רבה ומתו מהעם המתאווים תחילה, הם האספסוף אשר בקרבו. בני ישראל הנזכרים תחילה שאמרו (פסוק ד) "מי יאכילנו בשר", ושאר כל העם אשר בכו אחר כך למשפחותם איש פתח אהלו (פסוק י), אכלו ממנו חודש ימים, והיה להם לזרא וזרקו הַחֲמָרִים אשר נשארו להם ממנו.

פירוש זה מסתדר יפה עם מה שנכתב לעיל, שביום הנחיתה, השליו הוא רעיל, ושכעבור ימים מספר הרעילות הולכת ומתפרקת מהעוף. בני ישראל אכלו אותו עד שנמאס להם.

סיכום פרק יא

בפרק ראינו את עם ישראל ומשה רבנו במשברים של הקושי בדרך במדבר, התאווה לבשר אשר הביאה את משה לסף ייאוש והפתרון של מנוי 70 זקנים בעלי רוח נבואה לסייע לו בהנהגה. ראינו את נס הגעת עוף השליו שלא בעונתו ומיקומו, ואת עונש המתאווים שלא בצדק.

<u>תוספת</u>

צילם: Raniero Massoli Novelli

עוף שליו נודד.

מקור: commons.wikimedia.org/wiki/File:Quaglia.jpg

פרק יב – דיבת מרים במשה; מי זאת ה"אשה הכושית"?; נבואת משה לעומת נבואת שאר הנביאים; עונשה של מרים.

דיבת מרים ואהרון במשה

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֹדוֹת הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח, כִּי אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח. וַיֹּאמְרוּ: הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר ה'? הֲלֹא גַּם בָּנוּ דִּבֵּר, וַיִּשְׁמַע ה'. וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. (במדבר יב, א-ג)

מה הכוונה "הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית"? האם משה רבנו נשא בעת ההיא אישה נוספת?

רש"י מפרש ע"פ מדרש הספרי, (אך לא לפי הפשט), שמדובר בצפורה. "וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן", היא פתחה בדבור תחילה, לפיכך הקדימה הכתוב תחילה (לגבי פרישתו של משה מאשתו). ומנין היתה יודעת מרים שפירש משה מן האישה? רבי נתן אומר, מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה שאלדד ומידד מתנבאים במחנה. כיון ששמעה צפורה, אמרה: אוי לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשים מנשותיהם כדרך שפירש בעלי ממני. ומשם ידעה מרים ואמרה לאהרן. ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה, קל וחומר למספר בגנותו של חברו.

הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית - (הכוונה לציפורה, בפירוש מטפורי), שהכל מודים ביופיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי. כִּי אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח, ועתה גרשה.

לעומת זאת מפרש הרשב"ם, על סמך תרגום יונתן: הַכֻּשִׁית - שהיא ממשפחת חם.

כִּי אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח - כדכתיב "בדברי הימים דמשה רבינו", (אוסף אגדות על משה רבנו, מימי הביניים), משה היה מלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא נזקק לה (ביחסי אישות). והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה, זה עיקר פשוטו. שאם על צפורה דברו, מה צורך לפרש כי אישה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית היא?! (ומה החידוש ?). חוץ מזה, משה נשא את ציפורה שנים רבות לפני כן, ומה נזכרו לדבר על זה עכשיו?

ובנוסף, צפורה לא היתה כושית, כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה, אשר ילדה לאברהם.

גם הפרשן רבי יוסף אבן כספי (ספרד, 1280 - 1340), תוקף את הפרשנות המקובלת שהאישה הכושית היא צפורה, ובמיוחד את הפירוש "כִּי אִשָּׁה כֻּשִׁית לָקָח, ועתה גרשה", שזה בעצם ההיפך מהכתוב. במקום זה הוא מפרש שמשה רבנו אכן לקח, מסיבה מוצדקת, אישה כושית, בנוסף לצפורה, אך לא ידוע מתי. לכן התורה מגלה עתה שהיתה לו אישה נוספת ומרים ואהרון חשבו שאין זה ראוי שיהיו לנביא כמשה שתי נשים.

גם רבינו בכור שור מפרש שאכן לקח אישה כושית (גיורת), והביקורת של מרים היתה על כך שלא לקח אישה מבנות ישראל. גם כאן, נצטרך לומר שלמשה היתה סיבה מוצדקת לכך.

יש מפרשים שהאישה הכושית היא אכן צפורה, והבטוי "כֻּשִׁית", פירושו "זרה" ולא מבנות ישראל. מרים חשבה שזה לא ראוי שלנביא כמו משה תהיה אישה שאיננה מבנות ישראל.

איך משה יכול היה לכתוב את הפסוק "הלא עניו" של "וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה", (פסוק ג). מה הקשר בין אמירה זאת לדיבור של מרים ואהרון?

כידוע, משה לא "כתב" את התורה בעצמו, אלא כתב את מה שנאמר לו מגבוה. הקב"ה מעיד עליו כאן שהוא העניו שבאדם. על כן יש להבחין בין מה שכתוב בתורה, המשמש ומדריך את בני ישראל ואת האנושות לדורות, לבין תכונות או עניינים הנוגעים באופן אישי למשה.
לגבי הקשר, מסביר הרמב"ן: להגיד כי השם קנא לו בגלל ענוותנותו, כי הוא, (משה), לא יענה על ריב לעולם, אף אם ידע (להשיב).

גדולת נבואת משה; ענושה של מרים וריפוייה

וַיֹּאמֶר ה' פִּתְאֹם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל מִרְיָם: צְאוּ שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד, וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם. וַיֵּרֶד ה' בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל, וַיִּקְרָא: אַהֲרֹן וּמִרְיָם, וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם. וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ נָא דְּבָרָי: אִם יִהְיֶה נְבִיאֲכֶם ה', בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע, בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ. לֹא כֵן עַבְדִּי מֹשֶׁה, בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמַרְאֶה וְלֹא בְחִידֹת, וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט, וּמַדּוּעַ לֹא יְרֵאתֶם לְדַבֵּר בְּעַבְדִּי בְּמֹשֶׁה. וַיִּחַר אַף ה' בָּם וַיֵּלֶךְ. וְהֶעָנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהִנֵּה מִרְיָם מְצֹרַעַת כַּשָּׁלֶג וַיִּפֶן אַהֲרֹן אֶל מִרְיָם וְהִנֵּה מְצֹרָעַת. וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה: בִּי אֲדֹנִי, אַל נָא תָשֵׁת עָלֵינוּ חַטָּאת, אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ. אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ, וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ. וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: אֵל נָא, רְפָא נָא לָהּ.
(במדבר יב, ד-יג)

לאן יצאו אהרון ומרים?

הם יצאו מחצר אוהל המועד לכוון הקול. לפי זה, רק משה נשאר בתחום אוהל המועד המקודש, ואילו הם הוצאו ממנו. בנוסף, מזה שמשה לא נקרא לצאת יחד אתם, לומדים ש"אין אומרים כל שבחו של אדם לפניו".

מה אפשר ללמוד מדברי ה' על צורות הנבואה השונות?

כתב הרמב"ם במשנה תורה, יסודי התורה, פרק ז: "הנביאים מעלות מעלות הן, כמו שיש בחכמה חכם גדול מחברו, כך בנבואה נביא גדול מנביא. (במורה נבוכים, חלק א, מביא הרמב"ם 10 דרגות בנבואה). וכולם אין רואים מראה הנבואה אלא בחלום בחזיון לילה, או ביום, אחר שתפול עליהן תרדמה, כמו שנאמר (כאן), "בַּמַּרְאָה אֵלָיו אֶתְוַדָּע בַּחֲלוֹם אֲדַבֵּר בּוֹ". וכולם כשמתנבאים אבריהם מזדעזעים וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מתטרפות ותשאר הדעת פנויה להבין מה שתראה, כמו שנאמר באברהם, "וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו"...(אולי אפשר לדמות את העברת הנבואה

למכת אור או הבזק, או אותות בגל רדיו, המגיעה לנביא לשבריר שניה, ואחר כך הוא מעבד ומפענח את תוכנה ומתרגם למלים).

הדברים שמודיעים לנביא במראה הנבואה, דרך משל מודיעין לו, ומיד יחקק בלבו פתרון המשל במראה הנבואה, וידע מה הוא, כמו הסולם שראה יעקב אבינו ומלאכים עולים ויורדים בו, והוא היה משל למלכיות ושעבודן... וכן שאר הנביאים, מהם אומרים המשל ופתרונו, כמו אלו, ויש שהם אומרים הפתרון בלבד, ופעמים אומרים המשל בלבד בלא פתרון, כמקצת דברי יחזקאל וזכריה, וכולם במשל ודרך חידה הם מתנבאים.

כל הנביאים אינם מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכוונים דעתם ויושבים שמחים וטובי לב ומתבודדים, שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות, אלא מתוך שמחה, לפיכך בני הנביאים לפניהם נבל ותוף וחליל וכינור, והם מבקשים הנבואה, וזהו שאמר שמואל לשאול, "וְלִפְנֵיהֶם נֵבֶל וְתֹף וְחָלִיל וְכִנּוֹר, וְהֵמָּה מִתְנַבְּאִים", (שמואל א, י, ה), כלומר מהלכים בדרך הנבואה עד שינבאו.

אלו שהם מבקשים להתנבא, הם נקראים בני הנביאים, ואף על פי שמכוונים דעתם אפשר שתשרה שכינה עליהן, ואפשר שלא תשרה.

כל הדברים שאמרנו הם דרך נבואה לכל הנביאים הראשונים והאחרונים, חוץ ממשה רבינו, רבן של כל הנביאים. ומה הפרש יש בין נבואת משה לשאר כל הנביאים? שכל הנביאים בחלום או במראה, ומשה רבינו מתנבא והוא ער ועומד, שנאמר, (במדבר ז, פט) "וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו". כל הנביאים על ידי מלאך, ולפיכך רואים מה שהם רואים במשל וחידה. משה רבינו לא על ידי מלאך, שנאמר "פה אל פה אדבר בו", ונאמר "ודבר ה' אל משה פנים אל פנים", ונאמר "ותמונת ה' יביט", כלומר שאין שם משל, אלא רואה הדבר על בוריו בלא חידה ובלא משל. הנביאים יראים ונבהלים ומתמוגגים, ומשה רבינו אינו כן, הוא שהכתוב אומר, "כאשר ידבר איש אל רעהו", כלומר כמו שאין אדם נבהל לשמע דברי חברו, כך היה כח בדעתו של משה רבינו להבין דברי הנבואה, והוא עומד על עומדו שלם. כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו. משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ, רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוין דעתו ולהזדמן לה, שהרי הוא מכוון ומזומן ועומד כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת, שנאמר, בקשר לפסח שני, "עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם" (במדבר ט, ח)... הא למדת שכל הנביאים כשהנבואה מסתלקת מהם חוזרים לאוהלם, שהוא צרכי הגוף כולם כשאר העם, לפיכך אין פורשים מנשותיהם, ומשה רבינו לא חזר לאוהלו הראשון, לפיכך פירש מן האישה לעולם.

נסכם שלמשה היה כושר קליטה גדול בהרבה, של הנבואה.

מה הכוונה במלים "וּתְמֻנַת ה' יַבִּיט"? הרי כבר נאמר (שמות לג, כ) "לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת פָּנָי: כִּי לֹא יִרְאַנִי הָאָדָם, וָחָי".

כאמור, בדרך כלל נביא קיבל את הנבואה בחלום או בחידה. משה קיבל אותה באופן כמעט ישיר, בערנות, ובאספקלריא המאירה. אין סתירה בין שני הפסוקים. משה ראה את תמונת ה', אך מאחור, כנאמר בשמות, לג, כג: וַהֲסִרֹתִי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי וּפָנַי לֹא יֵרָאוּ. הכוונה שהוא השיג את האלוקות ברמה הגבוהה ביותר האפשרית, באספקלריא המאירה, אך לא באופן ישיר לגמרי. מאחר שאין לה' גוף, כמובן שמדובר בהשגה שכלית – נבואית של מידות והנהגות ה', ולא פיזית.

מה זה קשור לפרשת האישה הכושית?

רש"י מפרש **שה'** אמר לו לפרוש מאשתו, מפני שהוא מקבל את הנבואה בכל שעה, ללא התראה מראש. על כן הוא חייב לשמור תמיד על מצב של טהרה.

מה כוונת פסוק יב – אַל נָא תְהִי כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ?

מפרש רש"י: אַל נָא תְהִי אחותנו זו כַּמֵּת, שהמצורע חשוב כמת. מה מת מטמא בביאה (לאוהל או לבית), אף מצורע מטמא בביאה (לבית של אחר או של אחר לבית שהוא נמצא בו).

אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם אִמּוֹ – "אמנו" היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב (התורה שינתה את הלשון, נגד העין הרע), וכן "חצי בשרו", חצי "בשרנו" היה לו לומר, אלא שכינה הכתוב, והכוונה, מאחר שיצאה (כמונו) מרחם אמנו היא לנו כאילו נאכל חצי בשרנו, כענין שנאמר על יוסף, (בראשית לז) "כי אחינו בשרנו הוא", ולפי משמעו אף הוא נראה כן, אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ, הֲלֹא תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים - תִּסָּגֵר שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וְאַחַר תֵּאָסֵף. וַתִּסָּגֵר מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים, וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם. וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן. (במדבר יב, יד-טז)

מה הכוונה בתשובת ה'?

רש"י: וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ - ואם אביה הראה לה פנים זועפות, הלא תיכלם שבעת ימים? (בבא קמא, כה). קל וחומר לשכינה (שראויה להיכלם בפניה) 14 יום, אלא "דיו לבא מן הדין להיות כנדון". (לפי הכלל של קל וחומר, לומדים את החמור מהקל, אך הדין (המסקנה) הוא לא מחמיר יותר, אלא שווה לשל הקל). לפיכך אף בנזיפתו (של ה') נאמר שהיא תיסגר רק שבעה ימים, (כמו בנזיפת אביה). מובנה של השאלה הרטורית הוא אפוא: בת שחטאה לאביה, ואביה הענישה ביריקה בפניה, האם לא תסתגר שבעה ימים מרוב בושה וכלימה? קל וחומר החטא שחטאה מרים

והעונש שבא בעקבותיו, שהם חמורים יותר ומחייבים הסתגרות של שבעה ימים לפחות, מעיני הציבור.

מקור: פרופ׳ יוסף פליישמן, אתר אונ׳ בר אילן.

biu.ac.il/JH/Parasha/behaalot/fle.html

למה מרים היתה טמאה רק שבעה ימים ולא לפי דיני הצרעת בספר ויקרא?

רש״י מפרש, ע״פ ספרי, שאהרון אמר למשה ״אַל נָא תְּהִי כַּמֵּת... ״, אם אינך מרפאה בתפלה, מי מסגירה ומי מטהרה ע״פ דיני המצורע? אני לא יכול לראותה שאני קרוב (משפחה) ואין קרוב רואה את הנגעים, ואין כהן אחר בעולם, (שיוכל לקבוע אם היא עדיין טמאה או לא, שגם בניו הם קרובי משפחתה). לפי זה כנראה שמרים נרפאה מיד, אך נדרשה עדיין לעבור הסגר של שבוע מחוץ למחנה, כמו מצורע אחר, ומאחר שכבר נטהרה מקודם, יכלה לחזור למחנה.

למה העם חזר שוב למדבר פארן? הרי כבר בפרק י, יב, נאמר ״וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינָי וַיִּשְׁכֹּן הֶעָנָן בְּמִדְבַּר פָּארָן״.

מסביר הרמב״ן: והטעם, ואחר שנסעו העם מחצרות ויחנו במדבר פארן, לומר כי כאשר נסעו מחצרות לא נסעו ממדבר זה אל מדבר אחר, כמו במסע הראשון שנסעו ממדבר סיני ויחנו במדבר פארן (לעיל י, יב), (אלא) נסעו מחצרות אשר היא במדבר פארן וחנו במקום אחר במדבר ההוא עצמו, והוא קדש ברנע, כי משם נשלחו המרגלים כמו שנאמר להלן יג, כו, (לגבי חזרת המרגלים) אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה, וכן כתוב (דברים א יט, כב) וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ וגו׳... וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים.

ולא אמר הכתוב ״ויסעו מחצרות ויחנו בקדש ברנע״, כי אולי היו מסעות הרבה ביניהם ואין עתה המקום להזכירם. אבל הזכיר את מדבר פארן, כדי להודיע כי קדש זה הוא קדש ברנע אשר במדבר פארן, לא קדש אשר במדבר צין, שארע שם ענין מי מריבה בשנת הארבעים.

סיכום פרק יב

בפרק ראינו שמרים דברה עם אהרון על ״האשה הכושית״ אשר לקח משה. ראינו את הדעה המקובלת שמדובר בצפורה, אשר משה פרש ממנה בכדי להיות מוכן בכל עת לקבלת נבואה. ראינו דעות אחרות שאכן מדובר באישה כושית אשר לקח, בוודאי משיקולים טובים. ראינו מה רב ההבדל בין נבואת משה שהיא ישירה כמעט, לעומת נבואת שאר הנביאים בדרך של חלום או חידה. לבסוף ראינו את עונש הצרעת שבאה על מרים, בגלל שדברה לשון הרע ואת ריפויה ע״י תפילת משה.

הרעיון המרכזי של פרשת בהעלותך

הרעיון המרכזי הוא אתגרי וקשיי הדרך בעלייה לארץ ישראל והצורך לקבל אותם באהבה. זה מזכיר את העלייה לארץ גם בזמנים מודרניים, לעתים בדרכים קשות ותוך עמידה בסכנות גדולות. כידוע, ארץ ישראל נקנית ביסורים, (מסכת ברכות, ה, א). כמו כן, מודגש הצורך בנביא בסדר גודל של משה רבנו, המחובר ישירות אל הקב"ה, כדי להצליח להביא את העם לארץ, לעתים כנגד רצונו.

תוספת

מחג החנוכה – לאחר הדלקת הנר הראשון

הנרות הללו

הנרות הללו אנו מדליקין על הניסים ועל הנפלאות ועל התשועות ועל המלחמות,
שעשית לאבותינו, בימים ההם, בזמן הזה על ידי כוהניך הקדושים
וכל שמונת ימי החנוכה הנרות הללו קודש הם,
ואין לנו רשות להשתמש בהם, אלא לראותם בלבד,
כדי להודות ולהלל לשמך הגדול על נסיך ועל נפלאותיך ועל ישועתך.

פרשת שְׁלַח

פרק יג – יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ - של ה׳ או של העם? לאיזו מטרה?; הנחיות משה לתרים את הארץ; ביצוע המשימה; מי בא לחברון, עיר הענקים? האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ

יוזמת שליחת האנשים לתור את הארץ, של ה׳ או של העם? לאיזו מטרה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ, כֹּל נָשִׂיא בָהֶם. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן, עַל פִּי ה', כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה. וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם: לְמַטֵּה רְאוּבֵן, שַׁמּוּעַ בֶּן זַכּוּר. לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן, שָׁפָט בֶּן חוֹרִי. לְמַטֵּה יְהוּדָה, כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה. לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר, יִגְאָל בֶּן יוֹסֵף. לְמַטֵּה אֶפְרָיִם, הוֹשֵׁעַ בִּן נוּן. לְמַטֵּה בִנְיָמִן, פַּלְטִי בֶּן רָפוּא. לְמַטֵּה זְבוּלֻן, גַּדִּיאֵל בֶּן סוֹדִי. לְמַטֵּה יוֹסֵף, לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה, גַּדִּי בֶּן סוּסִי. לְמַטֵּה דָן, עַמִּיאֵל בֶּן גְּמַלִּי. לְמַטֵּה אָשֵׁר, סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל. לְמַטֵּה נַפְתָּלִי, נַחְבִּי בֶּן וָפְסִי. לְמַטֵּה גָד, גְּאוּאֵל בֶּן מָכִי. אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ; וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן, יְהוֹשֻׁעַ. (במדבר יג, א-טז)

למה ה׳ ציווה על משה לשלוח אנשים לתור את הארץ? הרי ידע מראש שהתוצאה תהיה רעה?

רש״י מפרש ע״פ מדרש במדבר רבה ומסכת סוטה לו, שה׳ רק הסכים בדיעבד לדרישת ישראל: ״שלח לך - לדעתך. אני איני מצוה לך. אם תרצה, שלח. לפי שבאו ישראל ואמרו (דברים א, כב): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ, נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ לָנוּ אֶת הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ וְאֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן, וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר... ״. ומשה נמלך (התייעץ) בשכינה. ה׳ אמר: אני אמרתי להם שהיא טובה, שנאמר (שמות ג, יז) וָאֹמַר אַעֲלֶה אֶתְכֶם מֵעֳנִי מִצְרַיִם אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ - חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי המרגלים, למען לא יירשוה״.

אפשר ללמוד מזה, שגם אם ה׳ יודע שהתוצאה של פעולה מסוימת תהיה שלילית, שכן הוא מעל חמימד הזמן, הוא אינו פועל לסכל אותה, אלא משאיר לאדם את הבחירה החופשית, גם לחטוא ולשאת בתוצאות השליליות, ע״פ הכלל - ״הכל צפוי והרשות נתונה״ (אבות ג׳, יד) או ״הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים״ (ברכות לג, כ).

לעומת פירוש רש״י כותב על כך הרמב״ן: ״ויש כאן לשאול, אם כן, משה עצמו חטא בענין, שנאמר ״וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר״ (דברים א, כג), ולמה אמר להם לגבי הארץ ״הטובה היא אם רעה״

(פסוק יט) לאחר שנאמר לו מתחילה שהיא טובה ורחבה. ועוד מה (רע) עשו המרגלים, כי משה אמר להם (להלן, פסוק יח - יט) "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ, מַה הִוא; וְאֶת הָעָם, הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ, הֲחָזָק הוּא הֲרָפֶה, הַמְעַט הוּא אִם רָב... הַבְּמַחֲנִים, אִם בְּמִבְצָרִים". לכן היו צריכין להשיבו על מה שצווה אותם. ומה פשעם ומה חטאתם כשאמרו לו (פסוק כח בהמשך) "אֶפֶס כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת גְּדֹלֹת מְאֹד וְגַם יְלִדֵי הָעֲנָק רָאִינוּ שָׁם", וכי על מנת שיעידו לו שקר שלח אותם?

ואל תחשוב כי היה פשעם באמרם "ארץ אוכלת יושביה" (פסוק לב) בלבד, כי לפני שאמרו כך היתה מריבת כלב עמהם. וכן כתוב שאמרו בני ישראל (דברים א, כח): "אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ" וגו', וכאן כתוב (להלן יד, ג) "לנפול בחרב, נשינו וטפנו יהיו לבז", (סימן שכך אמרו להם המרגלים). והנה (גם) משה רבינו (עצמו) אמר לבניהם כדברים האלה (לפני כניסתם לארץ), והפליג להם בחוזק העם ובמבצר עריהם וכח הענקים, הרבה יותר ממה שאמרו המרגלים לאבותם, כדכתיב (דברים ט, א - ב) " שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת הַיַּרְדֵּן לָבֹא לָרֶשֶׁת גּוֹיִם גְּדֹלִים וַעֲצֻמִים מִמֶּךָּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בַּשָּׁמָיִם. עַם גָּדוֹל וָרָם בְּנֵי עֲנָקִים, אֲשֶׁר אַתָּה יָדַעְתָּ וְאַתָּה שָׁמַעְתָּ מִי יִתְיַצֵּב לִפְנֵי בְּנֵי עֲנָק". ואם היה פשע המרגלים וחטאתם בזה, למה יניא (גם משה) את לב בניהם כהַניא המרגלים את לב אבותם. ועוד מה טעם למשה רבינו בשליחות הזאת, אם הארץ טובה והעם רפה הרי טוב, ואם היא רעה או שהעם חזק, (האם) סבור הוא שיחזירם למצרים? (לא נשארו חלופות לפעולה).

אז עדיין חוזרת השאלה - במה חטאו המרגלים?

מוסיף הרמב"ן: "אלא ישוב הענין בזה, שישראל אמרו כדרך כל הבאים להלחם בארץ נוכריה, ששולחים לפניהם אנשים לדעת הדרכים ומבוא הערים ובשובם ילכו התרים בראש הצבא להורות לפניהם הדרכים, כענין שנאמר (שופטים א, כד) "הראנו נא את מבוא העיר", ושיתנו להם עצה באיזו עיר ילחמו תחילה ומאיזה צד יהיה נוח לכבוש את הארץ, וכך אמרו בפירוש (דברים א, כב) "וישיבו אותנו דבר, את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים" וגו', כלומר הערים אשר נבוא אליהן תחילה ומשם נבוא בכל הארץ. וזו עצה הגונה בכל כובשי ארצות, וכן עשה עוד משה עצמו שנאמר (להלן כא, לב) "וישלח משה לרגל את יעזר", וכן ביהושע בן נון בשולחו ליריחו "שנים אנשים מרגלים", (יהושע ב, א), ועל כן היה טוב בעיני משה. כי הכתוב לא יסמוך בכל מעשיו על הנס, (אלא) יצווה בנלחמים להיחלץ ולהישמר ולארוב. אז נמלך משה בשכינה, ונתן לו השם רשות, ואמר לו שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען, וידעוה ויגידו לכם.

"ויתכן כי משה, בגלל שידע כי היא שמנה וטובה כמו שנאמר לו (שמות ג, ח) "אל ארץ טובה ורחבה" וגו', אמר להם שיתנו לב לדעת כן, כדי שיגידו לעם וישמחו ויחליפו כח לעלות שם בשמחה, ולכך אמר להם "והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ" (פסוק כ), כדי שיראו בעיניהם בשבח הארץ.

"והנראה בעיני בלשון הכתוב, כי לא נמלך משה בשכינה, אלא טעם "שלח לך", שהסכים ה' לשלוח מרגלים. והיה במנהג שישלחו רק שני מרגלים חרש, אבל השם, היודע עתידות, צווהו

שישלח "איש אחד איש אחד" מכל מטות ישראל ושיהיו הנשיאים שבהם, כי חפץ השם שיהיו שווים בענין כל הגדולים, אולי יזכרו וישובו אל ה', ואם לא, שתהיה הגזירה שווה בכל שבטי העם. וזה טעם על פי ה', (פסוק ג), שיהיו במצוות השם (שליחת) נשיאים וראשי בני ישראל.
לפי דברי הרמב"ן, שלא כפירוש רש"י, לא היה שום חטא **בעצם** שליחת האנשים לתור את הארץ, שהתחילה כדרישה מהעם, ומשה והקב"ה הסכימו לה. חטא המרגלים היה רק בדבריהם לאחר חזרתם, כפי שנראה בהמשך. (הרמב"ן עדיין לא אומר, בפירוש זה, במה חטאו, לדעתו).
יש מפרשים שמטרת השליחות בציווי ה', המתואר כאן, בספר במדבר, היתה שבני ישראל יכירו את אזורי הארץ למאפייניה, לקראת חלוקתה בין השבטים. בספר דברים מתוארת דרישת העם, להוסיף משימות מודיעיניות – צבאיות למשימת המרגלים המקורית.

מי היו האנשים שנשלחו? מה הכוונה במלים: "כֹּל נָשִׂיא בָהֶם" ו - "רָאשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל"?

פירש הרשב"ם: כֹּל נָשִׂיא בָהֶם - עיקר פשוטו כך: שנים עשר האנשים האלה תקח מאותם שבישראל, שנשא אותם לבם ללכת (מלשון נָשִׂיא), שתשאל את העם "מי האיש שירצה ללכת לרגל את הארץ", (כך שמשה התבקש להוציא כעין מכרז), ומאותם שיאמרו (שרוצים) ללכת, תקח ותבחר מהם שנים עשר, ולפי שהאנשים (שייבחרו צריכים להיות) גיבורים שאינם יראים ורכי לבב, (הרי הם) ראויים ללכת בארץ נוכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ. לכך הוצרך להכריז, ולא נקבם הקב"ה בשמות, כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל, (בפרק א). רק לאחר שנבחרו, פורסמו שמותם.

למה משה שינה את שמו של הושע בן נון?

רש"י: וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ בִּן נוּן, יְהוֹשֻׁעַ, התפלל עליו: יה יושיעך מעצת מרגלים, (ע"פ מדרש במדבר רבה).
לעומת זאת, פירש הרשב"ם: לא עתה קרא אותו כך, שהרי כבר קודם לכן נקרא יהושע, (כפי שכתוב בשמות יז, ט) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ: בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק", אלא כך פירושו: הושע בן נון, שהזכרנו למעלה, שנקרא כך בבית אביו, הוא אותו שקרא משה יהושע כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו, שכך היה מנהגם כמו: "ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח".
על כן מטרת התורה להבהיר שהושע ויהושע, משרת משה, הם אותו אדם.
יתכן שכאשר הושע נהיה משרתו של משה, משה החליט להוסיף לשמו את האות "י", המסמלת את שם ה'.

הנחיות משה לתרים

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן; וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם: עֲלוּ זֶה בַּנֶּגֶב, וַעֲלִיתֶם אֶת הָהָר. וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ, מַה הִוא; וְאֶת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ - הֶחָזָק הוּא, הֲרָפֶה, הַמְעַט הוּא, אִם

רָב. וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ - הֲטוֹבָה הִוא, אִם רָעָה; וּמָה הֶעָרִים אֲשֶׁר הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה, הַבְּמַחֲנִים, אִם בְּמִבְצָרִים. וּמָה הָאָרֶץ - הַשְּׁמֵנָה הִוא, אִם רָזָה, הֲיֵשׁ בָּהּ עֵץ, אִם אַיִן, וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי הָאָרֶץ; וְהַיָּמִים יְמֵי בִכּוּרֵי עֲנָבִים. (במדבר יג, יז-כ)

לפי זה, מה היתה מטרת המשימה?

מטרה אחת היתה לראות האם הארץ טובה מבחינת הגידולים בה ועושרה החקלאי, לקראת חלוקתה לשבטים וכדי לשמחם על טוב הארץ. מטרה נוספת, לבדוק האם העמים היושבים בה חזקים, ואם לא, האם הם מוגנים היטב בפני התקפה. כמו כן, היתה מטרה לבדוק מבחינה אסטרטגית – מודיעינית, איך להתכונן לכיבוש, מאיזה כוונים, בכמה כוחות וכו׳.

ביצוע המשימה; מי בא לחברון?

וַיַּעֲלוּ, וַיָּתֻרוּ אֶת הָאָרֶץ, מִמִּדְבַּר צִן עַד רְחֹב, לְבֹא חֲמָת. וַיַּעֲלוּ בַנֶּגֶב, וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן, וְשָׁם אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי, יְלִידֵי הָעֲנָק; וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים נִבְנְתָה, לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם. וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל, וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד, וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט, בִּשְׁנָיִם; וּמִן הָרִמֹּנִים, וּמִן הַתְּאֵנִים. לַמָּקוֹם הַהוּא, קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל, עַל אֹדוֹת הָאֶשְׁכּוֹל, אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיָּשֻׁבוּ, מִתּוּר הָאָרֶץ, מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם. (במדבר יג, כא-כה)

מה מסלול המרגלים "מִמִּדְבַּר צִן עַד רְחֹב, לְבֹא חֲמָת", ומה הקשר לחברון?

בעקרון הלכו מדרום לצפון, דרך ערד, חברון, שכם, חצור, לבוא חמת (היום בסוריה), אך מתיאורם את הארץ כנראה הלכו גם ליד חוף הים ודרך בקעת הירדן.

מי בא אל חברון, למה מזכירים את בני הענק ומתי נבנתה?

לפי רש"י, ע"פ מסכת סוטה לד, כלב לבדו הלך לשם ונשתטח על קברי האבות במערת המכפלה, וכן כתוב (דברים א, לו) "וְלוֹ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ בָּהּ" וכתוב (שופטים א) "ויתנו לכלב את חברון".

הרשב"ם כותב: ומכל מקום לפי עיקר פשוטו: "וַיָּבֹא" כל אחד ואחד עד חברון, שהרי אמרו: "וגם בני הענקים **ראינו** שם" (בחברון). וכתוב: "ושם **ראינו** את הנפילים בני ענק".

ואפשר לומר כי "ארבע" הוא אבי אחימן ששי ותלמי, ועל שם שהיו הענקים ארבעה, קראוהו כן, ונאמר (יהושע טו, יג-יד) וּלְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה נָתַן חֵלֶק בְּתוֹךְ בְּנֵי יְהוּדָה אֶל פִּי ה׳ לִיהוֹשֻׁעַ, אֶת קִרְיַת אַרְבַּע, אֲבִי הָעֲנָק, הִיא חֶבְרוֹן. וַיֹּרֶשׁ מִשָּׁם כָּלֵב אֶת שְׁלוֹשָׁה בְּנֵי הָעֲנָק, אֶת שֵׁשַׁי וְאֶת אֲחִימַן וְאֶת תַּלְמַי יְלִידֵי הָעֲנָק. פירושו אַרְבַּע - אבי שלושת הענקים.

על סמך ממצאים ארכאולוגיים נמצא כי חברון הוקמה בתקופת הברונזה הקדומה (3300 - 2200 לפנה"ס).

איפה נחל אשכול? ממתי נקרא כך?

זיהויו של נחל אשכול שנוי במחלוקת. רבי יהוסף שוורץ, בעל "תבואות הארץ", סבור כי נחל אשכול הוא נחל שורק, והוא כותב: "למערב חברון ואדי אזראר, ולפי דעתי הוא נחל אשכול (במדבר יג, כג) ומצאתי במדרש תנחומא פרשת שלח לך, שנחל אשכול נקרא כן על שם אשכול, בעל ברית אברהם (בראשית יד, יג) שלקחו האשכול ממקומו. (ויקיפדיה, נחל_אשכול). לפי זה, הנחל נקרא "אשכול" כבר מקודם, ולא בגלל האשכול שנלקח ממנו.

האם המרגלים דיווחו אמת?; הוצאת דיבת הארץ

וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֶל מִדְבַּר פָּארָן קָדֵשָׁה; וַיָּשִׁיבוּ אֹתָם דָּבָר וְאֶת כָּל הָעֵדָה, וַיַּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ. וַיְסַפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ: בָּאנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ; וְגַם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הִוא, וְזֶה פִּרְיָהּ. אֶפֶס; כִּי עַז הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּאָרֶץ; וְהֶעָרִים בְּצֻרוֹת, גְּדֹלֹת מְאֹד, וְגַם יְלִדֵי הָעֲנָק, רָאִינוּ שָׁם. עֲמָלֵק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב; וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בָּהָר, וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן. וַיַּהַס כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה, וַיֹּאמֶר: עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ. וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ: לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם, כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ. וַיֹּצִיאוּ דִבַּת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ, אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לֵאמֹר: הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ, אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ, אַנְשֵׁי מִדּוֹת. וְשָׁם רָאִינוּ, אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק, מִן הַנְּפִלִים; וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים, וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. (במדבר יג, כו-לג)

האם המרגלים דיווחו אמת - (פסוקים כו – כט)? אם כן, למה כָּלֵב התערב?

לפי הרמב"ן, דיווחו אמת בתחילת דבריהם ואחר כך הוסיפו דברי פרשנות בלתי מבוססים. הוא כותב: "עמלק יושב בארץ הנגב", לרמוז שאין שם רווח, (לא כדאי), לבוא לארץ משם, כי כולם גיבורים, כי עמלק בדרום והכנעני במערב ובמזרח והאמורי בהר. (למעשה אמרו שאין דרך להכנס לארץ). "מלאו שליחותם, והניאו את לב העם ברמז, מפני מוראם ממשה ואהרון.
"והנה השיבו על כל מה שצווה להם משה, זולתי מה שאמר "המעט הוא אם רב" שלא ענו על דבר זה, וכן לא הזכירו שהיא טובה, כי היה בדעתם לומר לעם אחר כך "ארץ אוכלת יושביה היא" בדרך דיבה, והנה תושביה מועטים וחזקים מאד".

והעם הבין את כוונתם, ואז החלה כל העדה אשר שם להתאונן. וזה טעם "ויהס כלב". כי השתיק אותם ואמר "עָלֹה נַעֲלֶה וְיָרַשְׁנוּ אֹתָהּ, כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", לומר, אמת היא שהעם חזק אבל אנחנו חזקים מהם ומעריהם הבצורות. אז ענו המרגלים ופירשו דבריהם, ואמרו "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", לאמר אפילו אם יצאו אלינו בשדה, לא נוכל לעלות אליהם להילחם בו, ובוודאי שלא נוכל לכבוש מהם ערים בצורות גדולות מאד.

בעיונים של הרב אלחנן סמט לפרשת שלח, הוא מראה שהאנשים נשלחו "לתור את הארץ" ולא "לרגל" אותה לקראת הכנה למלחמה. (הביטוי "מרגלים" או "לרגל" אינו מופיע כלל בפרשה). המשימה היתה שבני ישראל יכירו מראש את הארץ שניתנה להם, לפני שיכנסו אליה. התרים היו אמורים לדווח רק עובדות. במקום זאת הם הוסיפו הערכה צבאית (שלילית) והמאיסו את הארץ על בני ישראל.

אם "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא" איך יתכן שְ"כָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ, אַנְשֵׁי מִדּוֹת"? האין זו סתירה?

כותב רמב"ן: וטעם וַיֹּצִיאוּ דִּבַּת הָאָרֶץ ... אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כי הלכו מלפני משה ואהרון והיו אומרים באוהליהם (של בני ישראל) שהיא ארץ אוכלת יושביה. כי מתחילה, כשאמרו לפני משה שהארץ זבת חלב ודבש, רק שהעם חזק וכלב אמר "כִּי יָכוֹל נוּכַל לָהּ", היו העם פוסחים (בין שני סעיפים), ומהם בוטחים בכוחם וגבורתם ומהם בעזרת השם בגיבורים. אז הוציאו להם המרגלים דיבה (בשקר), דכתיב "הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ ... אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא וגו', עד שהלינו כל העדה, (כדי להכריע את הכף נגד כניסה לארץ).

ועל זה נענשו למות במגפה, שנאמר (להלן יד, לז), "וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִאֵי דִּבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'".

מוסיף הרמב"ן, "אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא, וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ, אַנְשֵׁי מִדּוֹת" – (פירושו בדרך כלל), ארץ, שהיא רעה והמים דלים ורעים וארץ משכלת, לא תגדל אנשי מדות, אלא אנשיה יהיו דלים ונפוחים, שפלי קומה וחסרי כח. אבל דיבת המרגלים (היתה), שהארץ ההיא חזקת האויר כבדת הטבע, ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גידול רב מאד, ולא יסבלו אותם מזגי בני אדם הבינונים (כמו בני ישראל), אלא רק הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבעם, אשר הם עצומים בגובהם ובקומתם, ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כולם, כמנהג המאכלים הגסים".

לפי זה הוא מפרש שנעשתה בארץ כעין ברירה טבעית, כך שרק הגדולים והחזקים יוכלו לשרוד את התנאים הקשים בארץ, ואנשים רגילים, כבני ישראל, לא יצליחו לשרוד.

גם הספורנו פירש: אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ: אף על פי שהעם היושבים בה חזקים, אין זה בגלל שבח הארץ אלא מפני שלא ישארו בה זולתי החזקים שהם חזקי המזג, והשאר מתים בה מפני רוע האויר. (כמובן שמדובר בשקר גס).

וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים, וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם – איך הם ידעו איך הם נראו בעיני הנפילים?

רש"י כותב: שמענו (שהם) אומרים זה לזה: נמלים (או חגבים) יש בכרמים כאנשים (ע"פ מסכת סוטה לה).

פירש הספורנו, "וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם": כחגבים או פחות מזה ובגלל זה לא קמו עלינו כי לא החשיבו אותנו, ויבז בעיניהם להרע לנו.

רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, החפץ חיים, למד מכך מוסר השכל לכל אחד מאתנו וכתב שכשאדם מאבד את אמונתו בערך עצמו, עד שהוא רואה את עצמו כ"חגב", הוא חושב בטעות שגם הזולת רואה בו "חגב", למרות שייתכן והזולת חושב עליו ההיפך מזה. מכאן שחשוב שאדם יכיר בערך עצמו, לא למטרת גאווה ושחצנות, אלא על מנת שלא לטעות בתפיסתו ע"י הזולת – תפיסה העלולה להביא לרפיון רוחו ועלולה להשפיע על כוחו לפעול.

אתר www.vorts.co.il/?p=1061

סיכום פרק יג

בפרק ראינו כיצד האנשים שנשלחו לתור את הארץ, (או, כפי שהם מכונים, המרגלים), הפכו משימת ריגול שגרתי לפני פלישה, למסע תעמולתי של פחדנות ומיאוס הארץ, באומרם שלא ניתן לכבוש אותה ושבכל מקרה אינה מתאימה לעם ישראל.

פרק יד - בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרון; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והויכוח האקטואלי; הגישה ההפוכה האמונית של כלב ויהושע; כעס ה׳ על העם ותפילתו של משה לרחמים; סליחת ה׳ המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כָּלֵב ושכרו; עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים; למה הגיע למעפילים למות?; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט.

בכיית הייאוש של העם בתשעה באב והתלונה על משה ואהרון; למה העם קיבל את דעת עשרת המרגלים והויכוח האקטואלי; הגישה ההפוכה האמונית של כלב ויהושע

וַתִּשָּׂא, כָּל הָעֵדָה, וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם; וַיִּבְכּוּ הָעָם בַּלַּיְלָה הַהוּא. וַיִּלֹּנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן, כֹּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה: לוּ מַתְנוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, אוֹ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה, לוּ מָתְנוּ. וְלָמָה ה' מֵבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת, לִנְפֹּל בַּחֶרֶב - נָשֵׁינוּ וְטַפֵּנוּ, יִהְיוּ לָבַז; הֲלוֹא טוֹב לָנוּ שוּב מִצְרָיְמָה. וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו: נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה. וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַל פְּנֵיהֶם, לִפְנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ, קָרְעוּ, בִּגְדֵיהֶם. וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָהּ לָתוּר אֹתָהּ, טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד מְאֹד. אִם חָפֵץ בָּנוּ ה' וְהֵבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת, וּנְתָנָהּ לָנוּ, אֶרֶץ אֲשֶׁר הִוא זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ. אַךְ בַּה' אַל תִּמְרֹדוּ, וְאַתֶּם אַל תִּירְאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ, כִּי לַחְמֵנוּ הֵם; סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם וַה' אִתָּנוּ, אַל תִּירָאֵם. וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים; וּכְבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד, אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יד, א-י)

מתי היה ה"לַּיְלָה הַהוּא"? (פסוק א).

כותב הרמב"ן: אמרו רבותינו (תענית כט, א), "הם בכו בכיה של חינם ואני אקבע להם בכיה לדורות", (כלומר שמדובר בליל תשעה באב). ולא ידעתי מאיזה רמז שבפרשה הוציאו את זה. אבל מקרא מלא הוא (תהלים קו, כד-כז), וַיִּמְאֲסוּ בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה לֹא, הֶאֱמִינוּ לִדְבָרוֹ. וַיֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל ה׳. וַיִּשָּׂא יָדוֹ לָהֶם לְהַפִּיל אוֹתָם בַּמִּדְבָּר וּלְהַפִּיל זַרְעָם בַּגּוֹיִם וּלְזָרוֹתָם בָּאֲרָצוֹת (כלומר שמדובר ביום החורבן והגלות).

אופן חישוב התאריך: ישראל יצאו מהר סיני בעשרים לחודש אייר. שלושה ימים היו בדרך לקדש ברנע, שלושים יום שהו בימי השליו ובשר התאווה עד כג׳ סיוון. שבעת הימים שחיכו עד האסף מרים הסתיימו בר"ח תמוז. באותו יום יוצאים המרגלים וחוזרים כעבור ארבעים יום, בליל תשעה באב.

האם אפשר להבין את גודל ייאוש העם? האם אפשר להצדיק אותו? איך אנחנו היינו מגיבים?

אפשר להבין את רגשי הייאוש של העם. הרי משה הוציא אותם ממצרים, ולגבי חלק מהעם, נגד רצונו. למרות שנעשו לעם נסים גלויים (קריעת ים סוף, המן, קבלת עשרת הדברות וכו׳), בסך הכל חלק גדול מהעם לא היה מרוצה מהחיים במדבר. הם רצו לחיות בארץ שבה "שדה וכרם" וחיי חקלאות טבעיים, ולא חיים קשים במדבר, עם מן בלבד ולעתים עם מחסור במים.

עכשיו שרוב המרגלים דיווחו שבשום פנים ואופן לא ניתן להכנס לארץ כנען מבלי שרבים ימותו במלחמה, הברירה היתה בין להישאר במדבר, לחפש ארץ אחרת שאפשר להתיישב בה, או לשוב למצרים.

אמנם העם היה צריך להתחשב גם בעמדת יהושע וכלב ולהאמין שעם עזרה נסית מגבוה, קיימת אפשרות להכנס לארץ, אך יהושע וכלב היו במיעוט וגם התבססו בדבריהם על נסים. למרות זאת, לא ניתן להצדיק את תגובת העם, שכן דברי יהושע וכלב התאימו הרבה יותר למציאות הפלאית שהיו נתונים בה.

יש להניח שאם היינו היום נתונים בסיטואציה כזאת, אותו חלק מהעם הנחשב "ריאלי", שאינו מתחשב בנסים או בעזרת ה׳ , היה הולך אחרי השוללים את אפשרות הכניסה לארץ ואילו החלק "המאמין" בנסים היה מקבל את דברי יהושע וכלב.

במה זה דומה למצבים בעת המודרנית?

במצבים רבים יש התנגשות בין הסתכלות "ריאלית - רציונאלית" כביכול על המציאות, ללא אמונה בה׳ ובקיום מצוות, לבין הסתכלות אמונית. בהקשר ל"חטא המרגלים", העם מתחלק כיום, בין אלה הסבורים שאין ביכולתנו לחיות בשלום עם הערבים מבלי למסור להם את כל, או כמעט כל השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים. בדרך כלל, אלה יגדירו את עצמם כ"ריאליים, מציאותיים" וכו׳. החלק השני של העם סבור שדווקא ישוב ארץ ישראל, ללא מסירת חלקים ממנה, יביא את הבטחון ולכן את השלום, באופן יחסי. בדרך כלל אלה יגדירו את עצמם כ"מאמינים" או "אמוניים", וחלק גדול מהם, כשומרי מצוות.

כדי להכריע מי צודק, אפשר להסתכל על ההיסטוריה. אלה שחייבו את ישוב הארץ ובאו בפועל לשבת בה ניצלו מנוראות השואה. למרות שרבים מהנספים בשואה היו יהודים שומרי מצוות, אלה שיכלו לצאת מאירופה בזמן אך העדיפו להישאר בה, נקראים ע"י הגאון מווילנה זצ"ל, "מואסים בארץ חמדה" ואלה דבריו: "ובעוונותינו הרבים, רבים הם החוטאים חטא גדול של "וַיִּמְאֲסוּ, בְּאֶרֶץ חֶמְדָּה; לֹא הֶאֱמִינוּ, לִדְבָרוֹ", (תהילים קו, כד). גם רבים מתופסי התורה לא ידעו ולא יבינו שנתפשו בחטא המרגלים, נסחפו בקליפת חטא המרגלים בכל מיני סברות כוזבות ותואנות שווא ומדוחים, גם מכסים את סברותיהם בדעת המופרכת, שאין מצוות ישוב ארץ ישראל נוהגת בזמן הזה..." (ספר קול התור, חלק חמישי. הספר הוא על תהליכי הגאולה, לאור הקבלה

וחובר כנראה ע״י רבי הלל ריבלין משקלוב, מתלמידי הגר״א, 1757 - 1838). נוסיף כי אלה שממשיכים לשבת היום בתפוצות סובלים משיעור התבוללות גבוה.

כל היוזמות המדיניות שחייבו נסיגות מחלקי יהודה ושומרון הובילו לאינתיפאדות וטרור משתולל. הנסיגה מרצועת עזה הובילה לעליית שלטון החמאס, להגברה בירי טילים וכלי נשק אחרים, על ישובי עוטף עזה ועד מרכז הארץ.

ולהיפך, בזמן שמשדרים שלא יימסרו שטחים לערבים, המצב הבטחוני הוא דווקא טוב יותר. אמנם זה סותר אולי את ההגיון אך קשה להתווכח עם העובדות.

בהקשר של חטא המרגלים נוכל רק לומר, שכאשר שומרים את התורה והמצוות, כרוב המתיישבים באזור יהודה ושומרון, נעשים נסים, ושהעובדות מוכיחות שהראייה האמונית אך המעשית, של יהושע וכלב, היא הנכונה ולא הראייה ה״מציאותית - רציונאלית״ כביכול, אך התבוסתנית, של עשרת המרגלים.

איך אפשר להבין את הגישה ההפוכה לחלוטין של יהושע וכלב? הרי הם ראו בדיוק את אותם הדברים בארץ? מה אפשר ללמוד מזה?

כותב הרשב״ם: סָר צִלָּם מֵעֲלֵיהֶם - אין להם מחסה לחסות בו, כי כבר נמוגו כל יושבי ארץ מפנינו, משעה שהוביש ים סוף, כמו שאמרה רחב הזונה (יהושע, ב, י). וככתוב בשירת הים (שמות טו, טו): ״נמוגו כל יושבי כנען״.

יהושע וכלב הדגישו שמה שקובע זה עזרת ה׳ וגם רוח הלחימה של הלוחמים. לדבריהם, מוראל העמים בארץ היה ירוד ולא היו מסוגלים להלחם בבני ישראל מרוב פחד, אפילו אם מבחינה אובייקטיבית, היו חזקים יותר.

ברור שאפשר ללמוד מזה, שרוח הלחימה, האמונה בצדקת הדרך, והרמה האנושית של החיילים, היא הקובעת. ראינו את זה במלחמות מדינת ישראל מאז תקומתה, שניצחנו צבאות גדולים מאתנו ומצוידים טוב יותר.

כעס ה׳ על העם ותפילתו של משה לרחמים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: עַד אָנָה יְנַאֲצֻנִי הָעָם הַזֶּה; וְעַד אָנָה לֹא יַאֲמִינוּ בִי, בְּכֹל הָאֹתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ. אַכֶּנּוּ בַדֶּבֶר וְאוֹרִשֶׁנּוּ; וְאֶעֱשֶׂה אֹתְךָ, לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם מִמֶּנּוּ. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה, אֶל ה': וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם, כִּי הֶעֱלִיתָ בְכֹחֲךָ אֶת הָעָם הַזֶּה מִקִּרְבּוֹ. וְאָמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַזֹּאת, שָׁמְעוּ כִּי אַתָּה ה', בְּקֶרֶב הָעָם הַזֶּה, אֲשֶׁר עַיִן בְּעַיִן נִרְאָה אַתָּה ה', וַעֲנָנְךָ עֹמֵד עֲלֵהֶם, וּבְעַמֻּד עָנָן אַתָּה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם, וּבְעַמּוּד אֵשׁ לָיְלָה. וְהֵמַתָּה אֶת הָעָם הַזֶּה, כְּאִישׁ אֶחָד; וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ה' לְהָבִיא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם; וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. וְעַתָּה, יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי, כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ

לֵאמֹר: ה', אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד, נֹשֵׂא עָוֹן וָפָשַׁע; וְנַקֵּה, לֹא יְנַקֶּה - פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים. סְלַח נָא לַעֲוֹן הָעָם הַזֶּה, כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ; וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה, מִמִּצְרַיִם וְעַד הֵנָּה. (במדבר יד, יא-יט)

לפי תשובת ה' במה חטא העם?

ברור שהחטא הוא חוסר אמונה בנסים שעשה הקב"ה, ואולי התייחסות אליהם כאירועים מקריים.

למה משה מדבר בעיקר על "מה יגידו הגויים" ולא על הצלת העם עצמו?

משה פותח בעניין של חילול ה' שבדבר, שכן סיבה עיקרית של יציאת מצרים היתה שהמצרים יכירו בה' כאל עליון ויחיד ואם עתה יתברר שכביכול ה' "אינו מסוגל" להכניס אותם לארץ, זה יבטל מרכיב חשוב של הסיבה למכות מצרים וליציאת מצרים ויהווה חילול ה'. אך אחר כך משה מבקש סליחה על עוון העם.

מהו "אֶרֶךְ אַפַּיִם"? למה משה מזכיר גם את המידות "וְנַקֵּה, לֹא יְנַקֶּה, פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת עַל בָּנִים, עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים, המדברות על עונש?

כותב הרמב"ן: ..."הזכיר במדות "ארך אפים ורב חסד" ולא הזכיר "אמת", כי במדת אמת יהיו חייבים (מוות). ולא הזכיר "נוצר חסד לאלפים", כי לא בזכות האבות התפלל משה עכשיו ולא הזכיר בתפילה הזאת את אברהם, יצחק ויעקב כלל. והטעם, בגלל שהארץ ניתנה לאבות ומהם ירשוה, והם (בני ישראל) מורדים באבותם ולא היו חפצים במתנה שלהם. ולא הזכיר "וחטאה", בגלל שאלו מזידים ופושעים, (ולא חוטאים בשגגה).

ולא ידעתי למה לא הזכיר "רחום וחנון"? אולי ידע משה כי הדין מתוח עליהם ולא ימחול לעולם, לכן ביקש רק אריכות אפיים שלא ימיתם כאיש אחד ולא ישחטם כצאן במדבר שימותו במגפה, ובגלל שלא ביקש עתה אלא אריכות אפים (עונש הדרגתי) אמר לו ה' "סלחתי כדבריך", שאהיה להם ארך אפים ורב חסד.

והזכיר "פֹּקֵד עֲוֹן אָבוֹת", מפני שהעונש התפרס גם על הדורות הבאים, המתאבלים בלילה הזה, שהוא תשעה באב.

ואמר רבי אברהם אבן עזרא, כי בגלל שמצאנו שכתוב, (להלן בפסוק כב-כג), "כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתַי... אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי, לַאֲבֹתָם", (לשון שבועה, שלא יראו את הארץ), אחרי שאמר "סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ", (ואם סלח למה לא יראה הדור ההוא את הארץ), הזה אנחנו יודעים שמלת "סלח נא" פירושה אריכות אף, וכן "ונסלח לו", עד שיעשה תשובה שלמה, (כלומר שלא מדובר בסליחה מלאה).

יוצא שמשה לא התפלל על סליחה ומחילה, שהן בלתי אפשריות בנסיבות אלו, אלא על הענשה הדרגתית, שלא כולם ימותו במגפה תוך כמה ימים. הקב"ה קיבל את דבריו, כך שדור המדבר ימות במדבר במשך 40 שנה והבנים יכנסו לארץ.

למה אנחנו צריכים להמשיך להתאבל ולצום גם היום על החורבן? הרי חזרנו לארץ והקמנו מדינה משגשגת? (מתאים לדיון בתשעה באב).

אנחנו מתאבלים, בין השאר, על הגזירה על אבותינו שלא יכנסו לארץ אחרי חטא המרגלים ועל חורבן שני בתי המקדש. בנוסף, גירוש יהודי אנגליה, צרפת וספרד התרחשו בין ח' ל – י' באב.

האם יש קשר בין חטא המרגלים לחורבן בתי המקדש?

נאמר בתלמוד הירושלמי, כי "כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו, כאילו נחרב בימיו". במשך כל שנות הגלות, התפללו יהודים לחזור לארץ ולעבודת בית המקדש אבל אז זה היה בלתי אפשרי. היום ברוך ה', יש לנו מדינה חזקה ומשגשגת (בימים כתיקונם) – אך חוץ ממעט יהודים העולים או תומכים בעלייה בטהרה להר הבית ובדרישה לאפשר ליהודים להתפלל על הר הבית, קיימת בציבור היהודי אדישות כללית כלפי הר הבית או התנגדות לעלייה להר הבית, מפאת קדושתו. העדר הרצון והכיסופים לבית המקדש – **שהוא נקודת המפגש היחידה של האנושות עם האל**, החלטת הממשלה לאסור תפילת יהודים על ההר והתנגדות הרבנות הראשית לעליית יהודים להר, בהחלט מגדירים את דורנו כ"דור שלא נבנה בית המקדש בימיו", בגלל אדישות, ניתוק והעדר עיסוק בו, ולכן, גם "כאילו נחרב בימיו". על כן יש בהחלט על מה להתאבל, גם היום, בגלל היחס המביש למקום המקדש.

המרגלים חטאו בעיקר בחוסר אמונה שבני ישראל יצליחו, בעזרת ה', להתגבר על הכנענים, ובפחד אימים מהגויים. הם אמרו "לֹא נוּכַל לַעֲלוֹת אֶל הָעָם כִּי חָזָק הוּא מִמֶּנּוּ.... וְכָל הָעָם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְתוֹכָהּ אַנְשֵׁי מִדּוֹת. וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִילִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וַנְּהִי בְעֵינֵינוּ כַּחֲגָבִים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם".

בסופו של דבר בני ישראל הצליחו לכבוש מהכנענים את רוב הארץ וכפי שהעידה רחב בפני מרגלי יהושע, עוד לפני הכניסה לארץ, (יהושע ב, ט), "יָדַעְתִּי כִּי נָתַן ה' לָכֶם אֶת הָאָרֶץ וְכִי נָפְלָה אֵימַתְכֶם עָלֵינוּ וְכִי נָמֹגוּ כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם".

אלה שמסרבים להתיר ליהודים להתפלל על הר הבית סובלים מתסמונת המרגלים. הם מדמיינים שאם יהודים יתפללו על ההר, "כל המוסלמים בעולם יעלו עלינו ולא נוכל להתגבר עליהם" ושהר הבית הוא "חבית חומר נפץ". כנגד טענה זו, יש קודם כל להסביר לעולם שמבחינה ההלכה המוסלמית אין כל איסור ליהודי להתפלל על הר הבית ושהתקיים בית כנסת על הר הבית, במשך מאות שנים, תחת שלטון מוסלמי, עד למסעות הצלב. בנוסף, עם קצת הסברה, חכמה מדינית וניצול שעת כושר, אפשר אף להגיע להסדר עם ממלכת ירדן בעניין זה.

בדומה לכך, אך במימד קטן בהרבה, נזכיר כי בתש"ח, בן גוריון התעקש על הכרזת המדינה, כנגד כל ההתנגדויות והנבואות השחורות על השמדת היישוב היהודי בידי הערבים. אמנם היתה מלחמה קשה עם קרבנות רבים, אך אין כמעט יהודי הסבור היום, שהיתה טעות להקים את המדינה ב - 1948. כנ"ל לגבי היתר תפילה בהר הבית.

אך הסיבות לאבל רחבות יותר. כפי שנשאל הנביא זכריה ע"י משלחת מיהודי בבל, לאחר שכבר הוקם בית המקדש השני, (זכריה, ז, ג), "הַאֶבְכֶּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי הִנָּזֵר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמֶּה שָׁנִים" האם יש להמשיך להתאבל על חורבן הבית הראשון? ה' עונה בפי הנביא, שהצום איננו בשביל ה' אלא מטרתו לתקן את עצמם. הנביאים הזהירו אותם לפני חורבן הבית, "מִשְׁפַּט אֱמֶת שְׁפֹטוּ וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאַלְמָנָה וְיָתוֹם גֵּר וְעָנִי אַל תַּעֲשֹׁקוּ וְרָעַת אִישׁ אָחִיו אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם". הם לא הקשיבו ולא הפנימו את הדברים ולכן נחרב הבית.

גם היום, תשעה באב צריך להיות יום של חשבון נפש, בצירוף אבלות וצום, על כך שאיננו מתקנים את כל העוולות החברתיות, לא עוזרים מספיק לנזקקים, סובלים מהמון שנאת חינם, וכן רבוי מעשי רצח, אלימות, גלוי עריות, מעשי הונאה ורמאות, ולמעשה ממשיכים באותן עבירות שגרמו לחורבן. כל עוד החברה אינה מתוקנת, יש להמשיך להתאבל על כך, במטרה להביא לתיקון.

סליחת ה' המוגבלת; הגזירה שלא יכנסו לארץ; אומץ הדעה העצמאית של כָּלֵב ושכרו

וַיֹּאמֶר ה': סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ. וְאוּלָם, חַי אָנִי; וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ. כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתַי, אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר, וַיְנַסּוּ אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים, וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לַאֲבֹתָם; וְכָל מְנַאֲצַי לֹא יִרְאוּהָ. וְעַבְדִּי כָלֵב, עֵקֶב הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ, וַיְמַלֵּא אַחֲרָי, וַהֲבִיאֹתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה, וְזַרְעוֹ יוֹרִשֶׁנָּה. וְהָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק; מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ יַם סוּף. (במדבר יד, כ-כה)

איך יכול להיות שה' משתכנע כל כך מהר מדברי משה? הרי הוא בוודאי הכיר מראש את כל השיקולים? מה זה קשור ל - "וְיִמָּלֵא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ"?

ניתן לומר, כפי שנאמר מספר פעמים בעבר, (למשל בהקשר של בקשת אברהם להציל את ערי סדום ועמורה אם יש שם 10 צדיקים), שה' בוודאי מכיר את כל השיקולים ומה יקרה בסופו של דבר, אך מבקש לתת הזדמנות לבשר ודם להיות מעורב, להתפלל, לבקש ולטעון טענות, שכן הקב"ה "מתאווה לתפילתם של צדיקים". בנוסף, התורה מבקשת ללמד את כוחה של תפילה וגם את החשיבות של מניעת חילול ה' ופחיתות בכבוד ה'.

רש"י מפרש שיימנע חילול ה' ע"י כך שלא כולם ימותו במגיפה אחת, והגויים לא יטענו שאין יכולת לה' להכניסם לארץ. על כן כבוד ה' ימשיך למלא את כל הארץ.
הרמב"ן מפרש שיימנע חילול ה' ע"י כך שהמנאצים את ה' לא יזכו היכנס לארץ.

מה זה "רוּחַ אַחֶרֶת" של כלב? מה אפשר ללמוד מזה?

רוב המפרשים מסבירים "אחרת משאר המרגלים". אין ספק שדרוש אומץ ועצמאות מחשבתית רבה, בנוסף לאמונה חזקה בצדקת הדרך, כדי לצאת חוצץ נגד דעת הרוב מהחברה הקרובה. היה בכך גם הסתכנות פיזית, ("וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לִרְגוֹם אֹתָם בָּאֲבָנִים"). לרוב, אנשים לא רוצים להתנגד לדעת חבריהם ולהביע עמדה חריגה, אפילו אם הם סבורים שהרוב טועה. תכונת האומץ לחשוב אחרת, ולהביע עמדה עצמאית, היא תכונה חשובה מאוד.
דוגמה מפורסמת ל"חשיבה קבוצתית" או groupthink בלעז, היא ההערכה השגויה של הצוות בראשות נשיא ארה"ב דאז, קנדי, לפני הפלישה הכושלת למפרץ החזירים בקובה בשנת 1961. אחד המאפיינים של דינמיקה זו, הוא שלילת דעות שאינן תואמות את דעת הרוב (השגויה). דוגמה נוספת היא הקונצפציה של רוב המטכ"ל לפני מלחמת יום כיפור, שלא תפרוץ מלחמה, וגם לפני הטבח של החמאס בשמיני עצרת, באוקטובר 2023.
כדי למנוע "חשיבה קבוצתית", יש לעודד הבעת מגוון דעות, חופש בטוי וביקורת – (סיעור מוחות), בעת דיונים וקבלת החלטות.

מה זה קשור ל - "הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי, יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק"?

מפרש רש"י: והעמלקי וגו' - אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם. היה להם כבר נסיון רע עם עמלק.

עונש העם ההכרחי; עונש המרגלים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: עַד מָתַי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלָי; אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים עָלַי, שָׁמָעְתִּי. אֱמֹר אֲלֵהֶם, חַי אָנִי, נְאֻם ה', אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי, כֵּן אֶעֱשֶׂה לָכֶם. בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל פְּקֻדֵיכֶם לְכָל מִסְפַּרְכֶם, מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה, אֲשֶׁר הֵלִינֹתֶם עָלָי. אִם אַתֶּם תָּבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי, לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם בָּהּ - כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה - וְהֵבִיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ. וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם, יִפְּלוּ בַּמִּדְבָּר הַזֶּה. וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנָשְׂאוּ אֶת זְנוּתֵיכֶם עַד תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר. בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תַּרְתֶּם אֶת הָאָרֶץ, אַרְבָּעִים יוֹם - יוֹם לַשָּׁנָה, יוֹם לַשָּׁנָה, תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנֹתֵיכֶם, אַרְבָּעִים שָׁנָה, וִידַעְתֶּם אֶת תְּנוּאָתִי. אֲנִי ה' דִּבַּרְתִּי, אִם לֹא

זֹאת אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת, הַנּוֹעָדִים עָלָי; בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ, וְשָׁם יָמֻתוּ. וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ, וַיָּשֻׁבוּ וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה, לְהוֹצִיא דִבָּה עַל הָאָרֶץ. וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה בַּמַּגֵּפָה לִפְנֵי ה'. וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, וְכָלֵב בֶּן יְפֻנֶּה, חָיוּ מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם, הַהֹלְכִים לָתוּר אֶת הָאָרֶץ. (במדבר יד, כו-לח)

האם העונש שנקבע לעם הולם?

ע"פ הרמב"ם ב"מורה נבוכים", מאמר ג' פרק לב, (הובא גם בעיוני נחמה ליבוביץ): "אין בטבע האדם שיגדל על מלאכת עבדות בחומר ובלבנים והדומה להם, ואחר כך ירחץ ידיו לשעתו מלכלוכן ויילחם עם "ילידי הענק" פתאום...שהיה מחכמת השם להסב אותם במדבר עד שילמדו גבורה, כמו שנודע, שההליכה במדבר ומיעוט הנאות הגוף מרחיצה וסיכה וכיוצא בהם יולידו הגבורה, והפכם יולידו רוך הלבב, ונולדו גם כן אנשים שלא הורגלו בשפלות ובעבדות".
לפי זה, הוכיחו בני ישראל, ע"י תגובתם התבוסתנית לדברי המרגלים, שהם אינם בשלים ומוכנים לנהל מלחמות בארץ כנען. הם זקוקים לשנים רבות של חישול והתחזקות ע"י נידודים קשים במדבר כדי שיהיו מוכנים לכך. בנוסף, רק דור שלא עבר את שפלות השעבוד במצרים אלא נולד לתוך חירות, יהיה מסוגל להלחם כמו שצריך.
על כן לא מדובר כל כך בעונש, אלא בתקופת הכשרה והכנה הכרחית לכניסה לארץ. בנוסף, אותו הדור היה קטן - אמונה ולא האמין שעם עזרת ה', כן יצליחו לנצח את האויבים. נדרש דור חדש שאמונתו חזקה הרבה יותר.

למה נאמר "וְיָדְעוּ אֶת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ", פסוק לא. לכאורה הם רק לא האמינו שיצליחו לכבוש אותה, אך לא מאסו בה.

בני ישראל האמינו לדיבת המרגלים ש"אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִוא" וכבר לא רצו להכנס אליה ומאסו בה. זה מוכח מהמילים "וַיֹּאמְרוּ, כָּל הָעֵדָה, לִרְגוֹם אֹתָם, בָּאֲבָנִים", (פסוק י), אחרי ששמעו את עמדת יהושע וכלב, שבעזרת האל ניתן להתגבר על העמים בכנען.

למה התנהגותם נקראת "זנות"? (פסוק לג).

זה כנראה ביטוי של עבירה, של חוסר נאמנות לה'. הספורנו פירש: ונשאו את זנותיכם: שמרדתם בי באמרכם "נִתְּנָה רֹאשׁ, וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה", (פסוק ד).

למה הגיע למעפילים למות? ; המעפילים של ימי משה מול של ימי המנדט

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד. וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר, וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הָהָר לֵאמֹר: הִנֶּנּוּ, וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה', כִּי חָטָאנוּ. וַיֹּאמֶר

מֹשֶׁה: לָמָּה זֶּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי ה', וְהוּא לֹא תִצְלָח. אַל תַּעֲלוּ, כִּי אֵין ה' בְּקִרְבְּכֶם; וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם. כִּי הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי שָׁם לִפְנֵיכֶם, וּנְפַלְתֶּם בֶּחָרֶב; כִּי עַל כֵּן שַׁבְתֶּם מֵאַחֲרֵי ה', וְלֹא יִהְיֶה ה' עִמָּכֶם. וַיַּעְפִּלוּ לַעֲלוֹת אֶל רֹאשׁ הָהָר; וַאֲרוֹן בְּרִית ה' וּמֹשֶׁה, לֹא מָשׁוּ מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה. וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי, הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא, וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם, עַד הַחָרְמָה. (במדבר יד, לט-מה)

מה פירוש המילה "וַיַּעְפִּלוּ" או "מעפילים"?

רש"י מפרש: "וַיַּעְפִּלוּ" – לשון חוזק. ספורנו מפרש: "וַיַּעְפִּלוּ" - חיזקו לבבם, כעניין (שמות ז', יג) "וַיֶּחֱזַק לֵב פַּרְעֹה...". משמעותה גם עלייה לגובה. לגבעה המבוצרת שמעל למעיין השילוח קוראים "העופל". העופל היה אזור מבוצר ומוגן ששימש כמצודה פנימית בעבור המלך ומנהלי הממלכה.

צילום: Ariely

גבעת העופל, בחלק העליון, ועיר דוד מדרומה, מתוך דגם ירושלים בסוף ימי בית שני.
commons.wikimedia.org/wiki/File:City_of_David.jpg

האם יש דמיון בין המעפילים של אז לבין בזמן הספר הלבן בימי המנדט?

אין דמיון רב. אמנם, גם המעפילים שבתורה גילו אומץ רב אך למעשה ביצעו "התאבדות של גיבורים". הם הוזהרו מראש ע"י משה, שלא לנסות להכנס לארץ בכח ושלא יצאו מזה בחיים. הם פעלו בניגוד לרצון ה' כפי שמסר אותו משה.

לעומת זאת, המעפילים המודרניים (בשנים 1934 – 1948), הפרו רק את החוקים וההנחיות של המשטר הבריטי, אך פעלו בגבורה **בהתאם** למצוות ישוב הארץ והצלת חיי יהודים. לא היתה בכך שום אלמנט של מרידה נגד צווי תורני.

כביכול, המעפילים חזרו בתשובה מחטא המרגלים. למה הגיע להם למות?

יש מפרשים שהמעפילים לא באמת חזרו בתשובה במובן של קיום מצוות, אלא רצו להמלט מהעונש של נידודים במדבר 40 שנה מבלי להכנס בסוף לארץ המובטחת. העובדה שהעזו להעפיל ההרה, למרות האזהרות של משה שאין ה׳ בקרבם, מצביעה על כך שלא החשיבו את העזרה של ה׳ , בדיוק כמו המרגלים, אך בדרך הפוכה. היה צריך להיות ברור להם שאין סיכוי לקבוצה קטנה יחסית להלחם נגד העמלקים והכנענים. לכן אפשר להבין אולי, שהעדיפו למות בקרב, מאשר למות מוות טבעי במדבר.

סיכום פרק יד

בפרק דנו בגישה "המציאותית – רציונאלית" של עשרת המרגלים מול הגישה "הנסית" של יהושע וכלב, אשר התבססה על הנסים שנעשו כבר לעם. ראינו שבהיסטוריה היהודית, הוכח כי ישוב הארץ תוך שמירת מצוות, גם הביא למצב בטחוני טוב יותר. ראינו, בגישת יהושע וכלב, את חשיבות רוח הלחימה כגורם מכריע בנצחון צבאי. עשרת המרגלים טעו בכך, שלא התחשבו בחולשה המוראלית ובהעדר רוח לחימה של האויב.

ראינו עד כמה לפעמים הדעה האמיצה של המיעוט, כמו של כלב ויהושע, היא הצודקת דווקא ואת הסכנות של "חשיבה קבוצתית" או "קונספציה", המבטלות דעות החולקות עליה.

ראינו שסליחת ה׳ התבטאה בכך שהעונש, מות דור המדבר, יתפרס על 40 שנה במקום שיתבצע בבת אחת, וזאת כדי שיקום דור חדש וחזק, שלא היה בשעבוד המצרי הפיזי והמנטאלי - דור בעל רוח וכושר לחימה גבוהים ואמונה חזקה בה׳ .

ראינו שאין דמיון כמעט בין המעפילים של תקופת המנדט לבין אלה של תקופת משה. המעפילים בתקופת משה הפרו את הצווי שלא לנסות לעלות בכח לארץ ולמעשה העדיפו להתאבד בקרב אבוד, מאשר להמשיך לנדוד במדבר ולמות בו. הם לא האמינו או שלא החשיבו את העובדה שה׳ לא אתם. לעומת זאת המעפילים המודרניים בקשו לעלות לארץ, כדי לחיות בה כיהודים.

<u>תוספת</u>

<u>טביעת ספינות המעפילים "פאטריה", "סטרומה", "מפקורה".</u>

החרפת המדיניות של הבריטים בנוגע להעפלה בימי המלחמה באה לידי ביטוי מוחשי בשני אסונות גדולים: טביעתן בים של ספינת הגירוש "פאטריה" ושל ספינת המעפילים "סטרומה".

"פאטריה" שוקעת בנמל חיפה –
commons.wikimedia.org/wiki/File:Sinking_of_the_Patria_(1940).jpg

בסוף 1940 נתפסו 3 ספינות מעפילים גדולות: "מילוס", "פסיפיק" ו"אטלנטיק", ובהן 3,500 מעפילים מגרמניה, אוסטריה וצ'כוסלובקיה. 1,800 נפש מהם הועברו לאוניית גירוש בשם "פאטריה" שנועדה להישלח לאיי מאוריציוס שבאוקיינוס ההודי לכל תקופת המלחמה, זאת על מנת להרתיע מעפילים אחרים מלבוא לארץ ישראל. "ההגנה" החליטה למנוע מהספינה להפליג על ידי חבלה בה, וחבריה מסרו לאנשי צוות האונייה מטען חבלה שנועד לגרום נזק למנוע האניה. אולם, מחוסר ידע, הוכן מטען גדול מדי והחור הגדול שנפער בה עקב הפיצוץ גרם לשקיעתה על צידה. מרבית המעפילים הצליחו להינצל אך 216 טבעו, בנוסף ל - 51 אנשי הצוות וחיילים בריטיים. ניצולי פאטריה הועברו למחנה המעצר בעתלית והיו מיועדים להיות מגורשים לאיי מאוריציוס. רק לאחר מחאות נמרצות בארץ ובאנגליה, הבריטים נסוגו מכך, אולם הם התעקשו לגרש את מעפילי "אטלנטיק" שרק חלק מנוסעיה הועבר לאוניית הגרוש. תוך שימוש בכוח ולאחר מאבק ממושך עם המעפילים, הצליחו לבסוף הבריטים להעביר את המעפילים למאוריציוס. על כך ספגו שלטונות המנדט ביקורת חריפה, אף בתוך בריטניה.

ב - 1941 החמיר מצבם של יהודי ארצות הבלקן ובעיקר של יהודי רומניה תחת השלטון הפשיסטי של יון אנטונסקו. בסוף 1941 אורגנה ברומניה על ידי תנועת בית"ר והרוויזיוניסטים הספינה "סטרומה", ועל סיפונה הועמסו 769 מעפילים. היא היתה ספינה קטנה ורעועה, ציודה היה מיושן וסבל העולים בה היה רב. כשהגיעה לחופי איסטנבול, ביקשו הטורקים להיפטר ממנה עקב לחצם של הבריטים וגררוה ללב ים, אך בשל הקלקולים הרבים שהתגלו בה היא התקשתה לנוע. כל אותו זמן ניהלה הסוכנות היהודית משא ומתן עם שלטון המנדט על מנת לאפשר את כניסת המעפילים לארץ ישראל. הבריטים סירבו לכך, אפילו על חשבון מכסת הסרטיפיקטים, ולאחר מכן ניאותו לאפשר מכסות כניסה רק לילדים מבין המעפילים. ב - 23 בפברואר 1942, בעודה עוגנת מחוץ למים הטריטוריאליים של טורקיה, התרחש פיצוץ והאונייה טבעה עם כל נוסעיה, למעט אחד. ההשערה הרווחת מדברת על תקיפה בידי צוללת רוסית, שסברה בטעות שהאונייה היא גרמנית. טביעת "סטרומה" היתה האסון הקשה ביותר בתולדות ההעפלה. היישוב בארץ זעם והאשים את

הנציב העליון הרולד מקמייקל באסון, משום שסירב לאפשר למעפילי האונייה להכנס לארץ. אף פורסם כרוז עם תמונתו של מקמייקל כ"מבוקש" על רצח מעפילי סטרומה.

באותה תקופה התרחשו אסונות ימיים נוספים. באוגוסט 1943 הוטבעה הספינה "לילי" על ידי צוללת איטלקית בקרבת עכו וצמד מלווי הפלי"ם טבעו. האונייה "מפקורה", שהפליגה מרומניה ב - 1944, טורפדה על ידי צוללת בים השחור. 390 מעפילים נספו ורק 5 ניצלו. שלוש אוניות מעפילים נוספות, "ג'יפו", "רים", "פנצ'ו" טבעו, אך נוסעיהן הצליחו להינצל ונכלאו במחנות מעצר במושבות הבריטיות. ב - 1946 טבעה האונייה "רפיח". כל המעפילים ניצלו ונכלאו בקפריסין.

מקור: ויקיפדיה, ההעפלה.

בול ישן עם תמונה של המרגלים נושאים את האשכול במוט. בול מועדים לשמחה ה' תשט".

wikimedia.org/wikipedia/commons

פרק טו - בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר; מצוות הפרשת חלה ומשמעותה; קרבנות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן; כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד; מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד? מצוות ציצית בבגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים בסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו.

בשורת הכניסה לארץ במנחות ונסכים; דין אחד לישראל ולגר

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לָכֶם. וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה', עֹלָה אוֹ זֶבַח, לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ בִנְדָבָה, אוֹ בְּמֹעֲדֵיכֶם, לַעֲשׂוֹת רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', מִן הַבָּקָר אוֹ מִן הַצֹּאן. וְהִקְרִיב הַמַּקְרִיב קָרְבָּנוֹ לַה', מִנְחָה, סֹלֶת עִשָּׂרוֹן בָּלוּל בִּרְבִעִית הַהִין שָׁמֶן. וְיַיִן לַנֶּסֶךְ רְבִיעִית הַהִין תַּעֲשֶׂה עַל הָעֹלָה אוֹ לַזֶּבַח לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד. אוֹ לָאַיִל תַּעֲשֶׂה מִנְחָה, סֹלֶת שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים, בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן, שְׁלִשִׁית הַהִין. וְיַיִן לַנֶּסֶךְ, שְׁלִשִׁית הַהִין תַּקְרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בָּקָר, עֹלָה אוֹ זֶבַח, לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ שְׁלָמִים לַה'. וְהִקְרִיב עַל בֶּן הַבָּקָר מִנְחָה, סֹלֶת שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן, חֲצִי הַהִין. וְיַיִן תַּקְרִיב לַנֶּסֶךְ, חֲצִי הַהִין, אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. כָּכָה יֵעָשֶׂה לַשּׁוֹר הָאֶחָד אוֹ לָאַיִל הָאֶחָד; אוֹ לַשֶּׂה, בַּכְּבָשִׂים אוֹ בָעִזִּים. כַּמִּסְפָּר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כָּכָה תַּעֲשׂוּ לָאֶחָד כְּמִסְפָּרָם. כָּל הָאֶזְרָח יַעֲשֶׂה כָּכָה אֶת אֵלֶּה, לְהַקְרִיב אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. וְכִי יָגוּר אִתְּכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם, וְעָשָׂה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ, כֵּן יַעֲשֶׂה. הַקָּהָל, חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר; חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם, כָּכֶם כַּגֵּר יִהְיֶה לִפְנֵי ה'. תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד, יִהְיֶה לָכֶם וְלַגֵּר הַגָּר אִתְּכֶם. (במדבר טו, א-טו)

למה ה' מדבר על המצוות בארץ אם יכנסו אליה רק בעוד 40 שנה?

כותב הרמב"ן: כִּי תָבֹאוּ, אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם - אחר שהבטיח לבנים שיבואו אל הארץ, השלים להם תורת הקרבנות שיקריבו נסכים בבואם לארץ. ואולי היה זה עתה, (כמעט 40 שנה לפני הכניסה לארץ), כדי לנחמם ולהבטיחם, כי היו נואשים לאמר, "מי יודע מה יהיה לאורך הימים לסוף ארבעים שנה, ואם יחטאו גם הבנים" (ולא יזכו גם הבנים להכנס לארץ)? ולכן ראה הקב"ה לנחמם, כי בצוותו אותם במצוות הארץ, הבטיחם שגלוי לפניו שיבואו ויירשו אותה.

וצווה בנסכים בארץ, בעשותם עולות וזבחים, כי במדבר לא התחייבו בנסכים מלבד בקרבן התמיד שנאמר בו (שמות כט, מ) וְנַסְכוֹ, רְבִיעִת הַהִין יַיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד. וכן הנשיאים בחנוכה שלהם לא הביאו נסכים.

למה התורה מזכירה כל כך הרבה פעמים שאותו דין לישראל ולגר?

כנראה בגלל הנטייה הטבעית לזלזל בגר או להפלות אותו. התורה מדגישה שאסור שיהיה הבדל בין היחס לגר צדק לבין יהודי מלידה ובזכויותיו. הגר הוא לעתים גם חלש יותר מבחינה חברתית, בגלל העדר משפחה תומכת, שלא התגיירה. אסור לנצל זאת.

מצוות הפרשת חלה ומשמעותה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ, תָּרִימוּ תְרוּמָה לַה'. רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה, תָּרִימוּ תְרוּמָה; כִּתְרוּמַת גֹּרֶן, כֵּן תָּרִימוּ אֹתָהּ. מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַה' תְּרוּמָה, לְדֹרֹתֵיכֶם. (במדבר טו, יז- כא)

מהי התרומה "מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם"?

רש"י: רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם - כשתלושו (כמות) כדי עריסותיכם - (ז"א הבצק), שאתם רגילין ללוש במדבר. וכמה היא? עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת... וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר, (שמות טז). (זו כמות הקמח שיש להפריש ממנה חלה מהבצק), ושיעור העומר, 43 ביצים וחמישית ביצה, (כיום כ - 1,600 גרם), תרימו מֵרֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם, כלומר, לפני שתאכלו ממנה – תילקח חלה אחת תרומה לשם ה'. יש להפריש את החלה מהעיסה, לפני האפייה, אך לתת לכהן לחם אפוי ולא בצק.

כיום, מאחר שאין דיני טומאה וטהרה נוהגים בארץ ישראל, וכולנו טמאי מתים, החלה המופרשת אינה ניתנת לכהן, אלא נשרפת. אולם, יש דעות שעדיף לתת את החלה אל כהן על מנת שיאכילו לבהמתו של כהן, שכן החלה מותרת בהנאה ע"י כהן, ובכך מונעים את האיסור של "בל תשחית". מקור: ויקיפדיה, חלה_(מתנות_כהונה)).

כִּתְרוּמַת גֹּרֶן - שלא נאמר בתורה שיעור (שיש להפריש מהחלה), ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור. אבל חכמים כן נתנו שיעור (לענין הפרשת חלה) - לבעל הבית, (חלק) אחד מעשרים וארבעה (כרבע מכלל הכמות) ולנחתום, אחד מארבעים ושמונה (מסכת חלה, משנה ז). בזמננו מפרישים, רק כלשהו, בלי שיעור מינימלי, מפני שהכוהנים טמאים וממילא לא ניתן לתת להם את המופרש לאכילתם.

מה הטעם של מצוות הפרשת חלה?

לפי ספר החינוך: מצווה להפריש חלה מכל עריסה ולתת אותה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) "רֵאשִׁית עֲרִסֹתֵיכֶם חַלָּה, תָּרִימוּ תְרוּמָה". כמות הבצק החייבת בהפרשת חלה היא כאמור עומר, או "עשירית האיפה" והיא כ - 1,600 גרם קמח לפי השיטה המקובלת. ומי שאופה כמות בצק עם

יותר מ - 1.2 ק"ג קמח, צריך להפריש אך לא לברך. (בני אשכנז נוהגים לברך רק על כמות קמח מעל 2.25 ק"ג).

משורשי המצווה, לפי שחיותו של אדם במזונות, ורוב העולם יחיו בלחם, רצה המקום לזכותנו במצווה תמידית בלחמנו, כדי שתנוח ברכה בו על ידי המצווה ונקבל בה זכות בנפשנו, ונמצאת העיסה, מזון לגוף ומזון לנפש, וגם למען יחיו בו משרתי השם, העוסקים תמיד בעבודתו, והם הכוהנים, מבלי יגיעה כלל, שאילו בתרומת הגורן יש להם עמל להעביר התבואה בכברה ולטחון אותה, אבל כאן יבוא חוקם להם בלי צער של כלום.

לפי התלמוד הירושלמי, (מסכת חלה ג, א), החיוב מתחיל משעת לישת הבצק. חמשת המינים החייבים בחלה: חיטים ושעורים, כוסמין, שבולת שועל, ושיפון. מי שלא הפריש חלה בעיסה מפריש אותה מן הלחם האפוי, שנאמר "בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם", ומזה נלמד שהחיוב הוא אף בלחם.

המצווה נוהגת מדאורייתא, בגברים ובנשים, בארץ ישראל בלבד, שנאמר "בַּאֲכָלְכֶם מִלֶּחֶם הָאָרֶץ". <u>ודוקא בזמן שכל ישראל שם,</u> כלומר רובם, מכאן, שבזמננו, כאשר אין כל העם יושב על אדמתו, נוהגת מצוות הפרשת חלה בארץ מתקנה שהתקינו חכמים בלבד. מדברי סופרים (רמב"ם, הלכות ביכורים, ה, ז) יש להפריש חלה גם בחוץ לארץ, כדי שלא תשתכח תורת חלה מישראל, אך בחו"ל נהגו להקל בה כך שאין מפרישים מעיסה גדולה אלא כזית, ומשליכים אותה לאש, ואינה נאכלת ע"י כהן קטן או גדול.

לעומת זאת, כתב הרמב"ם בספר זרעים (הלכות תרומה ובכורים פרק חמישי, הלכה ט) שחלת חוצה לארץ, אף על פי שהיא טמאה, הואיל ועיקר חיובה מדברי סופרים, אינה אסורה באכילה אלא על כהן שטומאה יוצאה עליו מגופו, כגון בעל קרי או זב, אבל שאר הטמאים במגע הטומאות, אפילו טמא מת, מותר לו לאכלה בחו"ל. וכן אם היה שם כהן מבוגר שטבל משכבת זרע או מזיבתו, ואף על פי שהוא טמא מת, הרי מותר לו לאכול את החלה בחו"ל.

<u>סגולה למקיימיה</u>

היות שחלה נחשבת כתרומה, היא נכללת בברכה המובאת בספר מלאכי, ג, י: "הָבִיאוּ אֶת כָּל הַמַּעֲשֵׂר אֶל בֵּית הָאוֹצָר, וִיהִי טֶרֶף בְּבֵיתִי, וּבְחָנוּנִי נָא בָּזֹאת, אָמַר ה' צְבָאוֹת: אִם לֹא אֶפְתַּח לָכֶם אֵת אֲרֻבּוֹת הַשָּׁמַיִם, וַהֲרִיקֹתִי לָכֶם בְּרָכָה, עַד בְּלִי דָי.

גם הנביא יחזקאל מזכיר ברכות מיוחדות למקיימי מצווה זו; "וְרֵאשִׁית כָּל בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ", (יחזקאל מד, ל).

ישנן נשים המקיימות טקסי הפרשת חלה כסגולה להענות לתפילותיהן.

קרבנות הכפרה של העם כולו על חטא עבודה זרה בשגגה; זה קורה כאשר שוכחים את מצוות התורה כולן

וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה. אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֲלֵיכֶם, בְּיַד מֹשֶׁה, מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה ה' וָהָלְאָה, לְדֹרֹתֵיכֶם. וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה, וְעָשׂוּ כָל הָעֵדָה פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד לְעֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה', וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט; וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּת. וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם, כִּי שְׁגָגָה הִוא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קָרְבָּנָם אִשֶּׁה לַה' וְחַטָּאתָם לִפְנֵי ה' עַל שִׁגְגָתָם. וְנִסְלַח לְכָל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם, כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה. (במדבר טו, כב-כו)

על איזה שגגה מדובר כאן?

כתב רש"י: וְכִי תִשְׁגּוּ וגו' – (מדרש ספרי), בעבודת אלילים הכתוב מדבר, או אינו (מדבר) אלא באחת מכל המצוות? תלמוד לומר "אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה", מצוה אחת שהיא (שקולה) ככל המצוות. מה העובר על כל המצוות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים, אף מצווה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים. ואיזו זו? עבודת אלילים, (מסכת כריתות ז).

כתב הרמב"ן: "טעמו, שתשגו ולא תעשו מה שצווה השם, אלא תעשו הופכו. או שהכוונה שתשגו ולא תעשו מצוותיו במה שהזהיר אתכם שלא לעשות.

והנה חיוב הקרבן הזה בשגגת העדה, שונה מן הקרבן האמור בפרשת ויקרא, כי שם חייב להביא פר לחטאת (שם, פרק ד, טו) וכאן פר לעולה ושעיר לחטאת, ועל כן הוצרכו רבותינו לומר (במסכת הוריות ח, א) שקרבן זה הוא על שגגת עבודה זרה, (בעוד ששם מדובר בשגגת בית הדין בהתרת איסורי כריתות אחרות).

"כפי משמעו הוא קרבן (שמביא) מומר לכל התורה בשוגג, כגון הנדבק לאחת מן האומות לעשות כמוהם ולא רוצה להיות בכלל ישראל – (דהיינו, מתבולל מרצון). ויהיה כל זה בשוגג, כגון שהוא ביחיד, כתינוק שנשבה לבין האומות, ובקהל, כגון שיחשבו שכבר עבר זמן התורה ואיננה לדורות עולם. או שיאמרו, כמו שהזכיר במדרש ספרי (שלח, קטו) מפני מה אמר המקום (לקיים מצוות)? לא כדי שנעשה וניטול שכר? אנו לא עושים ולא נוטלים שכר; כמו ששאלו את הנביא יחזקאל, (יחזקאל כ, א) בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת ה' וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי. אמרו לו, (לפי מדרש תנחומא נצבים ג),"רבינו יחזקאל: כהן הקונה עבד, מה הוא שיאכל (העבד) בתרומה? אמר להם: אוכל. עבד שמכרו רבו, לא יצא מרשותו? אמר להם הין - (כן). אמרו לו: הואיל ומכר אותנו המקום לאומות העולם – הרי יצאנו מרשותו! אמר להם: עבד שמכרו רבו על מנת לחזור, האם יצא חוץ לרשותו?" (ובהמשך, פסוק לב – לד כתוב: וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת, לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן. חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי ה', אִם לֹא בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ

נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלוֹךְ עֲלֵיכֶם. וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוּצֹתֶם בָּם, בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְחֵמָה שְׁפוּכָה...

מוסיף הרמב"ן, "או שישכחו את התורה, וכבר אירע לנו כן בעונותינו בימי מלכי ישראל הרשעים כגון ירבעם, ששכחו רוב העם את התורה והמצוות לגמרי, וכמו בספר עזרא באנשי בית שני, (ששכחו את כל התורה).

ממשיך הרמב"ן, שהשגגה הזאת הנזכרת כאן היא בתורה ובמצוות בכללן, ועל כן ייחדו להם רבותינו מצווה אחת שבשגגתה יצא מכלל ישראל ומכל המצווה, והיא עבודה זרה. כי המודה באלוה אחר ביטל אצלו כל מה שצווה ה', בין במצוות עשה בין במצוות לא תעשה. שאם הוא חושב שיש אלוה זולתי ה', יראתו ומצוותיו אינן שוות כלום.

ועניין זה קשור לכאן כי הם המרו את דבר השם ואמרו "נתנה ראש ונשובה מצרימה" (לעיל יד ד), להיות שם במצרים, כמו שהיו קודם, בלא תורה ובלא מצוות. ובאה הפרשה להודיעם שאפילו בעבודה זרה יכפר על השוגגים, אבל לגבי העושים ביד רמה (כמו ע"י חזרה למצרים), ה' יכרית אותם.

יוצא שאלה שקראו לשוב מצרימה, למעשה ביקשו לבטל את התורה כולה ואת עם ישראל ולהיטמע באומות העולם. לצערנו יהודים רבים, המתבוללים בתפוצות, הולכים בעקבותיהם.

האם חשוב שיהיה עם ישראל בעולם? מה כבר היה קורה אם לא היה בעולם עם ישראל?

מספיק להסתכל על ההיסטוריה של העולם בפועל.

לפני הופעת עם ישראל, כולם היו עובדי אלילים. ללא עם ישראל, יש להניח שלא היו קיימות דתות מונותאיסטיות, (שהרי הנצרות והאסלאם נבעו מהיהדות), אלא רק דתות כגון הינדואיזם, שינטו, בודהיזם וכו' – ואולי דתות פגאניות נוסח היוונים והרומאים הקדומים עם אכזריותן, הזלזול שלהן בחיי אדם ופריצות מינית. לא היתה קיימת האמונה באל אחד, לא חובות מוסריות ודתיות מחייבות, ולא איסורים.

בעת המודרנית, הנאצים רצו להשמיד את עם ישראל לחלוטין ב"פתרון הסופי", ואילו הצליחו חס וחלילה, היה משטר נאצי רצחני וטוטליטרי, שורר בעולם. לחילופין, בברית המועצות הקומוניסטית נאסר קיום מצוות הדת, שכן הקומוניזם שוללת אמונה דתית. אילו הקומוניזם של ברית המועצות, סין וקוריאה הצפונית היה מנצח את המערב ומתפשט בעולם, היה קיים עולם דומה לזה של הנאצים, משטר טוטליטרי, רצחני, חסר מוסר אנושי ומפחיד – בקיצור ייאוש מוחלט. קיומו של עם יהודי, החותר ברובו לאמת, עם מסרים של יושר, צדק וחסד, בגלל המורשת היהודית, מונע זאת. יתכן שדווקא בגלל חתירה זו והצבת רף מוסרי גבוה, היהודים שנואים במקומות רבים כל כך.

כפרת היחיד העובד עבודה זרה בשוגג; עונש כרת למזיד

וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת. וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה לִפְנֵי ה', לְכַפֵּר עָלָיו, וְנִסְלַח לוֹ. הָאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם, תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם, לָעֹשֶׂה בִּשְׁגָגָה. וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיָד רָמָה, מִן הָאֶזְרָח וּמִן הַגֵּר, אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף; וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ. כִּי דְבַר ה' בָּזָה, וְאֶת מִצְוָתוֹ הֵפַר; הִכָּרֵת תִּכָּרֵת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא, עֲוֹנָהּ בָּהּ. (במדבר טו, כז-לא)

למה מביאים שוב את ענין קרבן החטאת ליחיד? הרי זה נאמר כבר.

כאן מדובר במי ששגג בעבודה זרה. קודם דובר על שגגה בשאר מצוות הלא תעשה.

מתי העושה עבירה במזיד חייב מיתה ומתי כרת?

יש חיוב כרת אם אין עדים והתראה לעבירה, כך שלא ניתן להעמיד לדין את עובר העבירה.

מקושש העצים בשבת ועונשו; למה יש עונש מוות על חילול שבת במזיד?

וַיִּהְיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר, וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וַיַּקְרִיבוּ אֹתוֹ הַמֹּצְאִים אֹתוֹ מְקֹשֵׁשׁ עֵצִים אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל הָעֵדָה. וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ בַּמִּשְׁמָר כִּי לֹא פֹרַשׁ מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ. (במדבר טו, לב-לד)

מה קשור מקושש העצים לקטע הקודם? למה המחלל שבת חייב מיתה?

הקטע הקודם מתייחס למי שעובד עבודה זרה במזיד אך ללא עדים והתראה, ואשר חייב כרת. אם ישנם עדים והתראה והוא מורשע ע"י בית הדין, הוא חייב סקילה. יתכן שהצמדת פרשת מקושש העצים, אשר חילל שבת במזיד, בנוכחות עדים והתראה, ושעונשו סקילה גם כן, להראות שחילול שבת שקולה לעבודה זרה, מבחינת החומרה והעונש וכן הרמב"ם כתב (בהלכות שבת ל, טו, ע"פ מסכת חולין, ה, א): "המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד עבודה זרה, ושניהם כגויים לכל דבריהם".

יש אומרים שהיום, כאשר לצערנו, חילול שבת הפך לדבר נפוץ ואפילו כדבר המקובל אצל רוב העם היהודי, הוא לא נחשב היום כעבודה זרה וכפירה, אלא מחללי השבת נחשבים כמי שאינם מבינים את ערך וחשיבות שמירת השבת מפני שלא חונכו מעולם לשמור שבת. לכן אפשר להחשיב אותם כשוגגים, (חיים בשגיאה תפיסתית), למרות שהם מחללים את השבת במזיד.

מבחינה רעיונית, מחלל השבת, ע"י זה שהוא ממשיך לחולל וליצור שנויים וחידושים בטבע, (באמצעות הפעלת מכשירים, הדלקת אש, בישול וכו'), אינו מתייחס אל עצמו ואל העולם

כברואים ע"י הקב"ה, אלא ממשיך להתייחס אל עצמו כיוצר, בדומה לקב"ה, כמו בששת ימי השבוע. באי ההכרה אל עצמו כנברא, יש משום בטוי לחוסר אמונה בבריאת העולם ומכאן הדמיון לעבודה זרה.

מה זה "לקושש עצים", ולמה זה אסור בשבת? למה לא ידעו מה דינו? הרי נאמר כבר שהמחלל שבת אחרי התראת עדים חייב מיתה?

קישוש עצים הוא איסוף עצים. יתכן שהדבר אסור בשבת משום מלאכת עימור, (עשיית עומר תבואה).
ע"פ מסכת סנהדרין, עח, ידעו כמובן שהמחלל שבת חייב מיתה, אבל לא ידעו באיזו סוג מיתה.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: מוֹת יוּמַת הָאִישׁ; רָגוֹם אֹתוֹ בָאֲבָנִים כָּל הָעֵדָה, מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וַיֹּצִיאוּ אֹתוֹ כָּל הָעֵדָה אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה, וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ בָאֲבָנִים, וַיָּמֹת, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר טו, לה-לו)

מה הכוונה שרגמו אותו באבנים? האם כמשמעו?

לא בדיוק. במיתה ע"י סקילה, היו מעלים את הנידון אל בניין בגובה של כ - 4 מטרים, ומשליכים אותו לארץ. (יש הבוחרים להתאבד באופן דומה, לא עלינו). אם הנידון לא מת בזריקה זו, היו העדים לוקחים אבן כבדה ומטילים אותה עליו (כדי לקיים את הפסוק "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו"). אם עדיין לא מת, היו כל העם הנוכחים משליכים עליו אבנים ("...ויד כל העם באחרונה"), עד שהיתה נשמתו יוצאת.

האם הוצאה להורג בצורה כזאת לא אכזרית במיוחד? אפשר בדרך אנושית יותר.

מטרת העונש היתה בעיקר <u>להרתיע</u> – לאו דווקא כדי לבצע אותו. מי שעבר עבירה חמורה, למרות שעדים התרו בו לפני כן שהוא צפוי לאותו עונש, והמשיך לבצע את העבירה, למעשה הביע בכך הסכמה לקבלת העונש. נוסיף שעונשי מוות ע"י בית דין היו נדירים ביותר. ידועה התייחסות התנאים לגבי מספר האנשים שהוצאו להורג, (מסכת מכות, פרק א, משנה י): "סנהדרין ההורגת אחד בשבוע (=שבע שנים) נקראת חובלנית. רבי אליעזר בן עזריה אומר: אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים: אילו היינו בסנהדרין לא היה נהרג אדם מעולם. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף הן מרבין שופכי דמים בישראל", (שכן אין בכך הרתעה). הנדירות נבעה מדרגת העומק וההקפדה של חקירת העדים.

מצוות ציצית בבגד עם ארבע כנפות ומשמעותה; החיפוש אחר פתיל התכלת; ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם – אזהרה מפני רדיפה אחר תאוות ותענוגות גופניים – המביאים בסופו של דבר להרס האדם ומשפחתו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם; וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה', וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם; וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ, וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי; וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם.
(במדבר טו, לז-מא)

מה קשורה מצוות ציצית לשמירת שבת, (פרשת המקושש)?

כותב רש"י, מיסודו של רבי משה הדרשן: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת עבודת אלילים? (ע"פ מסכת חולין, ה) לומר שהמחלל את השבת כעובד עבודת אלילים, שאף היא (השבת) שקולה ככל המצוות וכן הוא אומר (ספר נחמיה ט, יג-יד) "וְעַל הַר סִינַי יָרַדְתָּ, וְדַבֵּר עִמָּהֶם מִשָּׁמָיִם; וַתִּתֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יְשָׁרִים, וְתוֹרוֹת אֱמֶת, חֻקִּים וּמִצְוֹת טוֹבִים. וְאֶת שַׁבַּת קָדְשְׁךָ, הוֹדַעְתָּ לָהֶם; וּמִצְוֹת וְחֻקִּים וְתוֹרָה, צִוִּיתָ לָהֶם, בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ", (השבת מצוינת כנגד שאר התורה והמצוות). בדומה לכך, פרשת ציצית נסמכה לאלו, לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצוות שנאמר "וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי".

גם הרמב"ן כותב: ציווה במצוות ציצית, שיזכרו בו המצוות כולן ולא ישכחו את השבת או זולתה מן המצוות.

מה הקשר בין מצוות ציצית לחטא המרגלים?

ישנן מספר מילים או בטויים משותפים.

1. "לָתוּר"\ "וְלֹא תָתוּרוּ" - השורש "ת ו ר" ייחודי לפרק זה בכל התורה. השימוש בשורש ת ו ר, הן בסיפור המרגלים הן במצוות ציצית, נראה כמכוון לרמוז על הקשר ביניהם.

2. " וּרְאִיתֶם אֹתוֹ " – "וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ". הלשון מקבילה לחלוטין בין שתי הפרשיות (טו:לט // יג:יח) וברור שראיית הציצית באה לתקן את הראייה הלא נכונה של הארץ.

3. "בגדים" – קריעתם על ידי אוהבי הארץ, יהושע וכלב, (יד:ו) הביאה אולי לציווי על בגד חלופי שיש בו יכולת תיקון, כדי להביא את כל העם לדרגתם של יהושע וכלב.

4. "מצרים" – הזכרת יציאת מצרים במצוות ציצית (טו:מא) באה אולי לתקן את הרצון לשוב למצרים, החוזר שלוש פעמים בסיפור החטא (יד:ב, ג, ד).

5. "זנות" – הזכרת זנות הלב במצוות ציצית, אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים, אַחֲרֵיהֶם, (טו:לט), רומזת להתנהגות העם שאותה כינה ה' זנות (יד:לג), וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר, אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְנָשְׂאוּ, אֶת זְנוּתֵיכֶם. מקור: יוסף פריאל, אונ' בר אילן. הקשר בין מצוות ציצית לסיפור המרגלים.
biu.ac.il/JH/Parasha/shlach/yop.html

מה הטעם והכוונה במצוות ציצית? מה הכוונה במילים: "וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת"?

רש"י מפרש את המלה "צִיצִת": וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת - על שם הפתילים התלוים בה כמו (יחזקאל ח, ג) וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי, דבר אחר – "ציצית" על שם "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", דבר שרואים, כמו (בשיר השירים ב) "מציץ מן החרכים".

כותב הרמב"ן: וטעם הזכרון הזה שיהיה בציצית, לכל המצוות. כתב רש"י: מפני המנין של ציצית בגימטריא 600, ובנוסף, 8 חוטים ו - 5 קשרים הרי תרי"ג. ולא הבינותי זה, שה"צִיצִת" בתורה חסר האות יו"ד, ואין מנינם אלא חמש מאות ותשעים. ועוד, שהחוטים לדעת בית הלל אינם אלא 3 (מנחות מא, ב), והקשרים מן התורה אינם אלא 2, (כך שאין בסיס לגימטריא שהביא רש"י).

ממשיך הרמב"ן, "אבל הזכרון הוא בחוט התכלת, שרומז למידה הכוללת הכל, שהיא בכל והיא תכלית הכל, ("תכלת" מלשון "תכלית"), ולכן אמר וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה'. וזהו שאמרו (מנחות מג, ב) מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד וכו'.

כתב האבן עזרא: לפי דעתי אדם חייב להתעטף בציצית (גם) בשאר השעות מעבר לשעת התפלה, למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל שעה, כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה. כידוע, בגלל זה, רבים נוהגים ללבוש טלית קטן למשך כל היום.

באיזה בגד צריכים לשים ציצית?

כתוב בספר החינוך: חובה להטיל ציצית בבגד שמתכסה בו (או שלובשים אותו), שנאמר (במדבר טו לח) וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת וגו', אם יש לבגד ארבע כנפות, (פינות), או יותר, ושבגד הטלית הוא מצמר או מפשתים. (בגדים העשויים מחומרים אחרים חייבים מדברי חכמים). אם היה חסר דבר אחד מכל אלה, כגון שיש לו פחות מארבע כנפות, או שגודלו פחות מהמינימום, (36 X 72 ס"מ), או שהוא משאר המינים, (לא צמר או פשתים), פטור מן הציצית מן התורה, אבל מצוה מדרבנן ללכת עם בגד של ארבע כנפות ועם ציצית בכל מקרה, כדי לזכור את המצוות.

הפוסק האשכנזי, רבי משה איסרליש, (הרמ"א, 1530 – 1572), פסק כדעת רש"י ורבינו תם, שכל סוגי הבדים מחויבים מהתורה בציצית, ולאו דווקא מצמר או פשתים.

האם מותר לנשים להתעטף בציצית?

זמן מצוות ציצית הוא ביום דווקא, בזמן שניתן לראות אותו. לכן היא מצוות עשה שהזמן גרמה, ונשים פטורות ממנה. כתב בעל ספר החינוך שאם רצו נשים להתעטף, אז מתעטפות בלי ברכה,

כדעת קצת המפרשים (רמב״ם, ספר אהבה, הלכות ציצית). וקצתם אמרו אפילו בברכה (רבנו תם בתוספות מסכת ראש השנה, לג, א).

הרב יעקב אריאל, לשעבר הרב הראשי של רמת גן השיב, בשנת 2013, לשאלה בנוגע לאישה המתעטפת בטלית בבית הכנסת, כי ע״פ פסיקת הרב משה פינשטיין, מגדולי הפוסקים החרדיים במאה שעברה (1895 – 1986), כי מותר לאישה להתעטף בטלית לשם שמים, בצניעות ומאחורי מחיצה, אך אם כוונתה להתגרות ולהתריס, לשם הבעת דעות שוויוניות וכדו׳ – ״יש למנוע ממנה להפוך את בית הכנסת להייד פארק״. בנוסף, הטלית שלה צריך להיות שונה מטלית של גברים, כדי שלא לעבור על האיסור ״לֹא יִהְיֶה כְלִי גֶבֶר עַל אִשָּׁה״, (דברים כב, ה).

מה לגבי הנחת תפילין ועלייה לתורה ע״י נשים?

תשובת הרב אליעזר מלמד, בספר פניני הלכה, פרק ט, הלכות תפילין: הואיל ומצוות תפילין תלויה בזמן, שבימות החול מצווה להניח תפילין, ובשבתות וימים טובים אסור להניח תפילין, נשים פטורות מהנחת תפילין כשם שפטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמן.

ואמנם לגבי שאר מצוות עשה שתלויות בזמן, כדוגמת לולב ושופר, אם רצו הנשים לקיימן רשאיות ויש בידן מצווה, מכל מקום לגבי תפילין נהגו שלא להניח. והטעם, מפני שנהגו לחשוש מאוד לכבודן של התפילין, (ונדרש להקפיד על נקיון הגוף), על כן גם גברים ממעטים בהנחתן. ומחמת זה למרות שמעיקר המצווה היה ראוי שגברים יניחו תפילין כל היום, מפני החשש לפגיעה בכבודן, נהגו הגברים להניחן בתפילת שחרית כדי לקיים את חובת המצווה ולא יותר. נשים שאינן מחויבות כלל בתפילין, מדוע שיכנסו לפעמים לחשש פגיעה בכבודן, ולכן המנהג שנשים אינן מניחות תפילין.

לפיכך, אישה הרוצה להתעלות במצוות, ובאה לשאול אם טוב לה שתניח תפילין, ההוראה שלא תניח. ואם בכל זאת תשתוקק ותרצה להניחן <u>בצנעה</u>, אף שרבים כתבו שיש למחות בידה, מכל מקום כיוון שיש לה על מי לסמוך, אין נכון למחות בידה, שכך הוא הכלל, בכל עת שיש לנוהג על מה לסמוך, אין למחות בידו.

אך ישנן נשים שאינן מקפידות בהלכות צניעות ובמצוות רבות, ורק בטלית ותפילין רוצות להתהדר, ויש למחות במגמתן להפוך את התורה ומצוותיה לזירה למאבקים חברתיים, שכן כל עניינן של המצוות להיות מכוונות לשם שמיים, ולא ככלי למען קידום אינטרסים ממינים שונים.

לגבי עלייה לתורה, פסק הרמב״ם, במשנה תורה, הלכות ספר תורה, פרק י, הלכה ח.: ״כל הטמאים ואפילו נדות ואפילו גוי, מותר לאחוז ספר תורה ולקרות בו, שאין דברי תורה מקבלים טומאה. וכן, בזהה לרמב״ם נפסק בטור ובשולחן ערוך, יורה דעה, סימן רפב, הלכה ב. על פי מקורות אלו אנו רואים שאין מניעה מאישה לנגוע בספר תורה או להחזיק אותו. אמנם הרמ״א מביא מנהג האוסר על נידה לנגוע בספר תורה, אך גם שם נפסק ש״המנהג במדינות אלו הוא כסברה ראשונה (להתיר)״. הרב עובדיה יוסף, זצ״ל, בשו״ת יחווה דעת כתב, בהתאם לנאמר

במסכת במגילה, דף כג, ע"א: הכל עולים לקריאת התורה למנין שבעה אפילו אישה וקטן, אבל אמרו חכמים שאישה לא תקרא בתורה מפני כבוד הציבור. בנוסף, קיימת מחלוקת האם מותר לה לברך את ברכות העלייה לתורה.

התייחס הרב יובל שרלו, באתר shut.moreshet.co.il: "לנשים מותר לקרוא בתורה. אף הן חלק מעם ישראל שעמד סביב הר סיני, ואף הן שייכות בתורה, וגם להן אות בתורה. על כן הן רשאיות לקרוא בתורה ככל אוות נפשן. הדיון הוא לגבי המקום בו ההלכה מתערבת בקריאת התורה ומדברת על קריאת התורה של הציבור. כאן התקבל במשך השנים בעם ישראל היסוד כי נשים אינן קוראות בציבור בתורה, ואינן עולות לתורה. ציבור מוגדר בהלכה כעשרה גברים, ועל כן כשמדובר בביטוי הציבורי של הקריאה, אין נשים עושות זאת.

השאלה הנותרת היא קריאת נשים במנין נשים. כאן הדעות חלוקות כיוון שאין כזה דבר 'מנין נשים' המוכר בהלכה, רבים סוברים כי אל לנשים לברך ברכות התורה על קריאה זו, שכן זו ברכה לבטלה. ייתכן ויש מעטים הסוברים שיש משמעות לקריאה ציבורית זו, ועל כן מותר לנשים לברך ברכת התורה. אפשרות ביניים היא כי הנשים לא תברכנה את ברכות התורה בבוקר לבדן ואת ברכתן הפרטית תברכנה כשהן עולות לתורה במנין נשים. אני לא אוהב משחקים כאלה. לו הייתי נשאל הייתי מציע כי יוציאו ספר תורה ובת המצווה, לדוגמה, תקרא בתורה את הקריאה, ואילו את הברכות תותרנה הנשים למעמד הציבורי ע"י גברים".

מקור: ph.yhb.org.il/07 09 13

למה צריך לשים בטלית פתיל תכלת?

כתוב במסכת מנחות, מג, ב, "היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין? מפני שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד שנאמר (שמות כד, י) וַיִּרְאוּ אֵת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְתַחַת רַגְלָיו כְּמַעֲשֵׂה לִבְנַת הַסַּפִּיר וּכְעֶצֶם הַשָּׁמַיִם לָטֹהַר.

מעניין שרבי מאיר לא אומר ש**צבע** התכלת דומה **לצבע** הים שדומה **לצבע** הרקיע..., אלא שהים עצמו דומה לרקיע, שדומה לכסא הכבוד.

למה הים והשמים נראים בצבע תכלת?

צבע השמים ביום הוא תוצאה של פיזור אור השמש מהחלקיקים המרכיבים את האטמוספירה. פיזור זה נעשה משמעותי ככל שאורך הגל של הקרינה קצר יותר, כלומר עבור קרניים הנוטות לצבע הכחול. זוהי הסיבה שהשמים נראים כחולים. לעומת זאת, בשעת שקיעה, האור הכחול מתפזר לחלוטין ולכן כאשר הצופה מביט לכיוון השמש, קרני האור המגיעות אליו הן דווקא הקרניים שאינן מתפזרות. הללו בעלות אורך גל ארוך יותר, ולכן צבע השקיעה כתום צהבהב. (ויקיפדיה, שמיים).

מדוע למי הים צבע כחול? הרי המים עצמם שקופים. כאשר אור השמש פוגע במים, חלק גדול ממנו נבלע במים. המים בולעים בעיקר את הקרינה בעלת אורכי הגל הארוכים (תחום האדום, כתום, צהוב), ואילו רוב הקרינה בעלת אורכי הגל הקצרים (תחום הכחול והסגול), מתפזרת במים לכל הכיוונים. לכן, כשאנו מסתכלים על מי האוקיינוסים, האגמים והנחלים, אנו רואים בעיקר את האור הכחול, המתפזר במים ומגיע אל עינינו.

מקור: מתוך: נורית קינן ורחל מינץ, כל צבעי הקשת ברשת. © מטח ואוניברסיטת תל אביב.
science.cet.ac.il/science/colors/color16.asp

למה היום רוב האנשים לא שמים פתיל תכלת בציצית? האם ניתן?

אנחנו לא יודעים בוודאות כיצד להפיק את התכלת המוזכרת בתורה. לא נאמר במקרא כיצד מפיקים את צבע התכלת, בדומה לצבעים אחרים שהוזכרו במקרא, שלא התפרשה דרך עשייתם. בתוספתא למסכת מנחות נאמר כי התכלת לציצית צריכה להיעשות דווקא מ'חלזון', ותכלת שנעשתה באופנים אחרים פסולה. בספרות חז"ל ניתנו מספר סימנים לחלזון ממנו מופק התכלת: "תנו רבנן: חלזון זהו גופו דומה לים, ובריתו דומה לדג, ועולה אחד לשבעים שנה, ובדמו צובעים תכלת, לפיכך דמיו (מחירו) יקרים" (מסכת מנחות, מד, א). מאפיין אחר שתואר הוא צביעה עמידה, שאינה דוהה (בניגוד לחיקויים זולים פסולים). לאחר חורבן בית המקדש הראשון מתואר בנביא ירמיהו (לט, י), כי בארץ הושארו 'כורמים ויוגבים'. המדרש מפרש כי יוגבים הם ציידי החלזון היושבים בחוף הים בין סולמה של צור לחיפה.

התכלת היתה קיימת בתקופת המקרא ובתקופת בית שני. קשיים בהשגת התכלת לציצית החלו כבר בתקופת האמוראים, וכנראה פסקה לחלוטין במאה השמינית או התשיעית לספירה.

החל משלהי המאה ה - 19 נעשו ניסיונות לחידוש מצוות התכלת והועלו כמה אפשרויות לזיהוי החילזון על פי תיאורים שונים המצויים בדברי חז"ל והראשונים ובחינתם בין השאר בעזרת כלים מדעיים. יש שראו בחידוש התכלת אחד מסימני הגאולה.

השיטות המרכזיות הן של רבי גרשון חנוך ליינר, האדמו"ר מראדזין, שזיהה את החילזון ממנו הופק התכלת, עם דיונון הרוקחים (Common Cuttlefish) ושל הרב ד"ר יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל שזיהה אותו עם הסגולית. הרב יצחק הרצוג, לשעבר הרב הראשי לישראל, למד בצעירותו באוניברסיטת לונדון, ובשנת 1913 כתב שם דוקטורט בנושא התכלת והארגמן. רעיון זה לא היה חדש וכבר הוצע על ידי הבלשן גזניוס בלקסיקון העברי ארמי שלו, שיצא לאור בשנת 1829.

זיהוי נוסף של החילזון הוא עם ארגמון קהה קוצים (Murex trunculus). כבר בשנת תקצ"ד (1834) זוהה החילזון ארגמון קהה קוצים כחלזון התכלת, במחקרו של פרופ' ביציאו. הרב הרצוג הביא בעבודתו את ההצעה ודחה אותה, בעיקר מפני שלא הצליח להפיק ממנה צבע כחול. כיום זהוי זה מקובל על ידי רוב המדענים העוסקים בנושא וקושרים בין התכלת למצווה וצבע ה'

פּוּרְפּוּרָה׳ אשר היה נחשב בעולם העתיק כמוצר יקר ערך ויוקרתי. פרופ׳ אוטו אלסנר, ממכללת שנקר ברמת גן, אף הציע כמה דרכים לקבלת גוון כחול טהור מן הנוזל המתמצה מן הבלוטה התת זימית של חלזונות אלו, דבר שגילה בניסויו בחלזונות, שסופקו על ידי המרכז ללימודי ים באוניברסיטת חיפה. אחת מהן היא חשיפת תמיסת הצבע לאור השמש במהלך הצביעה.

באזור חוף דור, נמצאו שרידים לתעשיית הפקת צבעים מחלזונות קהי קוצים כולל קונכיות שבורות להפקת צבע התכלת.

מאז החל הרב ליינר לעסוק בשאלת חידוש התכלת מתקיים פולמוס רחב בקרב העולם הרבני הדן בהתאמת הזיהוי המודרני של החילזון לדברי חז״ל וכן בעצם היכולת לחדש מצווה שבטלה. כיום, קיימות קבוצות הולכות וגדלות של שומרי מצוות המטילים פתיל תכלת בציציותיהם, רובם מצבע המופק מארגמון קהה קוצים ומיעוטם ההולכים בשיטת ראדזין.

עמותת ״פתיל תכלת״ עוסקת משנת 1992 בהפקת הצבע ובהפצתו, וכיום ישנם רבים המטילים פתיל תכלת בציציותיהם.

בכל מקרה, גם אם יתברר שזהוי התכלת אינו מדויק, זה אינו פוגע במצוות הציצית ובוודאי שפתיל תכלת אינו שווה, מבחינת המצווה, פחות מפתיל לבן. יש פוסקים שגם אם קיים ספק לגבי זהוי צבע התכלת, זה ספק מצוות עשה מדאורייתא ובספק כזה יש להחמיר ולקיימה.

מקור: ויקיפדיה, חידוש_מצוות_התכלת

סגולית דו גונית– Janthina. חלזון התכלת לפי שיטת הרב הרצוג.

commons.wikimedia.org/wiki/File: Janthina.jpg

ארגמון קהה קוצים. כנראה שהתכלת הופק מבלוטות שבחלזון זה.

ממנו מפיקים כיום לרוב את צבע התכלת לציצית. נתפס ליד חיפה ב – 2018. צילם: Zvi Zig

Commons.wikimedia.org/wiki/File: Hexaplex_Trunculus_camouflaged_ in_sea_fouling.png

טלית עם פתיל תכלת. פתיל_תכלת: commons.wikimedia.org/wiki/File

מה הכוונה במלים "וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם"?

מפרש רש"י: וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם - כמו (במדבר יג) "מִתּוּר הָאָרֶץ", הלב והעיניים הם מרגלים לגוף ומסרסרים (מציעים) לו את העבירות. העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירות.

לפי הרב יעקב אריאל בספרו "מאהלי תורה", מצוות ציצית באה כתיקון לחטא המרגלים אשר תרו את הארץ אחרי לבבם ועיניהם בלבד, ובהעדר אמונה ראו רק את הקשיים, ולכן החליטו שארץ ישראל אינה טובה לעם. כדי לחיות בארץ ישראל יש לשלב את התכלת השמימית – רוחנית עם הלבן הארצי (של הציצית), את העומק של הלב עם השטחיות של ראות העיניים.

לפי ספר החינוך, האיסור כולל לא לחשוב ולעסוק בדברי כפירה ולא לרדוף אחר תאוות ותענוגות. הוא כותב בין השאר: "כי התאווה תמשוך הבשר כמשוך היין אל שותיו. כי הסובאים לא תשבע נפשם לעולם ביין, אלא יתאוו אליו תאווה גדולה, ולפי הרגילם נפשם בו, תחזק עליהם תאוותם. מעניין זה לומדים את הסכנות והנזקים הרבים הכרוכים בשכרות, שימוש בסמים, פורנוגרפיה יחסי מין מחוץ לנישואין, ושאר התמכרויות, אשר הרסו את חייהם האישיים של המון אנשים וכן את משפחותיהם.

מתי קוראים בתפילה את פרשת ציצית?

כל בוקר וכל ערב, תוך קריאת שמע. למרות שמצוות ציצית נוהגת רק ביום, שכן נאמר: "וּרְאִיתֶם אֹתוֹ", אך כפי שאנחנו קוראים בהגדה של פסח, (והוא בעצם משנה במסכת ברכות, א, ה): "מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה,וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", (דברים טז, ג). "יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַיָּמִים, "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" – הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ" – הָעוֹלָם הַזֶּה, "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" – לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ.
לפי רבי אלעזר, מטרת קריאת פרשת הציצית גם בלילה, היא כדי להזכיר את יציאת מצרים גם בלילות, שכן נאמר בפסוק האחרון בפרשה: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם**, לִהְיוֹת לָכֶם, לֵאלֹהִים: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם.

למה גברים יהודים נוהגים לחבוש כיפה?

מבחינת ההלכה ישנן שתי רמות חיוב לחבישת הכיפה:
בעת כניסה לבית כנסת או בעת אזכרת שם שמיים (כגון באמירת ברכה), בהם חבישת הכיפה היא חיוב דרבנן קדום, המוזכר לראשונה במסכת סופרים ונפסק להלכה על ידי רבנו ירוחם, (צרפת, המאה ה – 14), ולאחר מכן גם בשולחן ערוך.
חבישת הכיפה במהלך היום כולו, החלה כמנהג חסידות המעורר ליראת שמים, ובמשך הזמן התפשטה בכל הקהל, עד שנקבע בהלכה שאסור ללכת 4 אמות ללא כיסוי ראש.
מקור לחבישת כסוי ראש לגברים, מובא במסכת שבת, קיח, ב "אמר רב הונא בריה דרב יהושע: תיתי לי דלא סגינא (תבוא לי טובה על שלא הלכתי) ארבע אמות בגילוי הראש."אימרה זו מופיעה במקום אחר בליווי הנימוק: "רב הונא בריה דרב יהושע לא מסגי (הלך) ארבע אמות בגילוי הראש, אמר: שכינה למעלה מראשי". (מסכת קידושין, לא, א). אמרות אלו מובאות כמקור לפסיקתו של ר' יוסף קארו: "ולא ילך ארבע אמות בגילוי הראש" (שולחן ערוך, אורח חיים, סימן ב', סעיף ו'); אולם ברור שהתופעה חלחלה בצורה זו או אחרת בקרב העם מאות שנים קודם לכן.

למרות פסיקת השולחן ערוך, לפי המהרש"ל, (רבי שלמה לוריא, פולין, מאה ה 16), רק כאשר אדם עוסק בדבר קדושה (כמו תפילה), עליו לכסות ראשו (ואף זאת ממידת חסידות), אך אין חובה לכסות הראש במצבים אחרים.

הגאון מווילנה, הגר"א, שחי במאה ה - 18, פסק כי כיסוי ראש הוא רק ממידת הקדושים העוסקים בעבודת ה' . פוסק ההלכה הרב יוסף קאפח אמר בתשובה לשאלה, שאין כל בסיס הלכתי לחבישת כיסוי ראש, אלא שחבישת כיסוי ראש ראויה ומכבדת את האדם. אך עם זאת מאחר שבימינו נשתרש הדבר וחבישת כיסוי ראש התקבלה כסימן ליראת שמיים ומנהג שלמי אמוני ישראל ישנה חובה לחבוש כיפה (שו"ת הריב"ד עמ' סא סב).

היום חבישת כיפה משמשת כסמל של הזדהות עם קיום חיי תורה ומצוות והשתייכות לציבור השומר מצוות. אפשר לומר שהכיפה לראשו "שומרת" על גבר השומר מצוות, מפני עבירה, גם מפאת הבושה שתיגרם לו מביצוע העבירה וחילול ה' שבדבר, אם אחרים רואים את המעשה.

מקור: ויקיפדיה, כיפה_(יהדות)

סיכום פרק טו

בפרק ראינו שיחיד חייב להביא מנחות ונסכים לקרבן נדבה רק בארץ ישראל, אולי מפני שבמדבר היה קשה להשיג סולת ויין, בהעדר חקלאות. פגשנו את מצוות הפרשת חלה מהעיסה, המיועדת לכוהנים כשדיני טהרה נוהגים, ואת סגולות הפרשת החלה, להביא ברכה לבית. ראינו שקיים מצב, כמו בימי ירבעם בן נבט ולפני ימי עזרא הסופר, וכן במקומות שונים בעולם גם היום, שכל הציבור שוכח את כל מצוות התורה, דבר השקול לעבודה זרה, ואז, אחרי שחוזרים בתשובה, יש להביא קרבן ציבור מיוחד. דרך סיפור מקושש העצים בשבת הודגשה שוב החומרה של חילול שבת שיש בו אלמנט של כפירה באמונה בה' כבורא העולם. ראינו שרעיון הציצית בבגד הוא כדי להזכיר לנו שלא לתור אחרי תאוות הלב והעיניים, דבר שבסופו של דבר מפיל את האדם, וכדי להזכיר את חשיבות קיום המצוות. ראינו שיש אפשרות היום ללבוש ציצית עם פתיל תכלת, המופק כנראה מהחלזון המקורי של ימי קדם.

<u>הרעיון המרכזי של פרשת שלח</u>

אפשר לומר שהרעיון המרכזי הוא חשיבות יישוב ארץ ישראל, תוך אמונה בה' וקיום המצוות, בניגוד גמור לגישת עשרת המרגלים, אשר לא האמינו בעזרת ה' בכיבוש הארץ.

תוספת

דגל ישראל בצורת הטלית

ההיסטוריה של דגל ישראל

ככל הנראה, הסופר האוסטרי היהודי לודוויג אוגוסט פרנקל היה הראשון שהעלה את הרעיון כי הצבעים הלאומיים היהודיים הם כחול ולבן, במתכונת המזכירה דגל, וזאת בשיר שפרסם בשנת 1864, לאחר ביקור בירושלים, בשם "צבעי ארץ יהודה". את השימוש המעשי בדגל זה, במתכונתו המוכרת, ניתן לשייך לימי העלייה הראשונה. הסופר מרדכי בן הלל הכהן תיעד מסיבה לכבוד יום הולדתו ה - 100 של משה מונטיפיורי, בשנת 1884, ובה "בפעם הראשונה גילינו לפני הקהל הרחב את צבעינו הלאומיים, כי רבים לא ידעו כי תכלת ולבן הם צבעי עמנו". בחירת הצבעים, הן על ידי פרנקל והן על ידי אנשי העלייה הראשונה, לא היתה מקרית, שכן המדובר במסורת יהודית עתיקת יומין של הטלית בעלת פתיל תכלת, שמקורה בספר במדבר: וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת, (במדבר, ט"ו, ל"ח).

סמל מגן דוד ששולב בדגל, נמצא בתרבויות העמים מאז תקופת העת העתיקה לפני אלפי שנים; הוא הופיע לראשונה בהקשר יהודי כבר בתקופת הברזל, במאה ה - 7 לפנה"ס, בחותם יהודי שנמצא בצידון. כמו כן הוא הופיע במספר בתי כנסת עתיקים בארץ ישראל בתקופת בית שני ואחריה וזוהה עם היהדות מאז, בפריטי אמנות ותשמישי קדושה רבים.

אם מתוך ששמע על האירוע, או שגיבש את הרעיון בעצמו, הניף בשנת 1885 ישראל בלקינד, מחלוצי תנועת ביל"ו, את הדגל במתכונת דומה לדגל ישראל כיום אותו הכין יחד עם פאני מאירוביץ' ("יריעת אריג לבנה: שתיים שתיים רצועות של תכלת משני קצותיה דוגמת הטלית שלנו ומגן דוד של תכלת באמצע"), בחגיגות שלוש שנים להיווסדה של המושבה ראשון לציון. דגל זה, כונה "דגל ראשון לציון". בדגל דומה השתמש מיכאל הלפרן באירוע בנס ציונה בשנת 1891, וכן השתמש בו "מסדר בני ציון" בבוסטון באותה השנה.

אין לדעת עד כמה היו אירועים אלו ידועים לבאי הקונגרס הציוני הראשון בבזל (1897), שם התקבל הדגל בעל שני פסי התכלת (שמקורם מים סוף שנחצה לשנים) על רקע לבן ובתוכו מגן דוד, ונדחתה הצעתו של בנימין זאב הרצל - דגל עם שבעה כוכבי זהב ורקע לבן כמו החיים החדשים של ישראל (שאז ב - 1897 לא היתה קיימת). את נסיבות היווצרותו של דגל ישראל, שבתחילה היה דגלה של התנועה הציונית, תיאר דוד וולפסון, תוך שהוא מתאר (בטעות) את עצמו כאבי הרעיון של עיצוב הדגל על פי הטלית:

בפקודת מנהיגנו הרצל באתי לבזל, כדי לעשות את כל ההכנות לקונגרס הראשון. בין השאלות הרבות שהעסיקוני אז היתה אחת... באיזה דגל נקשט את אולם הקונגרס? מה הם צבעיו? הן דגל אין לנו. הרעיון הזה הכאיבני מאוד. צריך ליצור את הדגל. ואולם באיזה צבעים נבחר?

והנה הבהיק רעיון במוחי: הרי יש לנו דגל. לבן כחול. הטלית אשר בה נתעטף בתפילתנו - טלית זו היא סמלנו. נוציא נא את הטלית מנרתיקה ונגולל אותה לעיני ישראל ולעיני כל העמים.

הזמנתי אז דגל כחול לבן ומגן דוד מצויר עליו. וכך בא לעולם דגלנו הלאומי – דוד וולפסון.

מקור: ויקיפדיה, דגל_ישראל.

<u>מחקר חשף שלושה אריגים נדירים בני 2000 שנה אשר נצבעו בתכלת, חילזון הארגמן</u>

עד היום נמצאו בישראל שני אריגים בלבד אשר נצבעו בארגמן האמיתי. האריגים שאיתרה ד"ר נעמה סוקניק מרשות העתיקות, מייצגים את הצבעים היוקרתיים ביותר בעת העתיקה: התכלת, הארגמן ותולעת השני, המוזכרים במקורות היהודיים.

המקור לכתבה: אתר רשות העתיקות

www.antiquities.org.il/Article_heb.aspx?sec_id=25&subj_id=240&id=2037

<u>צבע התכלת המוזכר במשנה? מדהים: נחשף צבע התכלת</u>

במדבר יהודה, באזורי הנגב והערבה התגלו אלפי אריגים מהתקופה הרומית. עד כה התגלו מתוכם רק שניים שנצבעו ע"י חילזון הארגמן, וכעת, במסגרת מחקר של ד"ר נעמה סוקניק מרשות העתיקות, נחשפו שלושה אריגים נדירים נוספים, השייכים לפיסות אריגים יוקרתיים שייתכן ששימשו כפרטי לבוש בתקופה הרומית.

עבודת הדוקטורט של ד"ר נעמה סוקניק נעשתה בהנחייתם של פרופ' זהר עמר מהמחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה וד"ר דוד אילוז מהמחלקה למדעי החיים באוניברסיטת בר אילן. בחינת האריגים נעשתה ע"י ד"ר אורית שמיר, אוצרת הממצאים האורגניים ברשות העתיקות.

אריגים יוקרתיים אלה, ממערות ואדי מורבעאת השוכנות דרומית לקומראן, נחשפו במסגרת מחקר שבדק את חומרי הצבע של 180 דגימות אריגים ממערות מדבר יהודה, בין אריגים רבים שמרביתם נצבעו בחומרים מן הצומח, נמצאו שני אריגים בגוון ארגמני בורדו, שנצבעו בצביעה

כפולה בעזרת שניים מהחומרים היקרים ביותר בעת העתיקה - ארגמון כהה קוצים וכנימה ארמנית.

אריג שלישי, עשוי צמר המעיד על כך שסיבי החוטים נצבעו בחשיפה לאור או בושלו לאחר צביעתם ומייצגים שימוש נוסף בחלזון הארגמן להשגת הגוון הכחול ויתכן כי לפנינו אריג תכלת שנעשה בטכניקה הדומה לעשיית התכלת שבציצית.

חשיבותו של אריג זה גדולה, שכן כמעט שאין לו מקבילות בממצא הארכיאולוגי.

הצבעים נבדקו באמצעות מיכשור אנליטי מתקדם לזיהוי חומרי צבע (HPLC) על ידי ד״ר סוקניק ובסיוע ד״ר אלכסנדר ורוואק. בחינת האריגים אשר נעשתה ע״י ד״ר אורית שמיר מרשות העתיקות, הצביעה על כך ששני אריגי הארגמן, נטוו באופן יחודי בטוויה שאופיינית לאריגי יבוא, ומאידך האריג הכחול נעשה בטוויה האופיינית לאריגים המקומיים.

מבין כל הצבענים שהיו בשימוש, הארגמן נחשב לצבען היוקרתי למן התקופות הקדומות, אך דומה שבתקופה ההלניסטית - רומית האהדה הציבורית אליו הגיעה לשיאה. אריגים הצבועים בארגמן העידו על יוקרתו של הבגד ועל מעמדו החברתי של בעליו.

היו תקופות בהן לֵבוש הארגמן נאסר על ההמון והותר לקיסר ולמשפחתו בלבד. מהלכים אלו רק הגבירו את הפופולאריות של צבע הארגמן שמחירו נסק והיה זהה למחירו של הזהב.

קשה לדעת בוודאות כיצד התגלגלו אריגים יוקרתיים למערות מורבעאת. יתכן כי אריגים אלה היו חלק מרכושם של אותם פליטים יהודים מתקופת מרד בר - כוכבא ומייצגות את מצבם הכלכלי הטוב עוד לפני פרוץ המרד.

אפשרות אחרת היא כי הן היו חלק מרכושם של יחידה צבאית רומית קטנה שעל פי הממצאים התמקמה במערות מורבעאת לאחר מרד בר - כוכבא. יתכן כי אותם חיילים הביאו חלק מרכושם מחוץ לגבולות הארץ, וחלקו האחר רכשו במהלך שירותם בארץ מהאוכלוסיה המקומית היהודית.

שלושת האריגים שופכים אור על מערות מורבעת ומייצגים את הצבעים היוקרתיים ביותר בעת העתיקה: התכלת, הארגמן ותולעת שני.

כעת עולות שאלות הלכתיות מהותיות מהגילוי המרעיש.

האם הבדיקה הכימית שנעשתה לאריגים תפתור את המחלוקת ההלכתית האדירה בנושא התכלת? ובנוסף, במידה ואכן הגילויים מבהירים את טבעו של צבע התכלת האמור במשנה, האם חלה חזרה החובה ההלכתית להטיל תכלת בציציותינו?

עבודת הדוקטורט של ד״ר נעמה סוקניק נעשתה בהנחייתם של פרופ׳ זהר עמר מהמחלקה ללימודי ארץ ישראל וארכיאולוגיה וד״ר דוד אילוז מהמחלקה למדעי החיים באוניברסיטת בר אילן. בחינת האריגים נעשתה ע״י ד״ר אורית שמיר, אוצרת הממצאים האורגניים ברשות העתיקות.

צבע התכלת המוזכר במשנה? (צילום: באדיבות רשות העתיקות)

יואל משה סלומון – דמות מופת לישוב ולבניית הארץ באמונה – תיקון לחטא המרגלים

הרב יואל משה סלומון (1838 - 1912) היה רב, שד"ר, עיתונאי, עורך ומדפיס, מפורצי חומות ירושלים וממייסדי יהוד ופתח תקווה.

נולד בירושלים למרדכי סלומון, מראשי היישוב האשכנזי בירושלים. סבו, רבי אברהם שלמה זלמן צורף (הראש"ז), היה ממייסדי היישוב הישן האשכנזי, נהרג בפעולת טרור. להלוייתו של הראש"ז כתב יואל משה שהיה אז בן 13 שיר הספד לסבו. בשנת 1865 שיכל יואל משה את שני הוריו שמתו במגפת הכולירה. סלומון קיבל חינוך תורני בירושלים והמשיך את לימודיו בישיבה בליטא. כאשר חזר לירושלים הצטרף לבאי בית מדרשו של ר' עקיבא יוסף שלזינגר. הוא ניצל את שהותו באירופה ללימוד מקצוע הדפוס בקניגסברג, ועם שובו לארץ בשנת 1863 יזם ביחד עם מיכל הכהן, הקמת בית דפוס עברי בירושלים. בדפוס זה נדפס כתב העת הלבנון, שסלומון היה אחד משלושת עורכיו לצד מיכל הכהן ויחיאל ברי"ל.

סלומון סירב לקבל כעובדה את הצפיפות, המחסור ודלות החיים שהיו מנת חלקם של אנשי "היישוב הישן", והיה מן הבולטים ב"פורצי החומות", יוצאי היישוב הישן בירושלים שהיו לחלוצי המתיישבים מחוץ לחומות העיר העתיקה. ב - 1869 ייסד, יחד עם עוד שישה חברים שהתאגדו באגודה, את שכונת נחלת שבעה והקים בה את ביתו. בשנת 1872 היה בקבוצה שניסתה לרכוש אדמות ביריחו, ניסיון שלא הצליח. באותה שנה ניסה גם לרכוש את אדמות דוראן. כעבור מספר שנים, ב - 1874, היה בין מייסדי שכונת מאה שערים שהתאגדו בצורה דומה לאגודת נחלת שבעה. היה פעיל גם בתוך תחומי העיר העתיקה, והיה אחד מאלה שהשקיעו מכספם כדי לגאול את הקרקע במורד משער ציון אל הכותל המערבי (השטח עליו הוקמה שכונת בתי מחסה).

סלומון עסק גם בעבודה ציבורית כללית ובין השאר היה חבר הנהלת "הוועד הכללי כנסת ישראל" שהיה בזמנו המוסד הראשי של העדה האשכנזית בירושלים. למרות זאת הוא יצא נחרצות נגד

תלותם של יהודי ירושלים בכספי החלוקה, והטיף להתיישבות חקלאית בארץ ישראל על בסיס כלכלי ויצרני. את דעותיו אלה ביטא בכתב העת "יהודה וירושלים" שייסד בשנת 1877 ושימש כעורכו. דעות אלה היו לצנינים בעיני הרבנים ראשי הכוללים, שהכריזו חרם על כתבי עתו.

לאחר שנה של מלחמות מאמרים כתובים נטש סלומון את עיתונו כשבגליונו האחרון פרסם מאמר בו כתב: רב לך דבר שפתיים. צא אל עולם העשייה.

וכך, בשנת ה' תרל"ח (1878) נמנה סלומון בין מייסדי המושבה פתח תקווה, והתיישב במקום. הוא עקר משם לאחר שפרצה מגפת מלריה במקום, וייסד את המושבה יהוד. ביהוד חי ועבד שבע שנים, ובערוב ימיו שב לירושלים. בשנת 1895 נשלח כשד"ר מטעם "הוועד הכללי כנסת ישראל" לרוסיה וכשהיה בעיר בויסק התארח אצל רב הקהילה, הרב קוק. בעקבות מפגש זה פעל להבאתו של הראי"ה קוק לא"י.

בחודש חשוון בשנת ה' תרע"ג (1912) נפטר בירושלים ונקבר בהר הזיתים.

מקור: ויקיפדיה, יואל_משה_סלומון.

חלקו בייסוד פתח תקוה זכה לפרסום רב בשירו של יורם טהרלב "הבלדה על יואל משה סלומון". ראו בתוספת.

הרב יואל משה סלומון, 1913. עיבוד התמונה: תמר ירדני.

commons.wikimedia.org/wiki/File: Salomon33.jpg

הבלדה על יואל משה סלומון

ביצוע: אריק איינשטיין,מילים: יורם טהרלב

לחן: שלום חנוך

בבוקר לח בשנת תרל"ח, עת בציר הענבים
יצאו מיפו על סוסים, חמשת הרוכבים.

שטמפפר בא וגוטמן בא, וזרח ברנט
ויואל משה סלומון, עם חרב באבנט.

איתם רכב מזרקי, הדוקטור הכסוף,
לאורך הירקון הרוח שר בקני הסוף.

ליד אומלבס הם חנו בלב ביצות וסבך
ועל גבעה קטנה טיפסו לראות את הסביבה

אמר להם מזרקי אחרי שעה קצרה:
איני שומע ציפורים וזה סימן נורא.

אם ציפורים אינן נראות המוות פה מולך,
כדאי לצאת מפה מהר, הנה אני הולך.

קפץ הדוקטור על סוסו כי חס על בריאותו,
והרעים שלושתם יצאו לשוב לעיר איתו.

אמר אז יואל סלומון ושתי עיניו הוזות:
"אני נשאר הלילה פה, על הגבעה הזאת".

והוא נשאר על הגבעה, ובין חצות לאור
פתאום צמחו לסלומון כנפיים של ציפור.

לאן הוא עף, לאן פרח אין איש אשר ידע,
אולי היה זה רק חלום אולי רק אגדה.

אך כשהבוקר שוב עלה מעבר להרים,
העמק הארור נמלא ציוץ של ציפורים.

ויש אומרים כי עד היום לאורך הירקון
הציפורים שרות על יואל משה סלומון.

פרשת קֹרַח

פרק טז - המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה ובסמכותו; תגובתו של משה ומבחן הקטורת; הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה; איום ה׳ לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרון; אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטיזם; האם העונש היה צודק? איך האדמה בלעה את קורח ועדתו; 250 מקריבי הקטורת נשרפים.

המרי של קורח ועדתו במשה; הטענות של קורח וכפירתו באמיתות נבואת משה ובסמכותו להנהיג את העם

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קְהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן. וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה, קְרֻאֵי מוֹעֵד, אַנְשֵׁי שֵׁם. וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם: רַב לָכֶם כִּי כָל הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה׳, וּמַדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה׳. וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה, וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו. (במדבר טז, א-ד)

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר - מה או מי לקחו קרח, דתן, אבירם ואון?

רש״י: וַיִּקַּח קֹרַח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה... דבר אחר, ויקח קרח: משך (250) ראשי סנהדראות שבהם, בדברים, (ע״י דיבור).

לפי הרמב״ן, לבו ומחשבותיו לקחו אותו. הוא מוסיף, שלפי האבן עזרא, המקרה אירע במדבר סיני אחרי שהוחלפו הבכורים ע״י הלויים, כי חשבו ישראל שמשה רבנו עשה את זה מדעתו, לתת גדולה לאחיו, גם לבני קהת שהם קרובי משפחתו (למרות שגרשון היה בכורו של לוי), ולכל בני לוי שגם הם ממשפחתו. הלויים קשרו נגדו בגלל שניתנו כמשרתים לאהרון ולבניו. גם דתן ואבירם קשרו בגלל שהסיר את הבכורה משבט ראובן אביהם. בנוסף, גם קֹרַח היה בכור והיה לו עניין שהכהונה תחזור לבכורות.

לעומת זאת, לפי הרמב״ן, התורה בדרך כלל כתובה בסדר כרונולוגי. לדעתו, האירוע ארע במדבר פארן בקדש ברנע אחרי מעשה המרגלים. זה גם מסתבר מדברי דתן ואבירם בהמשך: ״הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר. אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם...״ שכנראה נאמרו אחרי שנגזר עליהם למות במדבר.

אומר הרמב"ן שנכון שקורח כעס על נשיאות אליצפן וקינא גם באהרן כמו שנאמר "ובקשתם גם כהונה" (פסוק י), ונמשכו דתן ואבירם עמו, לא על הבכורה, כי יעקב אביהם, הוא אשר העביר אותה מראובן ליוסף, ולא משה.

מסביר הרמב"ן: אחרי שבאו למדבר פארן ונשרפו באש תבערה ומתו בקברות התאווה רבים, וכאשר חטאו במרגלים, ולא התפלל משה עליהם ולא בטלה הגזרה מהם, ומתו נשיאי כל השבטים במגפה לפני ה', ונגזר על כל העם שימותו במדבר, אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם כי יבואו להם בדברי משה תקלות, ואז מצא קורח מקום (הזדמנות) לחלוק על מעשיו וחשב כי ישמע אליו העם.

והקרוב (השערה מסתברת), כי היו אלה הנקהלים כולם בכורות, כי חרה להם על הכהונה, ולכך אמר להם משה שיקחו מחתות כמנהגם הראשון, ויתגלה הדבר אם יבחר השם בהם או בכוהנים.

מה בעצם היתה טענת קורח ואנשיו ומה היתה העילה לטענה?

לפי רש"י, קורח ועדתו פשוט קינאו באלה שקיבלו מנויים, אליצפן כראש הלויים, והכוהנים במקום הבכורות.

הוא מפרש, (ע"פ מדרש תנחומא): מה ראה קרח לחלוק עם משה? נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קורח: אחי אבא ארבעה היו, שנאמר (שמות ו), וּבְנֵי קְהָת - עַמְרָם וְיִצְהָר, וְחֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל. עמרם הבכור, נטלו שני בניו גדולה, אחד מלך ואחד כהן גדול (וכידוע הבכור יורש כפול). מי ראוי ליטול את השניה? לא אני, שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם? והוא מינה לנשיא את בן אחיו הקטן מכולם. הריני חולק עליו ומבטל את דבריו.

מה עשה? עמד וכנס 250 ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו, והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו ... והלבישם טליתות שכולן תכלת (מפרשת ציצית הקודמת). באו ועמדו לפני משה. אמרו לו: טלית שכולה של תכלת, חייבת בציצית או פטורה? אמר להם (משה): חייבת. התחילו לשחק (לצחוק) עליו. אפשר טלית של מין צבע אחר, חוט אחד של תכלת פוטרה. זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה?

מדברי קורח יוצאת המחשה לטענה שכל העם באותה דרגת קדושה ונבואה, "טלית שכולה תכלת", כך שאין הצדקה שדווקא משה ואהרון ובניו ימלאו תפקידים בכירים בקדושה, (כמו פתיל התכלת בציצית שכולה תכלת), אלא גם אחרים יכולים להיות כוהנים. (למשל, קורח יכול להיות כהן גדול וכל הבכורות, כוהנים ולויים). היה בכך משום כפירה בגדולת כח הנבואה של משה לעומת הנביאים האחרים, כאילו שכל העם שווה למשה. בנוסף היה בכך כפירה בכך שכל המנויים נעשו על דעת הקב"ה, ומרד נגד ה' , כפי שנאמר בפסוק כח: "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלִּבִּי".

מדרש "שוחר טוב" לספר תהילים, מתאר את גישת קורח: 'וּבְמוֹשַׁב לֵצִים, לֹא יָשָׁב' (תהילים, מזמור א), זה קֹרַח, שהיה מתלוצץ על משה ואהרון. מה עשה? כינס עליהם כל הקהל שנאמר וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה (פסוק יט להלן), התחיל לומר לפניהם דברי ליצנות: אלמנה אחת הייתה בשכנותי ועמה שתי בנותיה יתומות והיה לה שדה אחת. באה לחרוש, אמר לה משה: 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדו'. באת לזרוע, אמר לה: 'שדך לא תזרע כלאים'. באה לקצור ולעשות ערימה, אמר: הניחו לקט שכחה ופאה. באה לעשות גורן, אמר לה: תני תרומה ומעשר ראשון ומעשר שני. הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו. מה עשתה? עמדה ומכרה את השדה ולקחה (קנתה) שתי כבשות כדי ללבוש גיזותיהן וליהנות מפירותיהן. כיון שילדו, בא אהרון ואמר לה: תני לי את הבכורות, שכך אמר לי הקב"ה כָּל הַבְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד בִּבְקָרְךָ וּבְצֹאנְךָ, הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ לַה' אֱלֹהֶיךָ". הצדיקה עליה את הדין ונתנה לו את הוולדות. הגיע זמן גזיזה וגזזה אותן, אמר לה: תני לי ראשית הגז, שכן אמר הקב"ה 'וראשית גז צאנך תתן לו'. אמרה: אין בי כח לעמוד באיש הזה הריני שוחטתן ואוכלתן. כיון ששחטה, אמר לה: תני לי הזרוע והלחיים והקיבה. אמרה: אפילו אחר ששחטתי אותן לא ניצלתי מידו. ואמרה: הרי הן עלי חרם. אמר לה: כולו שלי הוא, שכך אמר הקב"ה 'כל חרם בישראל לך יהיה'. נטל והלך לו והניחה בוכה, היא עם שתי בנותיה. כדין כולהון עבדין להא ביזתא עלובתא ותולין בהקב"ה (=כך כולם עושים לעלובה זו, ותולים בהקב"ה).

אמנם המדרש אינו מתאר את המציאות, שכן לא היו עדיין לבני ישראל שדות וכרמים במדבר (ואולי הוא מכוון לצפוי לעם אחרי הכניסה לארץ). בנוסף, קורח לא טען נגד המתנות לכוהנים, אלא שהבכורות היו ראויים להמשיך לכהן ככוהנים. יחד עם זאת המדרש מראה שקורח טען שמשה לא קיבל מאת ה' צווי על כל מעשיו אלא "בדה מלבו" לפחות חלק מהם, ולכן אין לו סמכות לצוות לעם או להוריד החלטות.

למה משה נפל על פניו? מה פשר התגובה?

כתב הרמב"ן: יש אומרים, כי "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו", (כדי) לדרוש את השם, לדעת מה לעשות, ואז נאמר לו "בֹּקֶר וְיֹדַע..." וגו'. גם הרשב"ם מפרש: "ויפול על פניו" - לתפילה, ושם נאמר לו מה לומר לקרח.

תגובתו של משה ומבחן הקטורת

וַיְדַבֵּר אֶל קֹרַח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר: בֹּקֶר וְיֹדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקָּדוֹשׁ וְהִקְרִיב אֵלָיו, וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יַקְרִיב אֵלָיו. זֹאת עֲשׂוּ - קְחוּ לָכֶם מַחְתּוֹת, קֹרַח וְכָל עֲדָתוֹ. וּתְנוּ בָהֶן אֵשׁ וְשִׂימוּ עֲלֵיהֶן קְטֹרֶת לִפְנֵי ה' מָחָר, וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה', הוּא הַקָּדוֹשׁ; רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח: שִׁמְעוּ נָא בְּנֵי לֵוִי. הַמְעַט מִכֶּם כִּי הִבְדִּיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעֲדַת יִשְׂרָאֵל, לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת מִשְׁכַּן ה' וְלַעֲמֹד לִפְנֵי הָעֵדָה

לְשָׁרְתָם. וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת כָּל אַחֶיךָ בְּנֵי לֵוִי אִתָּךְ וּבְקַשְׁתֶּם גַּם כְּהֻנָּה. לָכֵן אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל ה' - וְאַהֲרֹן, מַה הוּא כִּי תַלִּינוּ עָלָיו? (במדבר טז, ה-יא)

אם ה"מבחן" שקבע משה היה כדי להראות איזה אדם הוא קדוש ואיזה לא, ("וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקָּדוֹשׁ), למה הוא לא אמר רק שקורח ואהרון יביאו קטורת? למה גם ל - 250 האיש?

לפי חלק מהמפרשים, 250 האיש היו בכורות, אשר דרשו שהכהונה, דהיינו העבודה בקודש, תוחזר מבני אהרון, אליהם. לכן היו סבורים שהם ראויים להביא קטורת.

למה המבחן היה בקטורת דווקא?

כותב הרמב"ן: משה מעצמו חשב את המחשבה הזאת ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות, כי ראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו. מקרה נדב ואביהוא היה אמור לשמש גם כאות אזהרה לאנשי קורח, אבל הם התעלמו ממנו.

האם קורח דרש שכל הלויים יהיו כוהנים?

לפי הכתוב, הוא דרש שכל הבכורות יחזרו לשמש כוהנים ואולי שהוא ישמש כהן גדול.

הפניה אל דתן ואבירם ודחייתם את הפניה; טענות דתן ואבירם על מנהיגות כושלת כביכול של משה

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב, וַיֹּאמְרוּ: לֹא נַעֲלֶה. הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ בַּמִּדְבָּר, כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר. אַף לֹא אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ הֱבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן לָנוּ נַחֲלַת שָׂדֶה וָכָרֶם, הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר - לֹא נַעֲלֶה. וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל ה': אַל תֵּפֶן אֶל מִנְחָתָם; לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קֹרַח: אַתָּה וְכָל עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי ה', אַתָּה וְהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר. וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי ה', אִישׁ מַחְתָּתוֹ, חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מַחְתָּתוֹ. וַיִּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה. (במדבר טז, יב-יט)

למה משה לא שלח לאון בן פלת גם כן?

מפרש הרמב"ן: יתכן שדתן ואבירם היו נשיאי עדה חשובים מאון בן פלת, ואם הם היו מתרצים אליו, היה און הולך אחר עצתם (ומתרצה גם כן), על כן לא שלח אליו. והנה און לא היה עמהם ולא עם עדת קרח...שכבר חזר בו בעצת אשתו שהצילתו כמאמר רבותינו (סנהדרין קט, ב). בגמרא מובא כי אשתו אמרה לו: שב אתה (ואל תלך עם עדת קורח), ואני אציל אותך! השקתה לו יין והשתכר, והשכיבה אותו בתוך הבית, והיא התיישבה על יד הפתח ופרעה את שערה. כל מי שבא לקרוא לו וראה את אשתו, חזר (מפאת הבושה). בינתיים נבלעה עדת קרח.

האם אין שמץ של אמת בהאשמות דתן ואבירם, עם כל הבוטות שבהן?

לכאורה נכון שמשה הוציא אותם ממצרים ואמר שיביא אותם אל ארץ זבת חלב ודבש, אך האחים דתן ואבירם לא הבינו שהכל תלוי בקיום מצוות ה' וכאשר בני ישראל ממרים את פי ה' כמו בענין המרגלים, איבדו את הזכות להכנס לארץ. בני ישראל גרמו לעצמם את הצרה הזאת.

מה הכוונה "הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר"? – פסוק יד.

פירש רש"י: אפילו אם אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך, לא נעלה.
הָאֲנָשִׁים הָהֵם - כאדם התולה קללתו בחברו, (כביכול מעביר את הקללה מעצמו למישהו אחר).
מפרש הרשב"ם: הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר - סבור אתה שהאנשים האלה אשר מתרעמים עליך, אין להם עיניים לראות את המכשול הזה? שמארץ מצרים, ארץ טובה, העליתנו, למות במדבר, כי לא השלמת את התנאי שלך להביאנו אל ארץ זבת חלב ודבש, אלא ימותו במדבר באלו 40 שנה – (כאילו לומר "אתה מנסה לעבוד עלינו בעיניים?).

למה משה אומר "לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם"? לא האשימו אותו בשחיתות או רישעות, אלא בכשלון כולל במנהיגות.

מפרש הרמב"ן שהכוונה ב"לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי", היא: איזה שררה אני משתרר עליהם? כי מעולם לא לקחתי מהם אפילו חמור אחד לעשות צרכי, כדרך המלכים או השרים, כי זה משפט המלוכה, כפי שאמר שמואל הנביא, (שמואל א, ח, טז) "ואת חמוריכם יקח ועשה למלאכתו". וחזר ואמר "וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת אַחַד מֵהֶם", לשים אותו במרכבתי ובמלאכתי כאשר יאות למלך, או להטות דינו ולבזות את כבודו. הוא כלל את כל הרעות כולן - כלומר שהוא לא הטיל על בני ישראל שררה של מלך.

איום ה׳ לכלות את כל העדה ותפילת משה ואהרון

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת, וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע. וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ: אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר - הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף? (במדבר טז, כ-כב)

הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא - אם רק קורח חטא, איך אפשר להבין את דברי ה׳ שיכַלה את כל העדה? מה זה "כָּל הָעֵדָה", עדת קורח או כל בני ישראל?

לפי הרמב"ן, "כָּל הָעֵדָה" היא כל אלה שהלכו אחרי קורח. לשאלה למה ה׳ רצה להעניש את כולם, מסביר הרמב"ן: הטעם, כי מתחילה היה לב העם אחרי משה ואהרן, וכאשר לקחו קורח ועדתו איש מחתתו ושמו עליהם קטורת ועמדו פתח אהל מועד עם משה ואהרן, אז קרא קרח לכל העדה ואמר להם כי בכבוד כולם הוא מקנא, וייטב הדבר בעיניהם ונקהלו כולם לראות, אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם. וזה טעם "וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם קֹרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (פסוק יט). והנה התחייבו כליה (השמדה), שהרהרו אחרי משה רבם, כמהרהרים אחרי השכינה ומוותרים על נבואת הנביא והיו חייבים מיתה בידי שמים, (אך לא מיתה פיזית). ומשה ואהרן לִמדו עליהם זכות, שלא חטאו במעשה אלא קרח בלבד, והוא הגורם והוא המפתה אותם, וראוי הוא שימות לבדו, לפרסם ולהודיע עונשו לרבים. יוצא שעיקר האשמה מוטלת על קורח, (אשר חטא והחטיא אחרים), אך גם חלק מהעם שתמך בו היה אשם.

אזהרת משה את העם להתרחק ממשכן קורח, דתן ואבירם; מבחן פתיחת פי האדמה והסיכון שבכך; ההאשמה בנפוטיזם; האם העונש היה צודק?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר: הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם. וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וַאֲבִירָם וַיֵּלְכוּ אַחֲרָיו זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיְדַבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר: סוּרוּ נָא מֵעַל אָהֳלֵי הָאֲנָשִׁים הָרְשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְּעוּ בְּכָל אֲשֶׁר לָהֶם, פֶּן תִּסָּפוּ בְּכָל חַטֹּאתָם. וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁכַּן קֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם מִסָּבִיב, וְדָתָן וַאֲבִירָם יָצְאוּ נִצָּבִים פֶּתַח אָהֳלֵיהֶם, וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה: בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה, כִּי לֹא מִלִּבִּי. אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם - לֹא ה' שְׁלָחָנִי. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה, וִידַעְתֶּם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת ה'. (במדבר טז, כג-ל)

לפי פסוק כח, בְּזֹאת תֵּדְעוּן כִּי ה׳ שְׁלָחַנִי... במה האשימו קורח, דתן ואבירם את משה?

רש״י מפרש, מדובר במנויים של משה: ״לעשות את כל המעשים האלה״, שעשיתי על פי הדבור, לתת לאהרון כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ואליצפן נשיא הקהתי. הם האשימו אותו בנפוטיזם – כאילו שהוא החליט בעצמו על המנויים, תוך העדפת בני משפחתו, ולא נצטווה על כך מפי ה׳. לפי הרמב״ן הם האשימו אותו בכשל מנהיגותי מאז יציאת מצרים.

האם נפוטיזם תמיד שלילי?

מקור המילה נפוטיזם, בלטינית של ימי הביניים, שם שימש המונח קרדינל - אחיין (cardinalis nepos (nepos = אחיין), לציון קרדינל שקודם למשרתו על ידי אפיפיור שהוא דודו או, בהכללה, קרוב משפחתו. מקובל לומר שנפוטיזם הוא תופעה שלילית כי הוא מהווה אפליה בוטה לטובת בני משפחת השליט במדינה או השולט בארגון, פגיעה בעקרון מתן הזדמנויות שוות, וברוב המדינות הדמוקרטיות הוא אסור ע״פ החוק. עם זאת, בחברות פרטיות ועסקיות הוא איננו נדיר. דוגמה לנפוטיזם בפוליטיקה היא מינויו של רוברט קנדי, אחיו של הנשיא ג׳ון, לתובע הכללי של ארצות הברית, בשנת 1960. יש הטוענים שבחירת השופטים בישראל נגועה בנפוטיזם, כאשר בני משפחה של שופטים מכהנים נבחרו או קודמו ע״י עמיתיהם, באופן הדדי.
יתכן שנפוטיזם לפעמים מביא ליתר הרמוניה ולפחות חיכוכים בניהול, אך לא תמיד וחוץ מזה, עלול להביא להיעדר ביקורת וצייתנות יתרה, ויהווה גורם שלילי לארגון. בכנסיה הקתולית ובמשטרים מלוכנים של ימי קדם, הדבר היה מקובל בהחלט. במקרה שלנו, המנויים נעשו ע״פ ה׳, כנראה לפי מדת יראת השמים או הקדושה של המתמנים.

איך משה יכול היה לדעת שהאדמה תפתח את פיה מתחת לאוהלו של קורח? הוא לקח סיכון עצום, שכן אם לא היתה נפתחת האדמה, היה יוצא שהוא איננו נביא אמת.

מפרש הרשב״ם לפסוק ד: וַיִּפֹּל עַל פָּנָיו - לתפילה, ושם נאמר לו מה לומר לקורח, (למרות שהתורה לא מסרה את דברי ה׳), או שנחתה עליו רוח הקודש ולכן ידע מה צפוי.

למה הגיע לחוטאים ולמשפחתם להיבלע חיים באדמה?

מפרש הרמב״ן: אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יְמֻתוּן אֵלֶּה - הנה גם רבים בעם אמרו לו פעמים רבות ״למה העליתנו ממצרים״, אבל היה העונש על אלה יותר מכל האדם, באמרם (פסוק יג) ״כִּי תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ גַּם הִשְׂתָּרֵר״ - כי עשו שתי רעות, בזו לכבוד הרב, וכפרו בכל מעשה ה׳ אשר עשה במצרים ובמדבר וגם במעמד הר סיני שנאמר בו ״וְגַם בְּךָ יַאֲמִינוּ לְעוֹלָם״, (כפרו באמיתות נבואת משה) (שמות יט, ט), ואמרו שאינו ראוי להשתרר עליהם ולא בא להם על ידו רק רע, ומפני זה נאמר

(פסוק טו) וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד. וגם קורח אמר (פסוק ג) "ומדוע תתנשאו", ועל כן נבלע אוהלו עמהם.

וזה טעם של דברי משה, "לֹא ה' שְׁלָחָנִי", (טענת קורח) שלא שלחני כלל להוציאם ממצרים, כטעם "לְכָל הָאֹתוֹת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ יְהוָה לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (דברים לד, יא), "וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אָנֹכִי שְׁלַחְתִּיךָ" (במעמד הסנה - שמות ג, יב). וכן "כִּי ה' שְׁלָחַנִי לַעֲשׂוֹת אֵת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה", (פסוק כח), המעשים אשר ראיתם בעיניכם. ואין טעם "כל הַמַּעֲשִׂים", רק להחלפת הבכורים בלויים וכהונת אהרון כדברי המפרשים, אלא לכלל המעשים אשר עשה משה לעיני כל ישראל, כמו שפירשתי.

פתיחת האדמה את פיה, מיד לאחר דברי משה, מוכיחה את הקשר הישיר שבין משה לבורא עולם, בניגוד לטענת קורח, שבדה את המינויים מלבו.

איך האדמה בלעה את קורח ועדתו ; 250 מקריבי הקטורת נשרפים

וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֹרַח וְאֵת כָּל הָרְכוּשׁ. וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה, וַתְּכַס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ, וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ הַקָּהָל. וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם, כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ. וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת ה' וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי הַקְּטֹרֶת. (במדבר טז, לא-לה)

איך האדמה יכלה פתאום להיפתח ולבלוע אנשים? האם מאז זה קרה?

יתכן שמדובר בבולען או מאר, אולי מלווה ברעידת אדמה קלה, (כפירוש האבן עזרא), אשר גרמה לכך שהבור שנפער התכסה שוב, לאחר שבלע את קורח ורעיו. התופעה קיימת מאז בריאת העולם, אך כנראה שעד אז לא נבלע אדם בבולען, ועל כן הוא נקרא "בריאה". הנס הוא בכך שהבולען, או כדומה, נפתח בדיוק אחרי שמשה סיים את אזהרתו, ובדיוק מתחת למשכן קורח, דתן ואבירם. פי הארץ הוא אחד מעשרת הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות, ע"פ מסכת אבות, פרק ה, משנה ו, כמוסבר להלן. הם עשרה חפצים או תופעות שעל פי חז"ל במשנה, נבראו ברגע האחרון של סיום בריאת העולם, בערב שבת בראשית לפני שנשלמה הבריאה. בכל אחד מהעשרה יש משהו נסי.

הנוסח המקובל במסכת אבות הוא:

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן: פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות. ויש אומרים, אף המזיקין, וקבורתו של משה, ואילו של אברהם אבינו. ויש אומרים, אף צבת בצבת עשויה.

לפי פרשנותו של רבי עובדיה ברטנורה, (1445 איטליה – 1515 ירושלים), עשרת הדברים הם: "פי הארץ" - לבלוע את קורח ועדתו: ופי הבאר - בארה של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר בכל המסעות: פי האתון - בין השמשות נגזר עליה שתדבר עם בלעם: והקשת - לאות ברית שלא יהיה עוד מבול: והמן - שירד לישראל ארבעים שנה במדבר: והמטה - שנעשו בו האותות. והשמיר - כמין תולעת, ברייתו כשעורה. כשהיו מראים (שמים) אותו על אבני המקדש הרשומות בדיו, הן נבקעות מאליהן. ובו פיתחו אבני האפוד והחושן, דכתיב בהו "במלואותם": הכתב - צורת האותיות שהיו חקוקים בלוחות: והמכתב - שהיו נקראים מכל הארבעה צדדים: והלוחות - של סנפרינון היו, אורכן ששה טפחים, ורוחבן ששה, ועוביין שלשה. כאבן אחת שארכה ורחבה ועוביה שוין: אף המזיקין - אלו השדים, שלאחר שברא הקדוש ברוך הוא אדם וחוה היה מתעסק בבריאתן: ואילו של אברהם אבינו - נגזר עליו בין השמשות שיהיה נאחז בסבך בקרניו בשעת העקידה: אף צבת בצבת עשויה - הצבת אינה יכולה להיעשות אלא ע"י צבת אחרת, וראשונה מי עשאה? על כרחך מאליה נעשית בידי שמים, ונבראת בין השמשות. וזה נדחה בגמרא בפרק "מקום שנהגו" (פסחים דף נ"ד), ואמרו, אפשר שהצבת הראשונה נעשתה בדפוס, שהתיכו הנחושת באש והציקוהו בתוך הדפוס ונעשתה הצבת מיד.

רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי, מאמר שלישי, טען כי מאמר זה מנסה לתאם בין חכמת הטבע לבין אמונת התורה בכך "שגם שנויי הנוהג, מקורם בטבע, כי כך הותנה עליהם ברצון הקדמון, וכך הוסכם עליהם מששת ימי בראשית".

באופן דומה כתב הרמב"ם בפירוש המשניות, ש"כל הנסים טבעם הושם כבר בבריאה או בסופה כמו אלו העשרה או בימי הבריאה עצמה, כמו קריעת ים סוף ביום השני לבריאה, שבו נחלקו המים, ועמידת השמש ליהושע ביום הרביעי, שבו נברא אור השמש.

ובדומה לכך, גם לפי רבינו בחיי מאמר זה של חז"ל, בא לתמוך בדעה, כי מאז ששת ימי בראשית אין שום שינוי בבריאה, וכל הנסים והנפלאות שנעשו לאחר מכן כבר הוכללו בטבע העולם. לכן אין בדבר משום יציאה מגדר הטבע.

מקור: ויקיפדיה, עשרה_דברים_שנבראו_בערב_שבת_בין_השמשות

מהו בולען?

בולען הוא שקע הנפער באופן פתאומי בקרקע בתהליך טבעי. בולענים הם תופעה אופיינית לנוף הקארסטי בו חללים נוצרים בתהליך איטי כתוצאה מהמסת שכבות של גיר או מלח באזור ים המלח. בולענים מסוג אחר נוצרים באזורי חוף כתוצאה מהמסה של שכבת מלח מתחת לפני הקרקע, תהליך שלוקח זמן קצר, יחסית להיווצרות בולענים קארסטיים.

בולענים נפוצים, בין השאר, בסביבות ים המלח, בחלק הצפוני של האגם. הבולענים מהווים סכנה בשל הפתאומיות בה הם נפערים ובשל גודלם: הגדול ביותר שנמדד עד כה, עומקו מגיע ל - 11

מטר והיקפו 25 מטר. עד היום דווח על ארבעה מקרי נפילה לבולענים. מספרם של הבולענים היום עומד על כ - 1,200 (כולל בורות קטנים) ומספרם גדל בקצב של כמה עשרות בשנה.
בשנת 1979 נפער בולען גדול ממדים במושב עזריה שבשפלה, שקוטרו 8 מטרים ועומקו כ - 24 מטרים. הבולען נחקר, אך הגאולוגים לא הגיעו למסקנה באשר למקורו, ובשל חשש לחיי אדם נסתם הבולען בעזרת עפר שנחפר בישוב סמוך שהקים בריכת שחיה. כעבור 22 שנים נפער הבולען מחדש ונסתם. (ויקיפדיה, בולען).
אם נאמר שפרשת קורח ארעה אחרי חטא המרגלים, הרי שבני ישראל היו בקדש ברנע, אזור עם שפע מעיינות, שתיתכן בו תופעת הבולען.

בולען בחוף הצפוני של ים המלח
he.wikipedia.org/wiki/Bolan04.JPG
GFDL, GNU Free Documentation License ורשיון Creative Commons

מהו מאר?

המאר נוצר על ידי התפרצות פריאטית, התפרצות שמקורה געשי והיא בעלת עוצמה רבה, ומתרחשת כאשר מי תהום באים במגע עם לבה או מאגמה לוהטת והופכים לקיטור דחוס. ההתפרצות מאופיינת בנחשולים של חומר פירוקלסטי, בעיקר טוף, אך גם שברי סלע מקוריים שהיו באזור ההתפרצות.
ויקיפדיה, מאר_(גאולוגיה)

R. Ertov :צילם

בריכת רם ברמת הגולן, אשר כנראה נוצרה ממאר.

commons.wikimedia.org/wiki/File: Brechat_ram_mt_hermon.JPG

איזו אש יצאה ואכלה את ה – 250 איש?

יתכן שהאש יצאה בצורת ברק, כמו גם אצל נדב ואביהוא.

מי דומים לקורח היום?

כל מי שכופר בכך שהתורה ניתנה ע"י האל למשה וטוען שהתורה ומצוותיה הן יצירות אנושיות גרידא ולכן אינן מחייבות אותנו. לצערנו "עדת קורח" קיימת בהחלט גם היום.

סיכום פרק טז

הפרק מתאר את ניצול קורח, דתן ואבירם את המשבר והתסכול העמוק שנקלע אליהם דור יוצאי מצרים, אשר נגזר עליו לנדוד במדבר כמעט 40 שנה ובסוף לא להכנס לארץ המובטחת. המרי מתבטא בקביעה שמשה אינו מנהיג את העם ומעביר אליו תורה ומצוות ע"פ ה', אלא בודה לפחות חלק מהדברים מלבו. הדבר מהווה כפירה בעקרון היסודי של אמונה בתורת משה מן השמים. כעונש למרי, קורח, דתן ואבירם נבלעו עם רוב משפחתם ורכושם באדמה, ונשרפו 250 מראשי בני ישראל, כנראה בכורות שדרשו שתפקיד הכהונה או הלוייה יוחזר אליהם, אחרי שהקריבו קטורת, בדומה לנדב ואביהוא.

לצערנו, טענת קורח, שהתורה, לפחות בחלקה, היא המצאה אנושית, היא נחלת רבים גם היום, והיא למעשה הופכת את התורה לספר לא מחייב ולא רלוונטי. מי שמאמין שהעובדות המתוארות בתורה אכן ארעו, מקבלים, ע"י העונש של קורח ועדתו, חיזוק לאמונה בנבואת משה.

פרק יז - מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה; המגפה נעצרת דווקא ע"י הקטורת; המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון

מחתות החטאים נלקחו כציפוי למזבח; המשך התלונה המדהימה של העדה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אֱמֹר אֶל אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשְּׂרֵפָה וְאֶת הָאֵשׁ זְרֵה הָלְאָה, כִּי קָדֵשׁוּ. אֵת מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי פַחִים, צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ, כִּי הִקְרִיבֻם לִפְנֵי ה' וַיִּקְדָּשׁוּ, וְיִהְיוּ לְאוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתּוֹת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ הַשְּׂרֵפִים וַיִּרְקָעוּם צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ. זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן הוּא, לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי ה' וְלֹא יִהְיֶה כְּקֹרַח וְכַעֲדָתוֹ, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה לוֹ.

וַיַּלִּינוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לֵאמֹר: אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה'. וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד ה'. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד. (במדבר יז, א-ח)

איך אפשר להבין את טענת העם שמשה ואהרון המיתו את עם ה' ? הרי כל כך ברור שזה עונש של ה' מגבוה? על מה זה מצביע?

מפרש הרמב"ן: אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת עַם ה' - אמר אונקלוס, "אתון גרמתון דמית עמא דה' ", כלומר שמשה ואהרון גרמו לכך ש - 250 האיש יישרפו. הכוונה, שהאשימו אותם על שנתנו את העצה הזאת להקטיר קטורת זרה לפני ה', ביודעם שהמקריבים אותם יישרפו. הם טענו כי ה' לא אמר למשה שהעדה תקריב את הקטורת הזאת, ומשה לא אמר זאת לישראל בשם ה', אלא שמשה ואהרון נתנו על דעת עצמם את העצה הזאת, מה שגרם למות 250 האיש. **הטענה שיכלו לתת אות ומופת אחר, ע"י המטה או זולתו.**

מוסיף הרמב"ן שטענו: במה זה משמש ראיה לכך ששבט לוי נבחר ושאהרון נבחר לכהן גדול? יתכן שבתפלתם או בחכמתם, שרפו את המקריבים. וכן נראה שלא האמינו שקיימת בשריפה משום ראיה, בכך שאמר ה' למשה אחרי כן (פסוק יז, כ) "דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה וגו' והיה האיש אשר אבחר בו, מטהו יפרח והשכותי מעלי וגו'". הם עדיין לא האמינו שנבחרו הלויים ע"י ה' ושהוחלפו הבכורות בהם, אלא חשבו שמשה ואהרן גרמו לשריפה, או שהגיע העונש בגלל הקרבת קטורת אשר היה אסור להם להביא. לעומת זאת, הקטורת של אהרן היתה קטורת הבוקר התמידית והמותרת.

התלונה היתה רק על השריפה, לא על הבליעה, כי השם אמר למשה "הֵעָלוּ, מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן קֹרַח, דָּתָן וַאֲבִירָם", כך שמשה הזהיר את ישראל בשם ה' .

והנכון בעיני, מוסיף הרמב"ן, שהעם האמין עתה בכהונת אהרן שכבר יצאה אש מלפני ה' ואכלה את קרבנותיו, אבל רצו שהבכורות יהיו משרתי המשכן במקום הלויים, ולא רצו בחלופין שעשו בהם כי רצו שיהיה לכל השבטים חלק בעבודת בית ה'. ולפי זה התלוננו, "אתם המיתם אותם", שנתתם העצה הזאת שיקריבו הבכורות קטורת ככוהנים, והם היו ראויים לעבודת הלויים (בלבד), וזה טעם פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי (פרק יז, פסוק כג להלן), המהווה הוכחה לכך ששבט לוי כולו נבחר לשרת בקודש, במקום הבכורות.

לפי פירוש זה, העם לא כפר בכך שהשריפה באה מגבוה, אלא על כך שהמבחן שנקבע היה בקטורת דווקא, ושמי שמקריב אש זרה נענש בשריפה. אין ספק שהתלונה מופרכת, שכן עדת קורח קבלה את המבחן בדעה צלולה כאשר היו משוכנעים שהצדק עמהם, שהם ראויים להקריב קטורת, ולכן לא יאונה להם כל רע. בנוסף, יכלו לדעת ממות נדב ואביהוא שמי המקריב קטורת זרה, כשהוא אינו מוסמך לכך ולא עושה את זה במסגרת מצוות הקרבת הקטורת במשכן, דינו שריפה ע"י ה'.

המגפה נעצרת דווקא ע"י הקטורת

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הֵרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע, וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן: קַח אֶת הַמַּחְתָּה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, וְשִׂים קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם, כִּי יָצָא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי ה' הֵחֵל הַנָّגֶף. וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל תּוֹךְ הַקָּהָל, וְהִנֵּה הֵחֵל הַנָّגֶף בָּעָם, וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם. וַיַּעֲמֹד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים, וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה. וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה, אַרְבָּעָה עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת, מִלְּבַד הַמֵּתִים עַל דְּבַר קֹרַח. וַיָּשָׁב אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, וְהַמַّגֵּפָה נֶעֱצָרָה. (במדבר יז, ט-טו)

איך הקטורת ומיקומה יכולים לכפר על עוונות? הרי היא גרמה למגפה? האם קביעת חיים ומוות ע"י המיקום המקרי של אדם, היא צודקת ועל מה זה מצביע?

רש"י מפרש, ע"פ מדרש במדבר רבה: למה (נעשה שימוש רווקא) בקטורת? תשובה: לפי שהיו ישראל מליזין (משמיצים) ומרננים אחר הקטורת, לומר שסם המוות היא. על ידה מתו נדב ואביהוא ועל ידה נשרפו חמישים ומאתים איש. אמר הקב"ה תראו שהיא עוצרת מגפה, והחטא הוא הממית.

רש"י פירש בפסוק יא, "כשניתנת רשות למשחית, אז אינו מבחין בין (אדם) טוב לרע ועל מה שמוסיף (המשחית) משלו, יש תיקון בקטורת, אבל מה שגוזר הקב"ה בהדיא (ישירות), "אין חכמה ואין תבונה".

לכן, אם "צדיק" נהרג באסון טבע ו"רשע" ניצל ממנו, נוכל לומר שבני אנוש אינם יכולים לדעת כמה זכויות וכמה חובות יש לכל אחד, ובכל מקרה, הצדק ייעשה בחשבונות שמים, בעולם הבא.

מה המשמעות "כשניתנת רשות למשחית אז אינו מבחין בין טוב לרע"?

נוכל אולי לומר כי בעת אסון המוני כגון רעידת אדמה, מגפה, מלחמה, או תאונת מטוס, אין הבחנה בין צדיק לרשע וכל מי שנמצא באותו מקום או אירוע עלול להיפגע. ידוע שהצורר אדולף היטלר, יש"ו, ניצל כמה פעמים ב"נס" ממוות, בעת שירותו בצבא גרמניה במלחמת העולם הראשונה וראה בכך אות שהוא נועד לגדולות. העובדה שאהרון עמד "בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים", ללא קשר להיותם צדיקים או רשעים, מוכיחה היטב את הנקודה.

המבחן הנוסף של מטות הנשיאים ופריחת מטה אהרון

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתָּם מַטֶּה מַטֶּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל נְשִׂיאֵהֶם לְבֵית אֲבֹתָם, שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת, אִישׁ אֶת שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל מַטֵּהוּ. וְאֵת שֵׁם אַהֲרֹן תִּכְתֹּב עַל מַטֵּה לֵוִי, כִּי מַטֶּה אֶחָד לְרֹאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם. וְהִנַּחְתָּם בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אִוָּעֵד לָכֶם שָׁמָּה. וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ, מַטֵּהוּ יִפְרָח, וַהֲשִׁכֹּתִי מֵעָלַי אֶת תְּלֻנּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מַלִּינִם עֲלֵיכֶם. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂיאֵיהֶם מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד מַטֶּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר מַטּוֹת, וּמַטֵּה אַהֲרֹן בְּתוֹךְ מַטּוֹתָם. וַיַּנַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֹּת לִפְנֵי ה' בְּאֹהֶל הָעֵדֻת. וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַיָּבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל הָעֵדוּת וְהִנֵּה פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי וַיֹּצֵא פֶרַח וַיָּצֵץ צִיץ וַיִּגְמֹל שְׁקֵדִים. וַיֹּצֵא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי ה' אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטֵּהוּ.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הָשֵׁב אֶת מַטֵּה אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת לִבְנֵי מֶרִי וּתְכַל תְּלוּנֹתָם מֵעָלַי, וְלֹא יָמֻתוּ. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה. (במדבר יז, טז-כו)

למה היה צורך באות נוספת לבחירת אהרון?

הרמב"ן מפרש שפריחת המטה היא אות לבחירת שבט לוי לעבודת הקודש. "אין המטה הזה אות (אלא) רק על מטה לוי שנבחר משאר השבטים, לא על אהרון שתהיה לו הכהונה. והנכון, "לְמִשְׁמֶרֶת לְאוֹת", על שבט לוי תמורת הבכורות, כי השריפה (היתה) אות על הכהונה והפרח על הלוייה. וזה טעם "פָּרַח מַטֵּה אַהֲרֹן לְבֵית לֵוִי", (פסוק כג), כי לכל בית לוי פרח ובזכותם.

וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: הֵן גָּוַעְנוּ, אָבַדְנוּ, כֻּלָּנוּ אָבָדְנוּ. כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן ה' יָמוּת - הַאִם תַּמְנוּ לִגְוֹעַ. (במדבר יז, כז-כח)

מה היתה תלונת בני ישראל עכשיו? האם לא הוזהרו כבר קודם שלא להכנס לאוהל מועד?

פירש רש"י: כֹּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וגו' - אין אנו יכולים להיות זהירים בכך. כולנו רשאים להכנס לחצר אהל מועד ואחד שיתקרב יותר מחברו ויכנס לתוך אהל מועד ימות. למרות שכבר הוזהרו ש"הזר הקרב יומת", שנאמר: "וְהַחֹנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קֵדְמָה לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִזְרָחָה, מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו, שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ, לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת", (במדבר ג, לח), הם חששו לעבור בטעות את התחום המותר לכניסה ולהיענש במוות.

סיכום פרק יז

בפרק דנו בעיקר בהמשך התלונה הבלתי נתפסת של בני ישראל, אחרי האירועים המדהימים של בליעת קורח ועדתו ושריפת 250 מקריבי הקטורת, כאילו שמשה ואהרון הם אחראים למותם. הבאנו את הסברו של הרמב"ן, שלמעשה הטענה היתה שמשה אשם בכך שקבע על דעת עצמו את מבחן הראויים לשמש כוהנים, ע"י הקטורת (הקטלנית) דווקא, ולא באמצעי אחר. כמובן שהטענה מופרכת, שכן אף אחד לא הכריח את עדת קורח להסכים למבחן הקטורת, הסכנה היתה ברורה (מהמקרה של נדב ואביהוא), והטוענים יכלו עדיין לוותר. ראינו שלאחר שפרצה מגפה כתוצאה מהמשך כפירת העם באמינות משה, ההצלה נעשתה דווקא ע"י הקטורת, כפי שרש"י מביא, כדי להראות שלא הקטורת ממיתה, אלא החטא.

פרק יח - חובת השמירה על המשכן ע"י הלויים כהגנה על בני ישראל; מתנות הכהונה; מתנת המעשר ראשון ללויים, כפיצוי על אי קבלת נחלה ובתמורה לעבודתם במשכן

חובת השמירה על המשכן כהגנה על בני ישראל

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן: אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ אִתָּךְ, תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם. וְגַם אֶת אַחֶיךָ מַטֵּה לֵוִי שֵׁבֶט אָבִיךָ, הַקְרֵב אִתָּךְ וְיִלָּווּ עָלֶיךָ וִישָׁרְתוּךָ וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ לִפְנֵי אֹהֶל הָעֵדֻת. וְשָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתְּךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֹהֶל, אַךְ אֶל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרָבוּ וְלֹא יָמֻתוּ, גַּם הֵם גַּם אַתֶּם. וְנִלְווּ עָלֶיךָ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל מוֹעֵד לְכֹל עֲבֹדַת הָאֹהֶל, וְזָר לֹא יִקְרַב אֲלֵיכֶם. וּשְׁמַרְתֶּם אֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶצֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַאֲנִי הִנֵּה לָקַחְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֶם מַתָּנָה, נְתֻנִים לַה', לַעֲבֹד אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְאַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לַפָּרֹכֶת, וַעֲבַדְתֶּם עֲבֹדַת מַתָּנָה אֶתֵּן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם, וְהַזָּר הַקָּרֵב יוּמָת. (במדבר יח, א-ז)

הלויים כבר ניתנו כמשרתים בקודש. למה התורה חוזרת על זה כאן? מה זה "עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם"?

רש"י מסביר שיש כאן משום תשובה לתלונת בני ישראל שכל אחד יכול להכנס בטעות לאוהל מועד: "אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבֵית אָבִיךָ", הם בני קהת אבי עמרם, "תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן הַמִּקְדָּשׁ" - עליכם אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם, הוא האוהל והארון והשולחן וכלי הקודש. אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא לנגוע. "וְאַתָּה וּבָנֶיךָ" – הכוהנים, "תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹן כְּהֻנַּתְכֶם", שאינה מסורה ללוים, ותזהירו את הלויים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם. לכן החידוש כאן הוא תפקידי הכוהנים והלויים כשומרים על הקודש, כדי שזרים לא ייפגעו.

מתנות הכהונה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל אַהֲרֹן: וַאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמֹתָי, לְכָל קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נְתַתִּים לְמָשְׁחָה, וּלְבָנֶיךָ לְחֹק עוֹלָם. זֶה יִהְיֶה לְךָ מִקֹּדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים מִן הָאֵשׁ, כָּל קָרְבָּנָם לְכָל מִנְחָתָם וּלְכָל חַטָּאתָם וּלְכָל אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יָשִׁיבוּ לִי, קֹדֶשׁ קָדָשִׁים לְךָ הוּא וּלְבָנֶיךָ. בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכַל אֹתוֹ, קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָּךְ. וְזֶה לְּךָ תְּרוּמַת מַתָּנָם לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְךָ נְתַתִּים וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחֹק עוֹלָם, כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכַל אֹתוֹ. כֹּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה', לְךָ נְתַתִּים. בִּכּוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בְּאַרְצָם

אֲשֶׁר יָבִיאוּ לַה', לְךָ יִהְיֶה, כָּל טָהוֹר בְּבֵיתְךָ יֹאכְלֶנּוּ. כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לְךָ יִהְיֶה. כָּל פֶּטֶר רֶחֶם לְכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר יַקְרִיבוּ לַה' בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, יִהְיֶה לָךְ, אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה. וּפְדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה, בְּעֶרְכְּךָ כֶּסֶף חֲמֵשֶׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, עֶשְׂרִים גֵּרָה הוּא. אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְכוֹר כֶּשֶׂב אוֹ בְכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם, אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֶלְבָּם תַּקְטִיר אִשֶּׁה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ, כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין לְךָ יִהְיֶה. כֹּל תְּרוּמֹת הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַה' נָתַתִּי לְךָ וּלְבָנֶיךָ וְלִבְנֹתֶיךָ אִתְּךָ לְחָק עוֹלָם, בְּרִית מֶלַח עוֹלָם הִוא לִפְנֵי ה' לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ. וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַהֲרֹן: בְּאַרְצָם לֹא תִנְחָל וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם, אֲנִי חֶלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יח, ח-כ)

נָתַתִּי לְךָ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי - מה זה "מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי"

לפי רש"י, הכוונה ל - 24 מתנות כהונה. חז"ל מנו, (ע"פ פסוקי התורה), 24 מתנות כהונה, וחילקו אותן על פי מקום החיוב באכילה או בנתינה - 10 במקדש, 4 בירושלים, ו - 10 בגבולין (מחוץ לירושלים). ישנן שיטות חלוקה אחרות, אך כולן שומרות על המספר 24.

<u>מתנות הנאכלות ע"י הכוהנים בתוך בית המקדש</u>

1. חלקים מסוימים מקרבן חטאת, שעיקרו מוקרב על המזבח.
2. חלקים מסוימים מקרבן אשם, שעיקרו מוקרב על המזבח.
3. חלקים מסוימים מן זבחי שלמי ציבור, (קרבן שלמים של ציבור).
4. הנשאר מקרבן העומר, המובא בתחילת ספירת העומר.
5. שיירי קרבן מנחה של אדם מישראל שאיננו כהן, שכן מנחה של כהן אינה נאכלת אלא כולה נשרפת כליל.
6. קרבן שתי הלחם של חג השבועות.
7. לחם הפנים המוחלף מדי שבת על השולחן שבתוך ההיכל במקדש.
8. לוג שמן שהמצורע מביא עם הקרבנות שלו.
9. חטאת העוף
10. אשם תלוי

<u>מתנות שנאכלות רק בירושלים</u>

1. בכור של בהמה טהורה.
2. ביכורים של פירות משבעת המינים.
3. "עורות קדשים" – הכוהנים יכולים להשתמש בעור בהמות קדשי קדשים שהוקרבו על המזבח.

4. המורם מקרבן תודה ואיל נזיר (חזה ושוק של קרבן תודה וחזה ושוק של קרבן האיל שמקריב הנזיר בסיום ימי נזירותו).

<u>מתנות הניתנות בגבולין</u> - (מחוץ לירושלים)

1. תרומה גדולה
2. תרומת מעשר
3. חלה
4. ראשית הגז - חלק מכובד מצמר גזיזת כבשים.
5. שדה אחוזה - שדה שאדם מקדיש ואינו פודה אותו לפני היובל.
6. זרוע, לחיים וקיבה של כל בהמת חולין שאיננה קודש. נקראות גם סתם "מתנות".
7. פדיון הבן – 5 שקלים.
8. פדיון פטר חמור - כבש הניתן לכהן תמורת חמור שהוא בכור לאמו האתון.
9. חרמים - דברים שאדם מחרים, ניתנים לכהן
10. גזל הגר - דבר שאדם גזל ומוחזר עתה לאחר שהנגזל מת ואין לו יורשים. הגזלה מועברת לכהן.

כיום לא ניתן לתת את כל מתנות הכהונה. חלק מן המתנות היה קשור ישירות לבית המקדש (כגון חלקים מן הקרבנות). מתנות אחרות אסורות לאכילה בטומאה (למשל תרומה וחלה) וכיום כולנו, גם הכוהנים, נחשבים טמאי מתים.

בימינו, אף על פי שבית המקדש אינו בנוי, יש חובה לתת חלק ממתנות הכהונה אל הכוהנים.
פדיון הבן נוהג גם היום.
זרוע לחיים וקיבה של בקר וצאן, נוהג גם היום. (המצווה חלה על השוחט בהמה השייכת לישראל. יחד עם זאת, ההקפדה על נתינת זרוע לחיים וקיבה לכוהנים הלכה והתמעטה, החל מתקופת התלמוד ועד ימינו בכל תפוצות ישראל, ורק מעט בתי משחטיים והאטליזים מקפידים לתת את החלקים האלה לכוהנים).
פדיון פטר חמור הינה מצווה די נדירה, מכיוון שאין אנשים רבים המגדלים חמורים. על כן, מדי פעם מתארגנת קבוצה של חובבי מצווה הקונים ביחד אתון שעדיין לא ילדה על מנת לזכות לקיים את המצווה בוולד. הקבוצה מקפידה שלא לצרף כוהנים ולויים שכן אם יש כהן או לוי בשותפות, העַיִר הנולד פטור מפדיון. הפדיון נעשה לעתים בטקס רב רושם כאשר החמור מקושט בזרי פרחים ונפדה בשה. את השה נותנים לכהן, אשר יכול לעשות בו מה שרוצה.
לעומת פדיון פטר חמור, אדם שמגדל בהמות טהורות, בקר, כבשים או עיזים מקפיד לשתף אתו גוי בבעלות על הבהמה העומדת להמליט, כדי להיפטר ממצוות בכור בהמה טהורה. זאת מכיוון שבזמן בית המקדש הבכור חייב להיות מוקרב בבית המקדש ע"י הכהן, ואינו נפטר מכך אלא אם נופל בו מום, בלי כוונה. גם כשאין בית מקדש, בעיקרון על הישראל או הלוי לתת את הבכור

לכהן, אך כדי לחסוך מהכהן את טרחת הטיפול בבכור, כל עוד לא נפל בו מום, ולפעמים עד מותו של הבכור, נוהגים לשתף גוי, דבר שמפקיע את הבכור מקדושתו ומדין בכור.
תרומת מעשר מופרשת אך אינה ניתנת להאכל מכיוון שכולנו טמאי מתים, כולל הכוהנים, ואין אפשרות לאכלה בטהרה. על כן התרומה נזרקת. כאשר מדובר בכמויות גדולות, ניתן לתת את תרומת המעשר לאכילה לבהמה של כהן. על כן נוהגים למכור את החיות שבגני חיות לכוהנים ולתת לבהמות ששם לאכול את תרומת המעשר.
את התרומה והחלה מפרישים בכמות מינימלית ומצניעים בפח האשפה באופן מכובד. ישנם מקומות בחוץ לארץ בהם נותנים לכהן קטן לאכול את החלה. כאשר מדובר בתרומה משמן זית, יש הנוהגים לתת את השמן לכוהנים כשמן להדלקה, ויש המסתייגים מכך בשל טענת כהן מבורר, שקיים ספק בייחוסו ככהן.
המקור: ויקיפדיה, מתנות_כהונה.

איך מפרישים היום תרומות ומעשרות?

בזמן הזה, מפרישים תרומות ומעשרות, אך לא נותנים אותם לכוהנים וללויים כדין המקורי, וזאת מכמה סיבות:
1.אף אם נמצא כהן מיוחס, ההלכה כיום היא שכולם נחשבים טמאי מת מספק, ומאחר שאין כיום אפר פרה אדומה, אין אפשרות להיטהר.
2.אכילת מעשר שני מותנית בקיום בית המקדש.
לפיכך, הנוהג כיום הוא שהתרומה ותרומת המעשר, שאסורות באכילה ובעלות קדושה, מוצנעות בצורה מכובדת (בדרך כלל על ידי הנחתן בשתי שקיות בפח הזבל).
מעשר ראשון, אשר אינו בעל קדושה, ואינו ניתן ללוי, על פי הכלל ההלכתי שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כלומר, על הלוי להביא הוכחות לכך שהוא אכן לוי. המעשר עובר לבעל הפירות והוא רשאי לאכלם לאחר שהופרשה מהן תרומת מעשר (מעשר מתוך המעשר = אחוז אחד מסך הפירות).
מעשר שני, שאינו נוהג בשנה השלישית והששית של מחזור שבע השנים, "מחולל" על גבי מטבע. בשונה מ"פדיה" שנהגה בזמן המקדש, הערך של המטבע שעליו מחללים את התבואה יכול להיות קטן ביותר. לאחר החילול, הקדושה למעשה "עוברת" מהפירות אל המטבע, והפירות מותרים באכילה, אך יש לנהוג במטבע בקדושה.
מקור: ויקיפדיה, תרומות_ומעשרות.
סדר הפרשת תרומות ומעשרות: כל גידולי קרקע הגדלים בארץ ישראל בבעלות יהודי, חייבים בתרומות ומעשרות, וכל גידול קרקע שאינו ידוע אם הופרשו ממנו תרומות ומעשרות או לא, הרי הוא בחזקת "דמאי", וחייבים להפריש ממנו תרומות ומעשרות בלי ברכה. ואם בוודאות לא

הופרשו ממנו תרומות ומעשרות, מפרישים בברכה, דהיינו שלפני שיפריש יברך את הברכה ואחר כך יאמר את נוסח ההפרשה המופיע בסידורים.

למה התורה מביאה שוב את מצוות פדיון הבן? הרי כבר בספר שמות, יג, נאמר "וכל בכור אדם בבניך תפדה"?

התורה מביאה כאן, באופן כללי, את עניין מתנות הכהונה, כתגובה לטענות קורח ועדתו על העדפת הכוהנים, ובתוך כך מזכירה שוב את עניין פדיון הבן. למעשה, מתאים מאוד להזכיר כעת שוב, שקדושת בכורות האדם הועברה מהם אל הכוהנים, בניגוד לטענת קורח ש"כל העדה כולם קדושים".

האם גם כוהנים ולויים צריכים לפדות את בכוריהם?

לא. כותב בעל ספר החינוך שזה מקל וחומר; אם הם פטרו את בכורות ישראל במדבר סיני מפדיון בכורות, (שבאו במקומם), דין הוא שכוהנים ולויים יפטרו את עצמם. אפילו בן מאב ישראל ואם כוהנת או לוייה, פטור מפדיון לפי שהדבר תלוי באם, דהיינו בפטר רחם של האם.

מה דינו של בכור שלא פדו אותו כשהיה בן חודש?

על האב מוטלת המצווה בכל עת, גם לאחר מכן. אם האב לא פדה, על הבן לעשות לעצמו פדיון הבן כשיגדל.

מתנת המעשר ללויים כפיצוי על אי קבלת נחלה ובתמורה לעבודתם במשכן

וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה, חֵלֶף עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד. וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לָשֵׂאת חֵטְא לָמוּת. וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עֲוֹנָם - חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה. כִּי אֶת מַעְשַׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַה', תְּרוּמָה נָתַתִּי לַלְוִיִּם לְנַחֲלָה, עַל כֵּן אָמַרְתִּי לָהֶם, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחֲלוּ נַחֲלָה.

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: וְאֶל הַלְוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי תִקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם, וַהֲרֵמֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר. וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן וְכַמְּלֵאָה מִן הַיָּקֶב. כֵּן תָּרִימוּ גַּם אַתֶּם תְּרוּמַת ה' מִכֹּל מַעְשְׂרֹתֵיכֶם אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּנְתַתֶּם מִמֶּנּוּ אֶת תְּרוּמַת ה' לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן. מִכֹּל מַתְּנֹתֵיכֶם תָּרִימוּ אֵת כָּל תְּרוּמַת ה' – מִכָּל חֶלְבּוֹ אֶת מִקְדְּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְנֶחְשַׁב לַלְוִיִּם כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב. וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּכָל

מָקוֹם, אַתֶּם וּבֵיתְכֶם, כִּי שָׂכָר הוּא לָכֶם חֵלֶף עֲבֹדַתְכֶם בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת קָדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תְחַלְּלוּ וְלֹא תָמוּתוּ. (במדבר יח, כא-לב)

מה הכוונה "וְעָבַד הַלֵּוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד"? על איזה עבודה קבועה מדובר? (פסוק כג).

לפי ספר החינוך, מדובר בעיקר בשמירת המקדש בלילות ושירה בזמן הקרבת קרבנות הציבור. הוא כותב: "אין פוחתים לעולם משנים עשר לויים שעומדים על הדוכן לומר שירה על הקרבן, ומוסיפים עד לעולם – (ללא הגבלה), והשירה שאומרים הלויים היא בפה, שעיקר שירה בפה היא; ואחרים היו עומדים שם שמנגנים בכלי שיר, מהם לויים ומהם ישראלים מיוחסין שמשיאים אותם לכהונה. אין פוחתים לעולם מתשעה כנורות, ומוסיפים עד לעולם. וצלצלים היה אחד בלבד, ומן הדומה, כי הטעם, לפי שקול המצלתיים גדול ומבעית קצת, ואילו היו הרבה לא היו נשמעים יתר כלי הניגון ששם, וכל שכן שירת הפה. והחלילים שהיו מנגנים בהם היה אבוב שלהם של קנה, מפני שקולו ערב".

וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן - מה הפירוש? למה התורה חוזרת על זה בפסוק ל?

רש"י: וְנֶחְשַׁב לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֹּרֶן - תרומת מעשר שלכם אסורה לזרים ולטמאים וחייבים עליה מיתה בידי שמים וחומש (במעילה), כתרומה גדולה שנקראת "ראשית דגן מן הגורן". וְכַמְּלֵאָה מִן הַיָּקֶב - כתרומת תירוש ויצהר, הניטלת מן היקבים.
פסוק ל' לא מדבר על תרומת המעשר אלא על יתרת המעשר הראשון. מפרש רש"י: "בהרימכם את חלבו ממנו", לאחר שתרימו תרומת המעשר ממנו, "ונחשב" – הנותר, ללויים חולין גמורים, "כִּתְבוּאַת גֹּרֶן וְכִתְבוּאַת יָקֶב" – לישראל.

מה הרעיון של תרומת המעשר? הרי הכוהנים קבלו מתנות רבות מבני ישראל – למה גם מהלויים?

לפי ספר החינוך, זה כדי שגם ללויים יהיה חלק במצוות ההפרשה לקודש, כי המעשר הראשון נחשב אוכל חולין לכל דבר ואין בו קדושה.

סיכום פרק יח

ראינו בפרק זה בעיקר את עניין חובת השמירה על המשכן ע"י הלויים, כדי שבני ישראל לא יכנסו בטעות לאזורים האסורים ויתחייבו מיתה בידי שמים, שאז היתה מיתה ממשית. למעשה, היום עניין זה פרוץ, שכן בהר הבית נכנסים אנשים באופן חופשי למקומות אסורים, לפחות לפי דעת רוב הפוסקים שהקדושה לא סרה מההר גם לאחר חורבן הבית. ראינו את מתנות הכהונה והלוייה,

מה מזה נוהג עדיין היום, איך מפרישים היום תרומות ומעשרות וכן פירוט הכלים ששימשו את הלויים בשירתם.

הרעיון המרכזי של פרשת קורח

הרעיון המרכזי הוא מרכזיות האמונה בנבואת משה רבינו, כאשר הטלת ספקות בכך היא הרסנית, כפי שראינו בגורלם של קורח ועדתו.

תוספת

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ

ארה"ב: אדם נעלם לתוך בולען

במהלך הלילה קרס חדר השינה של ג'ף בוש, כבן 35, לתוך בולען שנפער מתחתיו. אחיו שמע אותו צועק לעזרה אך לא יכל להצילו. במשטרה מעריכים כי הוא מת.

nrg מעריב, 1/3/2013

ג'ף בוש, כבן 35 נעדר, אחרי שבולען גדול נפער מתחת לחדר השינה שלו, ליד טמפה במדינת פלורידה שבארצות הברית. לדברי אחיו, הנעדר צעק לעזרה לפני שנעלם.

אחיו של הנעדר אמר לצוותי ההצלה כי שמע קול התרסקות אמש בסביבות השעה 23:00 שעון ארה"ב, ואז שמע את אחיו זועק לעזרה.

"כשהאח הגיע למקום, לא היה שם חדר שינה", סיפרה דוברת כוחות הכיבוי וההצלה של מחוז הילסבורו, ג'סיקה דמיקו, "לא היו רהיטים. כל מה שהוא ראה היה פיסת מזרן מבצבצת מתוך הבולען".

לדברי האח, ג'רמי בוש, לקח לו רק כמה שניות להגיע לחדר של אחיו, אבל זה היה מאוחר מדי. הוא הזעיק את כוחות ההצלה וקפץ לתוך הבולען, כשהאדמה עדיין קורסת פנימה וקוברת אותו עד הצוואר בעפר. "לא היה לי אכפת", אמר, "רציתי להציל את אחי אבל לא יכולתי לעשות כלום".

סגן השריף שהגיע למקום חילץ את בוש והוציא אותו מהבית, שעדיין היה בתהליכי קריסה. "הוא צרח את שמי. יכולתי להשבע ששמעתי אותו צועק את השם שלי כדי שאעזור לו" אמר האח הנסער.

מאז לא נוצר שום קשר עם האח הנעדר, ושכנים משני עברי הבית שנפגע פונו מבתיהם. "הכנסנו ציוד הנדסי לתוך הבולען ולא ראינו שום סימן חיים", אמרה הדוברת, דמיקו. גורמים במשטרה הוסיפו כי הנעדר ככל הנראה מת.

רוחב הבולען על פני השטח מוערך בכ - 10 מטרים, אך גורמים רשמיים אומרים כי הבולען התפשט מתחת לפני האדמה על שטח של כ - 30 מטרים. לדברי דמיקו, הרשויות במקום ממתינים

לצוות הנדסה שיביא ציוד ניטור, כדי לקבוע את גבולות הבולען. "הבית כולו נמצא על הבולען", אמרה דמיקו.

גם אשתו של ג'רמי ובתו בת השנתיים היו בבית בעת המקרה. "היא כל הזמן שואלת איפה דוד ג'ף", אמר האח והוסיף: "איבדתי הכל. אני עובד כל כך קשה כדי לפרנס את אשתי ובתי ועכשיו איבדתי הכל". מהנדסים שהגיעו למקום ובדקו את השטח ואת האדמה עליה בנוי הבית, לא מצאו שום סיבה טבעית למקרה.

לפני כ - 4 שנים נפל מטייל באיזור ים המלח לבולען ונפצע באורח קשה. לפני כ - 5 שנים נפצעו 3 ילדים ומדריך באורח קל, כאשר נפלו לבולען שנפער בסמוך לגן משחקים במרכז העיר בני ברק. כ - 3 חודשים לאחר מכן נהרגו נער ונערה בקריסת בולען בעומק של כ - 100 מטרים שנפער בבירת גוואטמלה, ואדם נוסף הוכרז נעדר. מקור:

makorrishon.co.il/nrg/online/1/ART2/448/129.html

פרשת חֻקַּת

פרק יט - חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה; דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת?

חוקת פרה אדומה להכנת מי נדה לטהרה מטומאת המת; תעלומת המצווה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה אֲדֻמָּה תְּמִימָה אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם, אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל. וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׁחַט אֹתָהּ לְפָנָיו. וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָהּ בְּאֶצְבָּעוֹ וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָהּ שֶׁבַע פְּעָמִים. וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה לְעֵינָיו, אֶת עֹרָהּ וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פִּרְשָׁהּ יִשְׂרֹף. וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלַעַת וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה. וְכִבֶּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעָרֶב. וְהַשֹּׂרֵף אֹתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו בַּמַּיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד הָעָרֶב. וְאָסַף אִישׁ טָהוֹר אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר, וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה, חַטָּאת הִוא. וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת אֵפֶר הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעָרֶב וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם. הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים. הוּא יִתְחַטָּא בוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר, וְאִם לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהָר. כָּל הַנֹּגֵעַ בְּמֵת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטָּא, אֶת מִשְׁכַּן ה' טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו, טָמֵא יִהְיֶה, עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ. (במדבר יט, א - יג)

מה הכוונה "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה"? במה היא שונה מכל ציווי אחר?

רש"י: "זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה - לפי שהשטן ואומות העולם מונין (מגנים או תוקפים) את ישראל לומר: מה המצווה הזאת ומה טעם יש בה? לפיכך כתב בה חֻקָּה - גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה". התמיהה העיקרית היא על כך שהעוסקים בשריפת הפרה נטמאים על ידה, ואילו טמאי המת נטהרים על ידה, ע"י ההזאה של המים עם אפר הפרה, עליהם.

עם זאת, יש המדמים את עניין הפרה האדומה לתרופה - המרפאה את החולים אך הופכת את הבריאים הנוטלים אותה, לחולים. (אך עצם ההיטהרות ע"י אפר של בהמה היא המתמיהה).

הרשב״ם מפרש: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה. ולפנינו יפרש באיזו תורה הוא מדבר, דכתיב: זֹאת הַתּוֹרָה, אָדָם, כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, (פסוק יד). כלומר חקת התורה שהזכיר למשה, היא תורת הטומאה והטהרה, ולאו דווקא הגזירה.

למה יש להביא פרה אדומה דווקא?

רש״י מפרש, ע״פ רבי משה הדרשן, (צרפת, המאה ה - 11): פָּרָה אֲדֻמָּה - משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך; אמרו: תבוא אמו ותקנח הצואה. כך תבוא פרה ותכפר על העגל.
אֲדֻמָּה - על שם (ישעיהו א) ״אִם יַאְדִּימוּ כַתּוֹלָע״, שהחטא קרוי אדום.
אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן - כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן, לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל, לא נעשית עבודה זו על ידו, אלא ע״י אלעזר, שאין קטיגור נעשה סניגור.

מהיכן היתה לבני ישראל פרה אדומה? האם איננה נדירה?

היא אמנם נדירה אך במספר מקומות בעולם מצויים גם כיום עדרים גדולים של פרות אדומות.

מה פירוש ״מֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא ״ – פסוק ט?

רש״י: לְמֵי נִדָּה - למי הזאה, כמו (איכה ג) וַיַּדּוּ אֶבֶן בִּי. (זכריה ב) לַיַּדות את קרנות הגוים - לשון זריקה, שכן זרקו טיפות מים על טמאי המת. חַטָּאת הִוא - לשון חיטוי, טיהור.

מה משמעות כל הפעולות המוזרות שיש לעשות בפרה, ולמה מי שעוסק בהן נטמא?

מפרש רש״י, ע״פ רבי משה הדרשן: וְשָׂרַף אֶת הַפָּרָה - כשם שנשרף העגל. עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וּשְׁנִי תוֹלָעַת – 3 מינים הללו כנגד 3,000 איש שנפלו בעגל וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב הנמוך מכולם, סימן שהגבוה שנתגאה וחטא, ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת, ויתכפר לו.
לְמִשְׁמֶרֶת - (פסוק ט), כמו שפשע העגל שמור לדורות לפורענות, שאין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל, שנאמר (שמות לב) וביום פקדי ופקדתי וגו׳, וכשם שהעגל מטמא את כל העוסקין בו, כך פרה מטמאת את כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו של העגל, שנאמר (שם) וַיִּזֶר עַל פְּנֵי הַמַּיִם וגו׳, כך (פסוק יז), וְלָקְחוּ, לַטָּמֵא, מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וגו׳.
אֶת מִשְׁכַּן ה׳ טִמֵּא - (פסוק יג), אם נכנס לעזרה, אפילו אחר טבילה (אך) בלי הזאה ביום השלישי והשביעי, עוֹד טֻמְאָתוֹ בוֹ - אע״פ שטבל במקווה.
נציין שלא רק הפרה האדומה גרמה טומאה לשורף אותה, מחוץ למחנה. גם בעבודת יום הכיפורים (ויקרא טז, כז – כח), נאמר: וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת, אֲשֶׁר הוּבָא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא, אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה; וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ, אֶת עֹרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פִּרְשָׁם. וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו, וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם; וְאַחֲרֵי כֵן, יָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה. אמנם לא השתמשו באפר הפר ושעיר חטאת הכיפורים, אך גם הם היו חלק מהעבודה שמטרתה לטהר את בני ישראל מעוונותיהם.

למה אך ורק אפר פרה אדומה המעורב במים, יכול לטהר טמא מת?

מעבר לרמזים שרש"י הביא, אף אחד לא ממש יודע.
כתוב במדרש תנחומא פרשת חוקת ו': ר' יצחק פתח (קהלת ז, כג) "כל זה נסיתי בחכמה, אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה, וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי".
והוא מפרש, "אמר שלמה (המלך): על כל אלה עמדתי, ופרשה פרה אדומה חקרתי ושאלתי ופשפשתי, "אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה, וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי".
לא ניתן להבין את סוד כל המצוות, אך יש לקבל עובדה זו ולקיים את המצווה בכל מקרה.
יש שהציעו שערבוב של אפר מהחי (פרה) ומהצומח (עץ ארז ואזוב), עם מים חיים, מסמל את המעבר ממוות מוחלט - (אפר), בחזרה לחיים - (מים חיים), ומטומאה, חזרה לטהרה. מספיק להזות על טמא המת כמה טיפות מים חיים, כדי שייטהר.
כנראה שתהליך ההיטהרות, הנמשך שבוע, אמור להשפיע על טמא המת מבחינת חשבון נפש, התבוננות וחזרה בתשובה.

דיני טומאת מת והטהרה באמצעות מי הנדה; טומאת אוהל המת; האם אפשר להכין היום מי חטאת?

זֹאת הַתּוֹרָה; אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים. וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, טָמֵא הוּא. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלַל חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקֶבֶר, יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים. וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים אֶל כֶּלִי. וְלָקַח אֵזוֹב וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר, וְהִזָּה עַל הָאֹהֶל וְעַל כָּל הַכֵּלִים וְעַל הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם וְעַל הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר. וְהִזָּה הַטָּהֹר עַל הַטָּמֵא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר בָּעָרֶב. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל, כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא - מֵי נִדָּה לֹא זֹרַק עָלָיו- טָמֵא הוּא. וְהָיְתָה לָהֶם לְחֻקַּת עוֹלָם - וּמַזֵּה מֵי הַנִּדָּה יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב. וְכֹל אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד הָעָרֶב. (במדבר יט, יד-כב)

מה למדו מפסוק ז, "זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֹהֶל וְכָל אֲשֶׁר בָּאֹהֶל יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים".

הפסוק מצוטט כיסוד חשוב לגבי אברכים המקדישים את כל זמנם ללימוד תורה, שתורתם אומנותם. במסכת שבת פג, ב, כתוב: אמר רבי יונתן, לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה ואפילו בשעת מיתה שנאמר (במדבר יט) זֹאת הַתּוֹרָה - אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל, אפילו

בשעת מיתה תהא עוסק בתורה. אמר ריש לקיש: אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר "זֹאת הַתּוֹרָה - אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל".

רבי שמעון בן יוחאי אומר: קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין, שנאמר (יחזקאל לד) "וְאַתֵּן צֹאנִי, צֹאן מַרְעִיתִי, אָדָם אַתֶּם" - אתם קרויים אדם ואין עובדי כוכבים קרויים אדם. לומדים מהפסוק שרק אדם מת מישראל, ולא נוכרי, מטמא את כל האוהל או הבית שהוא נמצא בו. עם זאת הגוף של מת נוכרי או קברו, מטמאים יהודים **במגע ישיר**.

בעבר, אנטישמים ציטטו אימרה זו של רשב"י כדי להוכיח שיהודים אינם מחשיבים לא יהודים כבני אדם. כמובן שטענה זו חסרת שחר, שכן רשב"י התכוון בסך הכל להבהיר כי גופה או קבר של נוכרי אינם מטמאים יהודי באוהל ותו לא.

אגב, חכמים חלקו שם בגמרא על רשב"י וטענו שנוכרי כן מטמא באוהל. הרמב"ם, בהלכות טומאת מת, ב, טו, פסק כרשב"י ואילו בעלי התוספות פסקו כחכמים.

האם גם לא יהודים נטמאים בטומאת מת?

מן התורה, דיני טומאה וטהרה אינם נוהגים בלא - יהודים. יחד עם זאת חכמים גזרו טומאת זיבה על גויים. על כן, לדעת רוב הפוסקים, אשר קבעו שקדושת מקום המקדש נוהגת גם היום, מתוקף הגזירה, אסור ללא יהודים להיכנס למקום המקדש. (ראו כתובת הסורג בתוספת). לצערנו, רוב הרבנים המזהירים על כניסת יהודים מפני עלייה להר הבית למקומות שהם ככל הנראה מחוץ למקום המקדש עצמו, אינם פועלים לאי - כניסת גויים למרכז מתחם מקום המקדש, ואף למקום קודש הקדשים.

מה הדינים החלים על טמא מת לפי התורה? האם אסור להיות טמא?

לפי התורה, אין איסור להיטמא בטומאת מת, פרט לכוהנים, הנטמאים רק לקרובי משפחה בדרגה ראשונה. טמא מת אסור בכניסה לבית המקדש, (אך מותר בהר הבית שמחוץ לתחום המקדש עצמו, אחרי טהרה במקווה), ואסור באכילת בשר קדשים של קרבנות, אלא אם כן נטהר ע"י הזאת מי חטאת.

מה משמעות הדינים האלה היום?

היום שאין בית מקדש ואין מי חטאת, כולנו בחזקת טמאי מתים ואסורים בכניסה לעזרות שבמקום המקדש. גם מי שלא בא במגע עם מת, למשל ע"י השתתפות בהלוויה, הוא בחזקת טמא מת, מפני שאולי עבר במקום שמתחתיו קבר, אם אין חלל בינו לבין הקבר. לכוהנים אסור להיטמא בכוונה בטומאת מת, ולכן עליהם להיזהר שלא להכנס לחדר שבו יש מת יהודי, למשל בבית הלוויות או בבית חולים ולא להתקרב לקבר במרחק של פחות מ - 2 מטר.

האם אפשר לעשות היום מי חטאת לטהרה מטומאת מת ואז להכנס ללא חשש למקום המקדש?

למרות מאמצים רבים לאתר ולגדל פרות אדומות כשרות לשם מצווה זו, כנראה שאין אפשרות היום להכין מי חטאת, ללא נביא או המשיח, שיורה מה בדיוק לעשות.

מסביר ספר החינוך, ע"פ מסכת פרה אדומה והלכות פרה אדומה, פרק ב, במשנה תורה: מעלות גדולות עשו חכמים בטהרת פרה בשרפתה, ומהן שהיו מפרישין שבעת ימים לפני שריפת הפרה, את הכהן השורף אותה, מביתו ומאשתו, כמו שמפרישים כהן גדול לעבודת יום הכפורים, ודבר זה קבלה. ובכל יום ויום מימי הפרישה מזים עליו מאפר הפרה מן הפרות שנשרפו כבר, ואין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם, שהמזה צריך להיות טהור.

ואם תשאל, כיצד יימצא איש שלא נטמא מטומאת מת מעולם, (שהרי כולנו בחזקת טמאי מתים)? אמרו חכמים (מסכת פרה ג, ב) שהיו בירושלים חצרות בנויות על גבי סלע, תחתיהן חלול מפני קבר התהום. מביאים נשים מעוברות ויולדות שם ומגדלות שם את בניהן, וכשרוצים להזות על הכהן השורף, מביאים שוורים, מפני שכריסם נפוח, ומניחים על גביהם דלתות עץ, ויושבים התינוקות על גבי הדלתות, כדי שיהא אהל מבדיל בינם ובין הארץ מפני חשש קבר התהום, וכוסות של אבן ביד התינוקות, (שכן אבן אינה מקבלת טומאה), והולכים עד מי השלוח, ויורדים שם וממלאים מים, שאין לחוש שם מפני קבר התהום, שאין דרך בני אדם לקבור בנהרות, וחוזרים ועולים על הדלתות שעל השוורים והולכים להר הבית, ושם יורדים והולכים ברגליהן, מפני שכל הר הבית והעזרות אשר תחתיהן חלול מפני חשש קבר התהום, והולכים עד פתח העזרה, ונוטלים מן האפר (הקיים מהפרה הקודמת), ונותנים בכוסות, ומזים על הכהן השורף, והיו מטבילים את התינוקות מפני חשש שמא נטמאו בטומאה אחרת. וכל הדברים האלו מן המעלות היתרות שבפרה, ובהר המשחה (הר הזיתים), היתה נשרפת (מסכת פרה, ג, ו).

אמנם ניתן לגדל גם היום ילדים שיישמרו בטהרה מטומאת מת, (ויש שאף עוסקים בזה), ואף שיביאו את המים ממעיין השילוח ע"ג רכבים עם בסיס אבן, (במקום השוורים של אז), אך יוצא שכדי להכין אפר פרה אדומה, חייבים למצוא אפר מוכן מפרות קודמות ולהשתמש בו להזאה על השורף.

רק נביא או בית דין סמוך, המקובל על כל ישראל, מוסמך לשנות את החיוב בטהרת הכהן השורף במי חטאת, (מעלה שעשו חכמים בשריפת הפרה, בגלל מחלוקת עם הצדוקים, שלא דרשו זאת), כך שבמקום זאת, כהן שלא נטמא מימיו, ישרוף את הפרה. חוץ מזה, אנחנו לא יודעים בוודאות מי כהן ומי לא. כל הכוהנים היום הם "מוחזקים" ככוהנים אך אינם כוהנים מיוחסים בוודאות, דבר המעכב עשיית אפר פרה אדומה. כנראה שרק נביא יכול לקבוע מיהו כהן מיוחס.

כתב הרמב"ם בהלכות פרה אדומה, ג, יב, "וכן היו מצניעים מאפר כל פרה ופרה ששורפים, בחיל. ותשע פרות אדומות נעשו משנצטוו במצוה זו, עד שחרב הבית בשנית. ראשונה עשה משה רבנו, ושנייה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חורבן הבית; והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה ייגלה.

ככל הנראה, זקוקים לכוחו של המשיח כדי לפתור בעיות הלכתיות נוספות ע"י כח נבואתו, כדי שאפשר יהיה להטהר מטומאת מת.

יחד עם זאת, אם בחפירות ארכיאולוגיות עתידיות מתחת להר הבית, יימצא אפר פרה אדומה מימי קדם, יתכן שתימצא דרך הלכתית להשתמש בו ולהכין אפר חדש.

סיכום פרק יט

בפרק דנו בתעלומת מצוות פרה אדומה שרק באמצעותה ניתן להטהר מטומאת מת. ראינו פרשנות הקושרת אותה לטהרה ולכפרה מחטא העגל. דנו בדיני טומאת מת וראינו שעיקר המשמעות היום הוא באיסור הכניסה למקום המקדש שעל הר הבית.

<u>תוספת</u>

<u>2 פרות אדומות נולדו ברמת הגולן</u>

בחודש האחרון נולדו ברמת הגולן 2 פרות אדומות. הרבנים נסעו את כל הדרך על מנת לבדוק האם הפרות כשרות למצוות פרה אדומה.

ערוץ 7 , כ"ו בניסן תשע"ט 01/05/19

הרב מנחם בורשטין והרב עזריה אריאל ביקרו בשתי חוות ברמת הגולן שנולדו בהן פרות אדומות. הרבנים בדקו האם פרות אלו עומדות בדרישות ההלכתיות של מצוות פרה אדומה.

במהלך הדרך הארוכה, התפתח דיון הלכתי נרחב, בעקבות מחקריו וכתיבת ההלכות על ידי הרב עזריה.

בתחילה בדקו הרבנים עגלה שנולדה בשבוע שעבר ולאחר מכן הם בדקו עגלה בת חודש ומספר עגלות אדומות בעלות שיערות בודדות בגוון חום בהיר. על פי ניסיון העבר גם שערות חומות עלולות להפוך לאדומות.

צילום: מכון פרע"ה

פרה אדומה

משם נסעו הרבנים לחוותו של אחד מתלמידיו של הרב בורשטין. הרבנים שמעו ממנו פירוט על דרך הגידול בזהירות ובדקו בקפידה את הפרות האדומות שנולדו בחוותו בסוכות השנה.
הרב ציין כי בעבר נולדה פרה אדומה בכפר חסידים. אך כעבור כשבוע פורסמה 'מודעת אבל' שצמחו לה מספר שערות שחורות.
במהלך הביקור הציע הרב בורשטין ליצור קשר עם ארגון מגדלי פרות אדומות בסקנדינביה שבשרן נחשב לבשר איכותי ולייבא מהם עוברים מוקפאים, בדיוק כפי שמתקיים הליך דומה בבני אדם. "כך יוכלו פרות אלו להתאים עצמן לגידול במזג אויר החם של ישראל", אמר הרב בורשטין.
בדרך חזרה דנו הרבנים כיצד יוכלו להשיג ילדים שנולדו בטהרה ולעולם לא נטמאו, כפי שמפרטת המשנה. אם אכן פרות אלו תוגדרנה כאדומות תמימות, כאשר תהיינה בנות שנתיים יוכלו להשתמש בהן באופן מעשי.
לבסוף הוסיפו הרבנים, "מעניין הדבר ששנת תשפ"א זה בעצם ראשי תיבות - תהיה שנת פרה אדומה".
מקור, ערוץ 7 : inn.co.il/News/News.aspx/400636

<u>כתובת הסורג לפני הכניסה לבית המקדש השני</u>

(הובא גם בספר שמות).

כתובת הסורג ביוונית - אזהרה לגוי שאם יכנס לתחום בית המקדש שהוא יתחייב בנפשו.
הסורֵג היה מחיצת אבנים נמוכה שניצבה סביב אזור בית המקדש, בבית המקדש השני, ושובצו בה כתובות אזהרה בשפות שונות לגויים שביקשו להכנס אל התחום המקודש. פנימה לסורג עבר החיל - חומת העזר לחומת העזרה במקדש. מכל הכתובות שרדו רק שתיים - אחת שלמה, שהתגלתה על ידי שארל קלרמון גנו, ושוכנת כיום במוזיאון לארכאולוגיה של איסטנבול (בתמונה), ואחת שבורה במוזיאון רוקפלר בירושלים.
הסורג היה סמלי בעיקרו, ונועד למנוע כניסה של לא יהודים אל תוך המקדש, דבר האסור, יש אומרים מהתורה ויש אומרים מדרבנן. כך, למעשה, סימן הסורג את התחום במקדש שעד אליו מותר לנוכרים להגיע. לצורך כך אף הוצבו סביבו עמודים ועליהם כתובות בלטינית ויוונית, שאין

ללא יהודים להכנס למקדש, ודינו של הנכנס הוא מוות. הידיעות על כתובות אלה מגיעות מספרי יוסף בן מתתיהו (מלחמת היהודים ה, ה, ב), אשר מדבריו גם עולה כי הרומאים אפשרו לקיים גזר דין זה הלכה למעשה. כך מובא בנאומו של טיטוס, מעט לפני חורבן בית שני (מלחמות ו, ב, ד): "וטיטוס כעס מאוד על הדבר הזה והרבה לדבר קשות אל אנשי יוחנן (מגוש חלב), בקראו אליהם לאמור: הוי נבלים טמאים, האם לא הקימו ידיכם את הסורג הזה מסביב לקודש? האם לא העמדתם בסורג את העמודים האלה אשר נחרט עליהם בכתב יווני ובכתבנו, כי לא יהין איש זר לעבור את המחיצה הזאת? והאם לא מילאנו אנו את ידיכם להמית את כל העובר על הדבר הזה, אף אם יהיה אזרח רומא?...".

חוקרים בעבר פקפקו במידע זה, אך בשנת 1871 גילה המלומד הצרפתי שארל קלרמון גנו אבן מעין זו שסיפר עליה יוסף בן מתתיהו. על האבן יש כתובת ביוונית, האומרת: "איש נוכרי לא ייכנס לפנים מן המחיצה המקיפה את המקדש ולחצר המוקפה, ומי שייתפס יתחייב בנפשו ודינו למיתה". קטע מלוח נוסף מעין זה נמצא בשנת 1935, אגב סלילת כביש בירושלים.

מקור: סורג_(בית_המקדש) /he.wikipedia.org/wiki

פרק כ - פרשת מי מריבת קדש; פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה?; מה הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים? חטא הכאת הסלע ע"י משה; במה בעצם חטא משה?; העונש החמור של משה ואהרון - אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?; השליחות אל מלך אדום, הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום; הבקשה לקנות מים מאדום; פטירת אהרון על הר הָהָר; איפה הוא נמצא? האבל הכבד של העם על אהרון

פרשת מי מריבת קָדֵשׁ, פטירת מרים והקשר לפרה האדומה; איפה קברה של מרים הנביאה?; הקשר בין פטירת מרים ותלונת העם על מחסור במים

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל, כָּל הָעֵדָה, מִדְבַּר צִן, בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ, וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם. וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה, וַיִּקָּהֲלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן. וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר: וְלוּ גָוַעְנוּ בִּגְוַע אַחֵינוּ לִפְנֵי ה'. וְלָמָּה הֲבֵאתֶם אֶת קְהַל ה' אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעִירֵנוּ? וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֹתָנוּ אֶל הַמָּקוֹם הָרָע הַזֶּה? לֹא מְקוֹם זֶרַע וּתְאֵנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן, וּמַיִם אַיִן לִשְׁתּוֹת. וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם, וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֲלֵיהֶם. (במדבר כ, א-ו)

מתי באו בני ישראל למדבר צין? האם זמן קצר אחרי הציווי על הפרה האדומה?

מסביר הרב אלחנן סמט בעיונים בפרשות שבוע, פרשת חוקת, כי המפרשים (ראב"ע, רשב"ם ונוספים) אמרו שדבר זה ארע בתחילת השנה הארבעים לצאתם ממצרים. דבר זה עולה מן השיקול הבא: במסע הבא שלהם נאמר בהמשך פרשתינו (כ, כב) "וַיִּסְעוּ, מִקָּדֵשׁ; וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה, הֹר הָהָר", ושם נאסף אהרן אל עמיו. תאריך פטירתו של אהרן הרי מפורש בפרשת מסעי (לג, לח) "וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר, עַל פִּי ה', וַיָּמָת שָׁם: בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ". אמור מעתה כי מות מרים אירע בחודש הראשון של אותה שנה, כאמור בפסוק א.

במסכת גיטין ס, א נאמר: אמר רבי לוי: שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן (א' בניסן של השנה שלאחר יציאת מצרים, ליד הר סיני), ואלו הן: פרשת כוהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שילוח טמאים, ופרשת אחרי מות, פרשת שתויי יין, פרשת נרות, <u>ופרשת פרה אדומה</u>. ורש"י מסביר שם: ופרשת פרה אדומה - לפי שביום המחרת נשרפה הפרה להיות נטהרים לפסחיהם.

לכן יש קפיצה בזמן של כ - 38 שנה מהציווי על פרה אדומה למות מרים, מבלי שכתוב כמעט דבר בתורה על מה שארע באמצע. בספר דברים כתוב: "וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים, כַּיָּמִים אֲשֶׁר

יְשַׁבְתֶּם" (דברים א, מו)..."וְהַיָּמִים אֲשֶׁר הָלַכְנוּ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ, עַד אֲשֶׁר עָבַרְנוּ אֶת נַחַל זֶרֶד, שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה, עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה". (דברים ב, יד).

לכן רש"י מפרש (ע"פ מסכת מועד קטן, כח): וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם - למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה? לומר לך, מה קרבנות מכפרים (גרסה אחרת - כמו שפרה אדומה מכפרת), אף מיתת צדיקים מכפרת - מפני שאין קשר כרונולוגי בין השניים.

היכן הוא מדבר צין והיכן קָדֵשׁ? האם יודעים היכן הקבר של מרים הנביאה?

כבר מאז העת העתיקה זוהתה קָדֵשׁ עם פטרה, (מלשון פטרוס - "סלע" ביוונית), הסלע האדום, בירדן.

את השם קָדֵשׁ משמר הכפר קדיסיה Al Qadisiyya, שעל שמו נקרא גם כל האזור שמצפון מזרח לפטרה. באזור פטרה ניתן למצוא אתרים רבים המזכירים את הסיפור התנ"כי, כולל ואדי מוסא, הזורם ליד פטרה.

ראיה לזיהוי קדש עם אזור פטרה, נמצא גם מעיון בפרשת גבולות הארץ, (במדבר לד, ג): "וְהָיָה לָכֶם פְּאַת נֶגֶב מִמִּדְבַּר צִן עַל יְדֵי אֱדוֹם וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם הַמֶּלַח קֵדְמָה". התורה מפרטת את הגבולות מפינה דרומית מזרחית של ארץ ישראל בקצה ים המלח, ואומרת שהגבול הדרומי שהוא ליד מדבר צין, תתחיל בקצה ים המלח, כלומר ש"ים המלח" הוא ליד "מדבר צין". מזה אפשר להבין שמדבר צין נמשך מדרום לים המלח. יתכן שאז ים המלח הגיע יותר דרומה מהיום. גם ההיסטוריון יוסף בן מתתיהו, (יוספוס פלביוס), ציין שמרים נקברה בהר צין ליד פטרה. עד המאה הרביעית לספירה אכן יש לנו עדות כתובה למסורת של עליה לרגל לקברה של מרים באזור פטרה אולם מאז נשתכחה מסורת זו. כדאי לחדש אותה ביום פטירתה - ע"פ המסורת, י' בניסן.

ממלכת ירדן ומיקום פטרה – כנראה קָדֵשׁ המקראית.

מקור: ויקי4800, Cc-by-sa-3.0 רישיון Creative Commons

האם יש קשר בין פטירת מרים לחוסר במים?

רש"י: וְלֹא הָיָה מַיִם לָעֵדָה - מכאן שכל 40 שנה היה להם הבאר בזכות מרים. בארה של מרים היא, על פי המסורת, באר מים נסית שלוותה את בני ישראל בנדודיהם במדבר סיני, בזכותה של מרים הנביאה, אשר המתינה ליד היאור, ודאגה לשלום אחיה משה בתיבה. יש מפרשים שהכוונה, שבכל חניות בני ישראל בנדודיהם, בעקבות הענן שליווה אותם, מצאו מקור מים, בזכות מרים, פרט לאותם מקומות שנאמר במפורש שלא מצאו מים.

חטא הכאת הסלע ע"י משה; במה בעצם חטא משה?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה, אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ, וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם. וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֶּה מִלִּפְנֵי ה' כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ. וַיַּקְהִלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקָּהָל אֶל פְּנֵי הַסֶּלַע וַיֹּאמֶר לָהֶם: שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים; הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם. וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע בְּמַטֵּהוּ פַּעֲמָיִם, וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים, וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם. (במדבר כ, ז-יא)

למה ה' ציוה את משה לדבר אל הסלע ולא להכותו, כמו בספר שמות, יז?

רש"י מפרש לפסוק יב: לְהַקְדִּישֵׁנִי - שאילו דיברתם אל הסלע והוציא (מים), הייתי מקודש לעיני העדה והיו אומרים: מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה, מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו. הנס ע"י דיבור אל הסלע הרבה יותר גדול מאשר ע"י הכאה, שהיא פעולה פיזית אנושית. יש סלעים שיש בתוכם מים, היכולים לצאת, ע"י מכה חזקה בהם.

למה משה הכה את הסלע במקום לדבר אליו? מה היה חטאו?

הרמב"ן מביא את פירוש רש"י הנ"ל, ומוסיף: ודברי אגדה הם, אבל לא נתחוורו, (אינם ברורים), כי מאחר שצווה, "קח את המטה", משמע שיכה בו, ואילו היה רצונו (של הקב"ה) בדיבור בלבד מה (צורך) המטה הזה בידו? וכן במכות מצרים שנאמר (שמות ז, טו), "והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך", והוא להכות בו, ולפעמים יאמר: נטה את ידך, ורצונו לומר להכות במטה, כי הכתוב מקצר בדבר הנשמע. ואין הנס גדול בדיבור יותר מההכאה, כי הכל שווה אצל הסלע. (ראו להלן דעה אחרת).

הוא מביא את דעת הרמב"ם, (סוף פרק ד משמונה פרקים), "אשר סבר בו סברה, ואמר כי משה רבינו ע"ה, חטאו היה שנטה לצד הרגזנות באומרו "שמעו נא המורים", דקדק עליו ה' יתברך שיהיה אדם כמוהו כועס לפני עדת בני ישראל במקום שאין ראוי בו הכעס, וכל כיוצא בזה בדין האיש ההוא חילול השם, מפני שמתנועותיו כולם ומדבריו היו למדים והיו מקווים להגיע בהם

(באמצעותם), אל הצלחות העולם הזה והעולם הבא, (כלומר שראו במשה מודל לחיקוי), ואיך יראה עליו הכעס והוא מן הפעולות הרעות ולא תבוא כי אם מתכונה רעה מתכונות הנפש".

מוסיף הרמב"ם, "אבל אומרו (של הקב"ה) בו "מריתם פי" (להלן כז, יד) הוא כמו שאבאר, שמשה לא דיבר עם סכלים ולא עם מי שאין לו מעלה, אלא אישה קטנה שבנשיהם (בדור המדבר) היתה כיחזקאל בן בוזי, כמו שהזכירו החכמים (מכילתא שירה ג), וכל מה שיאמר או יעשה יבחנוהו, וכאשר ראוהו שכעס אמרו שהוא, עליו השלום, שאין בו פחיתות מידה, לולא שהיה יודע שהשם כעס עלינו בבקשת המים ושאנחנו הכעסנו אותו יתברך, משה לא היה כועס.

ועוד מוסיף הרמב"ם, "ואנחנו לא מצאנו שה' יתעלה כעס בדברו אליו בזה הענין, אלא אמר (פסוק ח) "קַח אֶת הַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה, אַתָּה וְאַהֲרֹן אָחִיךָ, וְדִבַּרְתֶּם אֶל הַסֶּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מֵימָיו, וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעִירָם", (כך שלא מוזכר שה' כעס ולא היה מקום שמשה יכעס). והנה התרנו ספק מספקי התורה שנאמרו בו דברים רבים ונשאל פעמים רבות איזה חטא חטא משה, וראה מה שנאמר בו ומה שאמרנו בו אנחנו, והאמת יעשה דרכו. אלו דבריו של הרמב"ם ז"ל:

כותב הרמב"ן: והוסיף (הרמב"ם) הבל על הבלים. שהכתוב אמר להלן, "מְרִיתֶם פִּי" (במדבר כז, יד), שעברו על דברו, ואמר "לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי" (כאן, פסוק יב), שלא האמינו בו, כך שאין העונש בגלל שמשה כעס (אלא בגלל חוסר באמונה). ויותר היה ראוי, (לפי דעת הרמב"ם), שמשה ייענש על שקצף על פקודי החיל בחינם (להלן לא, יד). והכתוב לא סיפר כאן כלל שכעס, כי " שִׁמְעוּ נָא הַמֹּרִים" היא תוכחה, כדרך "מַמְרִים הֱיִיתֶם, עִם ה'", (דברים ט, כד). ועוד - אהרון לא כעס מימיו, כי בשלום ובמישור הלך מעודו, (ולמה נענש?)

ועוד שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת ה' על בני ישראל בעשותם מריבה עם משה, (בניגוד לטענת הרמב"ם). ובכל הנסיונות במדבר חטאם הגדול כשאמרו "למה העליתנו ממצרים", שרצו להיות עבדים לשונאיהם בעבודת פרך (במקום) להיות עם האלהים כבן העובד את אביו, וכן אמר הכתוב (לעיל יא, כ) "יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר: למה זה יצאנו ממצרים... ומשה אמר (דברים א, לז) גם בי התאנף ה' בגללכם", אם כן **הם חטאו** וגרמו כל הרעה הזאת, ולדברי הרב (הרמב"ם), לא היה לבני ישראל בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל, (כך שהכעס של משה לא היה מוצדק).

ומה שאמר לא מצאנו בה' יתברך שכעס, אלא אמר "קח את המטה" וגו'... תמיהה על הרב (הרמב"ם), שהרי מקרא מלא הוא (תהלים קו, לב) "וַיַּקְצִיפוּ, עַל מֵי מְרִיבָה; וַיֵּרַע לְמֹשֶׁה, בַּעֲבוּרָם", ומנה הכתוב החטא הזה עם הנסיונות הגדולים שניסו את ה' במדבר, (כך שברור שה' כן כעס עליהם).

מוסיף הרמב"ן, "והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה, והוא טוב כדי לדחות השואל, הם דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם (פסוק י) הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם, וראוי שיאמרו <u>יוציא ה' לכם מים</u>, כדרך שאמרו (שמות טז, ח) בתת ה' לכם בערב בשר לאכול וגו', וכן בכל הנסים

הודיעום כי ה׳ יעשה עמהם להפליא, ואולי חשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה, וזהו (הכוונה בדברי ה׳), ״לא קדשתם אותי״, (דברים לב, נא).
ויתכן שה׳ אמר בחטא הזה ״מעלתם בי״ (דברים לב, נא), כי הנהנה מן ההקדש נקרא מועל. וכן ״מריתם פי״ (להלן כז, יד), שהוא צווה ״ודברתם אל הסלע לעיניהם״, והטעם שאתקדש לעיניהם, או שניתם דברי, מן ״וַתֶּמֶר אֶת מִשְׁפָּטַי״ (יחזקאל ה, ו).
לפי פירוש הרמב״ן, אם כן, החטא של משה ואהרון היה שאמרו: ״הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה **נוֹצִיא** לָכֶם מָיִם״, במקום לומר **שה׳** יוציא להם מים ובכך ייחסו לעצמם את הוצאת המים ובני ישראל יכלו לחשוב שהיה בכך חכמה גיאולוגית או מעשה קוסמות. לפי הרמב״ן אין בדיבור אל הסלע נס גדול יותר מאשר בהכאתו, אך ניתן לומר שאילו דיבר אל הסלע, לא יכלו בני ישראל לטעון שזה היה תרגיל. בנוסף, כפי שרש״י מפרש, ״שאילו דיברתם אל הסלע והוציא מים הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים ״מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דיבורו של מקום, קל וחומר אנו״.

העונש החמור של משה ואהרון – אי כניסה לארץ ישראל; מה הקשר בין החטא לעונש?

וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן: יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקָּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם. הֵמָּה מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה׳ וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. (במדבר כ, יב-יג)

מה הקשר בין החטא של משה לבין העונש של אי כניסה לארץ? במה אשם אהרון?

ע״פ ספר העיקרים של רבי יוסף אלבו, (ספרד, 1380 – 1444), מאמר ד׳, פרק כב, וכן בפירוש האבן עזרא, עיקר החטא היה בתגובה רופסת וחלשה לדרישות העם במקום תשובה נחרצת ואמונית לתלונותיהם. בפסוק ו נאמר: ״וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֵּרָא כְבוֹד ה׳ אֲלֵיהֶם״, כאילו שברחו מאימת העם, במקום לומר שה׳ יביא להם מים, ואחר כך להתפלל על כך, כמו שהגיב משה בבליעת האדמה בפרשת קורח, (במדבר יז, כט) או דברי יהושע, ״שמש בגבעון דום״, (יהושע, י, יב).
ראינו שגם אחרי חטא המרגלים, משה ואהרון לא הגיבו לדברים הקשים של העם, אלא ״וַיִּפֹּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, עַל פְּנֵיהֶם, לִפְנֵי כָּל קְהַל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, (במדבר יד, ה) ורק כלב ויהושע העזו להשיב. לגבי חטא המרגלים אומר משה, (דברים א, לז): ״גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה׳ בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר: גַּם אַתָּה, לֹא תָבֹא שָׁם״. אולי יש קשר בין שני החטאים.

אולי נאמר שכדי להנהיג את העם במציאות הארצית הקשה של ארץ ישראל, של מלחמות כיבוש והנחלת הארץ, ללא נסים גלויים כמו במדבר, דרושה לעם הנהגה אמיצה, תקיפה ונועזת יותר מזו של משה ואהרון, כדמות יהושע.

יחד עם זאת, יש מפרשים שמשה ואהרון לא נענשו באי כניסה לארץ רק בגלל חטא הכאת הסלע, אלא שחטא זה הצטרף לחטא העגל (התנהלות אהרון), וחטא המרגלים (התנהלות משה) והכריע אותם לכף חובה. משה רומז על כך בדבריו (דברים ט, כ, לגבי חטא העגל): וּבְאַהֲרֹן, הִתְאַנַּף ה׳ מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ; וָאֶתְפַּלֵּל גַּם בְּעַד אַהֲרֹן, בָּעֵת הַהִוא, (וכאמור ספר דברים א, לז, לגבי חטא המרגלים): ״גַּם בִּי הִתְאַנַּף ה׳ בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר: גַּם אַתָּה לֹא תָבֹא שָׁם.

יש שהציעו כי כפי שבחטא המרגלים העם לא האמין בעצמו ובכוחו של ה׳ להכניסם לארץ, משה ואהרון לא האמינו בעצמם בכוחו של ה׳ להוציא מים מן הסלע ע״י דיבור בלבד.

כפי שנאמר: ״וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד״ (תהילים נ, ג), מלמד שהקב״ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה (יבמות קכא, ב), ומענישם בחומרה יתרה, בהתאם למעלתם.

האם קיימים סלעים שיש בהם מים?

ישנם סלעים נקבוביים המכילים מים בחללים שלהם. למשל, באבן חול, 10% עד 20% מהנפח הוא מים. בנוסף, ישנן מעיינות תת קרקעיים הנובעים באזורים הרריים וסלעיים ואף מדבריים. מעיין הוא מבוע של מים מתוך האדמה. לרוב מדובר במי גשמים שחלחלו מפני הקרקע עד לשכבת קרקע אטומה, המונעת את המשך החלחול. מים אלה זורמים על פני השכבה האטומה עד למוצא כלשהו בסלע, אל פני השטח.

מי התהום מתמלאים מגשמים המחלחלים מפני השטח כלפי מטה ומתרוקנים דרך מעיינות. המים אינם מצויים בתוך מערות ענק תת - קרקעיות, אלא ממלאים את החללים והסדקים הקטנים שבסלעים. המים מרווים את הסלעים בדומה לספוג הרווי במים. שכבת הסלעים שבתוכה אגורים המים נקראת אקוויפר. (אתר רשות המים - water.gov.il).

לכן, בעקרון ישנם סלעים שיש בהם מים ואולי אם מכים במקום המדויק, ניתן להוציא מהם את המים. יתכן שזאת הסיבה לעונש החמור כל כך של משה, כפי שפירשו חלק מהמפרשים, שבני ישראל יכלו לטעון שמשה רבנו ידע בחכמתו היכן בדיוק להכות, כדי שיפרצו המים החבויים במי המעיין שבסלע. אילו דיבר אל הסלע ובדיוק באותה השניה יפרצו המים מהסלע, (דבר שכאמור קורה בטבע), אין ספק שהנס היה גדול ביותר ולא היה שום ספק שהקב״ה הוא שעשה אותו.

מעניין שליד פטרה נמצא ״עין מוסא״, שלפי המסורת, הכה משה שם בסלע. הנבטים הקימו מפעל מים אשר הוביל את מי המעיין אל פטרה.

מה הכוונה במלים "וַיִּקָּדֵשׁ בָּם"? הרי נאמר: "יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי".

רש"י: וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. שמתו משה ואהרן על ידם. לפי חלק מהמפרשים הכוונה שה' נקדש לעיני בני ישראל, ע"י המים שיצאו בנס, למרות שמשה ואהרון לא פעלו כדי להקדיש את ה'.

השליחות אל מלך אדום – הבקשה לעבור בתוך אדום והסירוב התקיף של מלך אדום; הבקשה לקנות מים מאדום

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם, כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל: אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל הַתְּלָאָה אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ. וַיֵּרְדוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ. וַנִּצְעַק אֶל ה' וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ, עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ. נַעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ - לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר, דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין וּשְׂמֹאול, עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ. וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱדוֹם: לֹא תַעֲבֹר בִּי, פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ. וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: בַּמְּסִלָּה נַעֲלֶה וְאִם מֵימֶיךָ נִשְׁתֶּה אֲנִי וּמִקְנִי וְנָתַתִּי מִכְרָם; רַק אֵין דָּבָר, בְּרַגְלַי אֶעֱבֹרָה. וַיֹּאמֶר: לֹא תַעֲבֹר, וַיֵּצֵא אֱדוֹם לִקְרָאתוֹ בְּעַם כָּבֵד וּבְיָד חֲזָקָה. וַיְמָאֵן אֱדוֹם נְתֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ, וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו. (במדבר כ, יד-כא)

מה התחום של ארץ אדום?

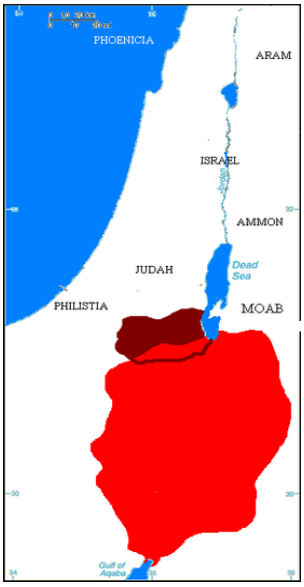

ממלכת אדום בשיא גודלן, בערך ב - 600 לפנה"ס.

הועלה ע"י Briangotts ע"פ רשיון GNU Free Documentation License
CC BY SA 3.0 ,https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Edom.PNG

לפי התורה, באותה תקופה האדומים ישבו בהר שעיר בערבה ובנגב המזרחי עד הרי אדום, צפונה לאילת. לכן בני ישראל בקשו לעבור בתחומו כדי להגיע לגבול מואב בדרום מזרח לים המלח ואחר סירובו של מלך אדום למעברם, נאלצו בני ישראל שוב ללכת דרומה כדי להקיף את ממלכת אדום מדרום מזרח ואחר כך לעבור צפונה לגבול מואב. במפה המתואר תחום אדום במאה הששית לפנה"ס. כנראה שבזמן משה רבנו התחום היה קטן יותר, שכן נאמר שקָדֵשׁ - (פטרה), עִיר קְצֵה גְבוּלֶךָ, ולא בתוך תחום אדום, כמו במפה.

ואדי מוסא, ליד פטרה. אולי מקום הכאת הסלע ע"י משה

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wadi_Musa_Valley.jpg. Jamiembrown

פטירת אהרון על הֹר הָהָר ; איפה הוא נמצא ? האבל הכבד של העם על אהרון

וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה הֹר הָהָר. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּהֹר הָהָר עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם לֵאמֹר: יֵאָסֵף אַהֲרֹן אֶל עַמָּיו כִּי לֹא יָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מְרִיתֶם אֶת פִּי לְמֵי מְרִיבָה. קַח אֶת אַהֲרֹן וְאֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְהַעַל אֹתָם הֹר הָהָר. וְהַפְשֵׁט אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו וְהִלְבַּשְׁתָּם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וְאַהֲרֹן יֵאָסֵף וּמֵת שָׁם. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיַּעֲלוּ אֶל הֹר הָהָר לְעֵינֵי כָּל הָעֵדָה. וַיַּפְשֵׁט מֹשֶׁה אֶת אַהֲרֹן אֶת בְּגָדָיו וַיַּלְבֵּשׁ אֹתָם אֶת אֶלְעָזָר בְּנוֹ וַיָּמָת אַהֲרֹן שָׁם בְּרֹאשׁ הָהָר וַיֵּרֶד מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר מִן הָהָר. וַיִּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אַהֲרֹן וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. (במדבר כ, כב-כט)

היכן "הֹר הָהָר" ולמה נקרא כך ?

רש"י: "הֹר הָהָר" - הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול. (זה ה"תפוח" הגדול המקורי). יש המזהים את הֹר הָהָר כגַ'בֶּל הָרוּן, או ג'בל נבי הָארוּן -"הר אהרון הנביא". הוא הר בדרום מערב ירדן הסמוך לעיר ולאתר הקדום פטרה, שיש מזהים אותה כ"קדש". ההר מתנשא לגובה של 1,350

מטרים מעל פני הים ופסגתו מהווה תצפית מצוינת על סביבתו. ההר תלול וסלעי בתחתיתו, כשבהמשכו כלפי מעלה מתגלה מישור מסוים ובאמצעו מזדקר גוש סלעי ענק, "הר על גבי הר". יש המזהים את הר הָהָר עם הר צין, מדרום מזרח לדימונה, אך כנראה שהזהוי אינו נכון, שכן הוא נמצא בתחום ממלכת אדום ולא מחוץ לגבולה.

הר ההר באזור פטרה בירדן. הר על גבי הר.

Mthor.jpeg https://commons.wikimedia.org/wiki/File:. CC BY SA 3.0

מתי הגיעו להר הָהָר?

כפי שכתוב בבמדבר לג, לח: וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר, עַל פִּי ה׳, וַיָּמָת שָׁם: בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים, לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. לפי זה אהרון נפטר בראש חודש אב, בשנת ה - 40 ליציאת מצרים.

וַיִּבְכּוּ אֶת אַהֲרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל – מה ניתן ללמוד מזה?

רש״י: כֹּל בֵּית יִשְׂרָאֵל - האנשים והנשים, לפי שהיה אהרון רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו. בנוסף, ניתן ללמוד מכך שזמן האבלות על גדול ישראל או קרוב משפחה, פרט להורים, הוא 30 יום. על הורים מתאבלים שנה.

סיכום פרק כ

בפרק גדוש זה ראינו את מות מרים הנביאה שבזכותה היו מים ברוב תקופת הנידודים ואחרי פטירתה הורגש המחסור. שאלנו היכן נפטרה מרים וראינו שלפי רוב החוקרים קדש נמצאת ליד פטרה (״סלע״ ביוונית, ואתר ״הסלע האדום״). שם אירע גם חטאו של משה ואהרון בהכאת הסלע במקום לדבר אליו, כדי להוציא מים לעם. שאלנו במה ואיך חטא משה רבנו וראינו שלל של תשובות, החל מאי הקדשת ה׳ דרך דיבור דווקא – (דעת רש״י), בגלל מדת הכעס של משה, דבר שאינו ראוי למנהיג במעמדו - (דעת הרמב״ם), ייחוס הנס אל עצמם במקום אל ה׳ - (דעת הרמב״ן) ועד הפחדנות והבריחה של משה ואהרון אל אוהל המועד במקום להתמודד מול ההמון הזועם - (דעת ספר העיקרים). נסינו להבין את הקשר בין החטא, לעונש של אי - כניסה לארץ והבאנו את דעת ספר העיקרים, לפיה צורת ההנהגה הנסית של משה ואהרון וחוסר יכולתם להתמודד עם דרישות העם, כבר לא התאימה לדור שהיה עליו לכבוש ולהנחיל את הארץ. ראינו את פטירת אהרון בנשיקה על פסגת הֹר ההר, וראינו שזה קרה כנראה על גַּ׳בֶּל הָרוּן, ליד פטרה וואדי מוסא.

<u>תוספת</u>

יש המזהים בפטרה, את קדש, מקום פטירת מרים ומקום חטא הכאת הסלע ע״י משה. בתמונות להלן ניתן להתרשם מסלעי פטרה.

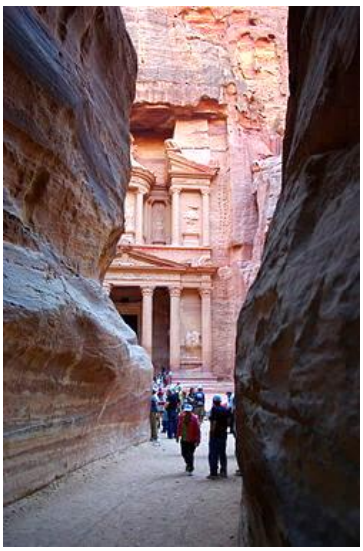

צילם: Berthold Werner

בית האוצר בפטרה

commons.wikimedia.org/wiki/File: Petra_Jordan_BW_22.JPG

Under the terms of the GNU Free Documentation License

צילם: איתן טל

כוכי קבורה חצובים באבן חול.

commons.wikimedia.org/wiki/File:PetraSandStoneRock cut_ tombs.jpg

CC BY SA 3.0

בית התפילה על פסגת ג׳בל הרון – הר אהרון – או הֹר הָהָר, שהוקם במאה ה - 14.

מזוהה עם מקום קבורת אהרון הכהן. הועלה ע״י Bocachete

commons.wikimedia.org/wiki/File:Aaron_Monastery1.jpg

Joneikifi הועלה ע"י

ע"פ המסורת, פנים הקבר של אהרון הכהן. הועלה ע"י Joneikifi

commons.wikimedia.org/wiki/File: Aaron%27s_tomb.jpg CC BY SA 3.0

פרק כא - המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית; מצוות שחרור או פדיון שבויים; עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה; המסע הנסי לגבול מואב; שירת הבאר; המלחמה בסיחון ודברי המושלים; כיבוש יעזר ובנותיה; המלחמה בעוג מלך הבשן וכיבוש ארצו

המלחמה עם ערד והחרמתה; היכן ערד המקראית?; מצוות שחרור או פדיון שבויים

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד יֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָּא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הָאֲתָרִים וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי. וַיִּדַּר יִשְׂרָאֵל נֶדֶר לַה' וַיֹּאמַר: אִם נָתֹן תִּתֵּן אֶת הָעָם הַזֶּה בְּיָדִי וְהַחֲרַמְתִּי אֶת עָרֵיהֶם. וַיִּשְׁמַע ה' בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת עָרֵיהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם - חָרְמָה. (במדבר כא, א-ג)

היכן ערד המקראית? מה אפיין אותה?

תל ערד הוא אתר ארכאולוגי בנגב המזרחי, כ - 10 ק"מ מערבית לעיר ערד של היום. תל ערד מזוהה לדעת הארכיאולוג יוחנן אהרוני וחוקרים אחרים, עם ערד המקראית הנזכרת כעיר כנענית חזקה בנגב המזרחי. (ויקיפדיה, תל_ערד). יחד עם זאת, כתוב בפסוק ג, "וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם וְאֶת עָרֵיהֶם", כך שכנראה מדובר במספר ערים בחבל ארץ, ולא רק אחת.

commons.wikimedia.org/wiki/File:BeershebaNorthNegev.svg

מה המרחק מערד ל - הר הָהָר? למה יצא מלך ערד כל כך רחוק כדי לתקוף את ישראל?

מדובר בכ - 150 ק"מ בקו ישר, אלא אם כן ערי ערד השתרעו לכוון דרום ים המלח. יתכן שמלך ערד שמע שבני ישראל מתכוונים להכנס לארץ והחליט להפתיע אותם ראשון במתקפת מנע. רש"י מפרש: "וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי" - שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד וכו' כדאיתא (מובא, במסכת ראש השנה דף ג, א) "ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות". "יושב הנגב"

- זה עמלק. לפי רש"י, ע"פ חז"ל, מדובר בעמלקים שהתחפשו לכנענים. אך אפשר לפרש שערד התנהגה כמו עמלק ותקפה את ישראל ללא שום התגרות.

מה ניתן ללמוד מתגובת ישראל לשביית אנשיו?

רש"י מפרש - "וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי" - אינה אלא שפחה אחת, (אך אין זה ודאי). למרות זאת, בני ישראל לא ניהלו משא ומתן עם ערד על שחרור השבי, אלא יצאו למלחמת חורמה. ראינו גם בפרשת לך לך שאברהם אבינו לא שילם כופר לארבעת המלכים אשר שבו את לוט, אלא יצא למלחמה נגדם.

יחד עם זאת, אם לא ניתן לשחרר את השבויים בכח, חייבים לפדות אותם ע"י כסף או אמצעי אחר, במיוחד אם מניחים שהשבויים נמצאים בסכנת נפשות.

הרמב"ם כותב: (הלכות מתנות עניים, פרק ח, הלכה י): פדיון שבויים קודם לפרנסת עניים ולכסותן, ואין לך מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי הוא בכלל הרעבים והצמאים והערומים, ועומד בסכנת נפשות. והמעלים עיניו מפדיונו, הרי זה עובר על "לא תאמץ את לבבך ולא תקפוץ את ידך", ועל "לא תעמד על דם רעֶך", ועל "לא יִרדנו בפרך לעיניך", ובטל מצות "פָּתֹחַ תִּפְתַּח את ידך לו", ומצות "וחי אחיך עִמָּך", "ואהבת לרעך כמוך", ו"הצל לקוחים למות" והרבה דברים כאלו. ואין לך מצווה רבה כפדיון שבויים.

חרף חשיבותה של מצווה זו, קבעו לה חכמים מספר סייגים, שהבולט בהם הוא: "אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן, מפני תקון העולם. ואין מבריחין את השבויין, מפני תקון העולם". (משנה, מסכת גיטין ד, ו).

התלמוד, בגיטין, מה, א, מתלבט בשאלה: מהו "תיקון העולם" הנזכר בתקנה? האם הוא שיקול כלכלי, לבל יכבד הנטל הכספי על הציבור? בלשון המשנה: "דוחקא דציבורא [=דוחק הציבור]" או שמא שיקול ביטחוני עמד לנגד עיני מתקני התקנה, לבל ייהפכו יהודים למטרה מועדפת לחטיפות, כשיראו הפושעים שהיהודים הם "סחורה" טובה ומשתלמת במיוחד, שהרי אחיהם מוכנים לשלם כל מחיר בעד שחרורם, ובלשון התלמוד: "דלא לגרבו ולייתו טפי (=שלא ישבו ויביאו יותר)"?

רש"י מצביע על הנַפְקוּת המשפטית בין שתי הגישות: אם שיקול כלכלי הוא היסוד לתקנה, הרי היא אמורה רק בציבור, שאין להוציא מן הקופה הציבורית יותר מכדי דמיו לשחרורו של שבוי, אך אין מניעה שישלם היחיד את הכופר מכיסו, שהרי אין כאן פגיעה בקופה הציבורית. לעומת זאת, אם שיקול ביטחוני הוא היסוד לתקנה, הרי היא אמורה בציבור וביחיד כאחת, כיוון שהסיכון העלול להיגרם בעתיד בגלל הכניעה לסחיטה מצוי הן כשהציבור משלם את הכופר הן כשהיחיד משלם אותו.

רוב פוסקי ההלכה הכריעו כדעה שיסוד התקנה הוא השיקול הביטחוני. וכן אומר הרמב"ם (הלכות מתנות עניים, ח, יב): אין פודים את השבויים ביתר על דמיהם, מפני תיקון העולם, שלא

יהיו האויבים רודפים אחריהם לשבותם; ואין מבריחים את השבויים, מפני תיקון העולם - שלא יהיו האויבים מכבידים עליהם את העול, ומרבים בשמירתם.

הפירוש של "יתר מכדי דמיהם" הוא: "יותר מהשווי הריאלי שלהם" (דבר שקשה מאוד להעריך, אך המשמעות שלא פודים **בכל** מחיר). אחת ממטרותיו של סייג זה היא כדי למנוע יצירת עידוד לחוטפים והשובים, כי אם יראו שדרישת כופר עבור שבויים מעם ישראל, היא דרך מוצלחת לעשיית רווח כלכלי גדול כזה שמשלמים עבורם **כל** מחיר, יתאמצו לחטוף עוד ועוד ויקשה לשחררם.

ישנם מקרים בהם תקנה זו מסויגת. כמו במקרה שהשבוי רוצה לשלם בעצמו עבור שחרורו את המחיר המופרז, או במקרה שבעל פודה את אשתו

אחת הדוגמאות הבולטות למורכבות סוגיה זו היתה פרשת מאסרו של ר' מאיר בר' ברוך, המכונה המהר"ם מרוטנבורג, גדול רבני אשכנז במאה ה - 13, בשנת 1286, לאחר שנתפס כשניסה להגר לארץ ישראל. על פי דברי המהרש"ל, אסר המהר"ם לפדותו מהכלא, מפני התקנה הנ"ל. אף שעל פי ההלכה היה מותר לבזבז עליו כספים רבים (בהיותו גדול בישראל), חשש המהר"ם מפני ההשלכות שיהיו אם ישלמו עליו מחיר מופרז והוא אכן מת בשבי. דוגמה אחרת היתה מאסרו של רבי ישעיה הלוי הורוויץ, (המכונה השל"ה הקדוש על שם חיבורו "שני לוחות הברית", 1558 – 1630), בירושלים ביחד עם קבוצת נכבדים, על ידי מחמד בן פרוך, בשנת 1624. במקרה זה שלמה הקהילה סכום כסף רב עבור שחרורם של הנכבדים.

סוגיה זו זכתה לדיון מחודש, טעון ביותר מבחינה רגשית ולאומית, בכל הנוגע לפדיון שבויי צה"ל. על אף המסורת של הימנעות מפדיון שבויים יותר על כדי דמיהם, נמצא שהקשר שבין חייל לצבאו נתפס בעיני חלק מהפוסקים כקשר מחייב ביותר, בדומה לקשר של איש ואשתו, ואף מעבר לכך. בנוסף, העירו חלק מהפוסקים שיש לקחת בחשבון את שאלת המורל של החיילים היוצאים לשדה הקרב, שעלולים להסס אם ידעו שהמדינה לא תעשה ככל יכולתה להשיבם לחיק משפחותיהם. מנגד, שחרור מחבלים, שעלולים לסכן חיי אדם, ושעצם שחרורם עלול להוות זריקת מרץ לאויב, נלקח גם הוא בחשבון. עם זאת, דומה שאצל רבים מפוסקי המאה ה - 20 הכריעה כף המחויבות המיוחדת של מדינת ישראל לצה"ל ולחייליו. לפיכך, הרבנים שאול ישראלי, עובדיה יוסף, חיים דוד הלוי, שלמה גורן ויעקב אריאל, פסקו שניתן לשחרר שבויי צה"ל אף במחיר של שחרור מחבלים רבים, בהם רוצחים מורשעים.

שאלת הלגיטימיות של היענות לתביעות מופרזות לפדיון שבויים לא פסה מן העולם. אולם בעוד שבעבר התמודדו קהילות ישראל עם שאלת תשלום כספי מופרז, מדינת ישראל מתמודדת היום עם סוגים אחרים של תשלום מופרז, המעוררים שאלות ערכיות קשות במיוחד:

א. האם נכון לשחרר מספר גדול של מחבלים תמורת שחרור מספר קטן של חיילים שבויים, כפי שנעשה בשנת 1985 ב"עסקת ג'בריל" המפורסמת? או שמא זהו מחיר מופרז שאסור לשלמו, הן משום שהוא עלול לעודד חטיפות חיילים הן משום שהמחבלים המשוחררים מצטרפים אל

חבריהם ומגבירים את הסיכון הביטחוני במדינה בעתיד, הן משום ששחרור רוצחים פוגע בעקרונות יסוד של שלטון החוק?

ב. האם נכון ליזום מבצע צבאי לשחרור שבויים או בני ערובה, כפי שנעשה ב"מבצע אנטבה", הזכור לתהילה, ובניסיון הכושל לשחרר את החייל נחשון וקסמן ז"ל? או שמא אין לסכן חיי חיילים להצלת שבויים או נפגעים?

כזכור, החייל גלעד שליט נפדה בשנת 2011 מהשבי של החמאס, כעבור 5 שנים, תמורת שחרור 1,027 אסירים ביטחוניים, בהם מאות אסירי עולם. כצפוי, רבים מהמשוחררים חזרו לפעילות טרוריסטית. אין חובה לסכן חיילים כדי להביא שבוי שנהרג, לקבורת ישראל, או לשחרר מחבלים חיים בתמורה, אלא רק גופות מחבלים.

כמובן, סוגיה זו התעוררה ביתר שאת במלחמת חורבות ברזל עם החמאס ב- 2023/4, כאשר נכון להיום, מדינת ישראל מסרבת להיכנע לדרישות ארגון הטרור החמאס לסיים את המלחמה ברצועת עזה ולשחרר מספר רב של אסירים המוחזקים בישראל, כתמורה לשחרור 134 אזרחים וחיילים שנחטפו על ידם בשמחת תורה, תשפ"ד, אשר נותרו בשבי.

שאלות אלה מסעירות עד היום את דעת הקהל, והן טורדות את מנוחתם של מקבלי ההחלטות.

מקור: ד"ר מיכאל ויגודה, daat.ac.il/encyclopedia/value.asp?id1=225

כאשר מלחמה מסתיימת, נהוג להחליף את כל השבויים שביד צד אחד תמורת כל השבויים שביד הצד השני. זהו הנוהג המקובל בהסכמי הפסקת אש ואין זה נחשב יותר מכדי דמיהם. במקרה זה אין חשש שהחזרת השבויים תגרום להמשך המלחמה.

מקור: yeshiva.org.il/midrash/7983 - הלכות פדיון שבויים

למה בני ישראל היו צריכים לידור נדר שיחרימו את ערי ערד? הרי בכל המלחמות נהגו אז להחריב את האויב כליל?

רש"י מפרש שהכוונה בהחרמה, שנדרו להקדיש את כל השלל לגבוה, לעבודת ה' ולקודש, במקום לקחת לעצמם. "וַיַּחֲרֵם אֶתְהֶם" - בהריגה, "וְאֶת עָרֵיהֶם" - חרמי גבוה.

עונש הנחשים ועשיית נחש הנחושת כדי לרפא את המביטים כלפי מעלה

וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר דֶּרֶךְ יַם סוּף לִסְבֹּב אֶת אֶרֶץ אֱדוֹם, וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ. וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה: לָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר, כִּי אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל. וַיְשַׁלַּח ה' בָּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עַם רָב מִיִּשְׂרָאֵל. וַיָּבֹא הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ: חָטָאנוּ כִּי דִבַּרְנוּ בַה' וָבָךְ; הִתְפַּלֵּל אֶל ה' וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת הַנָּחָשׁ, וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד הָעָם. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים אֹתוֹ

עַל נֵס וְהָיָה כָּל הַנָּשׁוּךְ וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נְחַשׁ נְחֹשֶׁת וַיְשִׂמֵהוּ עַל הַנֵּס, וְהָיָה אִם נָשַׁךְ הַנָּחָשׁ אֶת אִישׁ, וְהִבִּיט אֶל נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת וָחָי. (במדבר כא, ד-ט)

למה הלכו מהר הָהָר דרומה לים סוף? באיזה מרחק מדובר?

כפי שנאמר בפסוק כא, "וַיִּמְאַן אֱדוֹם נְתֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ וַיֵּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו". בספר דברים ב, ח, כתוב: "וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב". לפי זה, בני ישראל ירדו שוב דרומה, מקדש, (כנראה פטרה), עד אילת. אחר כך עלו מזרחה וצפונה כדי לעקוף את ארץ אדום ולהגיע למואב מהמזרח. מדובר במרחק של מעל 100 ק"מ מפטרה לאילת.

למה העם דרש לחם אם היה לו מן?

כפי שנאמר קודם בפסוק ד, "וַתִּקְצַר נֶפֶשׁ הָעָם בַּדָּרֶךְ". אפשר להבין זאת לפי המסופר בפרשת מסעי, המתארת את סדר המסעות של בני ישראל: (במדבר לג, לו), "וַיִּסְעוּ, מֵעֶצְיֹן גָּבֶר; וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר צִן, הִוא קָדֵשׁ". לפי זה, בני ישראל הלכו מעציון גבר (ליד אילת), לקדש – (פטרה), שם מתו מרים ואהרון, וכעבור כמה חודשים נאלצו לחזור שוב דרומה עד ים סוף כדי להקיף את אדום ממזרח. אפשר להבין את התסכול של בני ישראל אשר ציפו להכנס לגבול מואב דרך ארץ אדום ועתה נאלצו לחזור אחורה ולעשות סיבוב גדול וממושך. ניתן להבין גם את הדרישה ללחם אמיתי של ארץ ישראל במקום להמשיך לאכול את המן.

מה הקשר בין החטא לעונש?

רש"י, ע"פ מדרש תנחומא: וַיְנַשְּׁכוּ אֶת הָעָם - יבוא נחש, שלקה (נענש) על הוצאת דיבה ויפרע ממוציאי דיבה (על המן). יבוא נחש שכל המינים נטעמים לו טעם אחד (טעם עפר, מפני שהוא בולע את האוכל), ויפרע מכפויי טובה, שדבר אחד (המן), משתנה להם לכמה מטעמים, (לפי פירוש הרמב"ן, מעבר להפעלת כח הדמיון, הכוונה שיכלו להכין מהמן מאכלים מגוונים בטעמים שונים, חלקם אפויים, חלקם מבושלים או מטוגנים, אולי בתוספת תבלינים למיניהם).
לפי מדרש תנחומא, אחד מענני הכבוד שליווה את העם, הגן עליהם בפני פגעי נחשים ועקרבים הנמצאים במדבר בשפע, כפי שאומר משה (דברים ח' טו): "הַמּוֹלִיכְךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדֹל וְהַנּוֹרָא, נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב". בעקבות תלונת העם, שכללה בקשת חיים רגילים שגרתיים, ההגנה הנסית הוסרה. העם התלונן: לָמָה הֶעֱלִיתֶנוּ מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר, לכן העונש היה מוות האופייני למדבר – הכשת נחשים.

למה משה נצטווה לעשות נחש דווקא, כדי להציל את בני ישראל מהנחשים? איך פעל הריפוי ע"י הבטה בלבד?

הרמב"ן מסביר שזה כדי לעשות "נס מתוך נס", שכן הבטה בנחש היתה צריכה להרע את מצבם (מבחינה פסיכוסומטית), אך זה נעשה כדי להודיעם כי ה' ממית ומחיה, בדומה להצלה ע"י הקטורת, אחרי מרד קורח ועדתו שמתו בגלל הקטורת.

נוסיף כי בפרשת חוקת, מודגשת תרופה בדרך נס, ע"י דבר שתכונותיו הפוכות לכאורה, המאפשרות תיקון או תרופה – שריפת הפרה האדומה ואיסוף האפר גורמים לטומאה ואילו הזאת מי החטאת מטהרת את טמאי המתים. תופעה נוספת היא הוצאת מים מהסלע דווקא או המתקת מים ע"י השלכת עץ בהם.

כותב רש"י: כָּל הַנָּשׁוּךְ - (לפי מדרש במדבר רבה), אפילו (אם) כלב או חמור נושכו, היה הניזוק מתנוון והולך, אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית, לכך נאמר כאן "וְרָאָה אֹתוֹ וָחָי", ראייה בעלמא. (הספיקה ראייה סתמית כדי להתרפאות משאר הנשיכות, של כלב או חיה), אך בנשיכת הנחש נאמר "וְהִבִּיט" – שלא היה ממהר נשוך הנחש להתרפאות אא"כ **מביט** בכוונה בנחש הנחושת. ואמרו רבותינו "וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדים את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים", (מסכת ראש השנה, פרק ג, משנה ח). לפי זה, מי שרק הסתכל על הנחש, ולא הִבִּיט, ולא שיעבד ליבו אל ה', לא נרפא.

הריפוי ע"י צורת הנחש, מזכיר במשהו את אופן הטיפול בהכשות נחשים ובמחלות, ע"י שימוש בארס או בנגיף עצמו - נַסְיוּב, (סוג נוזל בדם שאינו נקרש), נגד ארס (Antivenom). מדובר בנַסְיוּב המופק מדם בעלי חיים, ובו נוגדנים לטיפול בפגיעה של ארס, כתוצאה מהכשה או עקיצה. הנסיוב מיוצר על ידי הזרקת כמות קטנה של ארס מסוים לבעלי חיים, בדרך כלל סוסים, כבשים, עזים או ארנבות. בעל החיים מפתח תגובה קלה של המערכת החיסונית, המגרה ייצור נוגדנים כנגד האנטיגנים של הארס. לאחר היווצרות הנוגדנים, מייצרים את הנסיוב על ידי נטילת הדם מנושא הנוגדן, והפרדתו לפלזמה - נוזל הדם.

השגת הארס מתקבלת באמצעות חליבת נחשים, המתבצעת בחוות מיוחדות לשם כך - (חוות נחשים).

סמל חיל הרפואה הוא נחש נחושת על מטה - (נס). הוא גם משמש סמל הרפואה הבינלאומי המוצגת לעיל. מקור:

https://publicdomainvectors.org/he/18903/דגל ארגון הבריאות העולמי/חינם%20קליפרט.html

איך יתכן שמשה נצטווה לעשות צורת שרף? האין בכך משום עשיית פסל ועבודה זרה? ואכן כתוב בספר מלכים ב, יח, ד, שחזקיהו המלך נאלץ לכתת את "נְחַשׁ הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה, כִּי עַד הַיָּמִים הָהֵמָּה הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ, וַיִּקְרָא לוֹ, נְחֻשְׁתָּן".

כפי שהוסבר לעיל, המטרה היתה לעשות נס ובכך לחזק את האמונה של העם. דוגמה דומה היא, הכרובים בקודש הקודשים שגם הם מהווים כעין פסל, אך נעשו לשם מצווה קדושה וכסמל לאהבה בין הקדוש ברוך הוא לכנסת ישראל. גם הקרבת עולה מחוץ לבית המקדש ע"י אליהו הנביא בכרמל, מהווה עבירה חמורה, אך באותו זמן היא התבקשה, כדי לחזק את אמונת העם בה'. יחד עם זאת, כאשר חזקיהו ראה שבני ישראל עשו מנחש הנחושת, עבודה זרה, הוא דאג לכתת אותו.

המסע הנסי לגבול מואב

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת. וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת, וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ. מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ בְּנַחַל זֶרֶד. מִשָּׁם נָסָעוּ וַיַּחֲנוּ מֵעֵבֶר אַרְנוֹן אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר הַיֹּצֵא מִגְּבֻל הָאֱמֹרִי, כִּי אַרְנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי. עַל כֵּן יֵאָמַר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת ה': אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן. וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר, וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב. וּמִשָּׁם בְּאֵרָה - הִוא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר ה' לְמֹשֶׁה: אֱסֹף אֶת הָעָם וְאֶתְּנָה לָהֶם מָיִם.

שירת הבאר

אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת: עֲלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ. בְּאֵר חֲפָרוּהָ שָׂרִים, כָּרוּהָ נְדִיבֵי הָעָם בְּמְחֹקֵק בְּמִשְׁעֲנֹתָם וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה. וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל, וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת. וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה, וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. (במדבר כא, י-כ)

עַל כֵּן יֵאָמַר ... מה פירוש הפסוקים יד – כ? הם לא מובנים.

מפרש רש"י, (עם שנויי לשון קלים): עַל כֵּן יֵאָמַר - על חניה זו ונסים שנעשו בה, יֵאָמַר בספר מלחמות ה'. כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו אֶת וָהֵב וגו'.

אֶת וָהֵב בְּסוּפָה - כמו "את יהב" או כמו שיֵאָמַר מן המלה "יעד", "ועד", (היו"ד מוחלפת ב-"וו"), כלומר, את אשר יהב (נתן) להם, והרבה להם נסים בים סוף - (בְּסוּפָה).

וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן - כשם שמספרים בנסי ים סוף, כך יש לספר בנסי נחלי ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים. ומה הם הנסים?

וְאֶשֶׁד הַנְּחָלִים - תרגום של שפך – "אֶשֶׁד", (כמו בקיבוץ אשדות יעקב). שפך הנחלים שנשפך שם דם האמוריים שהיו נחבאים שם, לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל עמוק וקצר וההרים סמוכים זה לזה. אדם עומד על ההר מזה ומדבר עם חברו בהר מזה והדרך עובר בתוך הנחל. אמרו האמוריים: "כשיכנסו ישראל [לארץ] לעבור לתוך הנחל, נצא מן המערות בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני בליסטראות. והיו אותם הנקעים בהר של צד מואב ובהר של צד אמוריים כנגד אותם נקעים, כמין קרנות ושדים בולטים לחוץ. כיון שבאו ישראל לעבור בנחל, נזדעזע (רעד) ההר של א"י כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה והתקרב לצד ההר של מואב ונכנסו אותן השדים לתוך אותם נקעים והרגו את האמוריים, וזהו "אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר", שההר נטה ממקומו והתקרב לצד גבול מואב ונדבק בו, וזהו "וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב", ועברו ישראל על ההרים ולא ידעו על הנסים האלו, אילולא הבאר שנכנס לשם. (מה שמתואר זו כנראה רעידת אדמה מקומית).

וּמִשָּׁם בְּאֵרָה - משם בא האשד אל הבאר. כיצד? אמר הקב"ה מי מודיע לבני הנסים הללו? המשל אומר: "נתת פת לתינוק, הודיע לאמו". לאחר שעברו, חזרו ההרים למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלתה משם את דם ההרוגים האמוריים וזרועות ואיברים ומוליכתם סביב המחנה וישראל, ראו ואמרו שירה.

עֲלִי בְאֵר עֲנוּ לָהּ – (עֲלִי) מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה. בְּאֵר חֲפָרוּהָ - זאת היא הבאר אשר חפרוה השרים משה ואהרן, בְּמִשְׁעֲנֹתָם - במטה, וּמִמִּדְבָּר - ניתנה להם.

נאמר במדרש תנחומא על פסוקים יט – כ: וּמִמִּדְבָּר מַתָּנָה – אם אדם משים את עצמו הפקר ביגיעת התורה כמדבר שהוא הפקר לכל, ניתנת לו התורה במתנה. וּמִמַּתָּנָה נַחֲלִיאֵל – כיון שניתנה לו במתנה – נחל אל. וּמִנַּחֲלִיאֵל בָּמוֹת – וכיון שנחל אל, עולה לגדולה. וּמִבָּמוֹת הַגַּיְא – אם הגיס דעתו – (התגאה), הקב"ה משפילו ואם חזר בו, הקב"ה מגביהו, שנאמר (ישעיהו מ, ד) כָּל גֵּיא, יִנָּשֵׂא.

נחל עוג'ה, בקעת הירדן, צפונה ליריחו. צילם עזרא כהן - ישר. המזכיר " אֲשֶׁר נָטָה לְשֶׁבֶת עָר וְנִשְׁעַן לִגְבוּל מוֹאָב". http://bikaa2007.blogspot.com/2007/03/blog-post_8079.html

צילם: יוחאי כורם

נחל תלכיד ופיראן בבקעת הירדן https://www.tiuli.com/points of interest/490/

מפרש הרמב"ן: "את והב בסופה" - ושם עיר אחת מן הערים שהיו למואב "והב". .. את הכל השמיד ה' בסופה ובסערה, כי בא עליהם סיחון פתאום, פרסות סוסיו כצר נחשבו וגלגליו כסופה. והנה הכתוב מביא ראיה מספר המלחמות, כי ארנון הוא גבול מואב ואסור לישראל (להכנס לשם), והנחלים וכל האשדות עד ארנון היו מותרין להם, כי סיחון לקח ממלך מואב את כל ארצו עד ארנון ולא ארנון בכלל, ונשאר ארנון למואב והוא גבולו.

המלחמה בסיחון

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר: אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ; לֹא נִטֶּה בְשָׂדֶה וּבְכֶרֶם, לֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר - בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ. וְלֹא נָתַן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבֻלוֹ, וַיֶּאֱסֹף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיֵּצֵא לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל הַמִּדְבָּרָה, וַיָּבֹא יָהְצָה וַיִּלָּחֶם בְּיִשְׂרָאֵל. וַיַּכֵּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חָרֶב וַיִּירַשׁ אֶת אַרְצוֹ מֵאַרְנֹן עַד יַבֹּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן, כִּי עַז גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן. וַיִּקַּח יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הֶעָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּכָל עָרֵי הָאֱמֹרִי, בְּחֶשְׁבּוֹן וּבְכָל בְּנֹתֶיהָ. כִּי חֶשְׁבּוֹן עִיר סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי הִוא, וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אַרְנֹן. (במדבר כא, כא-כו).

דברי המושלים

עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים: בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן, תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן. כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן, לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן, אָכְלָה עָר מוֹאָב, בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן. אוֹי לְךָ מוֹאָב, אָבַדְתָּ עַם כְּמוֹשׁ, נָתַן בָּנָיו פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ אֱמֹרִי סִיחוֹן. וַנִּירֶם אָבַד, חֶשְׁבּוֹן עַד דִּיבֹן, וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח אֲשֶׁר עַד מֵידְבָא. (במדבר כא, כז-ל)

מה החשיבות לספר בתורה שסיחון כבש, לפני כן, חלק ממואב ולכתוב את דברי הַמֹּשְׁלִים ?

פירש רש"י: "וְהוּא נִלְחַם" - למה הוצרך להכתב? לפי שנאמר, (דברים ב, ט) "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב", וחשבון משל מואב היתה - לכן כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו - טהרה (התירה) לישראל. עַל כֵּן - על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב, יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים – בלעם ובעור, שנאמר בו (במדבר כג) "וישא משלו". והם אמרו, בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן - שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק (שם כב, ו) " כִּי יָדַעְתִּי, אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ, וַאֲשֶׁר תָּאֹר, יוּאָר". תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן - חשבון בשם סיחון להיות עירו.
וַנַּשִּׁים – אות שי"ן דגושה, לשון שממה, כך יאמרו המושלים, "וַנַּשִּׁים אותם".

כיבוש יעזר וכנותיה ; המלחמה בעוג מלך הבשן וכיבוש ארצו

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי. וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר שָׁם. וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן, וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן לִקְרָאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: אַל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת כָּל עַמּוֹ וְאֶת אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן. וַיַּכּוּ אֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו וְאֶת כָּל עַמּוֹ עַד בִּלְתִּי הִשְׁאִיר לוֹ שָׂרִיד, וַיִּירְשׁוּ אֶת אַרְצוֹ. (במדבר כא, לא-לה)

סיכום פרק כא

בפרק ראינו את המלחמה עם ממלכת ערד אשר ניסתה להפתיע את ישראל במלחמת מנע, אך הוחרבה; מצוות שחרור שבויים בכח או פדיונם בכסף או באמצעי אחר; דנו בדילמה של כניעה לדרישות החוטפים וראינו שאין פודים שבויים יותר על כדי דמיהם, אך לא תמיד ניתן למדוד את "כדי דמיהם". ראינו שרבנים חשובים פסקו שכדי לפדות חיילי צה"ל שנשבו, מותר לשחרר מחבלים נפשעים, כדי להצילם מסכנת נפשות, ומפני שהם שליחי העם כולו. ראינו שבעשיית נחש הנחושת, ה' ביקש לעשות נס מתוך נס, ריפוי דווקא ע"י דבר המזיק כביכול. כמו כן ראינו את הנצחונות המזהירים של ישראל על הממלכות החזקות של סיחון ועוג.

פרק כב – הגעת ישראל לערבות מואב

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרֵחוֹ. (במדבר כב, א)

הרעיון המרכזי של פרשת חוקת

הרעיון המרכזי הוא כנראה המעבר מההנהגה הנסית והגלויה של דור המדבר להנהגה ארצית – טבעית, עם נסים נסתרים, של דור הנכנסים לארץ, בדומה לנסי אֶשֶׁד הַנְּחָלִים, אשר נודעו רק בדיעבד. אהרון ומרים נפטרים ועל משה רבנו נגזר למות בחוץ לארץ, כאשר דווקא עשייה לא מדויקת של נס גלוי הכשילה אותו. ראינו את גבורת הנצחונות הצבאיים של ישראל על ממלכות ערד, יעזר, סיחון ועוג, כסימן מקדים לנצחונות בארץ כנען. ניתן למצוא דמיון רב בין דור הנכנסים לארץ, אחרי "שואת" מצרים, לדורנו.

תוספת

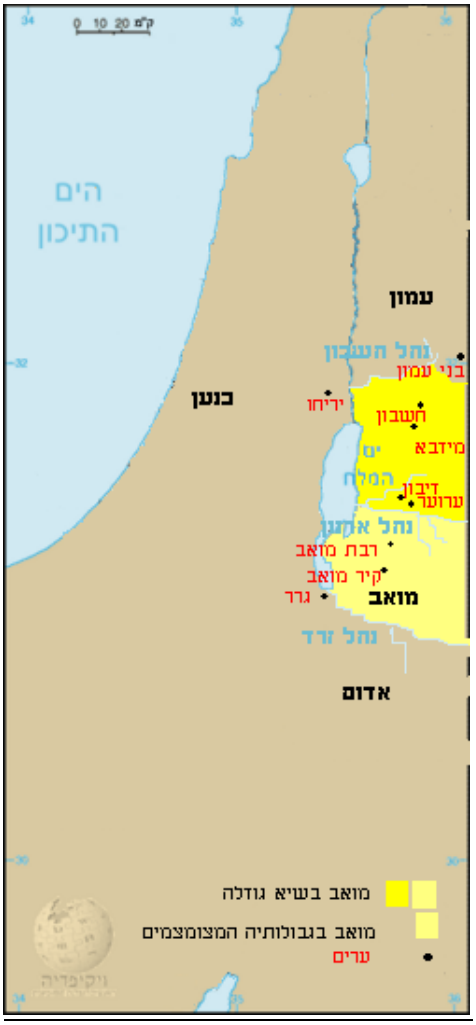

מפת מואב, מאת מפה, שימוש חופשי. ארץ סיחון היא בין נחל ארנון לנחל חשבון.
he.wikipedia.org/w/index.php?curid=54032

בתל ערד נמצא מקדש ישראלי שלדעת החופרים, נחרב מאוחר יותר על ידי המלך חזקיהו בעת הרפורמות הדתיות שהנהיג, כולל הריסת במות אסורות. המקדש כלל היכל רחב ואולם קטן בסמוך לו. בין הממצאים מצבת אבן בגובה של מטר אשר נמצאה על הבמה המרוצפת באולם הקטן. באתר נתגלו חרסים עם כתובות אשר כללו שמות של משפחות כוהנים. בתמונה, הדביר של המקדש.

he.wikipedia.org/wiki /תל_ערד#//media קובץ: Arad_Debir_2.jpg

GNU Free Documentation License ,CC BY SA 3.0

צילם: Jerzy Strzelecki

פסל נחש הנחושת שעל פסגת הר נבו.

הר_נבו he.wikipedia.org/wiki

CC BY SA 3.0 GNU Free Documentation License,

מַצֶּבֶת מֵישַׁע היא מצבת זיכרון לכמוש, אלוהי המואבים, שהוצבה מטעם מישע מלך מואב בעיר דיבון, במחציתה השנייה של המאה ה - 9 לפני הספירה, לציון ניצחונותיו על ממלכת ישראל, בתקופת שלטונם של מלכי שושלת בית עמרי. המצבה התגלתה בשנת 1868, והיא מהווה את אחד הגילויים החשובים בארכאולוגיה של תקופת המקרא בשל היותה העדות החוץ מקראית הראשונה למתואר בתנ"ך. המצבה נמצאת כיום במוזיאון הלובר שבפריז. היא כתובה באלפבית הפיניקי-עברי ולשונה מואבית, שפה קרובה לעברית המקראית. בין מילה למילה מפרידה נקודה, ובין משפט למשפט מפריד קו.

בימי עמרי ואחאב היה מישע כפוף לישראל, ולאחר שמת אחאב נאמר: "וּמֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף כָּרִים וּמֵאָה אֶלֶף אֵילִים צָמֶר. וַיְהִי כְּמוֹת אַחְאָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל", (מלכים ב, ג, ד). ואכן, בכתובת מספר מישע על התקופה בה מואב היתה משועבדת לישראל, על השחרור מעול השיעבוד, על כיבוש ערים בתחום ממלכת ישראל ועל מפעלי הבניה הכבירים שביצע בארצו.

בנוסף, במצבת מישע מופיעים שמות מדויקים מהתקופה, המוזכרים גם בתנ"ך - לרבות השם "אריאל-דודה", שיש המייחסים אותו לדוד המלך. גילוי זה שינה את ההנחה שהייתה נפוצה בקרב חוגים מסוימים באותם הימים שהמקרא הוא יצירה חשמונאית מאוחרת, מעשייה יהודית אשר אינה משקפת כל אמת היסטורית. גילוי זה עודד ניסיונות נוספים למציאת הוכחות ארכאולוגיות לתיאורים המקראיים.

קטע מהמצבת מתורגם לעברית מודרנית:

אנכי מישע בן כמוש[ית] ... מלך מואב, הדיבוני.

אבי מלך על מואב שלושים שנה ואנכי מלכתי אחר אבי. ואעש את הבמה הזאת לכמוש בקרחה (=איזור חדש שמישע בנה בדיבון).

... כי הושיעני מכל המלכים וכי הראני (במפלת) כל שנאי.

עמרי מלך ישראל עינה את מואב ימים רבים, כי יאנף כמוש בארצו.
ויחליפהו בנו ויאמר גם הוא: אענה את מואב. בימי אמר כ[ן], וארא בו (=במפלתו) ובביתו.
וישראל אבד אבד לעולמים. וירש עמרי את ארץ מידבא.
וישב בה ימיו וחצי ימי בנו ארבעים שנה, וישיבנה כמוש בימי. ואבן את בעל-מעון ואעש בה האשוח (=מקוה מים) ואבן את קריתין.
ואיש גד ישב בארץ עטרות מעולם. ויבנה לו מלך ישראל את עטרות. ואלחם בקיר (=בעיר) ואוחז בה. ואהרוג את כל העם. ... מהעיר רית (=העיר היתה) לכמוש ולמואב.
ואשיב משם את אראל הראש שלה, ואסחבהו לפני כמוש בקריות. ואושיב בה את איש שרון ואת איש מחרת. ויאמר לי כמוש: לך אחוז את נבו מישראל.
ואהלך בלילה ואלחם בה מבקוע השחר עד הצהרים ואחז בה.
ואהרוג את כולם שבעת אלפים גברים וגרים (=אולי נערים) ונשים וגרות ושפחות, כי לעשתר כמוש (כמוש מופיע כאל זוגי) החרמתיה.
ואקח משם את כלי יי׳ ואסחב אותם לפני כמוש. ומלך ישראל בנה את יהץ וישב בה בהלחמו בי ויגרשהו כמוש מפני.
ואקח ממואב מאתים איש כל רשה (=אולי ראשיה) ואשאם ביהץ ואחז בה (כדי) לספחה לדיבון.
אנכי בניתי (את) קרחה, את חומת הי(ע)רות ואת חומת העופל (=המצודה).
ואנכי בניתי (את) שעריה ואנכי בניתי את מגדליה, ואנכי בניתי בית (ה)מלך, ואנכי עשיתי את כלאי האשוח למים בקרב העיר.
ובור אין בקרב העיר בקרחה. ואמר לכל העם: עשו לכם בור בביתו.
ואנכי כרתתי קורות לקרחה ב(עזרת) אסירי ישראל. אנכי בניתי (את) ערוער, ואנכי עשיתי את המסילה בארנון. אנכי בניתי את בית במות כי הרוס הוא.
אנכי בניתי (את) בצר כי ... עם חמישים (אנשים) דיבונים, כי כל דיבון נשמעת (לי).
ואנכי מלכתי ... על מאתים ערים אשר הוספתי (=סיפחתי) לארץ.
ואנכי בניתי ... (את) מידבא ובית-דבלתיים ובית בעל-מעון, ואני שמתי שם את ... צאן הארץ.

מקור: ויקיפדיה, מצבת_מישע
מוזכרות במצבה האתרים דיבון, מידבא, ערוער, עטרות, קיר, בעל – מעון, ארנון, נבו, יהץ, המוזכרות בתורה. כן מוזכר "איש גד" – שבט גד.

פרשת בָּלָק

פרק כב - מי זה בלק בן צפור? ; למה פחד מואב מפני ישראל? ; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמינו לקלל את ישראל ; מי היה בלעם ובמה התפרסם? ; סירובו של ה׳ שבלעם ילך לקלל את ישראל ; השליחות השניה של בלק לבלעם ; ה׳ מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה׳ שם בפיו ; סיפור פתיחת פי האתון של בלעם ; למה חרה אף ה׳ שבלעם הלך, הרי הוא אפשר לו? ; מי המלאך "וחרב שלופה בידו" ; איך אתון יכולה לדבר? ; בחירתו החופשית של בלעם ; מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות

מי זה בלק בן צפור? ; למה פחד מואב מפני ישראל? ; השליחות הראשונה של בלק אל בלעם להזמינו לקלל את ישראל ; מי היה בלעם ובמה התפרסם?

וַיַּרְא בָּלָק בֶּן צִפּוֹר אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי. וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב הוּא, וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל זִקְנֵי מִדְיָן: עַתָּה יְלַחֲכוּ הַקָּהָל אֶת כָּל סְבִיבֹתֵינוּ כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה, וּבָלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא. וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ, לֵאמֹר: הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי. וְעַתָּה לְכָה נָּא אָרָה לִי אֶת הָעָם הַזֶּה כִּי עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי, אוּלַי אוּכַל נַכֶּה בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן הָאָרֶץ - כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר. (במדבר כב, ב-ו)

למה התורה לא אומרת בהתחלה מי זה בלק בן צפור, אלא רק בפסוק ד?

רש״י כותב: בעת ההוא - לא היה ראוי למלכות. מנסיכי מדין היה וכאשר מת סיחון מינוהו עליהם לצורך שעה. כלומר שרק באותו זמן, בשעת חירום, הוא התמנה כמלך מואב, ולפני כן היה כנראה אדם פרטי.

מה מזכירה המלה "וַיָּקָץ"? מה מבטא הדמוי של השור הלוחך את ירק השדה?

וַיָּקָץ מזכיר את מה שנאמר על המצרים (שמות א, יב): וְכַאֲשֶׁר יְעַנּוּ אֹתוֹ כֵּן יִרְבֶּה וְכֵן יִפְרֹץ **וַיָּקֻצוּ** מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. רש״י מפרש שם: וַיָּקֻצוּ - קצו בחייהם (ויש מפרשים שקצו המצרים בעיני עצמם), ורבותינו דרשו "שהיו כקוצים בעיניהם".

רש״י: כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר - (במדבר רבה) כל מה שהשור מלחך אין בו סימן ברכה.

אברבנאל: כי השור לוחך בלשונו ומשחית הירק בריר היוצא מפיו...

למה בלק פחד מישראל? הרי נאסר על ישראל לתקוף את מואב.

כותב הרמב"ן: והנה ידעו מואב כי ישראל לא ילכדו את ארצם מהם, כי בני ישראל שלחו להם (שליחים) כמו ששלחו לסיחון (דברים ב, כט) עַד אֲשֶׁר אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן, אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ, או ששמעו גם כן על מניעת השם (מלתקוף אותם) שאמר להם (שם, שם ט) אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב וְאַל תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה. (גם שליחי יפתח הגלעדי אומרים למלך עמון: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ אֱדוֹם לֵאמֹר אֶעְבְּרָה נָּא בְאַרְצֶךָ, וְלֹא שָׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם, וְגַם אֶל מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלָח, וְלֹא אָבָה; וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל, בְּקָדֵשׁ"), (שופטים, יא, יז). לכן אמרו המואבים לזקני מדין, "אפילו שלא ילכדו את ארצנו, ילחכו ברובם את כל סביבותינו כלחוך השור את ירק השדה, וילכדו להם את כל סביבותינו, כמו שעשו לשני מלכי האמורי ויתנו אותנו למס עובד".

יחד עם זאת, יתכן שבלק לא ידע כי נאסר על ישראל לתקוף אותם, או שלא האמין לכך, וראה מה שקרה לממלכות סיחון ועוג שנכבשו ושכל תושביהן נהרגו וחשש מגורל דומה.

מי היה בלעם בן בעור ואיך התפרסם בכל האזור?

בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מתואר כקוסם (אך לא כמכשף), מארם נהריים.

על פי חז"ל, (בבא בתרא, טו, ב), הוא מנוי בין שבעה נביאים שנתנבאו לאומות העולם, ואלו הן: בלעם ואביו בעור, ואיוב ורעיו - אליפז התימני, ובלדד השוחי, וצופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל הבוזי. מדרגת נבואתו של בלעם היתה קרובה למדרגת נבואתו של משה רבנו על סמך פרשנות הפסוק (דברים לד, י) "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה, אֲשֶׁר יְדָעוֹ ה' פָּנִים אֶל פָּנִים' - בישראל לא קם, אבל באומות העולם קם, ומאן הוא - (מיהו)? בלעם". יש מדרשים הטוענים שהיה אף גדול בכמה דברים ממשה רבינו. בתלמוד הוא מתואר כמי שיכול לכוון לשבריר השנייה שבו הקב"ה כועס, כביכול. יש מפרשים שאחר שהצליח לכוון את רגע הפורענות, הוא ייחס את זה לקללתו, במקום להקב"ה. כפי שנראה, גם אם בלעם היה נביא גדול, הוא לא הצטיין בצדיקות או ברמה מוסרית גבוהה. הוא בעצם רצה לקלל את ישראל, למרות שה' אסר זאת, וניסה בכל כוחו כן לקלל אותם ע"י הקרבת קרבנות, שנוי מקום וכו'. במשנה בפרקי אבות, ה, יט, נאמר:

"כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו, ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה - מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה - מתלמידיו של בלעם הרשע. (ויקיפדיה, בלעם_בן_בעור).

כפי שראינו, רש"י מפרש בפרשת חוקת, שלבלעם היתה הצלחה קודמת. כאשר הכתוב מספר: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים, בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן; תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן, עִיר סִיחוֹן" (במדבר כא, כח) אומר רש"י: "בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן" - שלא היה יכול סיחון לכבוש (את מואב) והלך ושכר את בלעם לקללו, וזה שאמר בלק לבלעם: כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר תְּבָרֵךְ מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר, (פסוק ו).

סירובו של ה׳ שבלעם ילך לקלל את ישראל

וַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדְיָן וּקְסָמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בָלָק. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם: לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וַהֲשִׁבֹתִי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָי; וַיֵּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בִּלְעָם. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר: מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ? וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל הָאֱלֹהִים: בָּלָק בֶּן צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי. הִנֵּה הָעָם הַיֹּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיְכַס אֶת עֵין הָאָרֶץ; עַתָּה לְכָה קְּבָה לִּי אֹתוֹ - אוּלַי אוּכַל לְהִלָּחֶם בּוֹ וְגֵרַשְׁתִּיו. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם: לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם, לֹא תָאֹר אֶת הָעָם, כִּי בָרוּךְ הוּא. וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרֵי בָלָק: לְכוּ אֶל אַרְצְכֶם, כִּי מֵאֵן ה' לְתִתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם. (במדבר כב, ז-יג)

האם בלעם הכיר מה המקורות של עם ישראל ושהוא ברוך?

בגמרא מסכת סוטה דף יא, נאמר בהקשר ל"הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ" מספר שמות, א, י: "שלושה היו באותה עצה (לפרעה) – בלעם, יתרו ואיוב. בלעם שיעץ (לפרעה) – נהרג; איוב – ששתק – התייסר; יתרו שברח - בניו מיושבי לשכת הגזית". פרשן המקרא "חזקוני", סבור כי מדובר בבלעם סבו של בלעם שקילל, שכן הגזירות הראשונות של פרעה (הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ), קדמו לבלעם שנים רבות. בכל מקרה, יתכן שבלעם, כנביא ואיש "העולם הגדול", שמע על עם ישראל שיצא ממצרים.

השליחות השניה של בלק לבלעם; ה׳ מסכים שילך לבלק בתנאי שיאמר את מה שה׳ שם בפיו

וַיָּקוּמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל בָּלָק וַיֹּאמְרוּ: מֵאֵן בִּלְעָם הֲלֹךְ עִמָּנוּ. וַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שְׁלֹחַ שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלֶּה. וַיָּבֹאוּ אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָמַר: כֹּה בָלָק בֶּן צִפּוֹר: אַל נָא תִמָּנַע מֵהֲלֹךְ אֵלָי. כִּי כַבֵּד אֲכַבֶּדְךָ מְאֹד וְכֹל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכָה נָא קָבָה לִּי אֵת הָעָם הַזֶּה. וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל עַבְדֵי בָלָק: אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב, לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה' אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת קְטַנָּה אוֹ גְדוֹלָה. וְעַתָּה שְׁבוּ נָא בָזֶה גַּם אַתֶּם הַלָּיְלָה וְאֵדְעָה מַה יֹּסֵף ה' דַּבֵּר עִמִּי. וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ: אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים - קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה. (במדבר כב, יד-כ)

למה בלק לא הסתפק בתשובה השלילית של בלעם?

אולי הוא הניח שבלעם נעלב מהדרגה הנמוכה יחסית של השרים הזקנים ששלח לראשונה וגם מהשכר שהוצע לו. בלעם היה ידוע כבעל גאווה והערכה עצמית גבוהה וגם כדורש שכר טרחה גבוה. לכן תואר בפרקי אבות (ה, יט), כבעל "עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה".

למה בסוף ה׳ הסכים שבלעם ילך עם שרי בלק?

כותב רש״י: אִם לִקְרֹא לְךָ - אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר ״קוּם לֵךְ אִתָּם״, כלומר שהקב״ה לא אמר לו ללכת, אלא השאיר את ההחלטה לבלעם. נאמר במדרש (במדבר רבה כ, יב): מכאן אתה למד שבדרך שאדם רוצה לילך בה - מוליכין אותו.

וְאַךְ - על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה; ואעפ״כ ״וילך בלעם״ – אמר, שמא אפתנו (את הקב״ה) ויתרצה.

בלעם היה צריך להביא בחשבון שלא יוכל לקלל את ישראל אך חשב שבכל זאת שווה לו ללכת ואולי להרוויח קצת כסף.

סיפור פתיחת פי האתון של בלעם; למה חרה אף ה׳ שבלעם הלך, הרי הוא אִפשר לו?; מי המלאך ״וחרב שלופה בידו״; איך אתון יכולה לדבר?; בחירתו החופשית של בלעם

וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתֹנוֹ וַיֵּלֶךְ עִם שָׂרֵי מוֹאָב. וַיִּחַר אַף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מַלְאַךְ ה׳ בַּדֶּרֶךְ לְשָׂטָן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתֹנוֹ וּשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ. וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה׳ נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאָתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיַּךְ בִּלְעָם אֶת הָאָתוֹן לְהַטֹּתָהּ הַדָּרֶךְ. וַיַּעֲמֹד מַלְאַךְ ה׳ בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה. וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה׳ וַתִּלְחַץ אֶל הַקִּיר וַתִּלְחַץ אֶת רֶגֶל בִּלְעָם אֶל הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַכֹּתָהּ. וַיּוֹסֶף מַלְאַךְ ה׳ עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לִנְטוֹת יָמִין וּשְׂמֹאוֹל. וַתֵּרֶא הָאָתוֹן אֶת מַלְאַךְ ה׳ וַתִּרְבַּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיִּחַר אַף בִּלְעָם וַיַּךְ אֶת הָאָתוֹן בַּמַּקֵּל. (במדבר כב, כא-כז)

אם אלוקים הסכים לכך שבלעם ילך עם שליחי בלק, למה חרה אפו? האם שינה את דעתו?

כתב הרמב״ן (עם שנויים לשוניים): הנכון בעיני בענין הזה, כי מתחילה מנעו ה׳ שלא לקלל את העם כי ברוך הוא, ולמה שילך עמהם מאחר שלא יקללם, והם (המואבים) לא רצו אותו לדבר אחר. על כן אמר, ״לא תלך עמהם״ שלא תאור את העם, כי ברוך הוא, וידוע שבלעם הודיעם את דברי האלהים. בלק שלח אליו פעם שניה כי לא האמין לו, והוסיף לו כבוד בשרים רבים ונכבדים מן הראשונים ונדר להרבות את שכרו וכבודו. בלעם ענה להם, שאין הדבר תלוי בממון ולא ברצונו, רק הכל ביד השם ושאל ממנו (מה׳) עוד מה יצווה אותו, ועשה זה כהוגן, כי הוא ידע בדעת עליון, ועצת ה׳ לעולם טובה, והוא יורה חטאים בדרך.

והנה השם אמר לו, ״כבר הודעתיך כי העם ברוך הוא ולא תוכל לקללם, ועתה חזרו אליך. ואם לקרוא לך בלבד באו, כלומר שיתרצו בלכתך עמהם גם על מנת **שלא תקלל** את העם כפי שהודעתיך מתחילה, קוּם לֵךְ אִתָּם וְאַךְ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה, שאפילו אם אצווה

אותך לברך, שתברכם ולא תירא מבלק, וזה טעם "אם לקרוא". וכן רצה ה' מתחילה שילך עמהם, אחרי שיודיע להם שלא יקללם ושיתנהג בענינם כאשר יצווה ה' , כי היה רצון ה' יתברך לברך את ישראל, מפי נביא לגוים.

היה על בלעם להגיד כך לשרי בלק: הרשה לי השם להיות קרוא לכם בלבד, אבל על מנת **שלא** לקלל את העם ועל מנת שאם יצווה עלי לברך - שאברכם, ואם לא יתרצו בכך יניחו לו, כי גם בפעם השניה אמר בלק (פסוק יז) וּלְכָה נָּא, קָבָה לִּי אֵת הָעָם הַזֶּה, לא רצה אותו כדי שיודיעו עתידות ולא לדבר אחר, זולת לקוב את העם. ובלעם מרוב חפצו ללכת, לא הודיעם זאת ולא אמר להם כלום (אלא הסתיר את האמת).

ממשיך הרמב"ן - וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר, וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתֹנוֹ וילך עמהם כרוצה להשלים את חפצם. על כן חרה אף ה' כִּי הוֹלֵךְ הוּא, שאילו הודיעם (את האמת), הוא לא היה הולך. ועוד שהיה בזה חילול ה' , כי בלכתו עמהם סתם ובעצם ברשות ה', הם חשבו שה' נתן לו רשות לקלל את העם, וכאילו שה' חזר בו ממה שאמר תחילה "לֹא תָאֹר אֶת הָעָם, כִּי בָרוּךְ הוּא" וכאשר יראו אח"כ שלא יקללם, יאמרו כי ה' שוב שינה את דעתו או שהוא מהתל בהם כהתל באנוש. חלילה לה' מעשות כדבר הזה, כי נצח ישראל לא ינחם. (יוצא שכעס ה' היה על כך שלא גילה לשרי מואב בדיוק מה מותר לו לדבר או לעשות ועוד גרם בזה לחילול ה').

רש"י מפרש לעניין כוונות בלעם: וַיֵּלֶךְ, עִם שָׂרֵי מוֹאָב - (לפי במדבר רבה), לבו כלבם שוה. יש הבדל בין ללכת את לבין ללכת עם. הקב"ה אמר לו (בפסוק כ): אִם לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוּם לֵךְ **אִתָּם**, והוא הלך **עִמם**.

יוצא שה' כעס מפני שהוא הרשה לבלעם ללכת אתם על מנת שלא יקלל את ישראל (אלא לברכם), דבר שבלעם קיבל על עצמו. עתה התברר שבלעם התכוון כן לקללם אם יתאפשר לו.

מה נלמד מזה שהאתון ראה את המלאך ובלעם לא?

כותב רש"י: וַתֵּרֶא הָאָתוֹן, והוא לא ראה - שנתן הקב"ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם, שמתוך שיש באדם דעת, תטרף דעתו כשיראה מזיקין – (שדים).

לפי הרמב"ן גם ראיית האתון את המלאך היה נס ומדובר יותר בהרגשה ולא בראייה רגילה. כזכור, פי האתון הוא אחד הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות. יחד עם זאת, הוא מסביר שלפעמים תחושות בעלי חיים רגישות יותר משל בני אדם. ידוע למשל, על חוש הריח המפותח של כלבים או חוש השמיעה אצל פילים. יש עדויות על כך שחיות מסוימות מרגישות מראש רעידת אדמה.

מה מזכיר המלאך ש"חַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ"?

גם אצל יהושע (פרק ה, יג) נאמר לפני כיבוש יריחו: וַיְהִי, בִּהְיוֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּיְרִיחוֹ, וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא, וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדּוֹ וְחַרְבוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ; וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ, הֲלָנוּ אַתָּה, אִם לְצָרֵינוּ.

וַיֹּאמֶר לֹא, כִּי אֲנִי שַׂר צְבָא ה׳ - עַתָּה בָּאתִי; וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פָּנָיו אַרְצָה, וַיִּשְׁתָּחוּ, וַיֹּאמֶר לוֹ, מָה אֲדֹנִי מְדַבֵּר אֶל עַבְדּוֹ. ואז הוא מקבל את ההוראה לכבוש את העיר.

גם יהושע, להבדיל, כמו בלעם, נבהל מאוד ממראה המלאך והרגיש מאוים וגם נפל על פניו והשתחווה. אך הופעת המלאך לא היה כדי לאיים אלא להורות לו בדיוק מה עליו לעשות כדי לכבוש את הארץ. גם אצל דוד המלך, נאמר אחרי המגפה שפרצה בגלל המפקד (דברי הימים א, כא, טז): "וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת עֵינָיו, וַיַּרְא אֶת מַלְאַךְ ה׳ עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם, וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם; וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים, עַל פְּנֵיהֶם". המלאך אומר לו לקנות את גורן אֲרַוְנָה היבוסי, מקום הקמת בית המקדש, ובכך לסיים את המגפה.

יוצא שמטרת המלאך שהחרב שלופה בידו איננה לאיים, אלא למסור משהו חשוב, מעשי, וחיובי דווקא, באופן דרמטי, לזה שהוא מופיע בפניו. גם אצל בלעם זה כך. אכן הכנוי של שם האל משתנה בקטע זה, מ"אֱלֹהִים", המבטא את מדת הדין, ל - מַלְאַךְ ה׳ , המבטא את מדת הרחמים, אפילו על בלעם.

וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם: מֶה עָשִׂיתִי לְךָ כִּי הִכִּיתַנִי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים? וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לָאָתוֹן: כִּי הִתְעַלַּלְתְּ בִּי; לוּ יֶשׁ חֶרֶב בְּיָדִי כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ. וַתֹּאמֶר הָאָתוֹן אֶל בִּלְעָם: הֲלוֹא אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדְךָ עַד הַיּוֹם הַזֶּה - הַהַסְכֵּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה? וַיֹּאמֶר: לֹא. וַיְגַל ה' אֶת עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת מַלְאַךְ ה' נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלֻפָה בְיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו. וַיֹּאמֶר אֵלָיו מַלְאַךְ ה' עַל מָה הִכִּיתָ אֶת אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי. וַתִּרְאַנִי הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיִיתִי. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל מַלְאַךְ ה' חָטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אַתָּה נִצָּב לִקְרָאתִי בַּדֶּרֶךְ וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִי. וַיֹּאמֶר מַלְאַךְ ה' אֶל בִּלְעָם לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְאֶפֶס אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תְדַבֵּר וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם שָׂרֵי בָלָק. (במדבר כב, כח-לה)

איך יכולה האתון לדבר עם בלעם ומדוע?

מפרש הרמב"ן: "טעם הנס הזה, להראות לבלעם, מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם, אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם, (שמות ד, יא), להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים. גם ישים בפיהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, וכדי להזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה בלעם".

לפי הרמב"ם, (מורה נבוכים מאמר ב, פרק מב), האתון לא דיברה באמת, אלא בלעם שמע את דברי האתון והגיב להם, הכל במראה נבואה (או מכח דמיונו) של בלעם ולא במובן הממשי.

יש מפרשים שהאתון לא דיברה בשפה אנושית, שכן לא נאמר ש"דיברה", אלא רק שה' פתח את פיה. לפי זה, היא נערה, אך בלעם הצליח להבין את מסריה. ידוע כי בעלי חיים מתקשרים ביניהם. לדוגמה, ציפורים מצייצות באופן מסוים כדי להכריז על אזור מחיה או למשוך את בעלי המין השני. ידוע שדולפינים מתקשרים ברמה גבוהה.

למה התורה משתמשת 3 פעמים בבטוי "שָׁלֹשׁ רְגָלִים", (פסוקים כח, לב ו - לג)? האם זה רומז למשהו?

רש"י: זֶה שָׁלֹשׁ רְגָלִים - רמז לו: אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלוש רגלים בשנה. הם יחגגו בשמחה, למרות הקושי שבדבר. דברי המלאך מכוונים כלפי העתיד.

מה הכוונה במלים "יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי", פסוק לב.

הרמב"ן מפרש: כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי - כי ההולך, (בלעם), ירט דרכו ועיוות אותה לנגד עיני, כי אנכי היודע ועד. או "לנגדי", שירט הדרך לעשות כנגד רצוני. "יָרַט" לשון עיוות, וכן "יַסְגִּירֵנִי אֵל אֶל עָוִיל וְעַל-יְדֵי רְשָׁעִים יִרְטֵנִי", (דברי איוב, טז, יא), יעוות או יעקם אותי. והענין כפי שפירשתי (בפסוק כ), כי ההליכה היה בה רשות מאת ה' הנכבד, אבל בלעם עיוות אותה בלכתו עמהם, על דעתם שיקלל את העם.
יירוט טיל ע" כיפת הברזל למעשה מפסיק, (או מעוות), את תעופתו.

מה הכוונה "אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי עַתָּה גַּם אֹתְכָה הָרַגְתִּי וְאוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי"? פסוק לג.

כותב רש"י (לפי במדבר רבה): אוּלַי נָטְתָה - כמו "לולא". "אוֹתָהּ הֶחֱיֵיתִי" - ועתה, מפני שדיברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה, כמו שכתוב "ויאמר: לא", "הָרַגְתִּיהָ" - שלא יאמרו "זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול היה להשיב", שחס המקום על כבוד הבריות וכן (ויקרא כ) ,ואת הבהמה תהרוגו" (כדי לא לבייש את האדם, גם אם עבר עבירה עם בהמה)

וְעַתָּה אִם רַע בְּעֵינֶיךָ אָשׁוּבָה לִי - איך יתכן שבלעם עדיין לא הבין שה' לא רוצה שילך?

הרמב"ן מסביר: וַיְגַל ה' אֶת עֵינֵי בִלְעָם - מזה נלמד כי בלעם לא היה נביא, (אלא קוסם), כי אילו היה נביא, איך היה זקוק לגלוי העינים כדי לראות את המלאך, כמו שכתוב לגבי מי שלא הגיע לנבואה, כנער אלישע (מ"ב ו, יז) והגר המצרית (בראשית כא יט), ולא יאמר כן בנביאים (המזהים מלאך).
ומה שאמר בלעם (פסוק ח) כַּאֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֵלָי, יקרא לידיעתו את העתידות בקסמיו, "דבר ה' ". אלא לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחר כך זכה לגלוי עינים בראיית המלאך שדיבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה שדי (להלן כד, טז), והכל בעבור ישראל ולכבודם. ואחרי ששב לארצו נהיה (שוב) קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג, כב) "ואת בלעם בן בעור הקוסם

הרגו בחרב", וחלילה שישלחו יד בנביא אמת של השם. על כן, לפי הרמב"ן, לבלעם ניתנה נבואה באופן זמני, לצורך ישראל.

האם בלעם היה חופשי לשוב לביתו או שכבר חויב להמשיך בדרכו?

בעקרון היתה לו הבחירה החופשית לחזור, אך למעשה הוא כבר בחר ללכת אתם.
כותב רש"י, ע"פ במדבר רבה: לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים בדרך שאדם רוצה לילך בה, מוליכין אותו. (הרצון היה של בלעם). וְאֶפֶס - על כרחך, את הדבר אשר אדבר וגו'. וגם, לֵךְ עִם הָאֲנָשִׁים, כי חלקך עמהם וסופך להאבד מן העולם. עִם שָׂרֵי בָלָק - שמח לקללם, כמותם.

מפגש בלעם ובלק והכנתם לקללות

וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל גְּבוּל אַרְנֹן אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַגְּבוּל. וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם: הֲלֹא שָׁלֹחַ שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹא לָךְ; לָמָּה לֹא הָלַכְתָּ אֵלָי? הַאֻמְנָם לֹא אוּכַל כַּבְּדֶךָ? וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק: הִנֵּה בָאתִי אֵלֶיךָ, עַתָּה הֲיָכֹל אוּכַל דַּבֵּר מְאוּמָה - הַדָּבָר אֲשֶׁר יָשִׂים אֱלֹהִים בְּפִי, אֹתוֹ אֲדַבֵּר. וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם עִם בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֻצוֹת. וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וָצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. וַיְהִי בַּבֹּקֶר, וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָּמוֹת בָּעַל, וַיַּרְא מִשָּׁם קְצֵה הָעָם. (במדבר כב, לו-מא)

סיכום פרק כב

בפרק פגשנו את הדמות המרתקת, בלעם בן בעור, אשר הוזמן כקוסם מקצועי, בעל כוחות מטאפיזיים ונבואיים, לקלל את ישראל. ראינו שלמרות שרצה למלא את המשימה שלמענה נשכרו שירותיו, נאסר עליו ע"י הקב"ה לקלל את ישראל. ראינו את בלעם החצוי והקרוע בין רצונו האישי לבין חובת הציות שלו לקב"ה, כנביא לגויים. האתון שהוא רוכב עליה "פותחת" את פיה וכן מלאך וחרב שלופה בידו, מהווים אזהרה נוספת לבלעם לבל יאמר דבר חוץ ממה שה' שם בפיו. ראינו שה' למעשה "מנצל" את בלעם, כדי לפרסם את סגולות וכוחות ישראל בעיני הגויים.

פרק כג - הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל; תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם: קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל; ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה.

הופעת אלוקים לבלעם; המשל הראשון של בלעם: שהוא אינו מסוגל לקלל את ישראל

וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק: בְּנֵה לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם, וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק: הִתְיַצֵּב עַל עֹלָתֶךָ וְאֵלְכָה, אוּלַי יִקְרֶה ה' לִקְרָאתִי וּדְבַר מַה יַּרְאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ, וַיֵּלֶךְ שָׁפִי. וַיִּקֶר אֱלֹהִים אֶל בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו: אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי וָאַעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ. וַיָּשֶׂם ה' דָּבָר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר: שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר. וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נִצָּב עַל עֹלָתוֹ הוּא וְכָל שָׂרֵי מוֹאָב. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: מִן אֲרָם יַנְחֵנִי בָלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, מֵהַרְרֵי קֶדֶם, לְכָה אָרָה לִי יַעֲקֹב וּלְכָה זֹעֲמָה יִשְׂרָאֵל. מָה אֶקֹּב לֹא קַבֹּה אֵל, וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם ה'. כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ, הֶן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב. מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפַּר אֶת רֹבַע יִשְׂרָאֵל - תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ.
(במדבר כג, א-י)

מה משמעות שבעת המזבחות והקרבת 7 פרים ו - 7 אילים?

כותב הרמב"ן: שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת - רמז בזה רבי אברהם (אבן עזרא), סוד עמוק. כתב האבן עזרא: יש סודות עמוקים לא יבינום כי אם מתי מספר, ו(חשיבות) שביעי בימים ובחודשים (תשרי), ובשנים (שמיטה ויובל) ושבעה כבשי העולה (במועדים) ושבע הזאות (ביום כיפור). ובתת שלם לשלם אז תתחדש רוח בינה והמשכיל יבין.

מוסיף הרמב"ן: והנה בלעם רצה לדבקה אליו הרצון מאת ה' בקרבנות האלה, ולכן העלה עולות מספר כולם. ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם, ולכך אמר "וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ", זה שוחט וזה זורק (את הדם).

וטעם "וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת שִׁבְעַת הַמִּזְבְּחֹת עָרַכְתִּי", (פסוק ד), דרך תפילה, כאומר "ערכתי לפניך מזבח שלם בקרבן שלם. יעלו על רצון מזבחך". זה נדרש לבלעם כדי שיוכל לקבל רוח נבואה.

האם בלעם התכוון להקריב את הקרבנות לה' או לאלילים?

לפי פסוק ד, ברור שבלעם הקריב אל ה' , אך יתכן שבלק התכוון להקריב לבעל.

מה משמעות דברי בלעם (פסוקים ז - י)?

לפי רש"י: "מָה אֶקֹּב לֹא קָבַה אֵל וּמָה אֶזְעֹם לֹא זָעַם ה'" שהקב"ה מעולם לא קילל את ישראל, אפילו כשכעס עליהם מאוד, אלא רק בירך אותם.

כִּי מֵרֹאשׁ צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת אֲשׁוּרֶנּוּ - אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שורשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו, ע"י האבות והאימהות.

הֶן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן - הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד.

וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב, כתרגומו – (אונקלוס), לא יהיו נעשים כלה (כלָיה) עם שאר האומות עובדי גילולים, שנאמר (ירמיהו ל), כִּי אֶעֱשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֲפִצוֹתִיךָ שָׁם, אַךְ אֹתְךָ לֹא אֶעֱשֶׂה כָלָה, וְיִסַּרְתִּיךָ לַמִּשְׁפָּט, וְנַקֵּה לֹא אֲנַקֶּךָּ. אינם נמנים עם השאר. דבר אחר, כשהם שמחים אין אומה שמחה עמהם שנאמר (דברים לב), ה' בדד ינחנו.

מפרש הרמב"ן: הוא מתנבא עליהם שירבו ולא ימעטו, ויהיו תמיד הם לבדם זרע יעקב, כחול הים אשר לא ימד ולא יספר.

פעם אמר איש משרד החוץ: אמנם נאמר "הֶן עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב", אבל אנחנו במשרד החוץ חושבים שיש להתחשב בגויים...

תגובת בלק; שנוי מקום והמשל השני של בלעם; קסמים ונחשים לא משפיעים על ישראל

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם: מֶה עָשִׂיתָ לִּי? לָקֹב אֹיְבַי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ. וַיַּעַן וַיֹּאמַר: הֲלֹא אֵת אֲשֶׁר יָשִׂים ה' בְּפִי אֹתוֹ אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר. וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק: לֵךְ נָא אִתִּי אֶל מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם - אֶפֶס קָצֵהוּ תִרְאֶה וְכֻלּוֹ לֹא תִרְאֶה, וְקָבְנוֹ לִי מִשָּׁם. וַיִּקָּחֵהוּ שְׂדֵה צֹפִים אֶל רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ. וַיֹּאמֶר אֶל בָּלָק: הִתְיַצֵּב כֹּה עַל עֹלָתֶךָ וְאָנֹכִי אִקָּרֶה כֹּה. וַיִּקֶר ה' אֶל בִּלְעָם וַיָּשֶׂם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר: שׁוּב אֶל בָּלָק וְכֹה תְדַבֵּר. וַיָּבֹא אֵלָיו וְהִנּוֹ נִצָּב עַל עֹלָתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק: מַה דִּבֶּר ה'? וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: קוּם בָּלָק וּשְׁמָע הַאֲזִינָה עָדַי בְּנוֹ צִפֹּר. לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב וּבֶן אָדָם וְיִתְנָחֵם, הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדִבֶּר וְלֹא יְקִימֶנָּה. הִנֵּה בָרֵךְ לָקָחְתִּי וּבֵרֵךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָּה. לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא רָאָה עָמָל בְּיִשְׂרָאֵל, ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ וּתְרוּעַת מֶלֶךְ בּוֹ. אֵל מוֹצִיאָם מִמִּצְרָיִם, כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ. כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל, כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל. הֶן עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא - לֹא יִשְׁכַּב עַד יֹאכַל טֶרֶף וְדַם חֲלָלִים יִשְׁתֶּה. (במדבר כג, יא-כד)

מה אפשר ללמוד מבקשת בלק בפסוק יג - לֵךְ נָּא אִתִּי אֶל מָקוֹם אַחֵר...? איזה תשובה לכך ניתן בפסוק יט - לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב...?

בלק חשב שהמקום שממנו הם מסתכלים על ישראל, ואיזה חלק מישראל יראה, יכול להשפיע על הקב"ה, שאולי יתרצה לקללם. בלעם משיב שה' כלל אינו מושפע מדברים כאלה.

מה משמעות נבואת בלעם? (פסוקים יח – כד)?

לפי רש"י, אי אפשר לבטל את ברכת ה' לישראל. לֹא הִבִּיט הקב"ה אָוֶן בְּיַעֲקֹב. (אפילו) שכשהם עוברים על דבריו, אינו מדקדק אחריהם להתבונן בעוונות שלהם ובעמלם שהם עוברים על דתו.
עָמָל - לשון עבירה, כמו בדברי התוכחה: "בָּטוּחַ עַל תֹּהוּ וְדַבֵּר שָׁוְא, הָרוֹ (מלשון הריון או הכנה) עָמָל וְהוֹלִיד אָוֶן, (ישעיהו נט, ד), תַּחַת לְשׁוֹנוֹ עָמָל וָאָוֶן (תהילים, י, ז), לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום.
ה' אֱלֹהָיו עִמּוֹ - אפילו (אם) מכעיסין וממרים לפניו, אינו זז מתוכם. (כנראה שבלעם התכוון לאותה נקודת זמן. ראינו שבדרך כלל, בסופו של דבר, יש עונש על עבירות).
לפי הגמרא (עבודה זרה, ד, ב), בלעם ידע לכוון מתי לקלל, כשכיון לרגע בו ה' כועס על ישראל בגלל עוונותיהם. לכן היה חשש שמא יקבל ה' את קטרוגו של בלעם, ויפגע בישראל, אך בלעם מודה ש"לֹא הִבִּיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב", לכן אי - אפשר לקללם.
כִּי לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב - כי ראויים הם לברכה מפני שאין בהם מנחשים וקוסמים.
כָּעֵת יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מַה פָּעַל אֵל ... "יֵאָמֵר לְיַעֲקֹב" אינו לשון עתיד אלא לשון הווה. אינם צריכים למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקב"ה ומהן גזירותיו במרום, אינם מנחשים וקוסמים אלא נמסר להם ע"פ נביאיהם מה היא גזירת המקום, או שאורים ותומים מגלים להם.
כותב הרמב"ן: והנכון בעיני, כי בגלל היותו קוסם, ובלק שלח לו (לעיל כב, ו) כי ידעתי את אשר תברך בקסמיך מבורך, ואשר תאור בהם יואר, ושלח לו קסמים, על כן אמר לו, אין נחש ביעקב להרע או להטיב להם, ולא קסם בישראל מזיק או מועיל, כי בכל עת יאמר ליעקב ולישראל, מה פעל אל בהם, כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב. לומר כִּי חֵלֶק ה', עַמּוֹ, (דברים לב, ט) אינם בממשלת שרים וכוכבי השמים וכסיליהם, שיזיק להם אדם בקסם ונחש, כגוים.
הֵן עָם כְּלָבִיא יָקוּם וְכַאֲרִי יִתְנַשָּׂא – כְּלָבִיא, הוא הגור, ואחרי כן יתנשא כאריה, ולא ישכון בארצו עד שיאכל טרף וישתה דם מלכי כנען.

ההליכה לראש פעור ושוב הכנות לקללה

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם: גַּם קֹב לֹא תִקֳּבֶנּוּ גַּם בָּרֵךְ לֹא תְבָרְכֶנּוּ. וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל בָּלָק: הֲלֹא דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר: כֹּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה. וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם: לְכָה נָּא אֶקָּחֲךָ אֶל מָקוֹם אַחֵר - אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקַבֹּתוֹ לִי מִשָּׁם. וַיִּקַּח בָּלָק אֶת בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר, הַנִּשְׁקָף עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק: בְּנֵה לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וְהָכֵן לִי בָזֶה שִׁבְעָה פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִם. וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם, וַיַּעַל פָּר וָאַיִל בַּמִּזְבֵּחַ. (במדבר כג, כה-ל)

מה משמעות המנטרה החוזרת "הֲלֹא דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר - כֹּל אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֹתוֹ אֶעֱשֶׂה"? האם בלק עדיין לא הבין?

בלק, שהאמין בקסמים, אלילים ועבודה זרה, עדיין לא השתחרר מהמחשבה שקסמים עובדים לפי מצב או מקום עבודת אל מסוים. לכן העביר את בלעם ממקום למקום.

מה זה "רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן"?

בעל פעור הוא שמו של אל מקומי, מסוג בעל, שעבדו לו בהר פעור בארץ מואב. חלק מעבודת האל היה עשיית צרכים וקיום יחסי מין לפניו – (אולי מקום המתאים לקללה). בסוף הפרשה נפגוש בו שוב.

למה בלעם המשיך עם אותה דרך כושלת? (פסוק כט - בְּנֵה לִי בָזֶה שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת...). מה ניתן ללמוד מזה?

בלעם עדיין ניסה בכל כוחו לקלל את ישראל כפי שדרש בלק, להצליח ב"משימה" ולבוא על שכרו. אפילו עכשיו הוא חשב שאולי ימצא איזו פרצה ברצון האל. אבל כפי שנראה, ה' שלט לחלוטין על פיו.

סיכום פרק כג

בפרק רואים שבלעם מצווה על בניית מזבחות והקרבת קרבנות כדי לזכות בקרבת ה' אך ה' אומר לו שלא ניתן לקלל את ישראל, כי הם "עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב", כלומר שאינם נדונים כמו שאר אומות העולם ואינם נשלטים ע"י כוחות מטפיזיים ומזלות. במשלו השני מוסר בלעם לבלק שה' לא כועס כרגע על ישראל ולכן איננו מסוגל לקללם. (ע"פ חז"ל, בלעם היה מסוגל לקלל רק כשה' "כעס" על עם). הוא מוסר שנחשים וקסמים אינם פועלים על ישראל. בלק, שחי במציאות של קסמים וכשפים, אינו מסוגל לקבל זאת ולוקח את בלעם למקום אחר כדי שאולי

יקלל משם. בלעם משתף פעולה שכן הוא מעוניין למלא את משימתו. כאן רואים בבירור את עמדת התורה שמה שקובע זה רצון ה׳ ולא קסמים למיניהם.

פרק כד - המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ; התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם; עצת בלעם - המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל - מה שוות קללותיו?

המשל השלישי של בלעם ונבואתו ברוח הקודש בשבח ישראל ועתידם המוצלח בארץ

וַיַּרְא בִּלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי ה' לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וְלֹא הָלַךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים, וַיָּשֶׁת אֶל הַמִּדְבָּר פָּנָיו. וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְּעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה, נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם. מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב, מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל. כִּנְחָלִים נִטָּיוּ, כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר, כַּאֲהָלִים נָטַע ה', כַּאֲרָזִים עֲלֵי מָיִם. יִזַּל מַיִם מִדָּלְיָו וְזַרְעוֹ בְּמַיִם רַבִּים, וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ וְתִנָּשֵׂא מַלְכֻתוֹ. אֵל מוֹצִיאוֹ מִמִּצְרַיִם, כְּתוֹעֲפֹת רְאֵם לוֹ, יֹאכַל גּוֹיִם צָרָיו, וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֵם וְחִצָּיו יִמְחָץ. כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי, וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ, מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר. (במדבר כד, א-ט)

איך בלעם הבין רק עכשיו מה רוצה האל? האם זה לא היה ברור מקודם? (פסוק א). וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים - האם עד כה לא היתה עליו רוח אלוקים?

לפי הרמב"ן, בלעם היה קוסם במהותו ששכרו את שירותיו כדי לברך או לקלל באמצעות נחשים וקסמים. היה לו קשה להשתחרר ממנהגו ולהפוך לכעין נביא, האומר את דבר ה' האמיתי. רק כעת, כאשר הבין ש"לא נחש ביעקב", הפך לנביא "אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה", (פסוק ד).
מסביר הרמב"ן: "וְלֹא הָלַךְ כְּפַעַם בְּפַעַם לִקְרַאת נְחָשִׁים - כי בפעמים הראשונות היה מנחש ורצה לקלל אותם בנחש, והיה ה' בא אליו בדרך מקרה. נבואה לא היתה בכוונתו ולא ממעלתו שהגיע אליה. עתה כאשר נאמר לו כי "לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל" להרע או להטיב להם, הניח את הנחשים ולא הלך כפעם בפעם לקראתם, אלא שם אל המדבר פניו אשר ישראל שם, שיראה אותם ויכין נפשו שיחול עליו הדבור מאת ה' כמו שעשה עמו פעמיים. על כן נאמר "ותהי עליו רוח אלהים", כי עתה היתה עליו יד ה' כמו שהיא לנביאים". לפי הרמב"ן דרגת נבואתו של בלעם היתה מוגבלת ופחותה בהרבה משל משה, אך גבוהה ביחס ל"נביאי" הגויים.

מה כוונת הבטוי "שְׁתֻם הָעָיִן", (פס' ג)?

לפי רש"י: שְׁתֻם הָעָיִן - עינו נקורה ומוצאת לחוץ והחור שלה נראה פתוח. ויש מפרשים "שְׁתֻם הָעָיִן" - פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס, ועל שאמר "שְׁתֻם הָעָיִן" ולא " שְׁתֻם העיניים" למדנו שסומא (עיוור) היה באחת מעיניו.

מה כוונת הנבואה השלישית של בלעם?

רש"י: מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל - על שראה פתחיהם שאינן מכוונים זה מול זה, כדי שלא יציץ אחד לתוך אוהל חברו. מִשְׁכְּנֹתֶיךָ – חניותיך. כמובן שבלעם ראה את המשכן במרכז מחנה ישראל.

פירש הספורנו: מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב - בתי מדרשות, כענין "יושב אהלים" - (יעקב), וכענין "יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם", (בראשית ט, כז) וכן "וְהָיָה כָּל מְבַקֵּשׁ יְהוָה יֵצֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד" (שמות לג, ז). מִשְׁכְּנֹתֶיךָ - בתי כנסיות ומקדשי אל, המיוחדים לשכן שמו שם ולקבל תפילת המתפללים, (בעתיד).

הרמב"ן מביא את דברי רש"י: "וְיָרֹם מֵאֲגַג מַלְכּוֹ - מלך הראשון שלהם יכבוש את אגג, מלך עמלק. נקרא שמו טרם הולידו, דומה לו (מבחינת נבואה על איש מסוים זמן רב לפני שנולד), "כֹּה אָמַר ה' לִמְשִׁיחוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּי בִימִינוֹ לְרַד לְפָנָיו גּוֹיִם", (בנבואת ישעיה מה, א, שנים רבות לפני שכורש נולד), "הנה בן נולד לבית דוד יאשיהו שמו" (מלכים א, יג, ב), ויצחק (בראשית יז, יט) וישמעאל (שם טז, יא) ושלמה (דהי"א כב, ט), (שלכולם ניתן שם לפני שנולדו). וְתִנַּשֵּׂא מַלְכֻתוֹ, של יעקב יותר ויותר, שיבואו דוד ושלמה בנו אחריו, לשון רש"י, ויפה פירש.

"אך יתכן שכל מלך בעם עמלק נקרא אגג, (ולכן שמו היה ידוע מראש), כי המלך הראשון אשר שמו עליהם היה שמו כן ונקראו בניו היושבים על כסאו בשמו, כדרך רוב המלכים גם היום שנקראים בשם תופסי המלכות, (כמו ג'ורג' או הנרי באנגליה או לואי בצרפת), וכן המן נקרא האגגי, (אסתר ח, ג), כי היה מזרע המלוכה ההיא. וכן "גוג" (יחזקאל לט, א), כל נשיא המגוג ייקרא בשם זה". לפי הרמב"ן, שמסתבר המשך השימוש באותו שם, כי לא סביר שיקרא נביא שם חדש לרשע, שנים רבות לפני שהוא נוצר בבטן.

מוסיף הרמב"ן, "והנה הוסיף בפעם הזאת השלישית, להודיע לבלק כי אוהלי יעקב היו טובים, רמז מעת היותם שוכני אוהלים עד שינחלו את הארץ, ומשכנות ישראל גם כן יהיו טובים אחרי כיבוש וחלוקת (הארץ), שישכנו בה במשכנות מבטחים. וכן תהיה ארצו מלאה כל טוב כגן רוה וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו. וכי ינצח את עמלק בגלל שנלחם בו, ויאבד זכרו. ותנשא עוד מלכות ישראל, שיהיו בה אחר כך מלכים אדירים, שיינשאו מאד.

ואמר לו שיאכל כל צריו, "וְעַצְמֹתֵיהֶם יְגָרֵם", רמז להונם וכל אשר להם. ואמר שישכנו בה לבטח לא ייראו מכל עם, כארי וכלביא שלא ייראה פריץ חיות.

ועתה נואש בלק ממנו, שאם ילחם בישראל יאבד באמת, כי כל צריו יהיו כמו שיאכל עמלק, בגלל שנלחם בו. על כן אמר לבלעם עתה שיברח אל מקומו כי אין לו חפץ בו.

כָּרַע שָׁכַב כַּאֲרִי – כתרגומו, יתישבו בארצם בכח ובגבורה".

נזכיר כי למרות הברכות הרבות, יתכן שבהיותו בראש פעור כאשר ראה את צניעות וקדושת עם ישראל, שהתבטאו בסדר אוהליו והמשכן, עלה לו הרעיון להחטיא את בני ישראל דווקא ע"י עבודת הפעור הבזויה ובכך להביא להענשתם, כפי שנראה בהמשך.

מתי אומרים בתפילה: מַה טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל?

כשנכנסים לבית הכנסת לתפילת שחרית. זה תואם את פירוש הספורנו, שהמדובר בבתי מדרשות ובתי כנסיות.

מה מזכיר הבטוי "מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר"?

את דברי ה' לאברהם בפרשת לֶךְ לְךָ (בראשית יב, ג): וַאֲבָרְכָה, מְבָרְכֶיךָ, וּמְקַלֶּלְךָ, אָאֹר. מפרש הספורנו: מְבָרְכֶיךָ בָרוּךְ - כמו שהיה הענין באברהם כי אמנם שרידי ישראל יהיו במדרגת אברהם אבינו כאמרו "כִּי יָשׁוּב ה' לָשׂוּשׂ עָלֶיךָ לְטוֹב, כַּאֲשֶׁר שָׂשׂ עַל אֲבֹתֶיךָ" (דברים ל, ט). כאן בלעם רומז לבלק שלא כדאי לנסות לקלל את ישראל שכן, "אֹרְרֶיךָ אָרוּר".

התגובה הנזעמת של בלק וגירושו של בלעם

וַיִּחַר אַף בָּלָק אֶל בִּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל בִּלְעָם: לָקֹב אֹיְבַי קְרָאתִיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ, זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְעַתָּה בְּרַח לְךָ אֶל מְקוֹמֶךָ; אָמַרְתִּי כַּבֵּד אֲכַבֶּדְךָ וְהִנֵּה מְנָעֲךָ ה' מִכָּבוֹד. וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל בָּלָק: הֲלֹא גַּם אֶל מַלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ אֵלַי, דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר: אִם יִתֶּן לִי בָלָק מְלֹא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת פִּי ה', לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי - אֲשֶׁר יְדַבֵּר ה' אֹתוֹ אֲדַבֵּר. (במדבר כד, י-יג)

האם בלעם ציפה לקבל שכר טרחה על מאמציו, למרות שכשלו?

כנראה שלא. אבל, כפי שנראה בהמשך, לפי הגמרא הוא ייעץ אחר כך לבלק איך להכשיל את בני ישראל בזנות ובעבודה זרה, דבר שהביא עליהם מגפה קשה, ועל זה כנראה ציפה לקבל שכר טרחה ובכך לקבל פצוי גם על מאמצי הקללה שכשלו.

עצת בלעם; המשלים על טובת ישראל ומפלת אומות העולם באחרית הימים; למה היה חשוב לא לתת לבלעם לקלל – מה שוות קללותיו?

וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי, לְכָה אִיעָצְךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים. וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: נְאֻם בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר שְׁתֻם הָעָיִן. נְאֻם שֹׁמֵעַ אִמְרֵי אֵל וְיֹדֵעַ דַּעַת עֶלְיוֹן; מַחֲזֵה שַׁדַּי יֶחֱזֶה, נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם. אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה, אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב, דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב וְקַרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת. וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה וְהָיָה יְרֻשָּׁה שֵׂעִיר אֹיְבָיו, וְיִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חָיִל. וְיֵרֶד מִיַּעֲקֹב וְהֶאֱבִיד שָׂרִיד מֵעִיר. וַיַּרְא אֶת עֲמָלֵק וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק וְאַחֲרִיתוֹ עָדֵי אֹבֵד. וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ. כִּי אִם יִהְיֶה לְבָעֵר קָיִן, עַד מָה אַשּׁוּר תִּשְׁבֶּךָ?

וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר: אוֹי מִי יִחְיֶה מִשֶּׂמוֹ אֵל. וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ אַשּׁוּר וְעִנּוּ עֵבֶר, וְגַם הוּא עֲדֵי אֹבֵד. וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ, וְגַם בָּלָק הָלַךְ לְדַרְכּוֹ. (במדבר כד, יד-כה)

מה משמעות הנבואה הרביעית של בלעם?

הרמב"ן מביא את פירוש רש"י: לְכָה אִיעָצְךָ - לפי שרצה לומר פורענות על אומתו מואב, כדכתיב (פסוק יז) וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב, לכך אמר לו "איעצך", כלומר, אומָר לך לצד אחד – (בצד), שלא ישמעו אחרים. ומה היא העצה? אלהיהם של אלו שונא זימה הוא וכו' כמובא בפרק חלק (סנהדרין קו, א). תדע שבלעם השיאם עצה זו של זימה, שנאמר (להלן לא, טז) "הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּדְבַר בִּלְעָם", (כלומר פתוי בני ישראל לזנות עם בנות מואב). אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ – לשון קצר הוא, אִיעָצְךָ – איך להכשילם, ואומר לך מה עתידים להרע למואב באחרית הימים.

לפי זה, לאחר שבלעם הגיע למדרגת נבואה גבוהה, הוא חזר תיכף לסורו ושוב נהיה בלעם הקוסם הרע ורודף הבצע, המחפש להחטיא את ישראל בעבירת זנות.

לעומת דברי רש"י, כותב הרמב"ן: והנכון בעיני, שאמר לו: אגיד לך העצה אשר יעץ האלהים שיעשה העם הזה לעמך באחרית הימים, מלשון "שמעו עצת ה' אשר יעץ על אדום" (ירמיה מט כ) – (כלומר, גלוי העתיד, ולא עצה במובן הרגיל).

מוסיף הרמב"ן, והנבואה הזאת לימות המשיח היא, כי כל נבואותיו מוסיפות בעתידות (לבוא). מתחילה אמר שהם חלק ה' ונחלתו, ובשנית הוסיף כובשם את הארץ והורגם את מלכיה, ובשלישית ראה שבתם בארץ ופרו ורבו על הארץ והעמידם מלך שינצח את אגג, ותנשא עוד המלכות - שראה דוד מתנשא למעלה, וכמו שנאמר (שמואל ב, ה, יב), "וידע דוד כי הכינו ה' למלך וכי נשא מלכותו בעבור עמו ישראל", כלומר בגלל שהבטיחם שתנשא מלכותם. ועתה בנבואה הזאת הרביעית הוסיף לראות ענין המשיח, ולכך הרחיק הענין מאד ואמר "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב" (פסוק יז), מה שלא אמר כן בנבואות הראשונות, ואמר שזאת עצת ה' שיעץ להיות באחרית הימים.

פירש רש"י: אֶרְאֶנּוּ - רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו, אך לא עתה הוא, אלא לאחר זמן.

דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב - כתרגומו לשון דרך קשתו, שהכוכב עובר כחץ, כלומר יקום מזל וקם שבט מלך רודה ומושל. נזכיר כי רבי עקיבא קרא ביטוי זה על בר כוכבא, אשר זיהה אותו כמשיח.

וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב – הכוונה לדוד שנאמר בו (שמואל ב, ח, ב): "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב, וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל ... וַתְּהִי מוֹאָב לְדָוִד, לַעֲבָדִים נֹשְׂאֵי מִנְחָה. כָּל בְּנֵי שֵׁת - כל האומות, שכולם יצאו מן שת, בנו של אדם הראשון.

מוסיף הרמב"ן: דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב – בגלל שהמשיח יקבץ נדחי ישראל מקצה הארץ, הוא ממשילו לכוכב הדורך ברקיע מקצה השמים. ואמר שהוא רואה לזמן רחוק, שידרוך כוכב מקצה השמים ויקום ממנו שבט מושל, ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת.

והזכיר "פַּאֲתֵי מוֹאָב", להודיע לבלק כי עמו לא יפול ביד ישראל עתה, אלא באחרית הימים, ולא ינצל מואב מיד השבט המושל בו.

רש"י: רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמָלֵק - הוא קדם את כולם להלחם בישראל, ואחריתו להאבד בידי ישראל שנאמר "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", (דברים כה, יט). "וְצִים" -ספינות גדולות, (מלשון צי).

מפרש הרמב"ן: וטעם וַיַּרְא אֶת הַקֵּינִי - שראה את ארצם גם כן, שעם עמלק היה יושב (לפי שמואל א, טו, ו). וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר להם בדרך עצה, אֵיתָן מוֹשָׁבֶךָ וְשִׂים בַּסֶּלַע קִנֶּךָ, כלומר, שים מושבך במקום איתן ובסלע קנך, שתסור ותרד מתוך עמלק פן תספה עמו, ותשים בסלע איתן מושבך עם ישראל. ואמר כי אם יהיה לבער קין, כלומר, אל תפחד בבואך בישראל, כי אם תהיה לבער עמהם, כי כאשר יגלו את ישראל, יבערו את הארץ מיושב, עד מה אשור תשבך, לא ישבה אותך לעולם כי תגאל מידו יחד עם ישראל, ואם תהיה עם עמלק תהי אחריתך עדי אובד עמהם. ולכן נשא משלו על אשור שיבוא עת ארצו גם הוא, ואין מי שינצל מיום ה' הגדול והנורא על כל העמים, שיבואו צים מיד כתים והם הרומאים, וְעִנּוּ אַשּׁוּר הנזכר, וְעִנּוּ עֵבֶר - שהם ישראל, לומר שיענו המגלים והגולים, וגם הוא עם כִּתִּים, עֲדֵי אֹבֵד בסוף.

האבן עזרא מפרש: כִּתִּים מבני יון.. שנאמר - וּבְנֵי יָוָן, אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ, כִּתִּים, וְדֹדָנִים. (בראשית י, ד).

למעשה, כל הנבואות האלה על נפילת עמים ואימפריות, אכן התממשו.

למה היה חשוב שה' "יהפוך" את הקללות (המתוכננות) של בלעם לברכות ולמה היה חשוב למנוע ממנו מלקלל? הרי ה', ולא בלעם, קובע מי יבורך ומי יקולל.

אפשר לומר שה' רצה שכולם ידעו, כולל עם ישראל, איך העם מצטייר בעיני נביא גוי, העוין את ישראל, כדי שידעו להעריך את חסדי ה' כלפי העם, את סגולותיו הנפלאות ואת עתידו המזהיר בארץ ישראל, כדברי הנביא מיכה (ו, ה): עַמִּי, זְכָר נָא מַה יָּעַץ בָּלָק מֶלֶךְ מוֹאָב, וּמֶה עָנָה אֹתוֹ בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר, מִן הַשִּׁטִּים עַד הַגִּלְגָּל, לְמַעַן דַּעַת צִדְקוֹת ה'.

אחרים עונים שאומות העולם וכן ישראל ייחסו משמעות רבה לכוחן של קללות ולכן היה צורך למנוע את הקללות, שאף שאין להן השפעה אמיתית – ריאלית, יש להן משמעות מוראלית, שלילית על המקולל וחיובית על אויביו. אילו בלעם היה מקלל את ישראל, כנראה שהידיעה על כך היתה מתפשטת גם לאוזני ישראל והיתה משפיעה עליו לרעה. עכשיו שבלעם נאלץ לברכם בעל כורחו, יש בכך קידוש ה' עצום בעיני הגויים, שהתוודעו אל כוחו של אלוקי ישראל, דבר שבוודאי השפיע עליהם לרעה מבחינה מוראלית, ולעומת זאת, השפעה אופטימית על ישראל.

אחרים אמרו שכל הסיפור בא להראות שאין כח אמיתי בקוסמים ומכשפים ויש בכך לקרב גם את אומות העולם לאמונה נכונה בה' .

בנוסף, הסיפור מראה שה׳ הוא השולט בפיו של נביא ושאיננו חופשי לומר את מה שעל לבו או לכבוש את נבואתו. סיפור בלעם מראה שלפעמים אין קשר בין הרצון העצמי ואופיו של הנביא, לבין נבואותיו. אלה שני דברים נפרדים.

סיכום פרק כד

בפרק פוגשים את בלעם כנביא אמת, המנבא על טובת ישראל והצלחותיו בארץ ישראל ועל מפלת אומות העולם באחרית הימים. ראינו שהיה חשוב לא לאפשר לבלעם לקלל, שכן אומות העולם היו שואבות מכך עידוד במלחמה נגד ישראל, ואולי היתה נגרמת לישראל דמורליזציה, למרות שבקללות שלו אין ממש.

פרק כה - חטא ישראל עם בנות מואב ומדין בבעל פעור, כולל עבודה זרה; הציווי לשופטי ישראל לתת עונשי מוות; המגפה שפרצה; מעשה איש ישראל והמדיינית; רציחתם ע"י פנחס הקנאי ועצירת המגפה

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, וַיָּחֶל הָעָם לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב. וַתִּקְרֶאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן. וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה' נֶגֶד הַשָּׁמֶשׁ, וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל: הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר. וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיַּקְרֵב אֶל אֶחָיו אֶת הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵמָּה בֹכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ. וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת שְׁנֵיהֶם אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת הָאִשָּׁה אֶל קֻבָּתָהּ - וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף. (במדבר כה, א-ט)

איך יתכן שבני ישראל התחילו פתאום לזנות עם בנות מואב אחרי שבחי בלעם על צניעותם? מה קרה להם?

מפרש הרמב"ן: לִזְנוֹת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב - על ידי עצת בלעם, כפי שמובא בפרק חלק (מסכת סנהדרין קו, א), לשון רש"י, "אלהיהם של אלו שונא זימה הוא". ובאמת, הזנות לא היתה מזימת הנשים, כי בעצת אנשיהן וגדוליהם נעשה, ומזקני מדין, שנאמר על המדיינים (להלן פסוק יח) "כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם, בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר", כי נכלו להם בזימה, להדיחם אחר בעל פעור. ולכן יתכן שהיה בלעם בעצה, שהוא היה גדול (מקור) עצתם, ורצה להרע לישראל ועשה בזה ככל יכולתו, כפי שנאמר (דברים כג, ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ, לִשְׁמֹעַ אֶל בִּלְעָם, ועל כן הרגוהו (בני ישראל) בחרב.

אבל על דרך הפשט, לא הזכיר הכתוב את העצה (של בלעם) כאן, אלא אחר כך, (להלן לא, טז) "הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּדְבַר בִּלְעָם".

לפי זה, בני ישראל לא עסקו מיזמתם בזנות עם בנות מואב, אלא הבנות נשלחו בכוונה לפתות את ישראל לזנות, אשר שימש אמצעי להדחתם לעבודה זרה. יתכן שהזנות שימש חלק מהפולחן המעוות לבעל פעור. האויב העריך, כנראה בעצת בלעם, שאם בני ישראל יעבדו עבודה זרה, הם ייענשו וייחלשו ואז אולי בלק יצליח לגרש אותם מהאזור.

רש"י מפרש: וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן - כשתקף יצרו עליו ואומר לה "השמעי לי", היא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו "השתחווה לזה" (קודם).

כפי שאמר רבי יהושע במסכת כתובות, ג, ב: "אין אפוטרופוס לעריות" ואף אחד לא יכול לבטוח בעצמו שלא יחטא בעניני עריות. לכן קבעו שגבר לא יתיחד עם אישה שאיננה אשתו וכן דיני צניעות בלבוש. אין ספק שלבוש פרובוקטיבי מזמין פריצות.

מה פתאום פנחס לקח את החוק לידיו ורצח את איש ישראל ואת המדינית? האם פעל כהלכה?

רש"י מפרש: וַיַּרְא פִּינְחָס - ראה מעשה ונזכר הלכה (שמשה כביכול לא זכר). אמר למשה: מקובלני ממך "הבועל ארמית קנאים פוגעים בו". אמר לו (משה): קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא, (מי שקורא את האגרת שיקיים אותה). מיד – "וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ" וגו'. לפי זה, פנחס פעל בהיתר של משה. יחד עם זאת, אמרו חז"ל (סנהדרין פא, ב), שזאת "הלכה אך אין מורים כן", (למי שבא לשאול), מפני שבמקרה הרגיל יש להעמיד את העבריין לדין ואסור לרצוח אותו במקום, כפי שכתוב בפסוק ה לעיל: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה **אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל** "הִרְגוּ אִישׁ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר", כשהכוונה כנראה להעמיד אותם לדין ולפסוק עונשי מוות אם נמצאו אשמים. יתכן לומר שהקנאי שהרג את העבריין אינו מוגדר כרוצח, אך זו רק בדיעבד. לכתחילה אסור לפעול כך. לא כל אחד רשאי לקבוע שהוא קנאי. גם במסכת סנהדרין הירושלמי, פ"ט, הלכה ז, נאמר שמעשה פנחס היה "שלא ברצון חכמים".

יחד עם זאת יש לזכור שפנחס פעל כך כדי לעצור את המגפה, בראותו מחדל מצד אחרים, ופגע בפושע נגעל, אשר בעל אישה בפרהסיא לעיני כל, (אולי גם בפני ילדים), וזאת כנראה אחרי שעבד עבודת אלילים, כפי שכתוב בפסוק ב, "וַתִּקְרֶאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן". אילו הועמד הפושע לדין, קרוב לוודאי שהיה נידון למוות בגין עבודה זרה. פינחס פעל כדי להציל חיים באופן מידי. כפי שהזכרנו, כשפורצת מגפה, גם חפים מפשע עלולים להיפגע.

למה מתו כל כך הרבה אנשים במגפה? האם זה בנוסף למוצאים להורג ע"פ בתי דין?

לפי הרמב"ן, בפועל לא הוצאו החוטאים להורג ע"פ שופטי ישראל, כי זמרי כבר הספיק לבוא לפני משה עם המדינית ופנחס הרג אותו, דבר שמנע את המשפטים. לכן כל 24,000 החוטאים בעבודה זרה מתו במגפה.

סיכום פרק כה

בפרק ראינו כיצד מואב ומדין שלחו נשים לפתות את בני ישראל לזנות ולעבודה זרה, כתכסיס מלחמתי להחלשת ישראל. ראינו שפנחס, הכהן הקנאי, לקח את החוק ליידיים ורצח איש ישראל ואישה מדינית, תוך כדי חטאם. ראינו שפנחס אמנם לא נהג לפי ההלכה, הדורשת העמדה לדין, אך ע"י פעולתו הנמרצת, נעצרה המגפה ואנשים רבים נצלו ממוות.

הרעיון המרכזי של פרשת בלק

הרעיון המרכזי הוא שליטת אלוקים על פיו של נביא אמת, שאינו מסוגל לומר מה שבלבו, (במקרה זה, קללת ישראל), אלא מה שה׳ שם בפיו - (ברכת ישראל).

תוספת

כתובת בלעם

כתובת בלעם בן בעור היא כתובת עתיקה, המתוארכת לתקופה 840 - 760 לפנה״ס, שנמצאה בתל דיר עלא (Deir Alla) שבירדן, שיש המזהים אותו עם היישוב המקראי סוכות, צפונית מזרחית למפגש נחל יבוק עם נהר הירדן.

הכתובת נמצאה ב - 1968 ע״י צוות חפירות מהולנד. היא נמצאה באתר מקדשי מהמאה השמינית לפני הספירה. כתובת בלעם, שנכתבה על גבי טיח בדיו אדום ושחור, פותחת במילים: ״בלעם ברבער״ (=בן בעור) ״אש חזה אלהן״ (=איש חוזה אלוהים).

בכתובת מתואר בלעם כנביא אפוקליפטי החוזה את אחרית הימים, ומזהיר מפני הרעה המתקרבת, דבר המתקשר לנבואותיו בתורה. (ויקיפדיה). אם התארוך הנ״ל נכון, הוא מעיד על המשך השפעתו של בלעם וציטוט נבואותיו, מאות שנים לאחר מותו, כנראה בסביבות 1400 לפנה״ס.

מקור: ויקיפדיה, בלעם_בן_בעור

קטע מכתובת בלעם, ויקיפדיה. מקור:

cojs.org/cojswiki/images/1/10/Deir_Allah_Inscription.JPG

מעמדה המשפטי של הזנות בעולם

- זנות ובתי בושת חוקיים ומפוקחים
- הזנות חוקית, אך סרסור ובתי בושת אינם חוקיים. זנות אינה מפוקחת
- הזנות או צריכת מין אינם חוקיים
- הזנות אינה חוקית אך צריכתה חוקית.
- אין מידע

<u>חוקיות הזנות באירופה.</u>

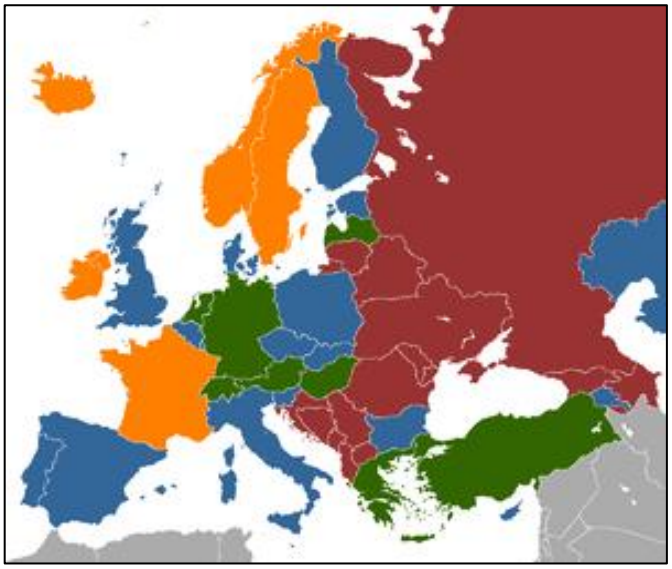

- הזנות ובתי הבושת חוקיים.
- הזנות חוקית, אך סרסור ובתי בושת אינם חוקיים.
- הזנות או צריכה אינם חוקיים.
- הזנות אינה חוקית, אך צריכתה חוקית.
- אין מידע.

למרות הנ"ל, נראה כי צריכת זנות בשבדיה, נורבגיה, צרפת, אירלנד ואיסלנד, היא אסורה.

למרות שבישראל הזנות הינה חוקית, בשנת 2018 אושר חוק איסור צריכת זנות ומתן סיוע לשורדות זנות. החוק קובע שצריכת שירותי זנות אסורה ונושאת עונש קנס או טיפול גמילה מזנות. בנוסף, הוא קובע שיוקם מערך סיוע ושיקום של שורדות זנות, במטרה להוציאן ממעגל הזנות. בדברי ההסבר להצעת החוק, צוין כי היא מתבססת על מודל החקיקה של הפללת לקוחות זנות, אשר נחקק לראשונה בשבדיה בשנת 1999. כעשור לאחר מכן הוא אומץ גם בנורבגיה ובאיסלנד ומכאן שמו: "המודל הנורדי". בשנתיים האחרונות הצטרפו לאותן מדינות גם קנדה, אירלנד, צרפת, ודנמרק שחוקקו אף הן חוקים המפלילים את לקוחות הזנות. גם עמדת הפרלמנט האירופי מצדדת באימוץ המודל הנורדי.

מקור: זנות/https://he.wikipedia.org/wiki. (נחלת הכלל).

פרשת פִּינְחָס

פרק כה (המשך) – ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?; הציווי לצרור את המדיינים

ברית השלום לפינחס - למה?; האם קנאות דבר חיובי או שלילי?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן, הֵשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּקַנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי בְּתוֹכָם, וְלֹא כִלִּיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי. לָכֵן אֱמֹר, הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שָׁלוֹם. וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם, תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו, וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה, אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת הַמִּדְיָנִית, זִמְרִי בֶּן סָלוּא, נְשִׂיא בֵית אָב לַשִּׁמְעֹנִי. וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמֻּכָּה הַמִּדְיָנִית, כָּזְבִּי בַת צוּר, רֹאשׁ אֻמּוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא. (במדבר כה, י-טו)

למה מסבירים שוב מי זה פינחס?

רש"י: פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן - (ע"פ מסכת סנהדרין פב, ומסכת סוטה מב), לפי שהיו השבטים מבזים אותו: "הָרְאיתם בן פוטי זה, שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת אלילים, (אמו של פינחס היתה מבנות יתרו), והרג נשיא שבט מישראל? לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרון. יוצא שאלעזר ומשה רבנו היו בעצם גיסים.

האם הקנאות היא תכונה משובחת?

מפרש הרמב"ן: פינחס בן אלעזר - הודיע הקב"ה למשה שישלם שכר טוב לפנחס על קנאותו אשר קינא לאלהיו, ועל הצדקה שעשה עם ישראל לכפר עליהם, כך שלא מתו כולם במגפה. וצוהו שיודיע לישראל שהוא כהן לעולם, וזה טעם "לָכֵן אֱמֹר", שיגיד את זה לישראל.
והזכיר שם איש ישראל המוכה, ושם האישה המוכה, להודיע כי ראוי היה לשכר הגדול הזה, שהרג נשיא בישראל ובת מלך גוים ולא ירא מהם, בקנאתו לאלהיו.
אנחנו רואים דמיון בין פינחס לאליהו הנביא. אף כתוב במדרש אגדה במדבר פרק כה: "אמר ריש לקיש, "הוא פינחס הוא אליהו. אמר לו הקב"ה אתה נתת שלום ביני ובין בני ישראל, אף לעתיד לבוא אתה עתיד ליתן שלום ביני וביניהם, שנאמר (מלאכי ג, כג): הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם, אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא, לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה', הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים, וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם, פֶּן אָבוֹא וְהִכִּיתִי אֶת הָאָרֶץ חֵרֶם.

"וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם: שיהיו מבורכים ממני לעולם". על כן מצאו חכמים זהות מסוימת בין השניים.

יחד עם זאת, אנחנו רואים בספר מלכים א, יח, שאחרי שאליהו הורג את נביאי הבעל, בעקבות המעמד בהר הכרמל, שבו הוכחה אפסותו של הבעל וש"ה' הוא האלוקים", הוא נאלץ לנוס על נפשו מפני איזבל, שדרשה להוציאו להורג ולא הגנה עליו ברית שלום.

אחרי שאליהו מגיע להר חורב, הר סיני, מסופר, (מלכים א, יט): וַיָּבֹא שָׁם אֶל הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר ה' אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: מַה לְּךָ פֹּה אֵלִיָּהוּ. וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַה' אֱלֹהֵי צְבָאוֹת, כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי, וַיְבַקְשׁוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ. וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי ה' וְהִנֵּה ה' עֹבֵר, וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים לִפְנֵי ה' - לֹא בָרוּחַ ה' וְאַחַר הָרוּחַ רַעַשׁ - לֹא בָרַעַשׁ ה'. וְאַחַר הָרַעַשׁ אֵשׁ - לֹא בָאֵשׁ ה' וְאַחַר הָאֵשׁ, קוֹל דְּמָמָה דַקָּה. ... וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבַּרָה דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל אֲרָם. וְאֶת יֵהוּא בֶן נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֱלִישָׁע בֶּן שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ.

יש מפרשים את הנ"ל כתוכחה לדרך הקנאות שאפיינה את אליהו – ה' לא נמצא ברוח, ברעש, באש, אלא בקול דממה דקה דווקא, להראות שדרך הנחת, ולא הקנאות, רצויה לה' .

מעשה פינחס היה הוראת שעה חד - פעמית, כמעשה הצלה ממניעים טהורים, <u>ולא כדרך קבועה</u> לכן הוא בא על שכרו. פינחס ראה שאין דרך אחרת להציל מהמגפה, כי אחרים לא פעלו לשם כך. הוא מסר את נפשו והסתכן בכך שחבריו של זמרי יהרגו אותו.

כפי שנאמר בפרשה הקודמת, אמרו חז"ל (סנהדרין פא, ב), שזאת "הלכה אך אין מורים כן", (למי שבא לשאול), מפני שבמקרה הרגיל יש להעמיד את העבריין לדין ואסור לרצוח אותו במקום.

ע"פ הדין, הבועל גויה בפרהסיה, (מבלי לעבוד עבודה זרה), בזמן שיש בית דין סמוך, חייב 40 מלקות, אך לא מוות. מי ששוכב עם לא יהודיה באופן אקראי, מבלי להתחתן אתה, בזמן שיש בית דין סמוך, היה חייב מלקות מדרבנן.

חז"ל הסתייגו גם מפעולות "הקנאים" בזמן המרד הגדול נגד הרומאים (66 – 70 לספה"נ), והם מכונים "רצחנים" או "בריונים".

האם יגאל עמיר, רוצח ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל, הושפע ממעשה הקנאות של פינחס?

יתכן שכן, אך זה לא הוזכר במפורש במשפטו. במשפטו, הסביר יגאל עמיר את מניעיו: "פעלתי על פי 'דין רודף'. לפי דין רודף הכלל הוא שזה לא אקט של ענישה... על פי דין רודף, אחד הכללים הוא לעשות את המקסימום לפני שאתה עושה את הפעולה הקיצונית. המטרה שלי לא היתה לרצוח אותו כבן אדם, אין לי שום תוצאה מזה שהוא מת, אם היה משותק ולא פועל כראש ממשלה זה אותו דבר מבחינתי".

עמיר מעולם לא הביע חרטה על הרצח, ובראיון שנתן בחודש מאי 2004 חזר והדגיש שלדעתו פעל בצורה נכונה, ובאמצעות הרצח הציל את עם ישראל. (ויקיפדיה, יגאל_עמיר).
ראו התייחסות נוספת בהמשך.

מה לגבי קנאותו של ישי שליסל, אשר רצח את שירי בנקי ז"ל במצעד "הגאווה"?

המעשה החמור מאוד של שליסל, מנוגד לחלוטין להלכה. כפי שאמרנו, אפילו אם תופסים "על חם", אדם העובר עבירה חמורה, יש להתרות בו ולהעיד על המקרה בבית דין. כאן אנשים בסך הכל צעדו ברחוב ולא עברו כל עבירה. (אם הרגיש צורך למחות, שליסל יכול היה להסתפק באמירת הפסוקים, כמו: אֵל נְקָמוֹת ה' ; אֵל נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. הִנָּשֵׂא, שֹׁפֵט הָאָרֶץ; הָשֵׁב גְּמוּל עַל גֵּאִים, (תהילים צד).

מהו "דין רודף"?

בהלכה, "רודף" הוא אדם המסכן את חיי חברו, בכוונה ושלא בכוונה. המונח שאול מהמקרה הקלאסי, שבו אדם רודף אחרי אחר במטרה לרצוח אותו. על פי ההלכה מותר לכל מי שנוכח בסיטואציה זו להציל את הנרדף אפילו על ידי הריגת הרודף, בהיעדר ברירה אחרת להצלת הנרדף. מטרת ההריגה איננה ענישה אלא מניעה, ולכן רשאי כל אדם לפעול במסגרת דין רודף גם ללא הוראה מבית דין מוסמך, כשהנסיבות מחייבות זאת.
על פי הרמב"ם, מקור הדין הוא בפסוק "וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ, לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ", (ספר דברים כה, יב) "שכל החושב להכות את חברו הכאה הממיתה אותו, מצילים את הנרדף בכפו של רודף, ואם אינם יכולים, מצילים אותו אף בנפשו, שנאמר 'לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ'. מדובר שם באישה המסכנת את חייו של אדם הרב עם בעלה.
ההיתר להרוג את הרודף אינו חל במקרה ש"ניתן להצילו באחד מאבריו" - כלומר, במקרה שכדי להציל את הנרדף אין צורך להרוג את הרודף, אלא ניתן להסתפק בקטיעת איבר, בפציעתו, וכדומה. מקור: ויקיפדיה, רודף.
לפי זה, יגאל עמיר החשיב את יצחק רבין כ"רודף", המסכן את חיי הציבור, "הנרדף", ע"י הסכמי אוסלו. לכן החליט שעליו למנוע את המשך כהונתו של רבין ע"י פגיעה בו או הריגתו. ברור שלא היתה כל הצדקה הלכתית לרצח, שכן יצחק רבין לא התכוון לפגוע באף יהודי חלילה, אלא האמין שפעולותיו יובילו לשלום.
קצת רקע לאותם ימים - חתימת הסכמי אוסלו עוררה סערה ציבורית עזה בקרב הציבור היהודי והערבי. בחודשים שלאחר חתימת ההסכמים אירעו פיגועים רבים ביהודה ושומרון, רצועת עזה ובתחומי הקו הירוק. ב - 6 באפריל 1994, ביצע החמאס את פיגוע מכונית התופת בעפולה, פיגוע התאבדות רב נפגעים ראשון שפתח סדרה של פיגועי התאבדות שכלל פיגועים בחדרה ובתל אביב. בינואר 1995 אירע בצומת בית ליד פיגוע כפול, בו נהרגו 22 בני אדם, רובם חיילים

מחטיבת הצנחנים. במהלך השנתיים שבין ספטמבר 1993 לספטמבר 1995 (אוסלו ב׳) נרצחו בפיגועי טרור 164 איש ומאות נוספים נפצעו. באינתיפאדה השניה שהחלה בתקופת ממשלת אהוד ברק בשנת 2000, ועד שנת 2004, נהרגו למעלה מ - 1,000 ישראלים ותיירים מפעולות טרור של ערבים. (ויקיפדיה, טרור_פלסתיני).

מה זה "בְּרִיתִי שָׁלוֹם", ולמה היא מגיעה לפינחס?

כפי שכתוב בהמשך: וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם. לפי רש"י, פינחס נמשח ככהן רק לאחר מעשה קנאות זו. אמנם פינחס פעל בניגוד לדין המקובל, אך בגלל שהיה קנאי אמיתי, הוא הציל עם רב ממעשי זנות, עבודה זרה ומוות. לפי בעל פירוש "העמק דבר", הנצי"ב מוולוז'ין, (הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, פולין, 1816 – 1893), נפשו של פינחס נפגמה מהמעשה, לכן ניתנה לו ברית שלום כדי שיגיע לאיזון נפשי.

מעניין לזכור שהאחים שמעון ולוי עשו מעשה קנאי בשכם אחרי שנכפה מעשה אונס על דינה אחותם ואף כינו זאת "זנות" באומרם (בראשית לד, לא): "הַכְזוֹנָה, יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ". כאן צאצא ונשיא שמעון הידרדר בעצמו למעשה זנות ואילו פנחס משבט לוי נשאר נאמן בקנאותו נגד מעשה הזנות.

לפי האברבנאל, פינחס הסתכן בכך שקרוביו או חבריו של זמרי יפגעו בו. לכן ה׳ הבטיח לו ברית שלום, שלא יאונה לו רע.

למרות שבדרך כלל כהן שהרג את הנפש לא יכול לשמש בקודש, פינחס, שמסר את נפשו על שמירת הקדושה בישראל תוך הצלת חיים, שימש ככהן, והרבה מצאצאיו שמשו כוהנים גדולים.

אנחנו רואים, שבסופו של דבר, במסורת, גם אליהו הנביא מתרחק מהקנאות ומגיע למידת השלום. אליהו מוזכר במיוחד במוצאי שבתות, בליל הסדר של חג הפסח ובברית המילה. במוצאי שבת נהוג לשיר מזמורים שבהם מוזכר אליהו הנביא, מפני שעל פי המדרש במוצאי שבתות הוא יושב תחת עץ החיים ומונה את זכויותיהם של ישראל, כתיקון לקנאות ולקטרוג שלו על עם ישראל. בשעת ברית מילה נוהגים להכין כיסא לכבודו, "כסא של אליהו", מאחר שהוא נקרא "מלאך הברית", וכתיקון לדבריו: "קַנֵּא קִנֵּאתִי לַה׳ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" – כדי שיראה שבני ישראל כן מקיימים את הברית. בליל הסדר בקהילות רבות נוהגים להכין לו כוס יין מיוחדת (כוסו של אליהו) ובמהלך הסדר למלאה ביין ולפתוח את דלת הבית לכבוד הגעתו – כמבשר הגאולה באחרית הימים, (בדומה לגאולה ממצרים).

התפקיד המרכזי ביותר שתופס אליהו הוא בכך, שהמסורת רואה בו את המבשר לקראת בואו של המשיח. אליהו מזוהה כמחייה מתים, כפוסק הלכה ואף במקורות מסוימים כמביאו של המשיח. זיהוי זה מתבסס על הפסוקים שהבאנו קודם:

הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם ה׳ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם פֶּן אָבוֹא וְהִכֵּיתִי אֶת הָאָרֶץ (מלאכי ג, כג). מקור: ויקיפדיה, אליהו.

הציווי לצרור את המדיינים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צָרוֹר אֶת הַמִּדְיָנִים וְהִכִּיתֶם אוֹתָם. כִּי צֹרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר נִכְּלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר, וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי בַת נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם הַמֻּכָּה בְיוֹם הַמַּגֵּפָה עַל דְּבַר פְּעוֹר. (במדבר כה, טז-יח)

למה משה הצטווה לצרור את המדיינים ולא את המואבים?

רש"י מפרש: ואת מואב לא ציווה להשמיד, מפני רות, שהיתה עתידה לצאת מהם. יחד עם זאת, כבר נאסר על ישראל לתקוף אז את מואב, בהיותם בני לוט שנאמר (דברים ב, ט), "אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב".

מפרש הרמב"ן: וטעם בְּנִכְלֵיהֶם - כאשר פירשתי (לעיל כה, א) כי זקני מדין חשבו על המחשבה הרעה הזאת (של הזנות), כמו שנאמר (לעיל כב ד) "ויאמר מואב אל זקני מדין", כי בהם התייעצו מתחילה והם נתנו עצה זו למואב שתזנינה בנותם עמהם ויצמידו אותם לבעל פעור להדיחם מעל ה'. ועוד ששלחו להם בת מלכם לזנות עמהם, וזה טעם "וְעַל דְּבַר כָּזְבִּי בַת נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֹתָם". כי לולא מדעת יועצי המלכות נעשה, כבודה בת מלך במדין מה תבקש בשטים בערבות מואב לבוא אל מחנה עם אחר? כי ישראל היו בערבות מואב בשטים, ומאין תבוא שם המדינית הזאת, (שכן זה היה רחוק ממדין). אבל היתה יפת תואר מאד, ושלחו אותה זקני מדין לשם כי אמרו, בתואר אישה יפה רבים הושחתו (יבמות סג:).

וקרוב הוא שהיה גם בלעם בעצה הזו, כי בשובו מארץ מואב עבר במדין והיה מיועצי המלכות, ואולי התעכב שם כדי לדעת מה יקרה, לפיכך מצאוהו ישראל במדין והרגוהו שם (להלן לא, ח).

סיכום פרק כה (המשך)

ראינו בפרק שפינחס זכה לברית שלום וכהונה מאת ה', מפני שבמעשה הקנאות שלו הוא מסר את נפשו, על מנת להציל נפשות רבות מהמשך מעשי הזנות ומהעבודה הזרה, ובכך הצילם ממוות במגפה. ראינו ממקרה אליהו הנביא, שמידת הקנאות איננה ראויה כדרך חיים קבועה ובדרך כלל אין לנהוג לפיה. אליהו לבסוף הוחלף, כנראה בגלל "עודף רוח קנאות", ע"י אלישע, לאחר שנודע לו שה' לא נמצא ברוח ואש, אלא בקול דממה דקה. אצל פינחס, לעומת זאת, מדובר במעשה קנאות חד פעמית, אשר הציל חיים.

ראינו שמשה נצטווה לצרור את המדיינים, מפני שכנראה הם נתנו למואבים את עצת הזנות כדי להכשיל את בני ישראל ואף שלחו את בנותיהם ממדין הרחוקה למואב, למטרה זו.

פרק כו - מִפקד בני ישראל - מה ההבדלים במספרים, לעומת המִפקד בשנה השניה ליציאת מצרים ? ; מי זו שרַח בת אשר ; הציווי על שיטת חלוקת הארץ ע"פ גורל וגם ע"פ גודל אוכלוסיה ; דיני ירושה ע"פ התורה ; העדפת יורשים ; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי ; מִפקד הלויים

מִפקד בני ישראל - מה ההבדלים לעומת המפקד בשנה השניה ליציאת מצרים ? ; מי זו שָׂרַח בַּת אָשֵׁר

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה {פ}

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל - בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ, מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי, לְפַלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפַּלֻּאִי. לְחֶצְרֹן - מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרוֹנִי, לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הָרְאוּבֵנִי וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. וּבְנֵי פַלּוּא אֱלִיאָב. וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם, הוּא דָתָן וַאֲבִירָם קְרוּאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בַּעֲדַת קֹרַח בְּהַצֹּתָם עַל ה'. וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת קֹרַח, בְּמוֹת הָעֵדָה, בַּאֲכֹל הָאֵשׁ אֵת חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם אִישׁ, וַיִּהְיוּ לְנֵס. וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ. (במדבר כו, א-יא)

למה יש הפסקה באמצע הפסוק אחרי המלים "וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה" ?

פירש האבן עזרא: בגלל שאמר ה', להלן בפסוק נג, אחרי המפקד, "לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ", כלומר שרק לאלה שלא מתו במגפה. או שאחר סיום המגפה, נצטוו לערוך מפקד. האות {פ} בחומשים מסמלת פרשה פתוחה, המסמלת הפסקה גדולה ושורה חדשה. האות {ס}מסמלת פרשה סגורה, המתחילה בדרך כלל באמצע שורה.

למה צריך למנות שוב את העם ?

רש"י: וַיְהִי אַחֲרֵי הַמַּגֵּפָה וגו' - משל לרועה שנכנסו זאבים, (המגפה), לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. דבר אחר - כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסר לו במנין. עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירם במנין. בנוסף, היה צורך במפקד לפי משפחות לצורך חלוקת הארץ.

למה מזכירים את קורח ועדתו באמצע המפקד? למה מזכירים שבני קורח לא מתו, בתוך מנין שבט ראובן? הרי הם היו לויים.

מפרש הרמב"ן: וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וַאֲבִירָם - הוּא דָתָן וַאֲבִירָם... הזכיר הכתוב את זה, להודיע שנשארה כל הירושה ממשפחת הפלואי לאחיהם נמואל לבדו, כי דתן ואבירם, משפחתם וכל אשר להם נבלעו. **לעומת זאת** "בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ", וע"פ המדרש (סנהדרין קי, א), הם חזרו בתשובה לפני הבליעה באדמה, והם נכנסו לארץ.

מפרש האבן עזרא: וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ – והעד (ההוכחה) - שמואל הנביא ובניו ובני בניו שהם המשוררים, והם הנקראים (משפחת) הקרחים. (בני קורח עצמם, או אולי צאצאיהם, חיברו מספר מזמורי תהילים, כולל המזמור שאומרים לפני התקיעות בראש השנה, המזמור שלפני תפילת מנחה ביום חול, והמזמור שאומרים בבית אבלים).

הזכיר הכתוב את בני קורח, (שהיה לוי), עם בני ראובן, כדי להנגיד ולהראות שבני דתן ואבירם, גדולים וקטנים, מתו (בתוך עדת קורח), כך שרעת דתן ואבירם היתה קשה מרעת קרח, (אשר בניו לא מתו).

בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפְּחֹתָם - לִנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי, לְיָמִין מִשְׁפַּחַת הַיְּמִינִי, לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיָּכִינִי. לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי, לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַשִּׁמְעֹנִי, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמָאתָיִם.

בְּנֵי גָד לְמִשְׁפְּחֹתָם - לִצְפוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוֹנִי, לְחַגִּי מִשְׁפַּחַת הַחַגִּי, לְשוּנִי מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּנִי. לְאֶזְנִי מִשְׁפַּחַת הָאֶזְנִי, לְעֵרִי מִשְׁפַּחַת הָעֵרִי. לַאֲרוֹד מִשְׁפַּחַת הָאֲרוֹדִי, לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי גָד לִפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת.

בְּנֵי יְהוּדָה - עֵר וְאוֹנָן; וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. וַיִּהְיוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלָנִי, לְפֶרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפַּרְצִי, לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזַּרְחִי. וַיִּהְיוּ בְּנֵי פֶרֶץ, לְחֶצְרוֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרֹנִי, לְחָמוּל מִשְׁפַּחַת הֶחָמוּלִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יְהוּדָה לִפְקֻדֵיהֶם, שִׁשָּׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת.

בְּנֵי יִשָּׂשכָר לְמִשְׁפְּחֹתָם - תּוֹלָע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי, לְפוּוָה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי. לְיָשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיָּשֻׁבִי, לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת יִשָּׂשכָר לִפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת.

בְּנֵי זְבוּלֻן לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְסֶרֶד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִי, לְאֵלוֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי, לְיַחְלְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְלְאֵלִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת הַזְּבוּלֹנִי לִפְקֻדֵיהֶם, שִׁשִּׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת.

בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם. בְּנֵי מְנַשֶּׁה - לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת גִּלְעָד, לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי. אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד, אִיעֶזֶר מִשְׁפַּחַת הָאִיעֶזְרִי, לְחֵלֶק

מִשְׁפַּחַת הַחֶלְקִי. וְאַשְׂרִיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׂרִאֵלִי, וְשֶׁכֶם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי. וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידָעִי, וְחֵפֶר מִשְׁפַּחַת הַחֵפְרִי. וּצְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר לֹא הָיוּ לוֹ בָנִים כִּי אִם בָּנוֹת, וְשֵׁם בְּנוֹת צְלָפְחָד מַחְלָה וְנֹעָה, חָגְלָה, מִלְכָּה וְתִרְצָה. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם - שְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת.

אֵלֶּה בְנֵי אֶפְרַיִם לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְשׁוּתֶלַח מִשְׁפַּחַת הַשֻּׁתַלְחִי, לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבַּכְרִי, לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחֲנִי. וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח - לְעֵרָן מִשְׁפַּחַת הָעֵרָנִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי אֶפְרַיִם לִפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת - אֵלֶּה בְנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפְּחֹתָם.

בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְבֶלַע מִשְׁפַּחַת הַבַּלְעִי, לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי, לַאֲחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאֲחִירָמִי. לְשֻׁפּוּפָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּפָמִי, לְחוּפָם מִשְׁפַּחַת הַחוּפָמִי. וַיִּהְיוּ בְנֵי בֶלַע אַרְדְּ וְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הָאַרְדִי, לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי. אֵלֶּה בְנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפְּחֹתָם וּפְקֻדֵיהֶם - חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת.

אֵלֶּה בְנֵי דָן לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשּׁוּחָמִי, אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת דָּן לְמִשְׁפְּחֹתָם. כָּל מִשְׁפְּחֹת הַשּׁוּחָמִי לִפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

בְּנֵי אָשֵׁר לְמִשְׁפְּחֹתָם - לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה, לְיִשְׁוִי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁוִי, לִבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי. לִבְנֵי בְרִיעָה - לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי, לְמַלְכִּיאֵל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי. וְשֵׁם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם, שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת.

בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְיַחְצְאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצְאֵלִי, לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי. לְיֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי, לְשִׁלֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלֵּמִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפְּחֹתָם, וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. אֵלֶּה פְקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל - שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וָאָלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. (במדבר כו, יב-נא)

מה ההבדלים בין תוצאות מפקד זה לבין המפקד הקודם?

כותב רש"י: משפחת אֹהַד (משבט בנימין) בטלה, וכן חמש משפחות משבט בנימין, שהרי בעשרה בנים ירד בנימין למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה וכן אצבון לגד, הרי שבע משפחות. ומצאתי בגמרא הירושלמית שכשמת אהרון נסתלקו עניני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישראל, ונתנו לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם שמונה מסעות, מהר הָהָר למוסרה שנא' (דברים י, ו) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל, נָסְעוּ מִבְּאֵרֹת בְּנֵי יַעֲקָן מוֹסֵרָה; שָׁם מֵת אַהֲרֹן וַיִּקָּבֵר שָׁם. והלא בהר הָהָר מת? וממוסרה עד הר ההר שמונה מסעות יש למפרע. אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות, ממשפחת שמעי ועוזיאלי. ורבי תנחומא דרש

שמתו (בני המשפחות החסרות) במגפה בדבר בלעם, אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון במנין זה לעומת המנין הראשון שבמדבר סיני, נראה שכל 24 אלף נפלו משבטו של שמעון.
מבחינה מספרית, סך בני ישראל במפקד זה, בשנת ה - 40, דומה מאוד לסך הכל בשנה השניה אחרי יציאת מצרים, 601,730 לעומת 603,550 גברים בני 20 ומעלה, ללא שבט לוי. מבחינת השבטים, ההבדלים הבולטים הם בשבט שמעון שירד מ - 59,300 נפש ל - 22,200, ומנשה שגדל מ - 32,200 ל - 52,700 נפש. כל שאר השבטים גדלו או קטנו במידה פחותה יותר. כפי שרש"י העיר, כנראה שכל ה - 24,000 שמתו במגפה היו משבט שמעון, לאחר שחטאו בבעל פעור.
משמעות הדבר שמתו כל הגברים שהיו בני 20 ומעלה בעת יציאת מצרים, אך בסך הכל מספרם הושלם ע"י יוצאי מצרים מתחת לגיל 20 ואלה שנולדו במדבר ב – 20 השנים הראשונות אחרי יציאת מצרים. כאמור, היו הבדלי ריבוי טבעי בין השבטים.

מי זו שָׂרַח בת אשר – פסוק מו?

רש"י: וְשֵׁם בַּת אָשֵׁר שָׂרַח - לפי שהיתה קיימת בחיים, (בשנת ה - 40), מנה אותה כאן.
מוסיף הרמב"ן: ואונקלוס תרגם "ושום בת אתת אשר סרח" – (ושם בת אשת אשר - שָׂרַח). התכוון בזה לומר כי היתה בת יורשת נחלה, ולכן הזכירה הכתוב כאן כפי שהזכיר בנות צלפחד, (להלן, פרק כז), והיא נכללת בכלל "לָאֵלֶּה, תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" (פסוק נג). ואילו היתה בת אשר עצמו, לא היתה יורשת (נחלה), כי בנים זכרים היו לאשר, אלא היתה בת אשתו מאיש אחר ולא היה לו בן, והיתה נחלתו לבתו (שרח). וטעם "ושרח אחותם", (המוזכרת בבראשית מו, יז), כי היתה אחות בניו, אך לא בתו, (דהיינו אחות חורגת). לכן אם היתה בחיים כדברי רש"י הנה היתה כבנות צלפחד לנחלה, ואם מתה, משפחתה נטלו בעבורה.
(נזכיר שאם שרח בת אשר היתה עדיין בחיים בעת הכניסה לארץ, היא עברה את הגיל 250 שנה! לכן הרמב"ן מעלה את האפשרות שלא נשארה בחיים, אבל הוזכרה כאן מפני שצאצאיה ירשו ממנה נחלה).
מוסיף הרמב"ן: על דרך הפשט, היתה לה משפחה גדולה, שנקראה על שמה ונכנסה בכלל "אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי אָשֵׁר לִפְקֻדֵיהֶם" (פסוק מז), (כמשפחה נוחלת, בהיותה בת יורשת נחלת אביה).
בגלל אריכות ימיה, לכאורה, נקשרו לשרח בת אשר מדרשי חז"ל, ביניהם שהיא מסרה למשה רבנו היכן נמצא ארונו של יוסף, כדי שיוכל להוציאו אתם ממצרים, מפני שרק היא שרדה מדורו של יוסף. לפי חלק מהאגדות היא אף האריכה ימים עד ימי דוד המלך!

הציווי על שיטת חלוקת הארץ - ע"פ גורל וגם ע"פ גודל האוכלוסיה; דיני ירושה ע"פ התורה; העדפת יורשים; פטירה ללא צוואה – החוק הישראלי

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת. לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט נַחֲלָתוֹ, אִישׁ לְפִי פְקֻדָיו יֵתַן נַחֲלָתוֹ. אַךְ בְּגוֹרָל יֵחָלֵק אֶת הָאָרֶץ, לִשְׁמוֹת מַטּוֹת אֲבֹתָם יִנְחָלוּ. עַל פִּי הַגּוֹרָל תֵּחָלֵק נַחֲלָתוֹ, בֵּין רַב לִמְעָט. (במדבר כו, נב-נו)

מהי השיטה שבה יש לחלק את קרקעות הארץ? איך אפשר גם לפי גודל האוכלוסיה וגם ע"פ גורל? מה ניתן ללמוד מזה היום?

רש"י מפרש ע"פ מסכת בבא בתרא, קכב, א: לָאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ - ולא לפחותים מבני עשרים (בעת המפקד),... לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלף ואלף, ו(אפילו) אם היה לאחד מהם (הנמנים), 6 בנים, לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו.

לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ - לשבט שהיה מרובה באוכלוסין נתנו חלק רב יותר ולא היו החלקים שוים (בגודלם). רש"י מסביר שהחלוקה הגיאוגרפית של השבטים לאזורים השונים נעשה ע"פ הגרלה ("גורל"). הוא מוסיף ששטחי השבטים היו שונים בגודלם לפי אוכלוסיית השבט אבל גם נלקח בחשבון השווי או הערך החקלאי של הקרקע, לפי פוריותה, (וכנראה גם בהתאם למשק המים, מבנים הקיימים וכו') ולשבט באזור פחות טוב ניתן שטח גדול יותר יחסית.

לפי הרמב"ן, ע"פ מדרש ספרי והגמרא בבא בתרא, שטחים שווים חולקו לשבטים ע"פ גורל.

הוא כותב: "והנה פירוש הפרשה, <u>למשפחות</u> תחלק הארץ, במספר שמות, שיתנו לכל זכר לגולגלותם חלקו. לָרַב תַּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ, שיחלקו (למשל) ארץ ראובן, לארבעת חלקים, למשפחת החנוכי המרובה, על דרך משל נרבה נחלתו, ולמשפחת הפלואי המועטת נמעיט, כי איש לפי פקודי (גודל) המשפחה תינתן נחלתו, ותיטול כל המשפחה במקום אחד, ומן הטעם הזה מנה אותם כאן לפי משפחות. (על כן סך גודל השטח היה שווה לכל השבטים, אך גודל הנחלות השתנו לפי גודל המשפחות).

הוא מוסיף שגם החלוקה הגיאוגרפית בין המשפחות בשבט נעשתה ע"פ גורל, אך גודל הנחלות השתנה, כאמור, לפי גודל המשפחה, "וזהו שנאמר בסדר אלה מסעי (להלן לג, נד), וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם, לָרַב תַּרְבּוּ אֶת נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט אֶת נַחֲלָתוֹ - אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל, לוֹ יִהְיֶה: לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם, תִּתְנֶחָלוּ.. הנה באר שתהיה הנחלה למשפחות בגורל אל הרוח - (האזור) - אשר יפול לו הגורל, שם נרבה לרב ונמעיט למעט לפי גודל המשפחות.

לפי האברבנאל, בדומה לפירוש רש"י, בשלב ראשון חולקה הארץ לשתים עשרה אזורי נחלות, כאשר קביעת אזור הגיאוגרפי של הנחלה לכל שבט, צריכה להיות על פי הגורל.

לפי רוח התורה, ניתן לומר שגם היום הקרקע של ארץ ישראל אינה צריכה להימכר לקבלנים או לאזרחים ע"י השלטונות, **אלא להיות מחולקת בחינם**, כאשר כל בית אב או משפחה מורחבת

זכאית לקבל נחלה לפי גודלה. ניתן להוריד בהדרגה, מידי שנה, את מחיר הקרקע, כדי למנוע הפסדי הכנסות רבים למדינה.

המיקום הגיאוגרפי ייקבע ע"פ הגרלות של מגרשים בגדלים שונים. נציין כי גם היום מתקיימות הגרלות בשיטה זו, (כולל בהגרלות "מחיר למשתכן" או "דירה בהנחה"), למרות שאין חלוקת מגרשים בחינם, אלא במחירים מוזלים מאוד. ראו דוגמה ב"תוספת".

אילו מחיר הקרקעות היה מופחת, בהדרגה, מידי שנה, עד לחלוקה בחינם, הדבר היה מביא **לירידה משמעותית** במחירי הדירות החדשות הנבנות על הקרקע, בתנאי שתתקיים תחרות בין מפתחים וקבלנים ותינתן לרוכשים אפשרות לבחור את המקובלים עליהם – (ליתר פירוט ראו בספר "להיות מדינה יהודית". ירידת מחירי דירות חדשות, בהיצע נרחב, עשויה אף להשליך על מחירי הדירות לא חדשות).

במקרה זה, יהיה מוצדק שהממשלה תטיל מסים שונים חלופיים, כדי לממן את פעולותיה, מפני שהאזרחים שיזכו בקרקעות, יחסכו כסף רב מירידת מחירי הדירות. רצוי כמובן שמסים אלה יהיו פרוגרסיביים, ככל האפשר.

מהם דיני הירושה לפי התורה? האם אדם רשאי להעדיף יורשים מסוימים על פני אחרים?

לפי ההלכה, אדם לא יכול לסטות מדיני הירושה של התורה כל עוד מדובר ב"ירושה" ממש (הבכור מקבל כפול מהאחרים, ושאר הבנים יורשים בשווה), אבל אם כתוב בצוואה לשון "מתנה", המוריש רשאי לשנות.

כותב בעל ספר החינוך: "מדיני מצוות הירושה, מה שנאמר במשנה בפרק "יש נוחלין" (בבא בתרא, קטו, א), וסימן רעו בשולחן ערוך – חושן משפט, סדר נחלות כך הוא: איש כי ימות וגו', הבן קודם לבת, וכל יוצאי ירכו של הבן (כולל בנותיו), קודמים לבת. הבת (במקרה שאין בן), קודמת לאחים של הנפטר, וכל יוצאי ירכה של הבת קודמים לאחים. האחים של הנפטר, או האחיות במקום שאין אחים, קודמים לאחי אביו, ואחי אביו, או אחיות אביו, במקום שאין אחים לאב, קודמים לשאר קרובים. זה הכלל, כל הקודם בנחלה - יוצאי ירכו קודמים, והאב של הנפטר קודם לכל יוצאי ירכו, ועל הדרך הזה שאמרנו הולך ועולה עד ראש הדורות. לפיכך אין לך אחד מישראל שאין לו יורש. חכמים תקנו שיהא האדם יורש את אשתו מן הנישואין וסמכו את הדבר מן הכתוב. (האישה אינה יורשת את בעלה, אלא מקבלת, מדמי הירושה - כתובה, מזונות ודיור). וכתב הרמב"ם ז"ל, (ספר המצוות, עשה, רמח) "ומכלל דין זה של נחלות, בלי ספק, הבכור נוטל פי שניים, שזו היא מכלל מצוות הנחלות. ופי שנים פרושו, שני חלקים. כלומר, שאם היו שני אחים, עושים מן הממון שלשה חלקים, והבכור נוטל שנים, ואם היו שלשה, עושים ממנו ארבעה חלקים והבכור נוטל השנים, ועל הדרך הזה לעולם. ואין הבכור נוטל פי שנים אלא בנכסים המוחזקים לאביו (רמב"ם שם ג א), כלומר, שבאו לרשות אביו בחייו, אבל לא בראויים לבוא אל אביו, שנאמר (דברים כא, יז) "בכל אשר ימצא לו". כיצד? למשל, אם אחד ממורישי אביו מת

לאחר מיתת אביו, אין הבכור נוטל באותה ירושה פי שנים, וכן (שם קכה, ב) אם היה לאביהם חוב שחייבים לו, ואפילו בשטר, אין לבכור בזה פי שנים, שאין זה מצוי ברשות אביו. וכן מטעם זה, אין הבכור נוטל בשבח (רווחים) שהשתבחו הנכסים אחר מיתת אביו.

המצווה נוהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ובנקבות, והעובר על זה וציווה בין בריא בין שכיב מרע (חולה הנוטה למות), שלא יירשנו הראוי ליורשו, ביטל מצוות עשה זה, והוא שצווה כן בלשון ירושה", (אבל כאמור, בלשון "מתנה", ניתן לשנות, ונהוג היום לעשות שנויים בדרך הזאת, ע"י צו הקנייה של נכסים מחיים, אשר יחול סמוך לפני רגע המוות, שכן לא ניתן להעניק מתנה לאחר רגע המוות).

בנוסף, קיימים דיני ירושה מדרבנן: למשל, לפי תקנת חז"ל, גר צדק יורש את אביו הגוי, ותיקנו חז"ל, (מסכת בבא בתרא, פרק ט, משנה א), שכאשר יהודי מת ונכסיו מועטים אז בנותיו מקבלות את הירושה ובניו נותרים "לחזר על הפתחים", בעוד שאם נכסיו מרובים, בנותיו מקבלות מן הירושה את החלק המספיק לפרנסתן עד שיתבגרו או יתארסו, (וגם כעשירית מהירושה לצורך נדוניה) ובניו מקבלים את השאר. באשר לירושה המועברת לְבן הזוג - חז"ל נחלקו בשאלה האם מקורה מהתורה או רק מדרבנן.

האב לא יכול להחליט שהבכור לא יירש את חלק הבכורה שלו, או שאחד מהאחים לא יירש עם אחיו. אם קבע זאת, לא אמר כלום. עם זאת, לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה הוא יכול להחליט, בהיותו שכיב מרע, (הנוטה למות), שאחד מבניו או כל יורש אחר, יקבל את כל הירושה.

כאמור, במסגרת "מתנה מחיים", יכול אדם, בעודו בחיים, לתת את כל רכושו אפילו למי שאינו יורשו מדין תורה, כגון לאשתו ולבנותיו, אך חכמים הסתייגו מאוד מקיפוח יורשיו החוקיים. מומלץ בכל מקרה, להשאיר לפחות מקצת מרכושו לחלוקה ע"פ דין תורה.

התייחסות נוספת לנושא תינתן בפרשת "בנות צלפחד", בפרק הבא.

ע"פ החוק הישראלי, מה קורה כאשר אדם נפטר ולא השאיר צוואה?

ע"פ חוק הירושה, התשכ"ה - 1965, בהיעדר צוואה, זכות הראשונים בירושה מתחלקת שווה בשווה בין בן/בת הזוג של הנפטר/ת ובין ילדיו/ה של הנפטר/ת. בנוסף למחצית מכלל הרכוש, זכאי בן הזוג לרשת גם את המטלטלין ואת מכונית הנוסעים של המנוח, אם היתה לו כזו. אלמנה זכאית לקבל מן העיזבון גם את דמי כתובתה ותוספת כתובה, ובנסיבות מסוימות היא יכולה גם לדרוש מזונות מן העיזבון. (מקור: אתר משרד המשפטים).

בתי הדין הרבניים כפופים לחוק הירושה של המדינה ויכולים לפסוק על פי דין תורה רק אם כל הצדדים הנוגעים בדבר הביעו בכתב את הסכמתם לכך.

מפקד הלויים

וְאֵלֶּה פְקוּדֵי הַלֵּוִי לְמִשְׁפְּחֹתָם - לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֻׁנִּי, לְקָהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי, לִמְרָרִי מִשְׁפַּחַת הַמְּרָרִי. אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי - מִשְׁפַּחַת הַלִּבְנִי, מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי, מִשְׁפַּחַת הַמַּחְלִי, מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי, מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי, וּקְהָת הוֹלִיד אֶת עַמְרָם. וְשֵׁם אֵשֶׁת עַמְרָם - יוֹכֶבֶד בַּת לֵוִי, אֲשֶׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרָיִם וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת אַהֲרֹן וְאֶת מֹשֶׁה וְאֵת מִרְיָם אֲחֹתָם. וַיִּוָּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת נָדָב וְאֶת אֲבִיהוּא, אֶת אֶלְעָזָר וְאֶת אִיתָמָר. וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ זָרָה לִפְנֵי ה'. וַיִּהְיוּ פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמָעְלָה - כִּי לֹא הָתְפְּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי לֹא נִתַּן לָהֶם נַחֲלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

אֵלֶּה פְקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ. וּבְאֵלֶּה לֹא הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינָי. כִּי אָמַר ה' לָהֶם מוֹת יָמֻתוּ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ, כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. (במדבר כו, נז-סה)

למה מביאים בפסוק נ"ח רק חלק ממשפחות לוי?

רש"י: "אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת לֵוִי" - חסרה כאן משפחת הַשִּׁמְעִי והעֲזִיאֵלי וקצת מן היִצְהָרי. הכוונה שמשפחות אלו נכללו, מבחינת הנחלות, במשפחות הראשיות, גרשון, קהת ומררי.

סיכום פרק כו

בפרק ראינו את המפקד שערך משה לפני הכניסה לארץ. סך מספר בני ישראל הגברים מעל גיל 20 דומה מאוד למספרם 38 שנה קודם, בשנה השניה אחרי יציאת מצרים. באופן כללי, כל יוצאי מצרים מעל גיל 20 מתו במדבר ו"הוחלפו" ע"י היוצאים ממצרים מתחת מגיל 20 ואלה שנולדו במדבר ב - 20 השנים הראשונות לאחר יציאת מצרים. בנוסף מתו רבים במגפות וכו'.

ראינו את שיטת חלוקת הארץ לשבטים, ע"פ גורל אך גם על פי גודל האוכלוסיה, כאשר המיקום הגיאוגרפי של נחלת השבט, ואולי גם של בתי האב בתוך השבט, נקבע ע"פ הגרלה, אך גודל השטח שניתן לכל שבט, לפי פירוש רש"י, הותאם לגודל האוכלוסיה, תוך התחשבות בפוריותה. (לפי הרמב"ן שטחי השבטים היו שווים, אך גודל הנחלות למשפחות השתנו לפי גודל המשפחה). הערנו שע"פ עיקרון זה, הקרקע בארץ, גם היום, היתה צריכה להיות מחולקת חינם בין האזרחים ולא להימכר בממון רב, כאשר ההכנסות החסרות למדינה יתקבלו ממסים אחרים. ראינו כי לפעמים, גם היום מתבצעות הגרלות של מגרשים מוזלים לזכאים, ע"י רשות המקרקעין או משרד השיכון.

ראינו שע"פ דיני הירושה של התורה, כאשר אין צוואה ספציפית, הבכור יורש כפול, והבת והאלמנה אינן יורשות, אך כפי שנראה בהמשך, מקבלות תמיכה כלכלית מהיורשים. במקום צוואה ניתן לתת ב"מתנה מחיים", חלקים מהירושה בחלוקה אחרת.

תוספת

שיטת חלוקת קרקעות הדומה לזו המתוארת בפרשה הגרלת מגרשים בדימונה (מאתר משרד השיכון – משרד דובר המשרד)

נושא: שיווק יחידות דיור תאריך פרסום: 17.03.2010

קהל יעד: רוכשי דירות, קבלנים, יזמים ומוכרי דירות

ביום שלישי, 16 למארס 2010, התקיים בהיכל התרבות בעיר דימונה אירוע ענק בו השתתפו כמעט אלף איש הכוללים את הנרשמים להגרלת המגרשים לבנייה עצמית (בנה ביתך) - תושבי העיר דימונה ומחוצה לה גם יחד. שוב הוכחו הביקושים הרבים הנרשמים בחודשים האחרונים גם באזור הדרום, למגרשים ששיווקו משרד הבינוי והשיכון ומינהל מקרקעי ישראל בשיתוף עם עיריית דימונה.

במסגרת האירוע החגיגי הוגרלו והוצאו המספרים הזוכים של הנרשמים, שזכו למעשה לבחור את המגרשים בהם הם מעוניינים, במחירים קבועים מראש העומדים בממוצע על כ - 219 אלף שקל, מחיר הכולל את הקרקע ואת הוצאות הפיתוח גם יחד. המדינה העניקה באמצעות משרד הבינוי והשיכון סבסוד של כ - 60 אלף שקל בממוצע למגרש. המגרשים הם בשטח ממוצע של כחצי דונם בשכונה הצפונית של העיר. ל - 43 יחידות הדיור (ב - 42 מגרשים) נרשמו לא פחות מ - 638 נרשמים שיהיו זכאים להשתתף בהגרלה, לפי הנהלים והכללים הקבועים לה.

לפי סדר ההגרלה, ראשית שווקו 4 מגרשים לנכים, לאחר מכן 21 מגרשים שווקו לתושבי דימונה ו - 17 מגרשים לציבור הרחב.

הגרלת המגרשים מצטרפת לשני שיווקים מוצלחים קודמים בדימונה בסוף שנת 2009 של מינהל מקרקעי ישראל: 34 יחידות דיור בנווה חורש (שכונה צפונית) ו - 35 יחידות דיור בממשית. בסה"כ שווקו בשנה האחרונה 112 יחידות דיור בדימונה.

בפברואר 2010 נערכה הגרלת מגרשים גם בירוחם, שם שיווקו משרד הבינוי והשיכון ומינהל מקרקעי ישראל 68 מגרשים בשכונת נווה נוף כאשר להגרלה נרשמו 392 מתעניינים. בסה"כ שווקו בשנה האחרונה 153 יחידות דיור בירוחם לרבות בנייה רוויה נמוכה.

בעקבות תוצאות המכרזים אמר שר הבינוי והשיכון אריאל אטיאס במסגרת "ועידת הנגב 2010" שנערכה בבאר שבע כי "אני לא חושב שהקרקע היא נכס שהמדינה צריכה למקסם ממנו רווחים. אנחנו לא נפסיק את שיטת ההגרלות ולא נצא למכרזים, למרות שיש למגרשים ביקושים". השר אטיאס הוסיף כי "דירת 3 חדרים במרכז הארץ נמכרת ב 1.5 מיליון שקל, ופה בנגב מקבלים בית

מרווח של עד 240 מ"ר בנוי ב -800 - 900 אלף שקל. ב - 2010 נמשיך לתכנן ולשווק עוד מגרשים רבים בנגב".

מקור: www.gov.il/he/departments/news/spokesman_17032010

פרק כז - בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?; לקראת פטירתו, משה מבקש מה' שימונה מנהיג במקומו; מנוי יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם?

בקשת בנות צלפחד וחוקי הירושה; למה בנות ואלמנות לא יורשות?

וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן חֵפֶר בֶּן גִּלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף, וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֹתָיו – מַחְלָה, נֹעָה, וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְתִרְצָה. וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם וְכָל הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֵאמֹר: אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל ה' בַּעֲדַת קֹרַח, כִּי בְחֶטְאוֹ מֵת, וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ. לָמָּה יִגָּרַע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵן; תְּנָה לָנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ. וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'. (במדבר כז, א-ה)

מה היתה בקשת בנות צלפחד?

לפי בעל העמק דבר, הנצי"ב מוולוז'ין, הן ביקשו לקבל נחלה בארץ ישראל המערבית, ולהמתין עד לאחר מלחמות הכיבוש והחלוקה, למרות שיכלו לדרוש נחלה באופן מידי, מנחלת חצי שבט מנשה, בארץ סיחון ועוג שנכבשה כבר, מעבר לירדן. זה מוכיח את מה שחז"ל אמרו, שבנות צלפחד חיבבו את הארץ, בניגוד לבני ישראל שאמרו: נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה (במדבר יד, ד).
בנוסף, הן ביקשו שלא יִגָּרַע שֵׁם אביהן מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ, כך שייקראו נחלות על שם אחיו של צלפחד, מפני שנולדו להם בנים, אך לא יהיה זכר לצלפחד עצמו בתוך נחלות המשפחה. ההנצחה של נפטרים נעשתה דרך קריאת שם הנחלות על שמם.
גם היום רבים נוהגים להנציח את שם יקיריהם ע"י הוספת שמם ללוח הנצחה בבנין שתרמו להקמתו, או ע"י הקמת גן ציבורי לזכרם וכו'. גם זה סוג של חיבור שם הנפטר לחלקת אדמה כלשהי.

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת; נָתֹן תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִיהֶם, וְהַעֲבַרְתָּ אֶת נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן. וְאֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר: אִישׁ כִּי יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ, וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ. וְאִם אֵין לוֹ בַּת, וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו. וְאִם אֵין לוֹ אַחִים, וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לַאֲחֵי אָבִיו. וְאִם אֵין אַחִים לְאָבִיו, וּנְתַתֶּם אֶת נַחֲלָתוֹ לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרֹב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיָרַשׁ אֹתָהּ, וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט, כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר כז, ו-יא)

למה בת לא יורשת את אביה יחד עם אחיה?

התורה יוצאת מתוך ההנחה שהבת תתחתן, או שהתחתנה, ועוברת, גם מבחינה כלכלית, למשפחת בעלה, כאשר בדרך כלל הבעל הוא המפרנס הראשי. כל עוד לא התחתנה, חכמים תקנו, שעל אחיה לדאוג לפרנס אותה כראוי, מתוך כספי הירושה. נאמר במשנה במסכת כתובות, פרק יג, משנה ג: "מי שמת, והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין - הבנים יירשו, והבנות ייזונו (מתוך ירושת הבנים); (הניח) נכסים מעוטין - הבנות ייזונו, והבנים ישאלו על הפתחים (ידאגו לפרנסתם בכוחות עצמם). אדמון אומר, בשביל שאני זכר, הפסדתי?; אמר רבן גמליאל, רואה אני את דברי אדמון". למרות שאדמון מביע תמיהה על קיפוח הבנים דווקא, כשהירושה מועטה, ההלכה כרישא של המשנה.

כאמור, ניתן להשאיר גם לבנות חלק מהירושה ע"י "מתנה מחיים" אבל לא בדרך של "ירושה".

למה לפי התורה, אלמנה לא יורשת את בעלה?

לפי התורה, האישה אינה יורשת את נכסי בעלה, אולם היא זכאית מתוקף הסכם הכתובה לדמי מחיה מעיזבון בעלה. כמו כן, אין היורשים זכאים לפנותה מדירת בעלה כל ימי חייה. כל נכסיה שהיו לה קודם לנישואין נרשמים בסעיף מיוחד בכתובה, והם נשמרים עבורה לאחר מיתת בעלה. קיימת התייחסות רחבה ועניפה בהלכה לגבי קדימות האלמנה על פני היתומים בעזבון האב הבעל. (אם האישה נפטרת לפני בעלה, למעשה הרכוש שהכניסה בעת הנישואים (הנדוניה) וכן הכסף שנכתב בכתובה, עוברים לבעל. זה חופף במדה רבה את מה שהאלמנה מקבלת אם הבעל נפטר קודם). (ויקיפדיה, אלמנות).

יחד עם זאת, ע"פ תקנות שונות, אדם יכול לדאוג לכך שאשתו תקבל, אחר מותו, חלק מנכסי המשפחה.

גם כאן, כנראה שהתורה לוקחת בחשבון שאלמנה יכולה להתחתן שוב, ותכנס למשק הכספי של בעלה השני. על כן אין סיבה שתעביר חלק מנכסי בעלה הראשון אל בעלה השני, דרך נישואיה.

האם משפט ירושה ע"י בנות, היה ניתן בתורה ללא בקשת בנות צלפחד?

נאמר במסכת בבא בתרא קיט, א: "ראויה היתה פרשת נחלות להיכתב על ידי משה, אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן". לפי זה, משפטי הירושה ניתנו למשה לפני כן, אך נכתבו בהקשר של חלוקת הנחלות בארץ ומקרה בנות צלפחד.

נזכיר כי משפטי הירושה של נחלות לא היו רלוונטיים לפני הכניסה לארץ. לכן הם ניתנו בהזדמנות זו.

עם זאת, לפי מדרש רבה, (פרשה כא), משה נענש בכך ששכח את הדין. ה' משיב: "כן בנות צלפחד דוברות" - כך הוא הדין. אמר לו הקב"ה: "והלא אמרת - הַדָּבָר אֲשֶׁר יִקָּשֶׁה מִכֶּם, תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו"? (דברים א, יז). (עכשיו) הדין שאין אתה יודע, הנשים דנות אותו!

לקראת פטירתו, משה מבקש מה׳ שימונה מנהיג במקומו

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: עֲלֵה אֶל הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וְרָאִיתָה אֹתָהּ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל עַמֶּיךָ גַּם אָתָּה, כַּאֲשֶׁר נֶאֱסַף אַהֲרֹן אָחִיךָ. כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַּר צִן בִּמְרִיבַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּמַּיִם לְעֵינֵיהֶם - הֵם מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ מִדְבַּר צִן. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר: יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה. אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וַאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וַאֲשֶׁר יְבִיאֵם, וְלֹא תִהְיֶה עֲדַת ה' כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה. (במדבר כז, יב-יז)

מנוי יהושע במקום משה; מהן התכונות הדרושות ממנהיג העם?

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ, וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו. וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל הָעֵדָה, וְצִוִּיתָה אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו, לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי ה' - עַל פִּיו יֵצְאוּ וְעַל פִּיו יָבֹאוּ, הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל הָעֵדָה. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ, וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל הָעֵדָה. וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר כז, יח-כג)

לפי דברי משה, מהן תכונות ותפקידי המנהיג?

כותב רש״י: אֱלֹהֵי הָרוּחֹת - למה נאמר? אמר (משה) לפניו: רבש״ע גלוי וידוע לפניך דעתו של כל אחד ואחד ואינם דומים זה לזה. מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו. (כלומר, שהוא מקשיב לדברי האנשים ומבין ללבם).

אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם - לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחים את חילותיהם למלחמה, אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי בסיחון ועוג שנאמר (במדבר כא), אל תירא אותו, וכדרך שעשה יהושע, שנאמר (יהושע ה), וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ. וגו׳, וכן בדוד הוא אומר (שמואל א, יח), ״כִּי הוּא יוֹצֵא וָבָא לִפְנֵיהֶם״, יוצא בראש ונכנס בראש.

ניתן לקבוע שדברים אלה השפיעו על מורשת צה״ל שלפיה מפקד הכח יוצא לפני חילותיו - בחינת ״אחרֵי״.

למה דווקא יהושע נבחר ע״י ה׳ כיורש?

מפרש רש״י: אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ - כאשר שאלת, שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד, כלומר שהוא סבלני וקשוב לצרכי הקבוצות השונות שבעם. בנוסף, יהושע היה משרתו של משה וגם תלמידו, במשך 40 שנות הנדודים במדבר. יהושע הוכיח את כשרונותיו כמצביא בקרב נגד עמלק

וגם כושר מנהיגות ושיקול דעת, כאשר נקט, יחד עם כלב, עמדה עצמאית לגבי הכניסה לארץ ישראל, וניצל מחטא המרגלים, בהיותו נאמן לחלוטין לתורה.
לכן יהושע היה היורש טבעי והמתאים ביותר של משה.

סיכום פרק כז

בפרק מופיעות בנות צלפחד, אשר לא היו להן אחים, ומבקשות להנציח את שם אביהם בנחלה על שמו. ראינו שבנות בדרך כלל אינן מקבלות חלק מירושת אביהן, מפני שלאחר נישואיהן הן עוברות למשק הכלכלי של בעליהן. אם טרם התחתנה הבת, על אחיה לדאוג לכלכלתה מתוך הירושה. אותו דין לגבי אלמנה, שצפויה להתחתן שוב. אם לא התחתנה בשנית, על היורשים לפרנס אותה ולתת לה להמשיך לגור בדירתה.
ראינו שיהושע, "איש אשר רוח בו", התמנה כיורשו של משה במנהיגות העם, בגלל תכונותיו של גיבור חיל היוצא לפני העם למלחמה, בגלל היותו סבלני וקשוב לצרכי העם ולא מתנשא, אך יחד עם זאת, מי שאינו נגרר אחרי רצון העם, דבר שהוכח בפרשת המרגלים.

פרק כח - קרבן התמיד - למה מובא שוב? קרבנות מוספי שבת, ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים

קרבן התמיד- למה מובא שוב?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ. וְאָמַרְתָּ לָהֶם: זֶה הָאִשֶּׁה אֲשֶׁר תַּקְרִיבוּ לַה' - כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְמִימִם, שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד. אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַבֹּקֶר וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם. וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה - סֹלֶת לְמִנְחָה בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן כָּתִית, רְבִיעִת הַהִין. עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָה בְּהַר סִינַי לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַה'. וְנִסְכּוֹ רְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, בַּקֹּדֶשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ, שֵׁכָר לַה'. וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַּעֲשֶׂה בֵּין הָעַרְבָּיִם, כְּמִנְחַת הַבֹּקֶר וּכְנִסְכּוֹ תַּעֲשֶׂה, אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'. (במדבר כח, א-ח)

למה התורה מזכירה את מות משה ואחר כך עוברת לענייני קרבנות ומצוות שנאמרו למשה? מתי זה נאמר למשה?

מפרש הרמב"ן שהקב"ה לא ציווה את משה לעלות עכשיו להר נבו לקראת פטירתו, אלא הכוונה שיעלה (בעתיד) אל הר העברים ויראה את הארץ, "כי בעבור שצווהו "לָאֵלֶּה, תֵּחָלֵק הָאָרֶץ" (לעיל כו, נג), הודיעו כי לא תחלק על ידך, כי אתה תעלה לראש הר העברים לפני שיסעו ישראל מארץ מואב ותמות בו ולא תגיע לארץ, מלבד הראיה. וכן " קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן " (בפסוק יח), (לא עכשיו אלא) בבוא יומך, תקח את יהושע. והשלים הכתוב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ, (פסוק כב לעיל), לספר כי עשה כן משה בלב שלם, והוא העשייה (העתידית) אשר יזכיר, (דברים לא, ז), וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא אֶת הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתָם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה תַּנְחִילֶנָּה אוֹתָם, בעת פטירת משה". כבר הזכרנו שהסדר בתורה הוא לא ערוך ולא תמיד כרונולוגי. לכן ממשיכים לבאר את ענייני הקרבנות והמצוות שנאמרו למשה.

הקרבת קרבן התמיד כבר הובאה בספרי שמות ו - ויקרא. למה מביאים אותו שוב?

כותב הרמב"ן: וטעם צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי - כי אחרי שאמר "לָאֵלֶּה, תֵּחָלֵק הָאָרֶץ", צווה להשלים תורת הקרבנות שיעשו בארץ. כי במדבר לא הקריבו את המוספים, כמו שהזכרתי בסדר "אמור אל הכהנים" (ויקרא כג, ב), וכן לא נתחייבו בנסכים במדבר, כמו שפירשתי בסדר שלח לך (לעיל טו, ב), ועכשיו חייבים באי הארץ לעשות שם הכל, התמידין והמוספין ומנחתם ונסכיהם. והתחיל כאן מן התמיד, אע"פ שנזכר בפרשת "ואתה תצוה" (שמות כט לח), כדי שהכל יהיה סדור בפרשה אחת.

וכן הזכיר (בפסוק טז) וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לַה׳, שיעשו קרבן הפסח, להזהיר עליו עם שאר קרבנות חג המצות, (למרות שכבר נצטוו בספר שמות, אך לא הקריבו קרבן פסח במדבר, פרט לשנה הראשונה. לכן היה צורך לחזור ולצוות עליו).

עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי - מתי נעשה קרבן התמיד בהר סיני? (פסוק ו).

רש״י: הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי - כאותן שנעשו בימי המילואים, (ליד הר סיני). אפשר לפרש גם, שיש להמשיך להקריב את קרבן התמיד אשר הוקרב לראשונה ליד הר סיני, עוד לפני מתן תורה, וברצף, עד היום שנצטווה כאן.

קרבנות מוספי שבת, קרבנות ראש חודש ומועדי ישראל - פרים, אילים וכבשים

וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ. עֹלַת שַׁבַּת בְּשַׁבַּתּוֹ, עַל עֹלַת הַתָּמִיד וְנִסְכָּהּ.

וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם תַּקְרִיבוּ עֹלָה לַה׳, פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה, שִׁבְעָה תְּמִימִם. וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַפָּר הָאֶחָד, וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לָאַיִל הָאֶחָד. וְעִשָּׂרֹן עִשָּׂרוֹן סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַה׳. וְנִסְכֵּיהֶם, חֲצִי הַהִין יִהְיֶה לַפָּר וּשְׁלִישִׁת הַהִין לָאַיִל, וּרְבִיעִת הַהִין לַכֶּבֶשׂ, יָיִן, זֹאת עֹלַת חֹדֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת לַה׳, עַל עֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ. (במדבר כח, ט-טו)

למה היו צריכים להביא שעיר חטאת בראש חודש ובחגים?

רש״י: וּשְׂעִיר עִזִּים וגו׳ - כל שעירי המוספים באים לכפר על טומאת מקדש וקדשיו, הכל כמו שמפורש במסכת שבועות דף ט, והשתנה שעיר ראש חודש שנאמר בו ״לה׳ ״, ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה (על הטומאה), לא בתחילה ולא בסוף, שאין מי שמכיר בחטא, אלא הקב״ה בלבד, ושאר השעירים למדים ממנו, (ע״פ חולין, ס).

מהו בעצם ראש חודש ומה משמעותו?

ראֹשׁ חֹדֶשׁ הוא היום המציין את תחילתו של החודש העברי וקובע את מועדי החגים. על פי מסכת ראש השנה, בתקופה שבה קבעו את הלוח העברי על פי ראיית המולד החדש של הירח, היה ראש חודש נקבע על ידי הסנהדרין שחקרו עדים שהעידו שראו את המולד. אם אושרה העדות היו חברי בית הדין מכריזים על קידוש החודש בקריאה ״מקודש, מקודש״. לאחר מכן היו מעבירים את הידיעה לכל הקהילות היהודיות עד בבל, על ידי הדלקת משואות בראשי ההרים. לפי המשנה במסכת ראש השנה פרק ב, משנה ז, בשלב מסוים הדליקו השומרונים משואות משלהם בזמנים

שונים, כדי לשבש ליהודים את העברת הידיעה. לכן קבעו שההודעה על קידוש החודש תימסר על ידי הוצאת שליחים.

מאז המאה הרביעית לספה"נ, ראש חודש נקבע מראש על פי הלוח שקבע הנשיא הלל השני. תקנתו זו של הלל היתה צורך השעה. הצרות התגברו, ולאחר הכרזת הנצרות כדת הרשמית של האימפריה הרומית, גזירות שמד רבות נגזרו על היהודים. בנוסף לכך, היו ניסיונות שונים של הנוצרים לשבש את קידוש החודש ואת קביעתם של התאריכים והמועדים היהודיים. גם סמכויותיה של הסנהדרין קוצצו ונשללו ממנה בזו אחר זו. (לדעת רוב החוקרים, הסנהדרין פעלה בעם ישראל עד שנת 425 לערך. היא אינה תלויה בקיום בית מקדש ובעקרון ניתן גם היום לחדש את פעולתה, תוך הסתמכות על שכתב הרמב"ם בפירושו למשנה על מסכת סנהדרין, פרק א, משנה א, וגם בהלכות סנהדרין שבמשנה תורה: "שאם יסכימו כל החכמים שבארץ ישראל למנות דיינים ולסמוך אותם, הרי אלו סמוכים ויש להם רשות לדון דיני קנסות ולסמוך חכמים אחרים").

לנוכח כל הצרות הללו, שתכפו ובאו, ריחפה סכנה ממשית מעל האפשרות שהעם המתפזר בגלות יוכל להמשיך לשמור על המועדים, בהיעדר סמכות תורנית עליונה שתמשיך את קביעת ראשי החודשים והשנים, וכתוצאה מכך עלול להתבלבל התאריך האחיד שלפיו נקבעים המועדים, ולא יהיה אפשרי לחגוג אותם בזמנם הנכון.

ראש חודש נחשב ביהדות כחגן של הנשים, ולכן נכתב בהלכה שמנהג טוב של הנשים להימנע ממלאכה. יש הנוהגות להימנע ממלאכה באופן חלקי. המדרש פרקי ר' אליעזר מ"ה, מציין שראש חודש ניתן כשכר לנשים על שלא חטאו בחטא העגל. הן קיבלו על כך שכר כפול: "נתן להן הקב"ה שכרן בעולם הזה שהן משמרות ראשי חדשים יותר מן האנשים, ונתן להן שכר לעולם הבא שהן עתידות להתחדש (בהיטהרות מהמחזור החודשי), כמו ראשי חודשים".

למה החלק הנראה מואר של הירח, משתנה כל יום?

משך הזמן בין מולד הירח למשנהו, כלומר מחזור של סיבוב הירח סביב כדור הארץ, הוא בערך 29.5 יום. בגלל כוח הכבידה של כדור הארץ עליו, הירח מפנה תמיד את אותו צד, שמכונה "הצד הקרוב", כלפי כדור הארץ ומשלים סיבוב עצמי סביב צירו פעם ב – 27 - 28 יום. בכל רגע נתון (חוץ מזמן ליקוי ירח), לירח יש צד מואר שאור השמש מגיע אליו, וצד חשוך. בשל תנועת הירח סביב כדור הארץ שטחים אלה משתנים בכל רגע, וחוזרים לנקודת ההתחלה בכל מחזור של סיבוב הירח סביב כדור הארץ. כיוון שמכדור הארץ רואים כל הזמן את אותו "צד גלוי" של הירח, וצד זה מואר על ידי השמש באחוזים שונים בכל יום, אנו רואים בכל יום מופע אחר של הירח.

אין לבלבל בין "הצד החשוך" של הירח, שהוא הצד שאינו מואר על ידי השמש ברגע נתון, לבין "הצד הרחוק" של הירח, שבו לא ניתן לצפות מכדור הארץ כלל. להמחשה, בראש חודש עברי בעת "מולד ירח", ניתן לראות כי הצד הקרוב של הירח הוא ברובו חשוך, למעט הסהר המואר שבו, המצביע מערבה. באותה עת ממש, צדו הרחוק של הירח מואר כמעט בכל תחומו.

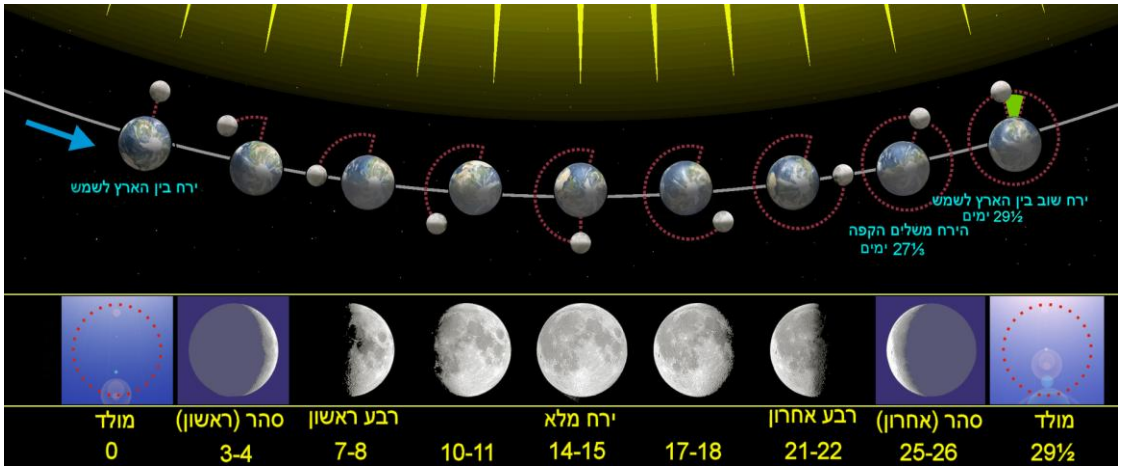

מופעי הירח – ויקיפדיה. לקרוא משמאל לימין. בראש חודש, הירח נמצא בין הארץ לשמש, לכן הצד הרחוק של הירח מואר והצד הקרוב חשוך כמעט. באמצע החודש הארץ נמצא בין השמש לירח, והצד הקרוב מואר כולו – (ירח מלא).

https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=17939506 CC BY SA 3.0

וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ, פֶּסַח לַה'. וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חָג, שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ - כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה עֹלָה לַה', פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וּמִנְחָתָם, סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל תַּעֲשׂוּ. עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן תַּעֲשֶׂה לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים. וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד, תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה. כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים, לֶחֶם אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', עַל עוֹלַת הַתָּמִיד יֵעָשֶׂה וְנִסְכּוֹ. וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כח, טו-כד)

למה הקריבו בחגים פרים, אילים וכבשים?

כותב רש"י, ע"פ רבי משה הדרשן: פרים - כנגד אברהם, שנאמר (בראשית יח), "ואל הבקר רץ אברהם". אילים - כנגד אילו של יצחק. כבשים - כנגד יעקב (בראשית ל) – "והכשבים הפריד יעקב".

וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים, בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' בְּשָׁבֻעֹתֵיכֶם, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם - כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה' - פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנַיִם, אַיִל אֶחָד, שִׁבְעָה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה. וּמִנְחָתָם, סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד

שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאֵיל הָאֶחָד. עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים. שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַּעֲשׂוּ, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם וְנִסְכֵּיהֶם. (במדבר כח, כו-לא)

למה הקרבנות בחג הפסח ובחג השבועות זהים לאלה של ראש חודש?

לא ניתן לדעת למה בימים מסוימים נצטווינו להקריב מספר מסוים של קרבנות מסוגים שונים, אך יש בכך להצביע על החשיבות של ראש חודש שמבחינת הקרבנות הוא במעמד שווה לפסח ושבועות.

מה הכוונה ב"יום הַבִּכּוּרִים"? ביכורי חיטה או של כל שבעת המינים?

רש"י: וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים - חג השבועות קרוי ביכורי קציר חיטים, על שם שתי הלחם (שהובאו למקדש), שהם ראשונים למנחת חיטים הבאה מן החדש, (כלומר מעונת הקציר החדשה). בנוסף, החל משבועות ועד סוכות נמשכת עונת הבאת ביכורי פירות שבעת המינים למקדש.

סיכום פרק כח

בפרק הצטוו בני ישראל על הקרבת קרבנות המוספים של ראש חודש והמועדים. לפי רבי משה הדרשן, הפרים הם כנגד אברהם, האילים כנגד יצחק והכבשים כנגד יעקב.

פרק כט – מה משמעות התרועה בשופר בראש השנה? למה צריך להקריב כל כך הרבה פרים וכבשים בסוכות?

קרבנות ראש השנה ויום הכיפורים

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ - יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם. וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה, לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה' - פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד, אַיִל אֶחָד, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה, שִׁבְעָה תְּמִימִם. וּמִנְחָתָם, סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר, שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאָיִל. וְעִשָּׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת, לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. מִלְּבַד עֹלַת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ, וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ, וְנִסְכֵּיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם, לְרֵיחַ נִיחֹחַ אִשֶּׁה לַה'.

וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם, כָּל מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַה', רֵיחַ נִיחֹחַ, פַּר בֶּן בָּקָר אֶחָד, אַיִל אֶחָד, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה, תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. וּמִנְחָתָם, סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן, שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר, שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד. עִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים. שְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת, מִלְּבַד חַטַּאת הַכִּפֻּרִים וְעֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם. (במדבר כט, א-יא)

מה משמעות יוֹם תְּרוּעָה - (מצוות השופר), בראש השנה? (מתאים לראש השנה)

כתב בעל ספר החינוך: משורשי המצווה, לפי שהאדם בעל חומר ואינו מתעורר לדברים כי אם על ידי (גורם) מעורר, כדרך בני אדם בעת מלחמה, יריעו ואף יצריחו כדי שיתעוררו יפה למלחמה, כך גם כן בראש השנה, שהוא היום הנועד מקדם, לדון בו כל באי עולם. אמרו זכרונם לברכה (במשנה במסכת ראש השנה, טו, א), בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון, כלומר, שהשגחתו על מעשה כל אחד ואחד בפרט, ואם זכויותיו של האדם מרובים, יצא זכאי, ואם עוונותיו מרובים, בכדי שראוי לחייבו, מחייבים אותו למוות, או לאחת מן הגזרות כפי מה שהוא חייב.

מלבד ענין ההתעוררות שבו, יש בדבר שבירת יצר לבו הרע של האדם בתאוות העולם ובתשוקותיו בשמעו קולות נשברים, ובאזניו ישמע ויכין לבבו ויבין בדברים, וזה מה שאמר רבי יהודה (שם כו, ב): בראש השנה תוקעים בשל זכרים, כלומר, בקרן הכבשים (או האיל) הכפוף, כדי שיזכור האדם בראותו אותו ליכוף לבו לשמים.

רב סעדיה גאון כתב 10 טעמים למצוות תקיעת שופר בראש השנה:

1. ראש השנה הוא יום סיום בריאת העולם, בו מלך ה׳ על עולמו, וכן עושים למלך ביום תחילת המלכות - תוקעים בשופרות וחצוצרות.

2. ר"ה הוא היום הראשון לעשרת ימי תשובה, לכן תוקעים בשופר כדי להזהיר ולעורר את הציבור לשוב בתשובה.
3. להזכיר את מעמד הר סיני, שנאמר בו "וקול שופר חזק מאוד".
4. להזכירנו דברי הנביאים, שנבואותיהם נמשלו לתקיעת השופר, שנאמר "ושמע השומע את קול השופר...", (יחזקאל, לג).
5. להזכירנו חורבן בית המקדש וקול תרועת האויב.
6. להזכיר את עקידת יצחק, אשר בסופה הוקרב איל (שמקרנו מופק השופר), לפני ה'.
7. כשנשמע תקיעת השופר נירא ונפחד לפני ה' .
8. להזכירנו יום הדין הגדול וליראה ממנו.
9. להזכירנו את קיבוץ נדחי ישראל, שנאמר "והיה ביום ההוא, וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם ... "(ישעיהו, כז, יג).
10. להזכירנו את תחיית המתים ולהאמין בה.

<u>דברי הרב דב בערל וויין, "קול שופר", אתר yeshiva.org.il</u> **(מתאים לראש השנה)**

"כל צליל שיוצא מקרן השופר מלמד אותנו עוד לקח על החיים ועל ההתנהגות שלנו.
התקיעה, אותו קול שופר רציף וממושך, מסמלת את השלווה שנחוצה כל כך לקיום חיים יצרניים וחיי משפחה. היא גם מסמלת את המשמעת העצמית וההתמדה. אלה הדברים שבונים משפחה יהודית מוצלחת ומאושרת. ילדים שגדלים בבית ששוררים בו שקט ושלווה, שיש בו משמעת ועקביות, הופכים ליהודים גאים ובעלי תחושת ערך עצמי.
השברים מסמלים את התקופות הקשות, את היבבות שיוצאות מאתנו כאשר אנחנו נתקלים בכישלון, באסון, בבעיות בלתי פתירות, לכאורה. היבבה שעולה מנהמת לבו של האדם היא קול שנשמע בשמים. ייתכן שההלכה מתירה מנהגים שונים בעניין קול השברים מפני שאין שני בני אדם שמייבבים באופן דומה. כל דמעה בחיים היא מיוחדת לאדם שמוריד אותה.
העם היהודי הזיל ים של דמעות בהיסטוריה הארוכה שלו, אך הדמעות האלה נקרשו והפכו לאבן יסוד לחיינו כיחידים ולקיומנו כאומה. אי אפשר לעבור את החיים האלה בלי שברים, אבל על קולות היבבה האלה אפשר לבנות לכולנו עתיד טוב יותר.
התרועה היא קריאה לפעול, להשיג הישגים, להפעיל תושייה ולעבוד בחריצות. היא אומרת שאין מקום לפאסיביות אם רוצים להגשים את השליחות היהודית. הצלילים המרוסקים הקצרים מזכירים לנו שלעתים ההתקדמות איטית, שהיא באה צעד אחר צעד.
במסכת אבות (ב, טז), נאמר, "לא עליך המלאכה לגמור, ולא אתה בן חורין להיבטל ממנה". לא מצפים מאתנו להשלים את כל המלאכה כולה, אבל אין לנו פטור מלפעול למען המטרה, לעבוד כדי לקדם את הטוב והקדוש. גאולה ותיקון עצמי הם תהליך, לא אירוע פתאומי או התגלות נסית.

אנחנו משמיעים את קול השברים והתרועה בזה אחר זה בחלק מטקס התקיעה בשופר כדי להראות שגם אחרי צרות ואפילו אסונות יש צורך להתאושש ולהתחיל לעשות מעשה.
בדרך זו קול השופר מורה לנו את הדרך לשנה של שלווה, משמעת עצמית ופעילות, שנה שתתמלא בקולות של שמחה בלבד".
נוסיף כי לפני השברים והתרועה, וגם אחריהן, משמיעים את קול התקיעה הפשוטה, המסמלת את החיים היציבים, ללא עליות וירידות חדות, ויש בה כדי לנחם את האדם השרוי במשבר או באי שקט ודאגות לעתיד, שאפשר להגיע לחוף מבטחים.
מקור: yeshiva.org.il/midrash/16865

איך יודעים במה יש לתקוע או להריע – בתורה לא מוזכר השופר?

כתוב בספר החינוך: אף על פי שאין כאן זכר לתרועה זו אם בשופר, או במצלתיים, או בכל שאר כלי נגינה, מפי השמועה למדו זכרונם לברכה (במסכת ראש השנה לג, ב) שהיא בשופר, כמו בשנת היובל שנאמר בה (ויקרא כה, ט) וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּיוֹם הַכִּפֻּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר בְּכָל אַרְצְכֶם. לכן לומדים מהיובל שגם התרועה בראש השנה נעשית בשופר. המצווה היא **לשמוע** קול שופר, כך שאין צורך שכל אחד יתקע לעצמו.

למה לא תוקעים בשופר בשבת?

למרות שתקיעה בשופר איננה מוגדרת כמלאכה האסורה בשבת, אלא כחכמה, חכמים גזרו שלא לתקוע, שמא התוקע או מישהו אחר יוליך את השופר ארבע אמות ברשות הרבים, במקום שאין עירוב, ויעבור על איסור חילול שבת מן התורה. התלמוד הירושלמי שם, לומד זאת מכך שבפסוק אחד נאמר: "יום תרועה", (במדבר כט, א), ובאחר – "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד). הראשון מדבר על חיוב התקיעה בשופר כשחל ראש השנה בחול, והשני על ראש השנה שחל בשבת, שאז אין תוקעים, אלא רק זוכרים.
ע"פ המשנה במסכת ראש השנה (ד, א), בבית המקדש תוקעים גם בשבת שכן, שם אין חשש להעברה ברשות הרבים וגם אין שם ספק האם אותו יום הוא באחד בתשרי, (מכיון שקבלו שם עדות על ראיית מולד החודש החדש), לעומת במקומות אחרים.

כמה תקיעות תוקעים בראש השנה? (מתאים לראש השנה)

המצווה הבסיסית של ראש השנה - שמיעת קול שופר. מהתורה אנו מצווים לשמוע 9 קולות תקיעה, תרועה, תקיעה – 3 פעמים.
אולם, איננו יודעים בוודאות כיצד צריכים קולות ה"תרועה" להישמע - האם כבכי עצור - שברים, כבכי מתגלגל - תרועה, או כשילוב של שניהם – שברים - תרועה.

לכן אנו תוקעים את שלושת סוגי התקיעות, כשכל אחת מהן מתחילה ומסתיימת בתקיעה פשוטה ורציפה – המכונה "תקיעה". שלוש תקיעות מכל סדרה, עולות ל -30 קולות בסך הכול, והן המינימום ההכרחי, על מנת לקיים את מצוות התורה ללא ספקות.

בתפילת המוסף, מופיעות 3 ברכות מיוחדות: "מלכויות" (שבח והלל לקב"ה, מלך מלכי המלכים), "זיכרונות" (בקשה מהקב"ה לזכור לנו את זכות האבות), ו"שופרות" (הזכרת השופר). בזמן חזרת החזן, תוקעים 10 תקיעות נוספות, אחר כל ברכה, לפי הצירופים שהזכרנו קודם, ובסך הכל עוד 30 קולות.

המנהג הוא לתקוע עוד 40 קולות נוספים בסוף התפילה, כך שכל התקיעות יחד מצטרפות ל - 100 קולות. את התקיעה האחרונה מושכים יותר מן האחרות והיא מכונה "תקיעה גדולה".

האם נשים חייבות לשמוע קול שופר?

שמיעת השופר בראש השנה היא מצוות עשה שהזמן גרמה, ולכן נשים פטורות. יחד עם זאת נשים רבות מקפידות לשמוע.

קרבנות חג הסוכות

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ, וְחַגֹּתֶם חַג לַה' שִׁבְעַת יָמִים. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה' - פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר, תְּמִימִם יִהְיוּ. וּמִנְחָתָם סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן - שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים לַפָּר הָאֶחָד, לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים, שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי הָאֵילִם. וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד, לְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת, מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ.

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּנֵי בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם. וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים, לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים, בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. וּשְׂעִיר עִזִּים אֶחָד חַטָּאת, מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם. (במדבר כט, יב-יט)

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, פָּרִים עַשְׁתֵּי עָשָׂר, אֵילִם שְׁנָיִם, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר, תְּמִימִם. וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד, מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ.

....

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם. וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּטָם. וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ.

(הקרבנות ביום הרביעי עד הששי של סוכות כמעט זהים לאלה של שאר הימים. מספר הפרים המוקרבים יורד באחד, בכל יום של החג).

... בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה', פַּר אֶחָד, אַיִל אֶחָד, כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה שִׁבְעָה, תְּמִימִם. מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּר, לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים, בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד, מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ.

אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם, לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם, לְעֹלֹתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְכֵּיכֶם וּלְשַׁלְמֵיכֶם. (במדבר כט, כ- לט)

למה לא הוזכר שם החג שחל בחמשה עשר בתשרי?

לא ידוע, אך בגלל ששם החג לא הוזכר, חג הסוכות נקרא בפי חכמינו בשם "חג", סתם. בכל מקום במקורות בו מופיעה המילה "חג", בלי תוספת, הכוונה לחג הסוכות.

למה הקריבו כל כך הרבה פרים וכבשים בחג הסוכות? (מתאים לסוכות)

כותב רש"י: וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים - (ע"פ מסכת סוכה, נה, ב) פרי החג 70 הם, המתמעטים מ - 13 ל - 7 ליום, כנגד 70 אומות עובדי גילולים שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם. (בכל זאת), בימי המקדש היו מגינים עליהם מן היסורים.

וְלַכְּבָשִׂים - כנגד ישראל, שנקראו (ירמיהו נ) "שה פזורה", והם קבועים, (14 בכל ימי החג ולא מתמעטים), ומניינם 98 (בסך הכל), לכלות - (לנטרל) 98 קללות שבמשנה תורה, (פרשת כי תבוא). בשאר החגים הקריבו 7 כבשים.

חג הסוכות הוא אוניברסלי, שבו לעתיד לבוא, גם אומות העולם יצטוו לחגוג. בהפטרה של יום טוב ראשון של סוכות קוראים בנביא זכריה יד, "וְהָיָה כָּל הַנּוֹתָר מִכָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלִָם וְעָלוּ מִדֵּי שָׁנָה בְשָׁנָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת וְלָחֹג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלִַם לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְמֶלֶךְ ה' צְבָאוֹת, וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגָּשֶׁם. וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְלֹא עֲלֵיהֶם, תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה, אֲשֶׁר יִגֹּף ה' אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת. זֹאת תִּהְיֶה חַטַּאת מִצְרָיִם וְחַטַּאת כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא יַעֲלוּ לָחֹג אֶת חַג הַסֻּכּוֹת".

לפיכך, גם היום באים מחו"ל, לא - יהודים רבים, אוהבי ישראל, לירושלים, לחוג את החג.

מה זו "עֲצֶרֶת" ביום השמיני? - (מתאים לשמיני עצרת – שמחת תורה)

רש"י, (ע"פ מדרש ספרי), עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם – (תהיו) עצורים בעשיית מלאכה, (מפני שמן התורה אין מאפיינים מיוחדים ליום שמיני עצרת, פרט לאי - עשיית מלאכה). דבר אחר, עֲצֶרֶת - עצרו מלצאת, מלמד שטעון לינה בירושלים, ומדרשו באגדה, לפי שבכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות וכשבאים ללכת (ולחזור הביתה), אמר להם המקום: בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם, כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם, קשה עלי פרידתכם, תתעכבו עוד יום אחד.

בארץ ישראל (ובחו"ל – למחרת), חוגגים בשמיני עצרת את שמחת תורה, לרגל סיום הקריאה השנתית בתורה ותחילתה מחדש. עורכים הקפות וריקודים שמחים עם ספרי התורה מסביב לבימה ונוהגים שכל המתפללים וגם ילדים קטנים עולים לתורה. ביום זה גם מתפללים על גשמי חורף טובים.

סיכום פרק כט

ראינו בפרק את משמעות התקיעה והתרועה בשופר בראש השנה. שמיעת קול השופר אמורה להעיר אותנו מתרדמה, קצת לזעזע, ולהביא לחשבון נפש וחזרה בתשובה. יש בקולות השופר משום יבבה או שברון לב, אך לאחריהם תמיד שומעים את קול התקיעה הפשוטה והאופטימית.

בנוסף, קול השופר מהווה תרועת המלכת הקב"ה כמלך ביום הדין, זכרון לקול השופר במעמד הר סיני, וזכרון לאילו של יצחק בעקידה.

ראינו שיש לשמוע לכל הפחות סדרה של 30 קולות אך נהוג לתקוע 100 קולות.

ראינו שבסוכות מקריבים 70 פרים, כנגד אומות העולם, שכן סוכות הוא חג אוניברסאלי ובעתיד לבוא גם הגויים יעלו לחוג את החג. גם היום באים הרבה לא יהודים, אוהבי ישראל, לירושלים, לחוג את החג. מספר הפרים הולכים ומתמעטים מיום ליום אך מספר הכבשים, שהם כנגד ישראל, נשאר קבוע, 14 בכל ימי החג.

תחילת פרק ל – סוף פרשת פינחס

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ל, א)

הרעיון המרכזי של פרשת פינחס

הפרשה עוסקת בעיקרה בחילופי הדורות וירושת הנחלות. לקראת מות משה והכניסה לארץ – יהושע נבחר במקום משה; מפורטים דיני הירושה וחלוקת הנחלות בארץ, כולל נושא בנות יורשות.

תהלוכה של משלחת מסין, אוהדי ישראל, בירושלים בחג הסוכות

https://he.m.wikipedia.org/wiki/קובץ:Chinalovesisrael.JPG. CC BY SA3.0

פרשת מַטוֹת

פרק ל – המשך: האם רצוי לידור נדרים ולהישבע; שבועת אמונים לצה"ל; אופן התרת נדרים לאיש או לאישה; מה זה "כל נדרי"?

אופן התרת נדרים לאישה

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה לֶאְסֹר אִסָּר עַל נַפְשׁוֹ, לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ, כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה. וְאִשָּׁה כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' וְאָסְרָה אִסָּר בְּבֵית אָבִיהָ בִּנְעֻרֶיהָ. וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ וְאֶסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ, וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ, וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל אִסָּר אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם. וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַה' יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ. וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ. וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ, וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ. וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ, וְהֵפֵר אֶת נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ, וַה' יִסְלַח לָהּ. וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ. וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ אָסְרָה אִסָּר עַל נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה. וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרַשׁ לָהּ, לֹא הֵנִיא אֹתָהּ, וְקָמוּ כָּל נְדָרֶיהָ וְכָל אִסָּר אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם. וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, כָּל מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם, אִישָׁהּ הֵפֵרָם וַה' יִסְלַח לָהּ.

כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ, אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ. וְאִם הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ מִיּוֹם אֶל יוֹם, וְהֵקִים אֶת כָּל נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת כָּל אֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ, הֵקִים אֹתָם, כִּי הֶחֱרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ. וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ, וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ. אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ.
(במדבר ל, ב-יז)

מי הם "רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת" ולמה דווקא הם נצטוו בעניין נדרים ושבועות?

לפי רש"י, ראשי המטות הם נשיאי השבטים. הוא מפרש שלאחר מכן לימד משה את כל בני ישראל את דיני הנדרים. לומדים מזה גם כן, שהפרת נדרים אפשרית ביחיד מומחה, (כמו נשיא).

ואם אין יחיד מומחה, מפרים בשלושה הדיוטות, (אנשים שאינם מומחים להתרת נדרים), המהווים בית דין.

החתם סופר, (הרב משה סופר, נולד 1762, גרמניה, נפטר סלובקיה, 1839) פירש שלעתים ראשי המטות המנהיגים והפוליטיקאים, נוהגים להבטיח כל מיני דברים, ולפעמים אף נשבעים, ואחרי הבחירות מפרים את ההבטחות. לכן דווקא הם מוזהרים ש-"לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", כי בדרך כלל אין גדול מהם שיכול להתיר להם.

מה ההבדל בין נדר לשבועה?

אחד ההבדלים הוא שנדר יכול להיות תלוי בתנאי ושבועה אינה תלויה בתנאי. דוגמה לנדר: אם דבר מסוים יקרה או לא יקרה אני מתחייב למשהו מסוים. שבועה, לעומת זאת, אינה כרוכה בתנאי. התורה אומנם כרכה יחד, באותו פסוק, את איסורי נדר ושבועה, אולם קיים הבדל מהותי ביניהם, כי בעוד שהנדר מוגדר בתלמוד כ"איסור חפצא (ז"א חפץ)", כלומר שהחפץ הוא זה שנאסר בנדר על הנודר – בנדרי איסור, הרי שהשבועה נחשבת ל"איסור גברא", כלומר שאיסור השבועה חל על האדם (גברא), בעוד שהחפץ הינו חפץ מותר. לכן אם החפץ הולך לאיבוד, הנדר מפסיק לחול אך שבועה תמשיך לחול.

שבועה אינה תופסת בלי הזכרת שם השם, ואילו בנדר אין מקום כלל להזכרת שם שמים.

שבועה בדרך כלל אינה ניתנת להתרה, ואילו נדר ניתן להתיר.

דוגמאות לנדר:

<u>נדרי איסור</u> - בהם אדם אוסר על עצמו חפץ מסוים בשימוש או בהנאה מסוימת, או אוסר על אחרים ליהנות ממנו או מחפציו. לנדרים אלו מוקדשת בתלמוד מסכת נדרים.

<u>נדרי מצווה</u> - נדר לקיים מצווה כלשהי, כמו לתת צדקה. בדרך כלל, כדי שלא להכשל בהפרת הנדר אם לא יקוים, נוהגים לומר "בלי נדר אתן צדקה" וכדו'.

דוגמאות לשבועה:

<u>שבועת התחייבות -</u> אליעזר עבד אברהם, מתבקש להישבע על ידי אברהם כי לא יביא אישה ליצחק מבנות הכנעני אלא מחרן, (ספר בראשית, פרק כד). יעקב מבקש מעשיו להישבע לו על מכירת הבכורה (בראשית כה, לג).

<u>שבועת ביטוי</u> - שבועה שלא נולדה כתוצאה מדין ודברים שיש לנשבע עם אחרים, אלא שהוא החליט מעצמו להישבע על התחייבות עתידית או על אימות פעולה שכבר נעשתה, כמו שנשבע לאכול או לא לאכול משהו.

<u>שבועת הדיינים</u> - היא שם כולל לכל סוגי השבועות שמשביעים הדיינים בבית דין בתביעות ממון שבין אדם לחברו. בית הדין משביעים את הנתבע להישבע שהוא דובר אמת, ובכך הוא נפטר מתשלום.

מקור: שבועה_(יהדות)#ההבדל_בין_נדר_לשבועה/https://he.wikipedia.org

מפרש הרשב"ם שהנדר המוזכר כאן מתייחס למה שנאמר למעלה, בסוף פרשת פנחס, (במדבר כט, לט): "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה', בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנִּדְרֵיכֶם וְנִדְבֹתֵיכֶם", שאתם צריכים להביא באחד משלוש רגלים, ולא לאחר להביא אותם, כמפורש במסכת ראש השנה. הלך משה ודיבר אל ראשי המטות שהם שופטים, להורות לישראל הלכות נדרים ואמר להם שהקב"ה צווה שיקריבו נדריהם ונדבותם ברגל, פן יאחרו קיום נדריהם.

לפיכך הוא מפרש, אִישׁ כִּי יִדֹּר נֶדֶר לַה' – הכוונה לקרבן שנדר. אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה עַל נַפְשׁוֹ - לענות נפשו, (כלומר לאסור על עצמו משהו).

לֶאְסֹר אִסָּר, לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - מוסב על הנדר. כלומר, לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שציוום הקב"ה שכך פירש: לֹא יַחֵל, (לשון המתנה או עיכוב), "וַיָּחֶל עוֹד, שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים", (פרשת נח), "יחל ישראל אל ה'" (תהילים קל) - ימתין ויחכה לו.

והמפרש לשון חילול לפי הפשט, טעות הוא בידו.

כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה - מוסב על "הִשָּׁבַע שְׁבֻעָה". כענין שפירש בשעת שבועתו, יעשה, לפי הזמן שפירש, הן קרוב הן רחוק. וראיה לדבר, כענין 2 דברים הללו פירש משה במשנה תורה: כִּי תִדֹּר נֶדֶר לַה' אֱלֹהֶיךָ, לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ. מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ, תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ, (לגבי שבועה), (דברים כב, כג-כד).

האם רצוי שאדם ידור נדרים או ישבע או שעדיף להימנע מכך?

נדרים אינם אסורים אך אינם רצויים לכתחילה. כתוב בספר דברים כג, כג: וְכִי תֶחְדַּל, לִנְדֹּר, לֹא יִהְיֶה בְךָ חֵטְא. וגם כתוב בקֹהֶלֶת (ה, ד), "טוֹב, אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר, וְלֹא תְשַׁלֵּם". ונאמר בברייתא, טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, דברי רבי מאיר, (מסכת נדרים ט,א).

החשש הוא מאיחור בקיום או מאי - קיום בכלל של הנדר. גם אם לדוגמה מביעים כוונה לתת צדקה או לעשות מצווה אחרת, יש לומר "בלי נדר". למילה יש כח רב. כפי שנאמר (משלי יח, כא): מָוֶת וְחַיִּים, בְּיַד לָשׁוֹן, ומה שנאמר בנדר או בשבועה מחייב באופן מוחלט. כל סטיה ממה שנידור או נשבע היא עוון חמור.

ראינו שאפילו אצל יעקב אבינו אשר נדר: וַיִּדַּר יַעֲקֹב, נֶדֶר לֵאמֹר: אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי, וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ. וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם, אֶל בֵּית אָבִי; וְהָיָה ה' לִי לֵאלֹהִים. וְהָאֶבֶן הַזֹּאת, אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה, יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים; וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי, עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ, (בראשית, כח, כ). כאשר הוא מתעכב בחרן ובכך מאחר בקיום הנדר, ה' מצווה לו: אָנֹכִי הָאֵל, בֵּית אֵל, אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה, אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִּי שָׁם נֶדֶר; עַתָּה, קוּם צֵא מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת, וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ, (בראשית לא, יג).

נאמר בסוף במסכת נדרים, (כ,א), "לעולם אל תהא רגיל בנדרים. ואמר שמואל, כל הנודר, אף על פי שמקיימו - נקרא רשע, וכן שנה רב דימי אחיו של רב ספרא, כל הנודר, ואף על פי שמקיימו נקרא חוטא.

וכן פסק השולחן ערוך בתחילת הלכות נדרים, ע"פ מסכת נדרים: אל תהי רגיל בנדרים. כל הנודר אע"פ שמקיימו נקרא רשע ונקרא חוטא.

בהמשך פוסק השו"ע: "מי שנדר נדרים כדי לכונן (כלומר לשפר) דעותיו ולתקן מעשיו הרי זה זריז ומשובח... ואעפ"כ לא ירבה אדם בנדרי איסור ולא ירגיל את עצמו בהם אלא יפרוש מדברים שראוי לפרוש בהם - בלא נדר".

האם מותר להישבע אמונים לצה"ל בתחילת השירות?

למרות שהחיילים לא נשבעים בשם ה' אלא מחזיקים תנ"ך ביד, עדיף שלא להישבע. נראה שיש לחלק בין שבועה על העבר לבין שבועה על העתיד. בשבועה על העבר, כאשר האדם בטוח בוודאות שעשה או שלא עשה כך וכך, יש יותר מקום לשבועה במקום צורך, על מנת לאמת את דבריו, (למרות שכאמור, שעדיף להימנע גם ממנה).

אולם בשבועה על העתיד, הדבר הרבה יותר בעייתי. אפילו סטייה קלה בעתיד מהדבר שעליו נשבע, תהפוך את השבועה לשבועת שקר!

ביחס לשבועה בצבא, הבעיה חמורה אף יותר. חייל נשבע, במסגרת שבועת ההשבעה, לעשות כל דבר שהמפקד יאמר לו, ואם המפקד יאמר לו לרוץ למקום פלוני והוא ירוץ קצת פחות, לכאורה יעבור על שבועתו! או אם ירדם בשמירה? לכן, דווקא מפאת החשיבות העצומה שאנו מעניקים לשבועה, אין מקום להישבע במקרה זה.

יש המורים לחייל שנשבע אמונים לצה"ל להפר אותה בפני 3 אנשים המהווים בית דין, שכן שבועה שלא בשם ה' ניתנת להתרה.

לכן, למסקנה נראה שחייל, (כל חייל), יצהיר ולא ישבע, כפי שאכן נוהגים כיום חיילים שומרי מצוות, אך מבחינת תחושותיו, ודאי שאין הדבר צריך להפחית ממחויבותו לעם ולצבא. (מקור: הרב יוסף צבי רימון, www.etzion.org.il).

למה שאדם יאסור על עצמו דבר שהוא מותר?

זה יכול לקרות אם אדם חטא ורוצה לתקן את מידותיו או את הנהגותיו. דוגמה מובהקת לכך היא נדר להפוך לנזיר לתקופה מסוימת, כדי לכפר על עבירות מסוימות. דוגמה נוספת – אם אדם הכועס על מי שפגע בו, והוא אוסר על עצמו קבלת הנאה מהשני או שאוסר על השני הנאה ממנו – (לא מומלץ).

למה רק לאישה יש אפשרות לבטל נדרים? האם גם גבר יכול?

פירש רש"י שנערה בבית אביה היא ברשות אביה ולכן הוא יכול להפר את נדריה. מדובר בבת בגיל 11, אם היא מבינה את משמעות נדרה לה' , ואם לא, מגיל 12 עד 12 וחצי. מתחת לגיל זה,

נדרים ושבועות אינם חלים. אחר כך היא נקראת בוגרת, ואביה כבר אינו יכול להפר את הנדר ועליה לקיימו.

גם ארוס יכול להפר את נדרי ארוסתו ובעל את נדרי אשתו, ביום שומעם, בתנאי שמדובר בנדרים שיש בהם ענוי נפש (כמו לא לאכול או לא להתקשט, או לא לבקר אנשים מסוימים) ונדרים שבינו לבינה. יתכן שהסיבה לכך היא שנדרי האישה בדברים אלה אינם נוגעים רק לה, אלא גם לו, ויכולים לפגוע בו.

גבר יכול להתיר נדרים ע"י שלושה דיינים או חכם מומחה. דרשו חכמים (במסכת חגיגה, י): "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ - הוא אינו מוחל אבל אחרים מוחלים לו". החכם מתיר את הנדר אם הוא מוצא פתח לכך, כלומר, שימצא ענין שיאמר עליו הנודר: "אילו ידעתי בשעת הנדר דבר זה, לא הייתי נודר". דוגמה קלאסית לכך הוא הנדר של יפתח הגלעדי, אשר בקלות היה ניתן להתרה, אילו פעל כדין. מקרה אחר המצדיק התרה - אם אחרי הנדר, התחדש משהו ואילו ידע זאת הנודר מראש בשעת הנדר, הוא לא היה נודר. גם אם הוא מתחרט על נדרו (שנדר מתוך כעס או סערת רוחות) זמן קצר לאחר הנדר, לאחר שנתישבה דעתו, ניתן להתיר.

מתי נוהגים לעשות התרת נדרים ציבורי ומדוע?

נאמר במסכת נדרים כג, "הרוצה שלא יתקיימו נדריו כל השנה, יעמוד בראש השנה ויאמר 'כל נדרים שאני עתיד לידור יהא בטל'. ובלבד שלא יהא זוכר את תנאו בשעת הנדר. אם זכר, עקר את תנאו ונדרו קיים.

על זה סמכו לומר ב"כל נדרי" בליל יום כיפור "מיום כפורים זה עד יום כפורים הבא עלינו לטובה".

למרות שבגמרא הנ"ל נאמר "יעמוד בראש השנה", תקנו לומר כל נדרי ביום כיפור ולא בראש השנה, משום שהוא יום שמתאספים בו רבים.

נוהגים לעשות "התרת נדרים", בבתי הכנסת עוד לפני ראש השנה, בערב ראש השנה, בפני שלושה "דיינים" ממתפללי בית הכנסת, שכן ההלכה אינה מחייבת דיינים מומחים. עדות המזרח נהגו לעשות התרת נדרים: ב - יט באב (40 יום לפני ראש השנה), בערב ראש חודש אלול, (40 יום לפני יום כיפור), בערב ראש השנה ובערב יום כיפור, ויש העושים התרת נדרים כל ערב שבת.

מהו "כל נדרי"?

"כל נדרי" שבפתיחת יום כיפור, הוא בעצם התרת נדרים ציבורית על נדרים ושבועות של השנה האחרונה וגם ביטול מראש לשנה הקרובה. הצורך בכך הוא שלא ניתן לבטל תמיד מראש, את כל סוגי הנדרים. לכן יש לבטלם גם בסוף השנה. היא חוברה כנראה בתקופת הגאונים.

רב סעדיה גאון כתב שתפילה זו מועילה רק לנדרים שנדרו הציבור בשגגה. החל מימיה הראשונים של התפילה נחלקו הגאונים והראשונים, האם יש להתרת נדר זו ערך הלכתי משפטי, ולכן עצם

אמירתה היתה שנויה במחלוקת, ובקהילות רבות לא אמרו אותה. הרמ"א, (גדול פוסקי אשכנז במאה ה – 16), מציין שאין לסמוך על "כל נדרי" כדי להתיר נדרים, שכן נדרים שהאדם זוכר, חייב הוא לפרטם בפני בית דין כדי להתירם ולא לומר בצורה כללית "כל נדרי".

החשש של המתנגדים היה, שבעקבות התפילה, הציבור הרחב עשוי להקל ראש ולזלזל בנדריו. עם זאת, למרות ההתנגדות, התפשט המנהג בין קהילות ישראל, בהתחלה בעיקר בקרב יהודי אשכנז, שסמכו על פוסקים רבים שתמכו באמירת הנוסח.

את ההכרזה הפותחת את התפילה, "על דעת המקום ועל דעת הקהל ... אנו מתירין להתפלל עם העבריינים" הנהיג המהר"ם מרוטנברג, במאה ה - 13. לפי הפוסק המרדכי, (רבי מרדכי בן הלל, תלמידו של המהר"ם), הסיבה להיתר להתפלל עם העבריינים בתחילת כל נדרי היא, שביום כיפור זכאים להשתתף בתפילה גם אלו שעברו על תקנות הקהל ולכן הוטל עליהם חרם. ליום מיוחד זה הוסר החרם והתאפשר להם לבוא בקהל. מסורת עממית ידועה תולה את הכרזת ההיתר, יחד עם התרת הנדרים כולה, כמכוונת לאנוסי ספרד שהיו זקוקים להיתר מיוחד להתפלל לאחר שנראו כל השנה כ"עבריינים", אך מסורת זו אינה מדויקת היסטורית שכן כאמור הנוסח הונהג שנים רבות לפני גירוש ספרד.

מקור: ויקיפדיה, כל_נדרי

מדוע אביה או בעלה של אישה יכולים להפר את נדריה רק ביום שומעם?

יתכן שאומרים "שתיקה כהודאה", כלומר שאם שמעו על הנדר ולא הגיבו עליו מיד, כנראה שהוא מקובל עליהם בעקרון ואין זה ראוי לבטל נדר של אישה אחרי שכבר קיימה אותו במשך כמה ימים, לאחר ששמעו.

בפועל, במקרים מסוימים , בעל יכול להפר את נדר אשתו גם אחרי יום שומעו. זה קורה כאשר אי ההפרה נבעה מהעובדה, שלא ידע שהוא יכול להפר, ואם כן דומה הדבר למקרה שבו לא שמע הבעל את נדר אשתו אלא לאחר זמן.

ואכן, כך נפסק בשולחן ערוך וזו לשונו: "אין האב מפר נדרי בתו, ולא הבעל נדרי אשתו, אלא ביום שומעם. ...ואם שתק מפני שאינו יודע שיש ביד הבעל להפר, או אפילו יודע אלא שנדרה נדר שסבור שאינו יכול להפר, כגון שסבור שאינו עינוי נפש, יכול להפר אפילו לאחר כמה ימים" (שולחן ערוך, יורה דעה, סימן רלד, כא). דין הפרת נדרים לאישה נוהג גם היום.

מה כוונת הפסוק, וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ, וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ.

מפרש רש"י: אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ - אחרי ששמע (הבעל) וקיים שאמר "אפשי בו" (אני מסכים לנדר או לשבועה), וחזר בו והפר לה, אפילו בו ביום, "וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ" - הוא נכנס תחתיה (אם עברה על הנדר או השבועה כי חשבה בטעות שהותרה). למדנו מכאן שהגורם תקלה לחברו הוא נכנס תחתיו לכל העונשין.

מפרש הרשב"ם: וְאִם הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי שָׁמְעוֹ - והיא אינה יודעת ששמע על הנדר, וְנָשָׂא אֶת עֲוֹנָהּ, שאינם מופרים (בגלל שלא הפר ביום שומעו), והיא שוגגת שלא ידעה אם שמע עד עתה אם לאו, (וחשבה בטעות שהוא הפר אותם ביום שמעו), הוא נושא את עוונה.

סיכום פרק ל

בפרק פגשנו את נושא הנדרים והשבועות, ואת חומרת חובת קיומם בזמן. ראינו שאפילו בתורה ישנה המלצה שאדם או אישה לא יכניסו את עצמם לחובות כאלו. ראינו שמבחינת ההלכה אין להישבע אמונים אפילו לצה"ל בטקס ההשבעה, שמא החייל לא ימלא פקודות שהוטלו עליו עד הסוף, במזיד, בשוגג או באונס. ראינו שמומלץ להצהיר במקום להישבע.

ראינו שרק אביה של נערה ובעלה של אישה, מוסמכים להתיר את נדריהן, ושגבר יכול להתיר נדרו ע"י חכם מומחה או בית דין של שלושה. ראינו שאמנם אמירת "כל נדרי" בפתיחת יום הכיפורים התקבלה בכמעט כל קהילות ישראל, אך בגלל ספק אם הוא מהווה התרת נדרים של ממש, נוהגים הגברים להתיר את נדריהם באופן פרטי, לפני ראש השנה או לפני יום הכיפורים.

פרק לא - נקמת ה׳ ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין - האין זה אכזרי?; למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות?; דיני הגעלת כלים לא כשרים וטהרתם מטומאת מת; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית; מתן מכס 0.2% מהשלל ע״י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע״י העדה ללויים; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השניה; לפי רוח התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא; כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה.

נקמת ה׳ ומלחמת מדין, למה הרגו את כל הזכרים של מדין? האין זה אכזרי?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים - אַחַר תֵּאָסֵף אֶל עַמֶּיךָ. וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל הָעָם לֵאמֹר: הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל מִדְיָן, לְתֵת נִקְמַת ה' בְּמִדְיָן. אֶלֶף לַמַּטֶּה, אֶלֶף לַמַּטֶּה, לְכֹל מַטּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלְחוּ לַצָּבָא. וַיִּמָּסְרוּ מֵאַלְפֵי יִשְׂרָאֵל אֶלֶף לַמַּטֶּה, שְׁנֵים עָשָׂר אֶלֶף חֲלוּצֵי צָבָא. וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא, אֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן לַצָּבָא, וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר. וְאֶת מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל חַלְלֵיהֶם, אֶת אֱוִי וְאֶת רֶקֶם וְאֶת צוּר וְאֶת חוּר וְאֶת רֶבַע - חֲמֵשֶׁת מַלְכֵי מִדְיָן, וְאֵת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר הָרְגוּ בֶּחָרֶב. וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת טַפָּם וְאֵת כָּל בְּהֶמְתָּם וְאֶת כָּל מִקְנֵהֶם וְאֶת כָּל חֵילָם בָּזָזוּ. וְאֵת כָּל עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֹתָם וְאֵת כָּל טִירֹתָם שָׂרְפוּ בָאֵשׁ. וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלָל וְאֵת כָּל הַמַּלְקוֹחַ בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה. וַיָּבִאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשְּׁבִי וְאֶת הַמַּלְקוֹחַ וְאֶת הַשָּׁלָל אֶל הַמַּחֲנֶה, אֶל עַרְבֹת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ. (במדבר לא, א-יב)

מה בלעם עשה במדין?

כותב רש״י, (ע״פ מדרש ספרי): בלעם הלך שם ליטול שכר 24,000 נפש שהפיל מישראל בעצתו (לפתות את ישראל לזנות עם בנות מואב), ויצא ממדין לקראת ישראל והשיאם עצה רעה. אמר להם (לישראל): אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם, ועכשיו ב – 12,000 אתם באים להלחם? נתנו לו שכרו מושלם ולא קפחוהו!

למה הרגו בני ישראל כל זכר ולא רק את חיילי האויב, ולקחו את כל הנשים והטף בשבי? האין זה אכזרי?

בני ישראל פעלו לפי דיני המלחמה המקובלים באותם ימים, שבהם אם האויב בחר להלחם (ולא להשלים או להיכנע), נהג הצד המנצח להרוג את כל הזכרים ולקחת את הנשים והטף בשבי. גם

בספר דברים, כ, י – יד, נאמר: כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ - וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם. וְהָיָה אִם שָׁלוֹם תַּעֲנְךָ, וּפָתְחָה לָךְ: וְהָיָה כָּל הָעָם הַנִּמְצָא בָהּ, יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ. וְאִם לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ, וְעָשְׂתָה עִמְּךָ מִלְחָמָה, וְצַרְתָּ עָלֶיהָ. וּנְתָנָהּ ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ; וְהִכִּיתָ אֶת כָּל זְכוּרָהּ, לְפִי חָרֶב. רַק הַנָּשִׁים וְהַטַּף וְהַבְּהֵמָה וְכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה בָעִיר, כָּל שְׁלָלָהּ תָּבֹז לָךְ; וְאָכַלְתָּ אֶת שְׁלַל אֹיְבֶיךָ, אֲשֶׁר נָתַן ה׳ אֱלֹהֶיךָ לָךְ.

במקרה זה המדינים בעצם התגרו והתחילו בעימות עם ישראל, עם תוצאות חמורות לישראל, ומלחמת התגמול של ישראל היתה מתבקשת.

מה ההבדל בין מַלְקוֹחַ לבין שָׁלָל וּבָז?

רש״י: שָׁלָל - הן מיטלטלין של מלבוש ותכשיטים. בָּז או ביזה - הוא ביזת מיטלטלין אחרים. מַלְקוֹחַ - אדם ובהמה. ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח, שבי הוא באדם ומלקוח בבהמה.

למה משה ציווה להרוג את כל הזכרים בטף ונשים לא בתולות?

וַיֵּצְאוּ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לִקְרָאתָם, אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וַיִּקְצֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצְּבָא הַמִּלְחָמָה. וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: הַחִיִּיתֶם כָּל נְקֵבָה. הֵן הֵנָּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּדְבַר בִּלְעָם לִמְסָר מַעַל בַּה' עַל דְּבַר פְּעוֹר וַתְּהִי הַמַּגֵּפָה בַּעֲדַת ה'. וְעַתָּה הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ. וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֱיוּ לָכֶם. וְאַתֶּם חֲנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת יָמִים כֹּל הֹרֵג נֶפֶשׁ וְכֹל נֹגֵעַ בֶּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֶם. וְכָל בֶּגֶד וְכָל כְּלִי עוֹר וְכָל מַעֲשֵׂה עִזִּים וְכָל כְּלִי עֵץ תִּתְחַטָּאוּ. (במדבר יג-כ)

איך אפשר להבין את פסוק יז: "וְעַתָּה הִרְגוּ כָל זָכָר בַּטָּף וְכָל אִשָּׁה יֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרֹגוּ"? זה רצח של נשים וילדים, שבויי מלחמה!

הרמב״ן מפרש שמאחר שה׳ ציווה שבני ישראל ינקמו, הכוונה להרוג כל זכר, (לפי דיני המלחמה של אותם הימים). בדרך כלל הנשים היו נלקחות בשבי והופכות לחלק מהעם, אך מאחר שמדובר כאן בנשים אשר החטיאו והכשילו את בני ישראל בזנות ובעבודה זרה, (ועלולות לחזור לזה גם בעתיד), היו חייבות דין מוות, ורק את הילדות הקטנות השאירו. החשש היה דתי בעיקרו, שכן נשים וילדים שישארו בחיים עלולים היו להדיח את בני ישראל לעבודת אלילים ולזנות פולחנית. יש להבין שהעולם העתיק היה אלים ואכזרי הרבה יותר מעולמנו היום, וכדי שעם יוכל לשרוד, היה מקובל להרוג, במסגרת המלחמה, את כל הזכרים שבאויב, שאם לא, הנשארים, או הילדים אחרי שיגדלו, ידאגו להלחם כנקמה, נגד העם שניצח אז, לפעמים גם כגיס חמישי.

לצערנו, גם היום אנחנו רואים מקרים רבים של רצח המוני של נשים וילדים, בדרך כלל ע"י מוסלמים כנגד מוסלמים אחרים – כמו דעאש, צבא אסד בסוריה, בוקו חראם בניגריה וכו'.
ראינו רצח המוני של החמאס, של יהודים, בשמחת תורה, תשפ"ד.
כאן מדובר במלחמת נקם חד – פעמית וחריגה. כמובן שהיום דיני המלחמה שונים לגמרי ואסור לפגוע באזרחים שבויי מלחמה "בלתי מעורבים". אז כללי "המשחק" שבין העמים היו שונים לגמרי ואין לשפוט אותם לפי אמות המדה הקיימות היום. התורה אינה מנותקת מהמציאות. הרוצחים של היום ממשיכים לנהוג לפי דיני מלחמה מלפני אלפי שנים, שהשתנו בינתיים. לפי התורה, אין להרוג עם שמוכן להשלים או להיכנע. שלא כמו בני ישראל של אז, ארגוני המחבלים הנ"ל אפילו אינם מציעים שלום – אלא רוצחים ישר וללא אזהרה.

וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחַיּוּ לָכֶם - איך בדקו אם אישה בתולה או לא?

רש"י: כל אישה יודעת איש - (יבמות, ס) (הכוונה ל)ראויה להיבעל אע"פ שלא נבעלה, כלומר שקבעו לפי הגיל או המראה.

דיני הגעלת כלים לא כשרים וטהרתם מטומאת מת; טבילת כלים שעוברים מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית

וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. אַךְ אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף, אֶת הַנְּחֹשֶׁת, אֶת הַבַּרְזֶל, אֶת הַבְּדִיל, וְאֶת הָעֹפֶרֶת. כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ וְטָהֵר, אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא, וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ - תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם. וְכִבַּסְתֶּם בִּגְדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּטְהַרְתֶּם, וְאַחַר תָּבֹאוּ אֶל הַמַּחֲנֶה. (במדבר לא, כא-כד)

מה פירוש דיני טהרת הכלים האלה ולמה ניתנו? מה משמעותם היום?

לפי רש"י, אסור להשתמש בכלים של לא יהודים אפילו לאחר טהרתן מטומאת המת, (כמו במקרה של מלחמת מדין), עד שיטהרו מבליעת איסור נבלות, (כלומר שכלי הגויים בלעו מאכלים לא כשרים שבשלו הגויים, ולכן יש להכשיר אותם לפני שיותר ליהודי להשתמש בהם). רבותינו למדו מ - "**אַךְ** אֶת הַזָּהָב", שצריך להעביר את החלודה שעל הכלים לפני שיגעילנו וזהו לשון "אַךְ", שבא למעט, שלא יהא שם חלודה, אלא שהמתכת תהיה כמות שהיא.
כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֹא בָאֵשׁ - לבשל בו משהו, תַּעֲבִירוּ בָאֵשׁ - כדרך תשמישו (השימוש בו), הגעלתו; מה שתשמישו ע"י חמין - (מים חמים), יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי, כגון השפוד והאסכלה, ילבננו באור – (אש). (בהכשרת כלים קיים הכלל – "כבולעו – כן פולטו", כלומר שאפשר להוציא את המאכלים הלא כשרים אשר נבלעו בכלי, באותה דרך אשר נבלעו בה. אם

נבלעו ע״י בישול, יש להגעיל את הכלי במים רותחים, ואם ע״י צליה באש, יש ללבן (לשרוף באש את מה שנדבק לכלי).

מפרש רש״י: אַךְ בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא - לפי פשוטו, חטוי זה כדי לטהרו מטומאת מת (במי נדה עם אפר הפרה האדומה), אמר להם: ״צריכים הכלים גיעול לטהרם מן האיסור (מהמאכל הלא כשר שנבלע בהם), וחטוי כדי לטהרם מטומאת המת, ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירם מן האיסור, טעון טבילה לכלי מתכות, ומ״מֵי נִדָּה״ הכתובים כאן דרשו: מים הראויים לטבול בהם אישה נדה (במקווה), וכמה הם? ארבעים סאה.

וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ - כל דבר שאין תשמישו ע״י האור (האש), כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור (שכן אם הכלי והאוכל קרים, אין בליעה של אוכל לא כשר), תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם – מטבילו (במקווה) ודיו.

לכן קבעו חכמים שאם קונים מלא יהודי, כלי מתכת או זכוכית, או שהכלי יוצר ע״י לא יהודי, יש להטבילו במקווה לפני השימוש בו. זה כמו ״גיור״ שעושים לכלי כאשר הוא עובר מבעלות לא יהודית לבעלות יהודית וכמו שכל מתגייר חייב לטבול, גם הכלי טעון טבילה.

מפרש הרמב״ן: ״וְכֹל אֲשֶׁר לֹא יָבֹא בָּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בַּמָּיִם״, לכבסם (לשטפם) ולשפשף אותם במים יפה עד שתסור חלודה שנדבקה מהם מן האיסור שהשתמש בהם (הגוי), שזהו הכשרם מן האיסור וע״י זה הוא מכשיר אותם. (אחר כך יטביל אותם במקווה לצורך העברה לבעלות יהודית).

לפי הרמב״ן, הטבילה של כלי מתכות וזכוכית במקווה היא מצוה מדרבנן, וכוונת התורה בעצם לטהר את הכלים הטמאים בטומאת מת, במי נדה של הפרה האדומה (ולא במים שהנידה טובלת בהם), אך לפי רוב הראשונים היא חובה מדאורייתא.

מתן מכס 0.2% מהשלל ע״י אנשי הצבא לכוהנים ושל 2% ע״י העדה ללויים; יוצאי הצבא מקבלים חצי מהשלל והעדה המחצית השניה; לפי התורה יש לתת הטבות ותגמולים ליוצאי צבא

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: שָׂא אֵת רֹאשׁ מַלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בָּאָדָם וּבַבְּהֵמָה, אַתָּה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְרָאשֵׁי אָבוֹת הָעֵדָה. וְחָצִיתָ אֶת הַמַּלְקוֹחַ בֵּין תֹּפְשֵׂי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא וּבֵין כָּל הָעֵדָה. וַהֲרִמֹתָ מֶכֶס לַה' מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיֹּצְאִים לַצָּבָא, אֶחָד נֶפֶשׁ מֵחֲמֵשׁ הַמֵּאוֹת מִן הָאָדָם וּמִן הַבָּקָר וּמִן הַחֲמֹרִים וּמִן הַצֹּאן. מִמַּחֲצִיתָם תִּקָּחוּ וְנָתַתָּה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת ה'. וּמִמַּחֲצִת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶחָד אָחֹז מִן הַחֲמִשִּׁים, מִן הָאָדָם מִן הַבָּקָר מִן הַחֲמֹרִים וּמִן הַצֹּאן מִכָּל הַבְּהֵמָה, וְנָתַתָּה אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן ה'. וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וַיְהִי הַמַּלְקוֹחַ, יֶתֶר הַבָּז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עַם הַצָּבָא - צֹאן שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמִשֶּׁת אֲלָפִים. וּבָקָר שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים אָלֶף. וַחֲמֹרִים

אֶחָד וְשִׁשִּׁים אָלֶף. וְנֶפֶשׁ אָדָם מִן הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר - כָּל נֶפֶשׁ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף. וַתְּהִי הַמְּחֵצָה חֵלֶק הַיֹּצְאִים בַּצָּבָא, מִסְפַּר הַצֹּאן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וַיְהִי הַמֶּכֶס לַה' - מִן הַצֹּאן שֵׁשׁ מֵאוֹת חָמֵשׁ וְשִׁבְעִים. וְהַבָּקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף וּמִכְסָם לַה' שְׁנַיִם וְשִׁבְעִים. וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת, וּמִכְסָם לַה' אֶחָד וְשִׁשִּׁים. וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף וּמִכְסָם לַה' שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים נֶפֶשׁ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת מֶכֶס תְּרוּמַת ה' לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. וּמִמַּחֲצִית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָצָה מֹשֶׁה מִן הָאֲנָשִׁים הַצֹּבְאִים. וַתְּהִי מֶחֱצַת הָעֵדָה מִן הַצֹּאן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וּבָקָר שִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אָלֶף. וַחֲמֹרִים שְׁלֹשִׁים אָלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אָלֶף. וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמַּחֲצַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הָאָחֵז אֶחָד מִן הַחֲמִשִּׁים מִן הָאָדָם וּמִן הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לַלְוִיִּם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן ה', כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה. (במדבר לא, כה-מז)

למה אנשי הצבא היו צריכים לתת מכס תרומת ה׳ לאלעזר הכהן? מה נעשה במכס?

כותב הרמב״ן: וַהֲרֵמֹתָ מֶכֶס לַה׳ - המכס הזה מפני שהשלל הזה היה מנקמת ה׳ בארץ לא להם, (שכן מדין לא היתה בארץ ישראל והמדינים לא היו משבעת עמי כנען), אבל בארץ סיחון ועוג ששניים וחצי השבטים התיישבו בהן, לא נתנו לכוהנים וללוים מהם כלום (מהביזה), אלא הוזהרו (הכוהנים) מהם, שנאמר (לעיל יח, כ) ״וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּתוֹכָם״, אפילו בביזה.

למה עדת ישראל היתה צריכה לתת ללויים מכס?

אולי מאותה סיבה שהביא הרמב״ן לעיל. מאחר שמדובר במלחמת קודש לנקמת ה׳, חלק מהשלל צריך ללכת למטרות קודש. הכוהנים קיבלו חלק מאנשי הצבא, והלויים, שהם רבים יותר מהכוהנים, קבלו את חלקם מהעדה.

למה 12,000 יוצאי הצבא קבלו חצי מהמלקוח והשלל וכל שאר העדה חצי? מה ניתן ללמוד מזה היום?

זה מצביע על חשיבות התרומה היתרה של יוצאי הצבא שבזכותם הגיעו המלקוח והשלל בכלל. למרות שבמקרה זה מדובר במלחמת קודש יזומה ולא במלחמת הגנה נגד אויבים, ובחלוקת שלל שנלקח במסגרתה, ניתן עדיין ללמוד מכך עקרון של הטבות משמעותיות שלהן זכאים אנשי הצבא, המגינים על העם מפני אויבים, לעתים תוך סיכון חייהם.

בנוסף, נלמד מזה שיש הצדקה לתמריצים ותגמולים חומריים הניתנים למשרתים בצבא הסדיר, במילואים ובקבע, כדי שאנשים יהיו מוכנים להקריב שנות חיים ואף לסכן חיים, לשם הגנה על העם והארץ.

לעתים עולות טענות רבות נגד תנאי השירות וההטבות המופלגות של המשרתים בקבע והפנסיות הנדיבות שמקבלים אחרי סיום השירות בגיל צעיר יחסית. מפרשה זו אפשר ללמוד שהם ראויים להטבות, הרבה מעבר למקובל בחיים האזרחיים, כמובן עד גבול מסוים.

שירות הקבע הינו שירות תובעני ולפעמים מסוכן, הדורש פעמים רבות שהייה ממושכת הרחק ממקום המגורים, שעות עבודה רבות מעבר לשעות העבודה המקובלות במשק האזרחי, כמו גם אפשרות לשינוי מקום שירות כל כמה שנים.

למה המכס של יוצאי הצבא היה רק 2 פרומיל (0.2%), ואילו של העדה, 2% (פי 10)? מה אפשר ללמוד מזה?

יש הצדקה גם להטבות מס הניתנות למשרתים בצבא. כיום המדינה מעניקה הטבות מס למשוחררי הצבא הסדיר, ולמשרתים במילואים ובצבא הקבע. כאמור, מכס יוצאי הצבא ניתן לכוהנים ואילו מכס העדה ניתן ללויים, שהם רבים יותר.

כפרת הזהב של יוצאי הצבא אחרי שלא מת אחד מהם במלחמה

וַיִּקְרְבוּ אֶל מֹשֶׁה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר לְאַלְפֵי הַצָּבָא, שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת. וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה: עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה', אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְלִי זָהָב, אֶצְעָדָה וְצָמִיד, טַבַּעַת, עָגִיל וְכוּמָז, לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי ה'. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָּהָב מֵאִתָּם, כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה. וַיְהִי כָּל זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַה', שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁקֶל - מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת. אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ. וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת הַזָّהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד - זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי ה'. (במדבר לא, מח-נד)

למה אנשי הצבא היו צריכים לכפר על נפשותם?

מפרש הרמב"ן: וטעם עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵנוּ – לומר, הנה השם עשה תשועה גדולה על ידינו, שלא מת במלחמה אחד מכל אנשי הצבא אשר בידינו ולא הוכה בחרב, שיפקד מן הצבא. לפיכך אנחנו חפצים להקריב קרבן לה' המציל אותנו, לתת לפניו כופר נפשותינו אשר פדה ממוות ובמלחמה מידי חרב.

באמת פלא שבמלחמה בקנה מדה גדול, אף אחד לא נהרג מישראל.

לעומת זאת מפרש הרשב"ם: עֲבָדֶיךָ נָשְׂאוּ אֶת רֹאשׁ וגו' וְלֹא נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ – במגפה (שלאחר פרשת הזנות עם בנות מואב ומדין). לפיכך, וַנַּקְרֵב אֶת קָרְבַּן ה' ... לְכַפֵּר עַל נַפְשֹׁתֵינוּ - שנדרנו לפני המפקד, כדי שלא ישלוט בנו נגף. לפיכך צווה הקדוש ברוך הוא לתתו על עבודת אוהל מועד, שכן מצינו בפרשת כי תשא (שמות ל) וגו' – "וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף, בִּפְקֹד אֹתָם". וְלָקַחְתָּ אֶת כֶּסֶף הַכִּפֻּרִים, מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנָתַתָּ אֹתוֹ עַל עֲבֹדַת אֹהֶל מוֹעֵד וגו'. אף כאן (כאשר מדובר בשלל שנלקח מהמדינים)– " וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי ה'".

סיכום פרק לא

בפרק ראינו שלאחר מלחמת הנקמה במדינים, משה מצווה על הריגת הזכרים בטף וכל הנשים הלא בתולות. הסברנו את זה בכך, שמדובר במלחמת נקם חד – פעמית. בכל מקרה, באותה תקופה, היה נהוג להרוג כל זכר באויב, כדי למנוע ממנו לתקוף בעתיד. במקרה זה נצטוו להרוג את הנשים, מפני שהן גרמו לזנות ולעבודה הזרה של בני ישראל ולעונש המגפה לאחר מכן. כמובן שהיום דיני המלחמה שונים לגמרי ואסור לפגוע באזרחים "בלתי מעורבים", אלא אם כן אין מנוס מכך כדי לפגוע בלוחמי האויב או כדי להימנע מפגיעה בחיילנו.

ראינו את דיני טהרת הכלים של המדינים מטומאת מת והצורך בהגעלתם והכשרתם, לפני שהם ניתנים לשימוש ע"י יהודים. ראינו גם את דין טבילת כלים, העוברים מבעלות של נוכרים לבעלות של יהודים, בדומה למתגייר שחייב לטבול במקווה על מנת להפוך ליהודי.

ראינו גם שאפשר להבין מצורת חלוקת השלל ממלחמת מדין, שהלוחמים זכאים להטבות ולהקלות מס, הרבה מעבר לאזרחים הרגילים, דבר המשליך על ההתייחסות למשרתים היום.

פרק לב - בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה; תוכחת משה וההשוואה למרגלים; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא; התייחסות לירידה מן הארץ; תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ; סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן; למה משה מתנה תנאי כפול?; הסכמת בני גד וראובן לתנאי; גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה?; התיישבות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה; האם עבר הירדן חלק מארץ ישראל

בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב בעבר הירדן מזרחה; תוכחת משה וההשוואה למרגלים; התייחסות לאלה שאינם משרתים בצבא; התייחסות לירידה מן הארץ

וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי גָד, עָצוּם מְאֹד, וַיִּרְאוּ אֶת אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה. וַיָּבֹאוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר: עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעוֹן. הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה ה' לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא, וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה. וַיֹּאמְרוּ, אִם מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לַאֲחֻזָּה - אַל תַּעֲבִרֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן: הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה? וְלָמָּה תְנִיאוּן אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעֲבֹר אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. כֹּה עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשָׁלְחִי אֹתָם מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ. וַיַּעֲלוּ עַד נַחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת הָאָרֶץ וַיָּנִיאוּ אֶת לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבִלְתִּי בֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם ה'. וַיִּחַר אַף ה' בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר: אִם יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֹלִים מִמִּצְרַיִם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה אֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, כִּי לֹא מִלְאוּ אַחֲרָי. בִּלְתִּי כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה הַקְּנִזִּי וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן, כִּי מִלְאוּ אַחֲרֵי ה'. וַיִּחַר אַף ה' בְּיִשְׂרָאֵל וַיְנִעֵם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה, עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר הָעֹשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי ה'. וְהִנֵּה קַמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם, תַּרְבּוּת אֲנָשִׁים חַטָּאִים, לִסְפּוֹת עוֹד עַל חֲרוֹן אַף ה' אֶל יִשְׂרָאֵל. כִּי תְשׁוּבֻן מֵאַחֲרָיו וְיָסַף עוֹד לְהַנִּיחוֹ בַּמִּדְבָּר וְשִׁחַתֶּם לְכָל הָעָם הַזֶּה.
(במדבר לב, א-טו)

האם ראוי לומר לאלה שאינם משרתים היום בצבא את פסוק ו: הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹּה?

מהפסוק אפשר ללמוד שכולם חייבים להשתתף במלחמת מצווה כמו מלחמות יהושע בן נון. לפי רוב הפוסקים היום, מלחמתנו נגד הצוררים אותנו והקוראים להשמדתנו היא מלחמת מצווה שכולם חייבים להשתתף בה, גם בגלל האיסור ש"לא תעמוד על דם רעך".

יחד עם זאת, הפסוק מתייחס להאשמת משה ששני השבטים בקשו להשאר בחוץ לארץ ולהתפרנס ממקניהם. בני ישיבות שאינם משרתים היום, לפחות נמצאים בארץ ואינם נמנעים מגיוס על מנת להתפרנס, אלא כדי ללמוד תורה במסגרת "תורתו אומנותו". בנוסף, לטענתם, רוב המסגרות הצבאיות כוללות אי הקפדה על חלק ממצוות היהדות ושירות מעורב עם חיילות, כך שאינן מאפשרות להם לשרת בצבא. עם זאת, כידוע הוקמו מסגרות המותאמות לחיילים חרדים, כגון הנח"ל החרדי. מן הראוי שיוקמו יותר יחידות מותאמות ומסגרות מותאמות לשירות לאומי.
כמובן שהגערה שבפסוק כן מתאימה לאלה מכל המגזרים שבאוכלוסיה, שאינם משרתים בצבא או בשירות לאומי מכל מיני סיבות, ואינם לומדים תורה, אלא לומדים לקידומם המקצועי או עובדים לפרנסתם. לכך אין שום הצדקה.

למה משה חשב שבני גד ובני ראובן יניאו את בני ישראל מלבוא אל הארץ? הרי הם לא רצו שכל העם ישאר מעבר לירדן? מה מקור ההאשמה?

לפי הרמב"ן והאברבנאל, משה חשד בהם שבקשו להשאר מעבר לירדן מפחד מאנשי ארץ כנען, כמו שאמרו המרגלים (לעיל יג, לא) "לא נוכל לעלות אל העם כי חזק הוא ממנו", ולכן אמר להם שאינם בוטחים בה', בדומה לאבותם. הם עלולים להשפיע בכך גם על השבטים האחרים שיעדיפו שלא להלחם נגד אנשי כנען החזקים.
יחד עם זאת, לא יוצא מדברי משה חשד כזה. לפי בעל העקדה, ההאשמה היא בכך שהעדיפו את רכושם ואת ממונם על הישיבה בארץ ישראל המקודשת. עבר הירדן אינה נכללת בארץ הקודש, ומבחינה ערכית זה בעייתי מאוד.

האם מותר ליהודי לגור בחוץ לארץ או לרדת מהארץ?

כתוב במסכת כתובות, דף קי, ב, "לעולם ידור אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה עובדי כוכבים, ואל ידור בחוץ לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר (ויקרא כה, לח): "לָתֵת לָכֶם אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים. (ושואלים) - וכל שאינו דר בארץ אין לו אלוה? אלא לומר לך כל הדר בחוץ לארץ כאילו עובד עבודת כוכבים".
בעקבות זאת פסק גם הרמב"ם (הלכות מלכים, ה, יב), שיש לדור בארץ.
אדם שחי בארץ, מקיים בכל רגע ורגע את מצוות הישיבה בארץ ישראל. המצוות שהוא מקיים בעלות ערך גבוה הרבה יותר מאשר המקוימות בחו"ל ובנוסף ישנן מצוות רבות התלויות בארץ. אי אפשר לחיות חיים יהודיים שלמים אלא בארץ ישראל.
יחד עם זאת, לדעת פוסקים רבים, לאדם שגר בחוץ לארץ מותר להמשיך לגור שם. ע"פ מסכת עבודה זרה, יג, א, כל האיסור הוא שלאדם שגר בארץ ישראל, אסור לצאת לחו"ל, אלא אם כן זה לצורך פרנסה, או כדי ללמוד תורה או לשאת אישה. ע"פ ה"תוספות" שם, האיסור הנ"ל שייך רק

לכוהנים, מפאת גזירת טומאת ארץ העמים, אך למי שאינו כהן מותר לצאת לחו"ל לכל מטרה, בתנאי שזאת יציאה קצרה וקצובה בזמן.
כיום, לאור קלות הטיסה לחו"ל, רבנים רבים מתירים נסיעה לחוץ לארץ לזמן מוגבל, גם לצורך נופש או טיול, בתנאי שנקבע מראש תאריך חזרה לארץ. כידוע, יציאה לחו"ל יוצרת בעיות מבחינה יהודית, הנובעות מחיים בסביבה שאינה יהודית, כמו תפילה במנין, שמירת שבת במיוחד במקום שאין עירוב, שמירת כשרות וצניעות. על כן רצוי לקצר את השהיה בו. ברור שחל איסור לרדת מן הארץ לזמן בלתי מוגבל מראש.
מקור: ויקיפדיה, יציאה_מארץ_ישראל_(הלכה)

תשובת בני גד ובני ראובן והתחייבותם לצאת חלוצים לפני העם למלחמה בארץ

וַיִּגְּשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ: גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה, וְעָרִים לְטַפֵּנוּ. וַאֲנַחְנוּ נֵחָלֵץ חֲשִׁים לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם הֲבִיאֹנֵם אֶל מְקוֹמָם, וְיָשַׁב טַפֵּנוּ בְּעָרֵי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ. לֹא נָשׁוּב אֶל בָּתֵּינוּ עַד הִתְנַחֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ. כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וָהָלְאָה, כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָה. (במדבר לב, טז-יט)

האם בני גד ובני ראובן התכוונו מראש לצאת חלוצים לפני העם למלחמה או שרק אמרו זאת כתגובה לגערת משה?

לא ברור, אבל יתכן שאם משה היה מקבל את בקשתם להשאר מעבר לירדן, לא היו מתנדבים להיחלץ לפני העם למלחמה. הם בעצמם אמרו: "אַל תַּעֲבִרֵנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן", ואפשר להבין מזה, שלא התכוונו לעבור את הירדן כדי להשתתף במלחמה על ארץ כנען ורק הציעו זאת כדי לקבל את הסכמת משה להתיישב מעבר לירדן. בכל מקרה המוכנות להתגייס חלוצים מראה שהם לא פחדו ממלחמות.

סדרי העדיפות של משה לעומת של בני גד וראובן; למה משה מתנה תנאי כפול?; קביעת התנאי הכפול ע"י משה והסכמת בני גד וראובן

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה: אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדָּבָר הַזֶּה - אִם תֵּחָלְצוּ לִפְנֵי ה' לַמִּלְחָמָה. וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי ה', עַד הוֹרִישׁוֹ אֶת אֹיְבָיו מִפָּנָיו. וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תָּשֻׁבוּ, וְהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵה' וּמִיִּשְׂרָאֵל, וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה לִפְנֵי ה'. וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן, הִנֵּה חֲטָאתֶם לַה' וִדְעוּ חַטַּאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶתְכֶם. בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאֲכֶם, וְהַיֹּצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. (במדבר לב, כ-כד)

מה מודגש בדברי משה אלה?

הוא מזכיר מספר פעמים את הבטוי "לִפְנֵי ה'", בניגוד לבני גד ובני ראובן. "אִם תֵּחָלְצוּ **לִפְנֵי ה'** לַמִּלְחָמָה", "וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ אֶת הַיַּרְדֵּן **לִפְנֵי ה'** ", "וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ **לִפְנֵי ה'** ", "וְהָיְתָה הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לַאֲחֻזָּה **לִפְנֵי ה'** ". בנוסף הם הקדימו את הצאן והמקנה לטפם, "גִּדְרֹת צֹאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֹּה וְעָרִים לְטַפֵּנוּ" ואילו משה מסדר את הדברים לפי חשיבותם האמיתית, "בְּנוּ לָכֶם עָרִים לְטַפְּכֶם וּגְדֵרֹת לְצֹנַאֲכֶם".

למה משה מתנה אתם תנאי כפול: "אִם תַּעֲשׂוּן אֶת הַדָּבָר הַזֶּה.... וְאִם לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן"? מה אפשר ללמוד מזה?

אפשר לומר שמשה לא סמך לגמרי על בני גד ובני ראובן שיקיימו את התחייבותם לצאת חלוצים למלחמה ושאולי יצליחו בשלב מסוים לחזור לעבר הירדן לפני סיום כיבוש הארץ. לכן היה כל כך חשוב לנסח את התנאי באופן כפול, לחיוב ולשלילה, במיוחד כאשר משה ידע שלא יהיה בין החיים כדי לפקח על קיומו של התנאי.

לפי הרמב"ם, (הלכות אישות, פרק ו, הלכה יד), כל תנאי הלכתי צריך להיות כפול כדי שיחול. בעקבות הרמב"ם, גם בשולחן ערוך (אבן העזר, סימן לח, ס"ב) נפסק : כל תנאי צריך להיות בו ארבעה דברים, ואלו הן: שיהיה כפול, ושיהיה "הן" (התנאי החיובי) שלו, קודם ל"לאו" (התנאי השלילי), ושיהיה התנאי קודם למעשה, ושיהיה התנאי דבר שאפשר לקיימו (גם ע"י שליח). ואם חסר בתנאי אחד מהם, הרי התנאי בטל, וכאילו אין שם תנאי כלל, ובמקרה של תנאי לקידושין, תהיה (האישה) מקודשת מיד, כאילו לא התנה כלל. יש מן הראשונים, הסוברים שתנאי כפול נדרש רק בגיטין ובקידושין.

וַיֹּאמֶר בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: עֲבָדֶיךָ יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי מְצַוֶּה. טַפֵּנוּ נָשֵׁינוּ מִקְנֵנוּ וְכָל בְּהֶמְתֵּנוּ יִהְיוּ שָׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד. וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ, כָּל חֲלוּץ צָבָא לִפְנֵי ה' לַמִּלְחָמָה, כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי דֹּבֵר. וַיְצַו לָהֶם מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וְאֶת רָאשֵׁי אָבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם: אִם יַעַבְרוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אִתְּכֶם אֶת הַיַּרְדֵּן כָּל חָלוּץ לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי ה', וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת אֶרֶץ הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה. וְאִם לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם, וְנֹאחֲזוּ בְּתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לב, כה-ל)

אילו בני גד ובני ראובן לא היו עוברים חלוצים למלחמה מערבה לירדן, האם בני ישראל היו מוותרים על הנחלות בעבר הירדן המזרחי, למרות שהמשמעות היתה לתת גם לשניים וחצי השבטים נחלות בתוך ארץ ישראל?

מסתבר שכן. ההתיישבות בעבר הירדן לא תוכננה מראש. כפי שנראה בפרשת מסעי, עבר הירדן אינו כלול בגבולות הארץ מבחינת נחלות. יחד עם זאת, בדיעבד, קדושת הארץ וחלק מהמצוות התלויות בארץ, קיימות גם בעבר הירדן.

מה עלה בגורל שניים וחצי השבטים שהתיישבו מעבר לירדן?

במדרש רבה כתוב ש"חיבבו את ממונם וישבו להם מחוץ לארץ ישראל, לפיכך גלו תחילה מכל השבטים (ע"י תגלת פלנסר השלישי, מלך אשור ב-733 לפנה"ס, והשלמתה בידי סרגון השני עם החרבת הממלכה ב-722 לפנה"ס). ומי גרם לכך? על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם". עם זאת, גם בימי בית שני התקיימה התיישבות יהודית בעבר הירדן המזרחי, בעיקר בחלקו המערבי הגובל באזור יריחו. האזור נכבש על ידי מלכי החשמונאים והיווה חלק אינטגרלי מממלכתם. בעיראק אל אמיר, נמצאה מצודה מפוארת המשויכת למשפחת בית טוביה העשירה והמיוחסת, ובחפירה ארכאולוגית התגלתה בה כתובת. (ויקיפדיה, עבר_הירדן).

ממלכת החשמונאים בשיא התפשטותה, בסוף מלוכת ינאי המלך, 76 לפנה"ס. השתרעה משני עברי נהר הירדן.

מקור: he.wikipedia.org/wiki/קובץ:Hasmoneese_Kingdom.png

לפי תנאי הרישיון לשימוש חופשי במסמכים של גנו. יוצר: Machaerus

וַיַּעֲנוּ בְנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לֵאמֹר: אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֶל עֲבָדֶיךָ, כֵּן נַעֲשֶׂה. נַחְנוּ נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי ה' אֶרֶץ כְּנָעַן, וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן. וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף אֶת מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְאֶת מַמְלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן - הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי הָאָרֶץ סָבִיב. (במדבר לב, לא-לג)

גבולות בני גד, ראובן וחצי שבט מנשה; למה משה נתן נחלה מעבר לירדן לחצי שבט מנשה? התיישבות בני גד וראובן וכיבושי בני מנשה; האם עבר הירדן הוא חלק מארץ ישראל?

וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד אֶת דִּיבֹן וְאֶת עֲטָרֹת וְאֵת עֲרֹעֵר. וְאֶת עַטְרֹת שׁוֹפָן וְאֶת יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה. וְאֶת בֵּית נִמְרָה וְאֶת בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת צֹאן. וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת חֶשְׁבּוֹן וְאֶת אֶלְעָלֵא וְאֵת קִרְיָתָיִם. וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן, מוּסַבֹּת שֵׁם, וְאֶת שִׂבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ. (במדבר לב, לד-לח)

היכן גבולות בני גד, בני ראובן וחצי שבט מנשה?

ראו במפה בסוף הפרשה.

למה משה נתן לשבט מנשה נחלה מעבר לירדן המזרחי? הם לא בקשו זאת?

מפרש הרמב"ן: וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן יוֹסֵף - מתחילה לא באו לפניו שבט מנשה, אבל כאשר חילק משה את הארץ לשני השבטים ראה שהיא ארץ גדולה יותר מן הראוי להם ובקש מי שירצה להתנחל עמהם, והיו אנשים משבט מנשה שרצו בה, אולי אנשי מקנה היו, ונתן להם חלקם.

לפי המלבי"ם, משה נתן לשבט המנשה שטח שנכבש על ידו כפי שנאמר בהמשך הפרק: וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֵהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ. וְיָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר. נֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת קְנָת וְאֶת בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ.

יש מפרשים שמשה ביקש ליצור "חוליה מקשרת" בין שני עברי הירדן כדי למנוע ניתוק בין השבטים היושבים מעבר לירדן לבין השבטים שעברו את הירדן. הוא עשה זאת באמצעות שבט מנשה, אשר חציו התיישב מעבר לירדן וחציו בארץ כנען.

מה פירוש המלים "וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת שְׁמוֹת הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ? פסוק לח. ברור שקראו את שמות הערים בשמות.

רש"י מפרש: וְאֶת נְבוֹ וְאֶת בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם נבו ובעל מעון, שמות עבודת אלילים הם והיו האמוריים קורים עריהם ע"ש עבודת אלילים שלהם ובני ראובן הסבו את שמם לשמות אחרים, וזהו "מוּסַבֹּת שֵׁם", נבו ובעל מעון מוסבות לשם אחר, שהחליפו את השמות המקוריים.
לפי הרמב"ן, הכוונה שסיחון הסב את השמות המואביים המקוריים לשמות חדשים על שם עבודה זרה, ושבטי גד וראובן החזירו את השמות המואביים המקוריים, שלא היו בהם שמות עבודה זרה.

האם אזורים אלה בעבר הירדן נחשבים חלק מארץ ישראל? איזו תנועה ציונית סברה שכן?

מבחינת ההלכה, חלק ממצוות התלויות בארץ, נוהגות מדרבנן בעבר הירדן, כגון הבאת ביכורים ושביעית.
ע"פ הצהרת בלפור מ – 1917, עבר הירדן, אשר נכלל בתחום המנדט הבריטי בארץ ישראל, היה אמור, לכאורה, להיות חלק מהבית הלאומי לעם היהודי. לפני קבלת ההחלטה על ייסוד אמירות עבר הירדן ב -1921, העלה חיים ויצמן נימוקים רבים, היסטוריים ומעשיים, בזכות שמירת שלמות הארץ משני עברי הירדן. לאחר מעשה, קיבלה ההסתדרות הציונית את הגבולות שהתוו הבריטים לארץ ישראל, ואת הוצאת עבר הירדן מתחום המנדט הבריטי, והעדיפה להתמקד בפיתוח ארץ ישראל שממערב לירדן, (כמובן, כולל יהודה ושומרון).
התנועה הרוויזיוניסטית ומקימה זאב ז'בוטינסקי וחלק מתנועת אחדות העבודה, בניגוד לפשרנות הזמנית שגילו לנוכח התכתיב הבריטי, (להוציא את עבר הירדן מתחום המולדת היהודית), המשיכו לראות בעבר הירדן המזרחי כמתאים להתיישבות יהודית וראוי להיכלל במדינה היהודית המתוכננת. ראיית עבר הירדן המזרחי כאחד מחבלי המולדת הפכה לסיסמה מרכזית של התנועה הרוויזיוניסטית. סמל האצ"ל מציג תמונת רובה על רקע מפת ארץ ישראל בגבולות המנדט המקורי (המנדט הבריטי על פלשתינה ארץ ישראל ואמירות עבר הירדן). סמל זה עדיין עומד בכניסה למצודת זאב, מרכז תנועת הליכוד שבתל אביב, למרות שתנועת הליכוד תמכה בהסכם השלום בין מדינת ישראל לממלכת ירדן. אחד משירי בית"ר, "שמאל הירדן", שנכתב על ידי ז'בוטינסקי קרא "שתי גדות לירדן, זו שלנו, זו גם כן". בטאון התנועה הרוויזיוניסטית, גם היום, נקרא "הירדן".
המקור: ויקיפדיה, ארץ_ישראל_השלמה

סמל האצ"ל עם שתי גדות לירדן. באדיבות ארכיון מכון ז'בוטינסקי בישראל.

וַיֵּלְכוּ בְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה גִּלְעָדָה וַיִּלְכְּדֵהָ וַיּוֹרֶשׁ אֶת הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בָּהּ. וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת הַגִּלְעָד לְמָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וַיֵּשֶׁב בָּהּ. וְיָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת חַוֹּתֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶתְהֶן חַוֹּת יָאִיר. וְנֹבַח הָלַךְ וַיִּלְכֹּד אֶת קְנָת וְאֶת בְּנֹתֶיהָ וַיִּקְרָא לָהּ נֹבַח בִּשְׁמוֹ.
(במדבר לב, לט-מב)

מי זה יָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה? הרי למנשה נולד רק בן אחד - מכיר.

רמב"ן: וְיָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה - האיש הזה מתייחס אל משפחת אמו בגלל שלקח אחוזתו עמהם, כי בדברי הימים (א, ב כא - כב) מפורש שהוא בן חצרון בן פרץ בן יהודה ואמו היתה בת מכיר בן מנשה. לפי זה הוא היה הנין של יהודה והנין של מנשה. למעשה הוא היה משבט יהודה ולא מנשה. (בתורה, גם צאצא נקרא לפעמים "בן").

באיזו תקופות היתה התיישבות יהודית ברמת הגולן ומה מעמדה ההלכתי?

השם 'גולן' מופיע לראשונה בכתובים בספר דברים, שם זהו שמה של עיר בתחום שבט מנשה באזור הבשן: "וְאֶת גּוֹלָן בַּבָּשָׁן לַמְּנַשִּׁי" (דברים ד, מג). עיר זו שימשה כעיר מקלט. יתכן ששימוש זה הוא שהקנה לה את השם גולן, מלשון "גולה" או "גלות" של רוצח בשגגה.
חצי שבט מנשה ישב בגולן עד לכיבוש ממלכת ישראל ע"י אשור במאה השמינית לפנה"ס. המלך החשמונאי אלכסנדר ינאי כבש את הגולן במאה הראשונה לפנה"ס ויישב את העיר גמלא ביהודים. בתקופה זו הוקמו יישובים רבים בגולן וצפיפות האוכלוסייה גדלה. בימי המרד הגדול התחולל קרב חשוב, המתואר ע"י יוסף בן מתתיהו, בין הרומאים ליהודים בגמלא והעיר חרבה. בימי המשנה והתלמוד, היו באזור, יישובים יהודיים רבים, אולם עד המאה ה - 10 נעלמו כולם והאזור התרוקן יחסית מתושביו היהודים.

בסוף המאה ה - 19 נעשו ארבעה ניסיונות של יהודים להתיישב בגולן. ב - 1886 היתה ההתיישבות הראשונה בגולן של תושבי צפת שהתיישבו ברמת׳ניה; התיישבות זו וההתיישבות מאירופה ומאמריקה, שהתיישבו בקרקעותיו של הברון רוטשילד, שרכש 100,000 דונם בחורן, מדרום מזרח לדמשק, חוסלו בפקודת ואלי דמשק, שגירש את תושביהם. ב - 1888 הוקמה המושבה בני יהודה בכפר ביר א שכום (ממזרח לעין גב של ימינו), אך ננטשה לאחר פרעות שעשו בה בדואים בראשית המאה ה - 20. ב - 1905 החלו יהודים מחצי האי קרים להתיישב בבקעת הבטיחה, אך ההתיישבות במקום קרסה בגלל פגעי הקדחת.

עד לכינון המנדט הבריטי על ארץ ישראל והמנדט הצרפתי על סוריה, היה אזור הגולן קשור מבחינה מדינית לגליל, כחלק מוולאית דמשק. בשנת 1923, עם תום מלחמת העולם הראשונה והמרד הערבי בסוריה, ובהתאם להסכם סייקס - פיקו, נקבע קו הגבול בין המנדט הבריטי למנדט הצרפתי. הוחלט כי הגולן יהיה בשטח הסורי (הצרפתי), עם מגבלות מסוימות שקשורות למים. (המנדט הבריטי כלל גם 10 מטר מקו מזרח הכנרת ואת מי הבניאס, דבר שעלה בשיחות על החזרת הגולן לסוריה בימי ממשלת רבין השניה.

סוריא (שטח ארם נהריים וארם צובא) הוא שמו ההלכתי של שטח בגבול ארץ ישראל, שנכבש על ידי דוד המלך, ככיבוש יחיד, וסופח על ידו לארץ ישראל. לשטח זה מעמד ביניים מבחינת המצוות התלויות בארץ. יש לסוריא דינים רבים בה היא שווה לארץ: הקונה חלקת אדמה בסוריא, נחשב כאילו קנה בארץ ישראל, שבה התירו לכתוב שטר בשבת על ידי אמירה לגוי כאשר אין ברירה אחרת. בנוגע לחיוב תרומות ומעשרות הדבר נתון במחלוקת אם כיבוש יחיד נחשב לכיבוש או לא, ולפי הדעה האומרת שכיבוש יחיד נחשב כיבוש, חייבים פירות סוריא בתרומות ומעשרות ושביעית.

סיכום פרק לב

ראינו בפרק את בקשת בני גד ובני ראובן להתיישב מעבר לירדן במקום להכנס לארץ ישראל ואת התוכחה הקשה של משה על כך. הסברנו שכנראה התוכחה נבעה מכך שבני גד ובני ראובן מעדיפים את החיים בחוץ לארץ הלא מקודשת על פני החיים בארץ הקודש. בנוסף הם היו עלולים להשפיע על שבטים נוספים שלא להכנס לארץ, ובכך הם דומים למרגלים.

שאלנו האם ניתן להטיח באלה שאינם משרתים בצבא את הפסוק: "הַאַחֵיכֶם יָבֹאוּ לַמִּלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פֹה?" וראינו שהדברים לא ממש דומים.

הרעיון המרכזי של פרשת מטות

הרעיון המרכזי הוא אולי חשיבות הכניסה לארץ ישראל, גם אם זה מחייב מלחמות, וזאת בגלל קדושתה והמצוות התלויות בה, שלא כמו דוגמת בני גד ובני ראובן.

תוספת

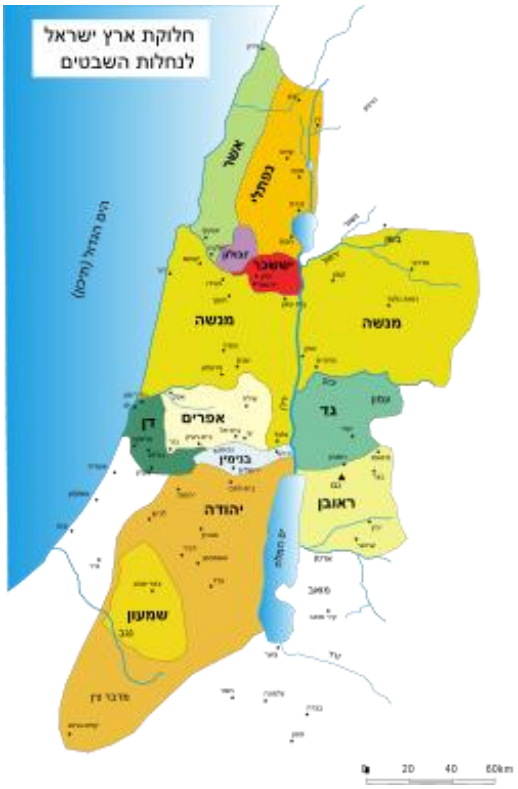

המקור: ויקיפדיה, שבטי_ישראל

בית הכנסת העתיק בקצרין. קצרין העתיקה היתה ישוב יהודי שהתקיים בתקופת המשנה והתלמוד בין המאות ה - 2 עד ה - 7 לספירה. היישוב נהרס ברעידת האדמה של שנת 749. בחפירות הארכאולוגיות באתר נמצאו שרידי בית כנסת, מבני מגורים, בית בד ורחובות.
commons.wikimedia.org/wiki/File:Katserin_old_synagoge.jpg

<u>השיר "ליל חניה"</u>

מילים: נתן אלתרמן

לחן: יאיר רוזנבלום

מסופר שהאלוף יצחק שדה, מפקד הפלמ"ח, פגש קבוצת משוררים וסופרים, ביניהם נתן אלתרמן, יושבים בבית קפה בתל אביב בזמן מלחמת תש"ח והטיח בהם: האחיכם יבואו למחלחמה ואתם תשבו פה? בעקבות הגערה, נתן אלתרמן החליט להתגייס. במהלך כיבוש תל גת, נפלו פצצות בקרבת העמדה בה התחפר הצוות של אלתרמן, וכך חווה באופן מעשי את חרדת החיילים בטרם היציאה לקרב ובמהלכו ובעקבות כך כתב את השיר "ליל חניה". מספרים שיצחק שדה הגיע לשם והופתע לראות בין החיילים את אלתרמן, שהיה כבר בן 38 ופטור מגיוס, והחליט שיותר חשוב שיכתוב שירים ולכן שחררו.

ליל חניה. בקול דברים, בשחוק, בגדף
בהמולת מלאכות הוא קם, הנה הנו
כמו פני עיר נבנית פניו של שדה הקטל
בהתפרש המחנה אשר דינו
להיות שופך דם האדם ומגינו.

ליל חניה, ליל זמר, ליל שחקים רקוע
ליל רוב מלאכות חופזות, ליל אד מן הדוודים
ליל שמוסך את כישופה של רעות רוח
בבניינה של ממלכה, ליל נדודים
ניצב פרוש על היחיד והגדודים.
מתוך אשמורת ראשונה, בין חוף וגבע
היה נשקף פתאום מראה המלחמה
כמו הווי צוען, חבור יתד וחבל
בו חירותם של מסעות וחירומם
בו הכלים והחוקות בעירומם.

ליל חניה, ליל זמר...

בו מליצת סיסמות הזמן, אשר לא פרק
שירה צרופה בן יעסוק, חלילה לו
ורק הזמר הנפוץ, שלא דבר ערך
ולא שכיית חמדה הוא, יישאן במלוא

צווחת צבעיו החריפים על חלילו.

על אהבה הוא מדבר (בה הוא פותח)
ועל חובה וקרב ועול, הכל בכל
אין הוא אומר את זאת בכל דקויותיה
של השירה, אבל אומר בקול גדול
בלי מורך לב ובלי חשש מפני הזול.

ליל חניה, ליל זמר...

עת מלחמה גם צלם הדברים האלה
היה צלמה לקול זמרת פזמון תועה
עוד ימשכו המה כמו נימה מחלב
נפשו של דור, גם בשדה זרועה
לזכור, לא רק לרע, ימי רעה.

גם זה נשלב במלחמה כל זה גם יחד
כמו אבחת אביב נמסך בעם מליל ומשחרים.
כל זה מתל ומגדות נחל יהיה
עולה ביעף ושב נקטע בילל
של איש זונק ואיש יורה ואיש נופל
של איש זונק ואיש יורה ואיש נופל...

פרשת מַסְעֵי

פרק לג – רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה?; מסלול מסעות בני ישראל; מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית בהשארת הכנענים בארץ

רשימת מסעות בני ישראל ממצרים עד ערבות מואב - לשם מה?; מסלול מסעות בני ישראל

אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצִבְאֹתָם בְּיַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם עַל פִּי ה', וְאֵלֶּה מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם. (במדבר לג, א-ב)

למה חשוב לתעד את מסעי בני ישראל? התורה הרי איננה ספר גיאוגרפיה.

מפרש רש"י: אֵלֶּה מַסְעֵי - למה נכתבו המסעות הללו? להודיע את חסדיו של המקום, שאעפ"י שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל 40 שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי אין כאן אלא 42 מסעות. תוציא מהם 14 שכולם היו בשנה ראשונה לפני הגזירה, משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה, שמשם נשלחו המרגלים שנאמר (במדבר יב) וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם, מֵחֲצֵרוֹת; וַיַּחֲנוּ, בְּמִדְבַּר פָּארָן וגו' (שם יג) שלח לך אנשים וגו', וכאן הוא אומר וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה, למדת שהיא במדבר פארן. ועוד הוצא משם 8 מסעות שהיו לאחר מיתת אהרון מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים. נמצא שכל 38 שנה לא נסעו אלא 20 מסעות. זה מיסודו של רבי משה הדרשן.

כותב הרמב"ן: והוסיף הרב (הרמב"ם) במורה הנבוכים (ג, נ) תועלת בידיעתם, לומר שהצורך להזכיר המסעות גדול מאד, כי הנסים והאותות הנעשות היו אמיתיות לכל רואיהם, אך בעתיד יהיו דברים בשמועה, ויכזיבם (לא יאמין) השומע. ומאותות התורה ונפלאותיה העצומות, עמידת ישראל במדבר ארבעים שנה ומציאת המן בכל יום. והם מקומות רחוקים מן הישוב ואינם טבעיים לבני אדם - לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון, ואמרה התורה (דברים כט, ה) "לחם לא אכלתם ויין ושכר לא שתיתם".

"כל האותות האלה הם במעשה נס נראות לעין. וכאשר ידע הבורא יתברך כי יעבור על האותות האלה מה שיעבור על (שאר) דברי הימים, שלא יאמינו בהם השומעים, ויחשבו כי עמידתם במדבר הזה היה קרוב מן הישוב, מקום אשר בני אדם שם, כמו המדברות אשר שוכנים שם בני ערב היום, או מקומות אשר היו שם חריש וקציר, או שהיו שם עשבים וצמחים למאכל בני אדם ושהיו במקומות ההם בורות מים. על כן הרחיק מלבות בני אדם את המחשבות האלה, וחיזק אותות אלה

כולם בזכרון המסעות, כדי שיראו אותם הדורות הבאים וידעו את האותות הגדולים, איך עמדו בני אדם במקומות ההם ארבעים שנה. כל אלו דבריו של הרמב"ם.

(לכן, יש חשיבות מסוימת לנסות לאתר את המקומות המוזכרים, כדי להיווכח שמדובר במקומות הרחוקים מאזורים מיושבים).

יתכן ששמות המקומות מתארים אירועים או שמסמלים משמעות חבויה והם לאו דווקא שמות גיאוגרפיים מוכרים. דוגמאות לכך: מרה, קברות התאווה, קהלתה, מקהלות, מתקה. בנוסף, קדש ברנע, שממנו נשלחו המרגלים ואשר בו חנו בני ישראל שנים רבות, (לפי רש"י בפרשת דברים – 19 שנה), אינה מופיעה ברשימה. רש"י כותב שהיא נקראת כאן "רתמה" ע"ש לשון הרע של המרגלים, שנאמר (תהילים קכ, ג), "מַה יִּתֵּן לְךָ, וּמַה יֹּסִיף לָךְ לָשׁוֹן רְמִיָּה. חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים; עִם, גַּחֲלֵי רְתָמִים" (כלומר, ש"רתמים" או "רתמה", קשורה ל"רמיה").

למה פעם כתוב "מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם" ופעם "מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם"?

מפרש הכלי יקר, ש"מוֹצָאֵיהֶם לְמַסְעֵיהֶם", מתייחס למסעות של התקדמות, ע"פ ה'. "מַסְעֵיהֶם לְמוֹצָאֵיהֶם", מתאר את המקרים שבהם הם חזרו למקום המוצא, כמו אחרי מות אהרון, שחזרו 8 מסעות דרומה.

וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן, מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרָיִם. וּמִצְרַיִם מְקַבְּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה ה' בָּהֶם כָּל בְּכוֹר, וּבֵאלֹהֵיהֶם עָשָׂה ה' שְׁפָטִים. וַיִּסְעוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמְסֵס, וַיַּחֲנוּ בְּסֻכֹּת. וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת, וַיַּחֲנוּ בְּאֵתָם אֲשֶׁר בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר. וַיִּסְעוּ מֵאֵתָם, וַיָּשָׁב עַל פִּי הַחִירֹת אֲשֶׁר עַל פְּנֵי בַעַל צְפוֹן וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מִגְדֹּל. וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירֹת וַיַּעַבְרוּ בְתוֹךְ הַיָּם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ דֶרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵתָם, וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה. וַיִּסְעוּ מִמָּרָה, וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וּבְאֵילִם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ שָׁם. וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם, וַיַּחֲנוּ עַל יַם סוּף. וַיִּסְעוּ מִיַּם סוּף וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִין. וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִין וַיַּחֲנוּ בְּדָפְקָה. וַיִּסְעוּ מִדָּפְקָה וַיַּחֲנוּ בְּאָלוּשׁ. וַיִּסְעוּ מֵאָלוּשׁ וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִם וְלֹא הָיָה שָׁם מַיִם לָעָם לִשְׁתּוֹת. וַיִּסְעוּ מֵרִפִידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינָי. וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינָי וַיַּחֲנוּ בְּקִבְרֹת הַתַּאֲוָה. וַיִּסְעוּ מִקִּבְרֹת הַתַּאֲוָה וַיַּחֲנוּ בַּחֲצֵרֹת. וַיִּסְעוּ מֵחֲצֵרֹת וַיַּחֲנוּ בְּרִתְמָה. וַיִּסְעוּ מֵרִתְמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ. וַיִּסְעוּ מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה. וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִסָּה. וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה. וַיִּסְעוּ מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר שָׁפֶר. וַיִּסְעוּ מֵהַר שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ בַּחֲרָדָה. וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת. וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת. וַיִּסְעוּ מִתָּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתָרַח. וַיִּסְעוּ מִתָּרַח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה. וַיִּסְעוּ מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה. וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּמֹסֵרוֹת. וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן. וַיִּסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר

הַגִּדְגָּד. וַיִּסְעוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ בְּיָטְבָתָה. וַיִּסְעוּ מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה. וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּעֶצְיֹן גָּבֶר. וַיִּסְעוּ מֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר צִן הִוא קָדֵשׁ. וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיַּחֲנוּ בְּהֹר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ אֱדוֹם. וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי ה' וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. וְאַהֲרֹן בֶּן שָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים וּמְאַת שָׁנָה בְּמֹתוֹ בְּהֹר הָהָר.

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד וְהוּא יֹשֵׁב בַּנֶּגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֹא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיִּסְעוּ מֵהֹר הָהָר וַיַּחֲנוּ בְּצַלְמֹנָה. וַיִּסְעוּ מִצַּלְמֹנָה וַיַּחֲנוּ בְּפוּנֹן. וַיִּסְעוּ מִפּוּנֹן וַיַּחֲנוּ בְּאֹבֹת. וַיִּסְעוּ מֵאֹבֹת וַיַּחֲנוּ בְּעִיֵּי הָעֲבָרִים בִּגְבוּל מוֹאָב. וַיִּסְעוּ מֵעִיִּים וַיַּחֲנוּ בְּדִיבֹן גָּד. וַיִּסְעוּ מִדִּיבֹן גָּד וַיַּחֲנוּ בְּעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה. וַיִּסְעוּ מֵעַלְמֹן דִּבְלָתָיְמָה וַיַּחֲנוּ בְּהָרֵי הָעֲבָרִים לִפְנֵי נְבוֹ. וַיִּסְעוּ מֵהָרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ. וַיַּחֲנוּ עַל הַיַּרְדֵּן מִבֵּית הַיְשִׁמֹת עַד אָבֵל הַשִּׁטִּים בְּעַרְבֹת מוֹאָב. (במדבר לג, ג-מט)

מהו מסלול מסעות בני ישראל ?

ראו מפות של המסלול המשוער, בסוף הפרק.

מצוות הורשת עובדי האלילים בארץ ומצוות יישוב ארץ ישראל ; הסכנה הדתית והסכנה הביטחונית שבהשארת הכנענים בארץ

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן. וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת כָּל יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאִבַּדְתֶּם אֵת כָּל מַשְׂכִּיתָם וְאֵת כָּל צַלְמֵי מַסֵּכֹתָם תְּאַבֵּדוּ וְאֵת כָּל בָּמוֹתָם תַּשְׁמִידוּ. וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ, כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ. וְהִתְנַחַלְתֶּם אֶת הָאָרֶץ בְּגוֹרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם, לָרַב תַּרְבּוּ אֶת נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תַּמְעִיט אֶת נַחֲלָתוֹ, אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרָל לוֹ יִהְיֶה, לְמַטּוֹת אֲבֹתֵיכֶם תִּתְנָחָלוּ. וְאִם לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם - וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשֹׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֹתְכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דָּמִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֶעֱשֶׂה לָכֶם. (במדבר לג, נ-נו)

מה הכוונה ב - "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ ? פסוק נג.

רש"י מפרש: וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ - והורשתם אותה מיושביה ואז "וִישַׁבְתֶּם בָּהּ". (אם תקיימו וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ), תוכלו להתקיים בה ואם לאו, לא תוכלו להתקיים בה.

מוסיף הרמב"ן: "וְהוֹרַשְׁתֶּם אֶת הָאָרֶץ וִישַׁבְתֶּם בָּהּ, כִּי לָכֶם נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ לָרֶשֶׁת אֹתָהּ" - על דעתי זו מצוות עשה, הקב"ה מצווה אותם שישבו בארץ ויירשו אותה כי הוא נתנה להם, ולא ימאסו בנחלת ה'. ואילו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש את ארץ שנער או ארץ אשור וזולתן ולהתיישב שם (במקום בארץ ישראל), יעברו על מצוות ה'. (אותו הדין לגבי אוגנדה).

ומה שהפליגו רבותינו (מסכת כתובות קי:) במצוות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה, וידונו כמורדת, האישה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל, וכן האיש (שלא רוצה לעלות). וחוזר על המצווה הזו במקומות רבים, (כמו) "בֹּאוּ, וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ" (דברים א, ח):

לפי רש"י, גירוש הכנענים - עובדי העבודה הזרה – הוא תנאי לקיום העם בארץ. לפי הרמב"ן, מדובר כאן במצוות יישוב ארץ ישראל.

מה כוונת פסוקים נה - נו? וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם וְצָרְרוּ אֶתְכֶם....

רש"י כותב: וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם - יהיו לכם לרעה. לְשִׂכִּים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִם בְּצִדֵּיכֶם - ליתדות המנקרות עיניכם. וְלִצְנִינִם - לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא (כלומר שיגבילו את חופש התנועה).

מפרש הרמב"ן: והנה ברור הוא כי "שִׂכִּים" הם קוצים חדים. "וְלִצְנִינִם" גם כן סלון ממאיר. יאמר כי ינקרו עיניכם להטעות אתכם ולא תראו ולא תבינו, וילמדו אתכם בכל תועבותיהם ולעבוד את אלהיהם, כמו שנאמר (שמות כג, לג) "לֹא יֵשְׁבוּ בְּאַרְצְךָ פֶּן יַחֲטִיאוּ אֹתְךָ לִי כִּי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ". ואחר שיהיו שִׂכִּים בעיניכם ויטעו אתכם לשוב מאחרי, יהיו צנינים בצדיכם, שיכאיבו ויצערו אתכם לשלול ולבוז אתכם. ואחר כך "וצררו אתכם", שילחמו בכם ויביאו אתכם במצור, ואני אגלה אתכם מפניהם גלות שלמה.

"כַּאֲשֶׁר דִּמִּיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם", כי כמו שדמיתי לעשות להם על ידיכם, שיגלו כולם מן הארץ ולא תותירו מהם שם, ולא שמעתם בקולי, כן "אֶעֱשֶׂה לָכֶם" ולא אשאיר מכם בארץ גם אחד.

לפי הרמב"ן, הסכנה בהשארת הכנענים בארץ ישראל היא קודם כל דתית – תרבותית ואחר כך, מתוך חטא ובלבול, גם סכנה בטחונית, עד לשלב של גלות מן הארץ. מה שמתואר בתורה אכן ארע באופן מובהק אצל ממלכת ישראל, אשר הושפעה מאוד מהתרבות האלילית של הגויים, ותוך כ - 200 שנה היא נפלה וחלק גדול מתושביה גלו מן הארץ והתבוללו בין הגויים.

ראינו שלפי הרמב"ן, יש בפרשה מצוות עשה של יישוב ארץ ישראל, שהיא רלוונטית תמיד וכמובן שגם היום. ברור שאסור לפנות ישוב יהודי, אלא אם כן הוא מהווה סכנה וזה נדרש לצורך הצלת חיים.

האם פסוקים אלה רלוונטיים לגבי היחס לערבים בארץ היום?

יש בציבור המייחסים את הפסוקים גם לחלק מהערבים היום - מההיבט של הפגיעה בביטחון, חוסר נאמנות למדינת ישראל, הזדהות עם אויבים, קריאה לחרם, והסתה נגד המדינה. לגבי ערבים אזרחי ישראל, כנראה שייחוס זה אינו מוצדק ככלל, מפני שאינו משקף את רוב האזרחים הערבים, אלא מיעוט שבהם. ברור שהטיעון של השפעה דתית אלילית או תרבותית שלילית, שהוא המודגש בפסוקים אלה, לא קיים מצד הערבים שבקרבנו. הסכנה הדתית - תרבותית באה דווקא מצד העולם המערבי - הליברלי - פרוגרסיבי, הרחוק לעתים מערכי היהדות, והיוצר בחברה שלנו בלבול, סתירות פנימיות ועימותים, סביב היותנו מדינה יהודית וגם דמוקרטית, בסגנון מערבי.

סיכום פרק לג

בפרק ישנה רשימה של מסעות בני ישראל מיציאת מצרים ועד ערבות מואב, כעבור 40 שנה. ראינו שבני ישראל לא היו במסע כל הזמן, ושחלק משמעותי מהמסעות היו בשנה הראשונה והאחרונה והזכרנו שחנו בקדש ברנע כמעט 20 שנה. הערנו שלחלק מהמקומות, שמות הקשורים לאירועים שארעו בהם. התורה מזהירה את ישראל מהשארת הכנענים, עובדי האלילים, בארץ, שכן הם עלולים להשפיע על בני ישראל מבחינה דתית ותרבותית וגם יהוו סכנה בטחונית. ראינו שהיום אנחנו בסכנה בטחונית מצד המחבלים ובסכנה דתית - תרבותית דווקא מצד השפעות העולם המערבי הליברלי. ראינו שלפי הרמב"ן, יש בפרשה מצוות יישוב ארץ ישראל, הרלוונטית גם היום, כולל איסור פנוי ישוב מיהודים, אלא אם כן זה נדרש לצורך הצלת חיים.

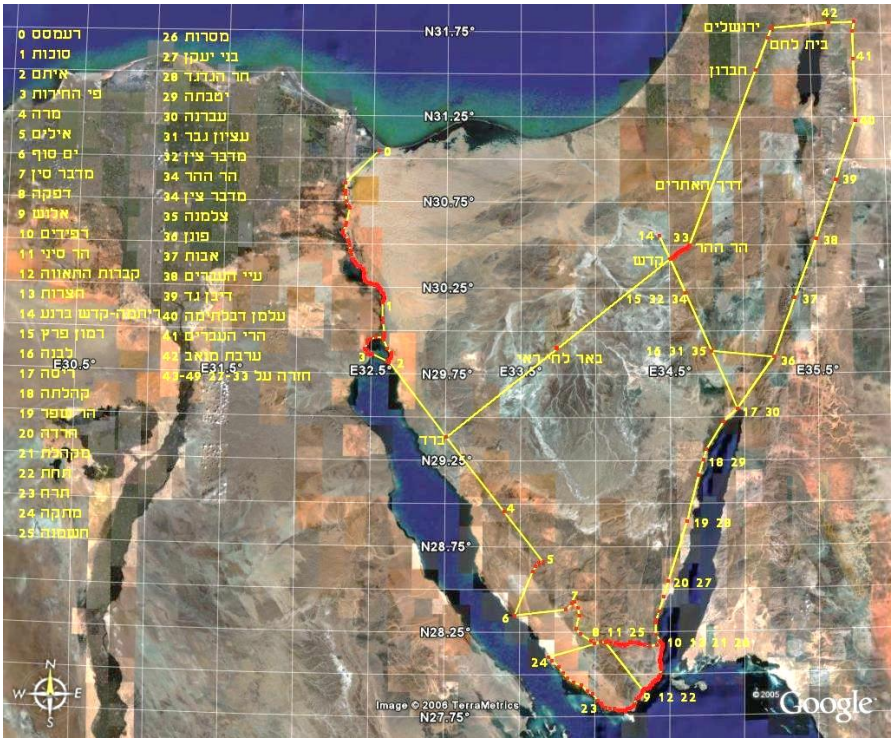

המסעות המשוערים של בני ישראל במדבר סיני - אתר www.truthofland.co.il

המסלול המשוער הוא בעייתי כי מספר רב של מקומות חנייה נקראים בשני שמות ואם כן מדובר במקרים רבים של הליכה "הלוך ושוב". אין אסמכתא לכך שירדו שוב מאילת לדרום סיני ולהר סיני, אלא שירדו פעמיים לאילת, פעם מקדש ברנע ופעם מקדש (פטרה), כדי להקיף את ארץ אדום מדרום – מזרח.

מפות נוספות הובאו ב"תוספת" לפרשת בשלח, ספר שמות.

פרק לד - מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ "צפונית" יותר מהמדינה כיום; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום? קדושה ראשונה וקדושה שניה; שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות.

מהם גבולות הנחלה בארץ ישראל? הארץ "צפונית" יותר מהמדינה כיום; האם יש לגבולות הנחלה משמעות היום?; קדושה ראשונה וקדושה שניה

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי אַתֶּם בָּאִים אֶל הָאָרֶץ כְּנָעַן - זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפֹּל לָכֶם בְּנַחֲלָה, אֶרֶץ כְּנַעַן לִגְבֻלֹתֶיהָ. וְהָיָה לָכֶם פְּאַת נֶגֶב מִמִּדְבַּר צִן עַל יְדֵי אֱדוֹם, וְהָיָה לָכֶם גְּבוּל נֶגֶב מִקְצֵה יָם הַמֶּלַח קֵדְמָה. וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִנֶּגֶב לְמַעֲלֵה עַקְרַבִּים וְעָבַר צִנָה, וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו מִנֶּגֶב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ, וְיָצָא חֲצַר אַדָּר וְעָבַר עַצְמֹנָה. וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעַצְמוֹן נַחְלָה מִצְרָיִם, וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו הַיָּמָּה. וּגְבוּל יָם - וְהָיָה לָכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וּגְבוּל זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל יָם. וְזֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן - מִן הַיָּם הַגָּדֹל תְּתָאוּ לָכֶם הֹר הָהָר. מֵהֹר הָהָר תְּתָאוּ לְבֹא חֲמָת, וְהָיוּ תוֹצְאֹת הַגְּבֻל צְדָדָה. וְיָצָא הַגְּבֻל זִפְרֹנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו חֲצַר עֵינָן - זֶה יִהְיֶה לָכֶם גְּבוּל צָפוֹן. וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה. וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד הַגְּבֻל וּמָחָה עַל כֶּתֶף יָם כִּנֶּרֶת קֵדְמָה. וְיָרַד הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו יָם הַמֶּלַח - זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב. וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' לָתֵת לְתִשְׁעַת הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה. כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי הַגָּדִי לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם. שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ קֵדְמָה מִזְּרָחָה. (במדבר לד, א-טו)

מהם גבולות הנחלה לפי המתואר לעיל?

ראו מפה בסוף הפרשה.

מה משמעות גבולות אלה היום?

לפי רש"י, אלה הגבולות שבהם נהגו תחילה המצוות התלויות בארץ ישראל כגון תרומות, מעשרות ושביעית. היום אין משמעות לגבולות אלו. בזמן ממלכת שלמה, הגבולות היו קרובים לאלה המתוארים בפרשה.

כתב הרמב"ם, (הלכות תרומות פרק א, הלכה ה):

"כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה, כיון שגלו - בטלה קדושתן, שקדושה ראשונה, לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד, קִדשה לשעתה ולא קִדשה לעתיד לבוא. כיון (כאשר) עלו בני הגולה (מבבל) והחזיקו במקצת הארץ, קִדשוה קדושה שנייה, העומדת לעולם, לשעתה, ולעתיד לבוא".

לכן קדושת הארץ לעניין תרומות מעשרות, שביעית ושאר המצוות התלויות בארץ, נקבעת לפי השטחים שהתיישבו בהם עולי בבל, המתוארים להלן.

אך בניגוד לכלל זה, בהלכות בית הבחירה פרק ו, כותב הרמב"ם, ע"פ מסכתות חגיגה וערכין, לעניין המקדש, שבהר הבית וירושלים, קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא. לדבריו:

"למה אני אומר שבמקדש וירושלים קדושה ראשונה קִדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן, לא קִדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה, ושכינה אינה בטלה... אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם, בטל הכיבוש ונפטרה, מן התורה, ממעשרות ומשביעית, שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקִדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה. לפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה, הוא מקודש היום, ואע"פ שנלקח הארץ מאתנו, המקומות חייבים בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה".

ע"פ הנביא יחזקאל, באחרית הימים כל השבטים עתידים לשוב למקום נחלתם. ראו מפה בסוף הפרשה.

שמות הנשיאים האחראים לחלוקת הקרקעות בין המשפחות

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת הָאָרֶץ - אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן. וְנָשִׂיא אֶחָד נָשִׂיא אֶחָד מִמַּטֶּה תִּקְּחוּ לִנְחֹל אֶת הָאָרֶץ. וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים - לְמַטֵּה יְהוּדָה, כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה. וּלְמַטֵּה בְּנֵי שִׁמְעוֹן - שְׁמוּאֵל בֶּן עַמִּיהוּד. לְמַטֵּה בִנְיָמִן - אֱלִידָד בֶּן כִּסְלוֹן. וּלְמַטֵּה בְנֵי דָן - נָשִׂיא בֻקִּי בֶּן יָגְלִי. לִבְנֵי יוֹסֵף לְמַטֵּה בְנֵי מְנַשֶּׁה נָשִׂיא - חַנִּיאֵל בֶּן אֵפֹד. וּלְמַטֵּה בְנֵי אֶפְרַיִם, נָשִׂיא - קְמוּאֵל בֶּן שִׁפְטָן. וּלְמַטֵּה בְנֵי זְבוּלֻן, נָשִׂיא - אֱלִיצָפָן בֶּן פַּרְנָךְ. וּלְמַטֵּה בְנֵי יִשָּׂשכָר, נָשִׂיא - פַּלְטִיאֵל בֶּן עַזָּן. וּלְמַטֵּה בְנֵי אָשֵׁר, נָשִׂיא - אֲחִיהוּד בֶּן שְׁלֹמִי. וּלְמַטֵּה בְנֵי נַפְתָּלִי, נָשִׂיא - פְּדַהְאֵל בֶּן עַמִּיהוּד. אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְנַחֵל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לד, טז-כט)

מה תפקידי הנשיאים בנחלה? הרי יהושע ואלעזר חילקו את הארץ לשבטים? למה הוזכרו בשמותם?

כפי שרש"י מפרש, תפקידם היה לחלק נחלות בין המשפחות, חלק ראוי לפי גודל כל משפחה - תפקיד קשה לכל הדעות, שהרי מדרך הטבע, כל משפחה עלולה לטעון שהשטח שניתן לה לא מספיק או לא מתאים... העובדה שהוזכרו בשמותם מצביע על תפקידם הקשה והאחראי. החלוקה של החלקות השונות למשפחות התבצע בפועל רק לאחר כיבוש האזורים המיועדים לכל שבט, שנים רבות לאחר מנויים.

סיכום פרק לד

בפרק מתוארים גבולות ארץ כנען מבחינת מצוות הנחלה בין השבטים. ראינו שהארץ המיועדת היא צפונית מגבולות המדינה היום וכוללת את רוב לבנון, חלקים מסוריה, רצועת עזה וצפון סיני. לעומת זאת היא אינה כוללת את הנגב הדרומי. ראינו שגבולות ארץ הקודש, מבחינת המצוות התלויות בה, נקבעו לפי ה"קדושה השניה" של העולים חזרה מבבל, פרט להר הבית וירושלים, שהקדושה נמשכת מקדושה ראשונה.

<u>תוספת</u>

הגבולות המשוערים של ארץ הנחלה ע"פ פרשת מסעי, (הקו האדום), ע"ג גבולות מדינת ישראל היום, (בצבע ירוק). הקו הכחול הוא גבולות הנחלות ע"פ הנביא יחזקאל, פרק מז).

לפי המפה, ארץ ישראל צפונית יותר משטח המדינה היום. דרום הנגב ואילת אינם כלולים בגבולות הנחלות, (בהיותם שייכים לארץ אדום), רצועת עזה והפינה הצפונית – מזרחית של סיני (ארץ פלשתים וחבל ימית לשעבר), כן כלולות. רוב ארץ לבנון וחלק מסוריה, צפונית לדמשק, כלולות בנחלות שבטי אשר ונפתלי. עבר הירדן אינו כלול.

מקור: אתר danielventura.wikia.com , CC-BY-SA

גבולות קדושה ראשונה שבה התיישבו עולי מצרים.

גבולות קדושה שניה שבה התיישבו עולי בבל. מקור: משרד החינוך, מחוז הדרום.
www.edu negev.gov.il/chemdat2/edrymeir/project/kdosht.htm

פרק לה - מתן ערים ומגרשיהם ללויים; חשיבות "ריאה ירוקה" בתחום הערים; ערי המקלט ודיניהן; הגדרת רוצח במזיד ורוצח בשגגה; תפקיד "גואל הדם"; הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

מתן ערים ומגרשיהם ללויים; חשיבות "ריאה ירוקה" בתחום הערים

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרִחוֹ לֵאמֹר: צַו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתְנוּ לַלְוִיִּם מִנַּחֲלַת אֲחֻזָּתָם עָרִים לָשֶׁבֶת וּמִגְרָשׁ לֶעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם. וְהָיוּ הֶעָרִים לָהֶם לָשֶׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֶמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל חַיָּתָם. וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה - אֶלֶף אַמָּה סָבִיב. וּמַדִּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת פְּאַת קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת יָם אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה, וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ - זֶה יִהְיֶה לָהֶם מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים. וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אֵת שֵׁשׁ עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לָנֶס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר. כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר, אֹתָהֶן וְאֶת מִגְרְשֵׁיהֶן. וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת הַמְּעַט תַּמְעִיטוּ, אִישׁ כְּפִי נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לַלְוִיִּם. (במדבר לה, א-ח)

למה כתוב בפסוק ד "וּמִגְרְשֵׁי הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב" ואילו בפסוק ה, "וּמַדִּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת פְּאַת קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה וְאֶת פְּאַת נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה..." האם רוחב המגרשים אלף או אלפיים אמה? למה מיועד המגרש?

רש"י מפרש: ומגרש - ריוח, מקום חלק חוץ לעיר סביב, להיות לנוי לעיר ואין רשאים לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה. לפי זה מדובר ב"ריאה ירוקה" שיש להשאיר מסביב לעיר לשם נוי או גנים. "אֶלֶף אַמָּה סָבִיב" - (מסכת עירובין כא) ואחריו הוא אומר "אַלְפַּיִם בָּאַמָּה", הא כיצד? אלפיים הוא נותן להם סביב, ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים, (לצרכים חקלאיים).

לפי הרמב"ן, כל תחום העיר, כולל המגרש, הוא ריבוע של 2,000 על 2,000 אמה, (בערך קילומטר מרובע או 1000 דונם), כאשר החלק המבונה הוא 1000 על 1000 אמה, כך שהחלק המבונה תופס רק רבע מכלל השטח (250 דונם). חצי משטח המגרש ייועד לנוי וחצי לצרכים חקלאיים.

אפשר ללמוד מזה על החשיבות של השארת שטחים פנויים וירוקים, גנים ופארקים, בשטחי ערים.

ערי המקלט ודיניהן; הגדרת רוצח במזיד ורוצח בשגגה; תפקיד "גואל הדם". הדינים השייכים להם והשוואה לדיני הריגה וגרימת מוות ברשלנות בחוק הישראלי; למה הרוצח בשגגה יושב בעיר מקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן. וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים, עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם, וְנָס שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה. וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל, וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט. וְהֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ, שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם. אֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן - עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה. לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם תִּהְיֶינָה שֵׁשׁ הֶעָרִים הָאֵלֶּה לְמִקְלָט, לָנוּס שָׁמָּה כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה.

וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל הִכָּהוּ וַיָּמֹת - רֹצֵחַ הוּא, מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ. וְאִם בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא, מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ. אוֹ בִּכְלִי עֵץ יָד אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא, מוֹת יוּמַת הָרֹצֵחַ. גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ, בְּפִגְעוֹ בּוֹ הוּא יְמִתֶנּוּ. וְאִם בְּשִׂנְאָה יֶהְדֳּפֶנּוּ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו בִּצְדִיָּה וַיָּמֹת. אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה, רֹצֵחַ הוּא, גֹּאֵל הַדָּם יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ בְּפִגְעוֹ בוֹ. וְאִם בְּפֶתַע בְּלֹא אֵיבָה הֲדָפוֹ אוֹ הִשְׁלִיךְ עָלָיו כָּל כְּלִי בְּלֹא צְדִיָּה. אוֹ בְכָל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ בְּלֹא רְאוֹת וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת, וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מְבַקֵּשׁ רָעָתוֹ. וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה בֵּין הַמַּכֶּה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה. וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר נָס שָׁמָּה, וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ. וְאִם יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שָׁמָּה. וּמְצָאוּ אֹתוֹ גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת הָרֹצֵחַ - אֵין לוֹ דָּם. כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ. וְהָיוּ אֵלֶּה לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם.

כָּל מַכֵּה נֶפֶשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת הָרֹצֵחַ וְעֵד אֶחָד לֹא יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת כִּי מוֹת יוּמָת. וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ עַד מוֹת הַכֹּהֵן. וְלֹא תַחֲנִיפוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּהּ כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף אֶת הָאָרֶץ וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שֻׁפַּךְ בָּהּ, כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ. וְלֹא תְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ, כִּי אֲנִי ה' שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(במדבר לה, ט-לד)

לפי התורה, מה ההגדרות של רוצח בשגגה ומה עולה בגורלו?

ע"פ הגמרא במסכת מכות (דף ז, א, - ח, א), והרמב"ם (הל' רוצח ושמירת הנפש ו, א - ה), ישנם שלושה סוגים של מעשים בשגגה: האחד, הוא שגגה שקרובה לפשיעה; השני, שגגה גמורה (רגילה). השלישי, שגגה שקרובה לאונס.

השוגג שקרוב לפשיעה, הוא זה שלא נזהר במעשיו ועשה דבר מסוכן, ולבסוף נהרג אדם בגלל מעשיו. למשל: מי שזרק אבן לרשות הרבים, ופגעה באדם והרגו, או מי שמפיל קיר באמצע היום לכיוון הרחוב. אף על פי שלא התכוון להרוג, כיוון שמלכתחילה עשה מעשה חמור, ברשלנות ובחוסר זהירות מחפיר, מעשהו נחשב לשגגה הקרובה לפשיעה, ודינו חמור יותר, שאין עיר המקלט מועילה לכפר לו. לכן, אם היה גואל הדם מוצאו והורגו, הגואל פטור מכל עונש (רמב"ם הלכות רוצח ו, ד-ו).
(דוגמה עכשווית, מי שעובר צומת ברמזור אדום, או עוקף במקום אסור, או נוסע במהירות מופרזת או כשהוא עייף או שיכור - והרג אדם בתאונה).

השוגג הרגיל, הוא זה שנזהר באופן סביר, ובכל זאת קרה שהרג אדם. למשל, (דוגמה מהתורה): בעת שהניף את הגרזן להכות בעץ, מתוך תנופת ההכאה קדימה, ניתק הברזל מהידית, ופגע בראשו של חברו והרגו, או אם ירד בסולם ולפתע נשבר שלב בסולם ונפל על אדם אחר והרגו. בכל אלו הוא נחשב רוצח בשגגה. מחד, ברור שאין בו פשיעה, ומאידך מסתבר, שאם היה נזהר יותר, לא היה הורג את חברו. לכן עונשו שיגלה לעיר המקלט עד מות הכהן הגדול.
(דוגמה – מי שעוקף במקום שמותר אך בתנאי נסיעה מסוכנים, או מי שנוסע ברכב שהתברר שאיננו תקין).

השוגג הקרוב לאונס, הוא זה שגם אם היה נזהר מאוד, לא יכול היה למנוע את ההרג. למשל: אדם שהפיל קיר בתוך חצרו, ובלי רשותו נכנס לשם אדם באותו רגע, ופגעה בו אבן והרגתו. או אדם שהתכוון להניף גרזן, ובעת שהרים את הגרזן אחורה, ניתק לפתע הברזל ועף לאחוריו ופגע שם באדם והרגו. וזה מקרה נדיר, מפני שאת הרמת הגרזן עושים בלי כוח רב, ונדיר מאוד שהברזל יינתק אז מהידית ויעוף. במקרים כאלו, השגגה קרובה לאונס, משום שלא ניתן לצפות בהם את הסכנה וקשה על כן לנקוט אמצעי זהירות כדי למונעה. לכן הורג באופן כזה פטור מגלות לעיר המקלט, וכמובן שאסור לגואל הדם להורגו (עפ"י משנה תורה, הלכות רוצח ושמירת הנפש, ו, יא יד). (דוגמה: אדם ההורג מי שרץ פתאום לכביש או לפני רכבת, מבלי שאפשר לעצור בזמן).

מכל מקום, ברור שגם אדם שהרג באונס, מן הראוי שיתעורר לתשובה.
מקור: פניני הלכה של הרב אליעזר מלמד, מי הוא רוצח בשגגה?
https://ph.yhb.org.il/08 08 07

למה מגיע לרוצח בשגגה עונש גלות מעירו? הרי הוא לא רצח בכוונה?

לפי רוב המפרשים, ישיבתו בעיר המקלט אינה מהווה עונש, אלא נועדה להצילו ולספק לו הגנה מפני נסיון של גואל דם לפגוע בו. בנוסף, עצם הישיבה בעיר המקלט, שהיתה עיר של לויים, הקרובים לעבודת הקודש, לומדי ומלמדי תורה, היוותה כפרה עבורו על התקלה שבאה לידו וגם אפשרה לו לעלות במדרגות הקודש, להשתקם, ולחזור לעצמו.
נציין כי הישיבה בעיר מקלט אינה דומה למאסר. בדרך כלל גם משפחתו של הגולה עברה לגור בעיר המקלט והוא המשיך שם לעבוד לפרנסתו, בנוסף להקדשת זמן ללימוד תורה. כאמור הוא גם נמצא בחברה חיובית של לומדי תורה ועוסקים בקודש.

מי הוא "גואל הדם" ומה תפקידו?

גואל הדם הוא קרוב משפחתו של הנרצח, בשוגג או במזיד, הפועל לעשיית צדק עם קרובו. אם גואל הדם רוצח את מי שרצח את קרובו לפני שהלה הגיע לעיר המקלט, למרות שאסור לעשות זאת, הוא אינו מועמד לדין על כך, כי מניחים שמתוך סערת רגשות ומתוך המחשבה שהרצח היה במזיד, הוא ביצע את המעשה.
גואל הדם בדרך כלל פעיל במשפט התביעה נגד הרוצח ומספק ראיות וסיוע לתביעה. אם הרוצח נמצא אשם, הוא צריך למלא תפקיד פעיל בביצוע העונש. אם מדובר ברוצח בשגגה, על גואל הדם לדאוג לכך שהרוצח ישאר בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול, ע"י זה שהוא מהווה הרתעה ואיום בפגיעה, למקרה שהרוצח בשגגה ינסה לברוח מעיר המקלט לפני הזמן, אך לאחר שהרוצח בשגגה חוזר לעירו, כבר כופר לו, ועל גואל הדם להניח לו לנפשו. אם רצח אותו גואל הדם לאחר שחזר מעיר המקלט, מעמידים אותו לדין על רצח.

מה מקביל לרוצח בשגגה בחוק האזרחי ומה העונש המוטל עליו?

בשנת 2019 נכנסו לתוקף תיקונים שקבעו מדרג עבירות חדש לעבירת ההמתה, עם חלוקה ל - 4 דרגות; רצח בנסיבות מחמירות, רצח, המתה באחריות מופחתת והמתה בקלות דעת. עבירת "ההריגה" הכללית בוטלה. עד אז היו 3 דרגות: רצח, הריגה וגרימת מוות ברשלנות.
מה ההבדל בין העבירות החדשות?
1. רצח בנסיבות מחמירות. אדם שגורם בכוונה או בגילוי אדישות למותו של אדם אחר, חובה לגזור עליו מאסר עולם.
2. רצח. נעשה בכוונה או אדישות והעונש יהיה עד מאסר עולם. כלומר, אין חובה לכך וניתן לגזור על המורשע ברצח עונש קל יותר. מקרים שיכולים להיכנס תחת הקטגוריה הזו: דקירה למוות במהלך קטטה או זריקת אבן קטלנית (כל אלו נפלו עד כה לקטגוריית הריגה).

3. המתה בנסיבות של אחריות מופחתת. עבירה זו נחלקת לשניים: אם נטילת החיים נעשתה בעקבות התגרות בנאשם שהתקשה לשלוט בעצמו, או שהמעשה בוצע עקב הפרעה נפשית חמורה או ליקוי שכלי של הנאשם – עונש המאסר יעמוד על עד 20 שנה.
רצח עקב התעללות: כשהמבצע היה נתון במצב של מצוקה נפשית קשה עקב התעללות חמורה ומתמשכת בו או בבני משפחתו מצד מי שאת חייו נטל, דינו 15 שנות מאסר.
4. המתה בקלות דעת. כשאדם גורם למות אדם אחר מתוך קלות דעת דינו עד 12 שנות מאסר. במקרה שלא הייתה כוונה לפגוע אבל היה צפוי שמקרה כזה עלול להתרחש ואף רצון שזה לא יקרה (למשל תאונות חמורות וכן ההריגה של הנער סלומון טקה ב - 2019.).

להלן כמה דוגמאות מתחום הנהיגה. (הוא רלוונטי לפעמים גם לתחום הרפואה).
<u>המתה בקלות דעת</u> (בנהיגה)
לדוגמה: נהג עוקף בסמוך למעבר חצייה, במהירות גבוהה, פוגע בהולך רגל והורג אותו. סביר להניח שהפרקליטות תגיש נגדו כתב אישום של המתה בקלות דעת, או אולי של גרימת מוות ברשלנות.
זה מקביל אולי לשגגה הקרובה לפשיעה, בהלכה.

<u>גרימת מוות ברשלנות לא חמורה ביותר</u>, מקבילה אולי לשגגה רגילה בהלכה. העונש יכול להיות עבודות שירות, תלוי בחומרת המעשה.

<u>רשלנות חמורה יותר</u>, כגון נסיעה ברמזור אדום, נהיגה במהירות העולה על הקבוע בחוק או נהיגה בעייפות במודע. מקבילה אולי לשגגה הקרובה לפשיעה בהלכה. העונש: מאסר בפועל מקובל של 7 - 10 חודשים.

<u>רשלנות חמורה עוד יותר</u> - כמו הימלטות מהמשטרה, הפקרת פצועים ושיבוש ראיות. מקבילה אולי לשגגה הקרובה לפשיעה בהלכה. העונש: מאסר של שנה - שנתיים.

אפשר לראות שיחס החוק האזרחי בדרך כלל "סלחני" יותר מיחס חוק התורה. העונש של תקופת מעצר, בדרך כלל קצרה יחסית, אמנם מהווה הרתעה, אך אינו תורם לשיקום או לשיפור ההורג בשגגה.
מן הראוי למצוא עונשים מתאימים יותר מעבודות שירות, תוך המשך החיים בבית, ומאידך, חלופות לתקופות מעצר, אשר אינן תורמות דבר, פרט להרתעה, וגם אינן כוללות פיצוי למשפחת הקרבן. יש שהציעו לחדש את רעיון ערי המקלט שבמסגרתו, יגלה <u>הרוצח בשגגה</u>, אולי יחד עם משפחתו, לעיר אחרת שאסור לו לצאת ממנה עד לסיום התקופה שנגזרה. הוא יוכל לעבוד שם לפרנסת משפחתו וכדי לשלם פיצויים למשפחת הקרבן. כמו כן יצטרך לעבור השתלמויות בנהיגה מונעת וכו' כדי להקטין את הסכוי להישנות המקרה.

למה הרוצח בשגגה יושב בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול ולא לזמן קצוב?

כאמור, מטרת ה"גלות" של הרוצח בשגגה היא כנראה לא עונש, אלא כפרה על נטילת נשמת הנרצח, שהוא אירוע טראגי וטראומטי. מאחר שתפקידו של הכהן הגדול לכפר על עוונות ושגגות בני ישראל וכן מניעתם ככל האפשר, הקשר בין הכפרה על הרצח בשגגה לבין הכהן הגדול הוא ברור. בנוסף, מפני "שמיתת צדיקים מכפרת", (מסכת מועד קטן כח, א), גם במות הכהן הגדול יש משום כפרה על רצח בשגגה.

מסביר הספורנו: "עד מות הכהן הגדול" - כבר ביאר שהגלות היא על השוגג ובהיות מיני השגגות בלתי שוות, כי מהם קרובות לאונס ומהן קרובות אל המזיד, נתן לגלות זמן בלתי שווה בכל השוגגים. כי מהם שתהיה שגגתו מעט קודם מיתת הכהן, ומהן שימות הרוצח בגלות קודם שימות הכהן וזה במשפט האל יתברך, היודע ועד שיעניש את השוגג כפי מדרגת שגגתו, כאומרו "וְהָאֱלֹהִים אִנָּה לְיָדוֹ", (שמות כא, יג).

סיכום פרק לה

בפרק ראינו שעל השבטים לתת 48 ערים ללויים, כולל מגרשים מסביבן, שהם בעצם שטחים ירוקים המיועדים לגנים ולנוי. שש ערים מערים אלו, הן ערי מקלט לרוצח בשגגה, אך לפי הרמב"ם, כל ערי הלויים היוו ערי מקלט לרוצחים בשגגה. ראינו את דיני הרוצח במזיד, הרוצח בשגגה ואת תפקיד גואל הדם, המסייע לתובע במשפט הרצח. השווינו את סוגיית הרוצח בשגגה לדין "הריגה" ו"גרימת מוות ברשלנות", לפי החוק האזרחי וראינו שיחס החוק האזרחי "סלחני" יותר מיחס התורה. ראינו שעונש מאסר למקרה של גרימת מוות בתאונת דרכים הוא בעייתי ונראה כבלתי מתאים ושראוי לתת עונשים חלופיים.

תוספת

מפת ערי הלויים, כולל 6 ערי המקלט, לפי ספר יהושע, פרק כא.

https://upload.wikimedia.org/276ikipedia/commons/9/9a/MapCitiesOfLevites.JPG

<u>דוגמה לעונש נוקשה</u>

הערעור נדחה: מורשעת בהריגה, תלד תאומים בכלא.

גלי גינת, 11 באוגוסט 2014, גלי גינת, news.walla.co.il/item/2774531

האישה הורשעה בהריגה בתאונת דרכים לפני ארבע שנים. בעת התאונה היתה בהריון עם תאומים, אך הפילה אותם. כעת, כשהיא בהריון נוסף עם תאומים, נדחה ערעורה בבית המשפט העליון. האישה הנושאת ברחמה תאומים, צפויה להכנס לכלא בחודש נובמבר הקרוב - כך קבע אתמול בית המשפט העליון, אשר דחה את ערעורה לאחר שהורשעה בהריגה. לפי כתב הרשעתה, לפני ארבע שנים היא יצאה לעקיפה במהלך סיבוב שמאלה בכביש 90, בו יש נתיב אחד לכל כיוון. הנהגת, רוית דוד רוס, היום בת 35, ניסתה לעקוף שלושה רכבים כשהיא נוסעת

בנתיב הנגדי, שניים מהם רכבי משא גדולים. כאשר ניסתה לחזור לנתיב המקורי פגעה באחד מכלי הרכב והסתובבה על מקומה בנתיב הנגדי. האוטובוס ממול התנגש בה וכן הרכב שבא אחריו. כתוצאה מההתנגשות נהרג נהג כלי הרכב והנהגת נפצעה באורח קל עד בינוני. נזק נגרם לארבעת כלי הרכב שהיו מעורבים בתאונה. תוך התחשבות במצב האישה ומשפחתה, נגזר עליה מאסר של שנה וחצי.

זו דוגמה לחוסר במגוון סוגי עונשים מתאימים לנסיבות שניתן להטיל, בחוק הישראלי.

פרק לו - הגבלת נישואי בנות צְלָפְחָד וכל בת יורשת נחלה, לבני השבט שלה בלבד; תוקף משך ההגבלה.

וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מָכִיר, בֶּן מְנַשֶּׁה, מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי יוֹסֵף, וַיְדַבְּרוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂאִים רָאשֵׁי אָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמְרוּ: אֶת אֲדֹנִי צִוָּה ה' לָתֵת אֶת הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּגוֹרָל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַאדֹנִי צֻוָּה בַה', לָתֵת אֶת נַחֲלַת צְלָפְחָד אָחִינוּ לִבְנֹתָיו. וְהָיוּ לְאֶחָד מִבְּנֵי שִׁבְטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרְעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם, וּמִגֹּרַל נַחֲלָתֵנוּ יִגָּרַע. וְאִם יִהְיֶה הַיֹּבֵל לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֶּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגָּרַע נַחֲלָתָן. וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל פִּי ה' לֵאמֹר: כֵּן מַטֵּה בְנֵי יוֹסֵף דֹּבְרִים. זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לִבְנוֹת צְלָפְחָד לֵאמֹר: לַטּוֹב בְּעֵינֵיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים, אַךְ לְמִשְׁפַּחַת מַטֵּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶינָה לְנָשִׁים. וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֶּה אֶל מַטֶּה - כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתָיו יִדְבְּקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכָל בַּת יֹרֶשֶׁת נַחֲלָה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה, לְמַעַן יִירְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו. וְלֹא תִסֹּב נַחֲלָה מִמַּטֶּה לְמַטֶּה אַחֵר, כִּי אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנוֹת צְלָפְחָד. וַתִּהְיֶינָה מַחְלָה, תִּרְצָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה וְנֹעָה, בְּנוֹת צְלָפְחָד - לִבְנֵי דֹדֵיהֶן לְנָשִׁים. מִמִּשְׁפְּחֹת בְּנֵי מְנַשֶּׁה בֶּן יוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים, וַתְּהִי נַחֲלָתָן עַל מַטֵּה מִשְׁפַּחַת אֲבִיהֶן. אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה ה' בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעַרְבֹת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ.
(במדבר לו, א-יג)

האם זה ציווי לתמיד שבנות יורשות יתחתנו רק בתוך השבט?

זה לא היה ציווי לדורות. פירש הרמב"ן, (בשנויים קלים): על דעת רבותינו (תענית ל, ב, ובבא בתרא, קכ, א), דרשו שדבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה בלבד (של הנכנסים לארץ)... וצווה הכתוב, שאם ימות אדם מן היום ההוא עד שתיחלק הארץ לשבטיהם ותהיה בתו יורשת אותו, לא תינשא לבן שבט אחר, שלא יבוא האיש הנושא אותה בעת חלוקת הארץ, לקחת לו נחלה בתוך מטה אחר (של אשתו). כי ההקפדה על כך היא יותר גדולה בעת החלוקה, שלא יתערבו השבטים זה עם זה בנחלה. אחר כך כבר נודעה נחלתן ולא הקפידו כל כך, ובגלל שלא נודע (אז) מתי תהיה החלוקה, הזהירה התורה לכל הדור. ע"פ המשנה האחרונה מסכת תענית, ההיתר של נישואין בין השבטים גם לבת יורשת נחלה, הוא אחד הדברים הטובים שקרו בט"ו באב, כנראה החל מתחילת ימי השופטים.

איפה היתה נחלת בנות צְלָפְחָד ?

לא ידוע, אך המועצה האזורים "עמק חֵפֶר" בשרון, נקראת על שמו של חֵפֶר, אבי צְלָפְחָד.

סיכום פרק לו

ראינו בפרק את טענת בני שבט מנשה נגד נישואי בנות צלפחד עם בני שבט אחר ושהן התחתנו עם בני דודיהן, כך שנחלתן לא עברה משבט מנשה לשבט אחר. ראינו שהגבלה זו על נישואי "בת יורשת", חלה כנראה רק עד חלוקת הארץ בין השבטים.

הרעיון המרכזי של פרשת מסעי

הפרשה כוללת את ההכנות לכניסה לארץ וליישוב הארץ, קובעת את גבולותיה מבחינת נחלות השבטים, ואת חובת קביעת ערי המקלט ומתן ערים ללויים.

תרשים של מעבר תקשורת ושפע אלוקים לעולם במצבים שונים – ע"פ תפיסה תורנית– (הצעה)

(לעיון מלמטה כלפי מעלה)

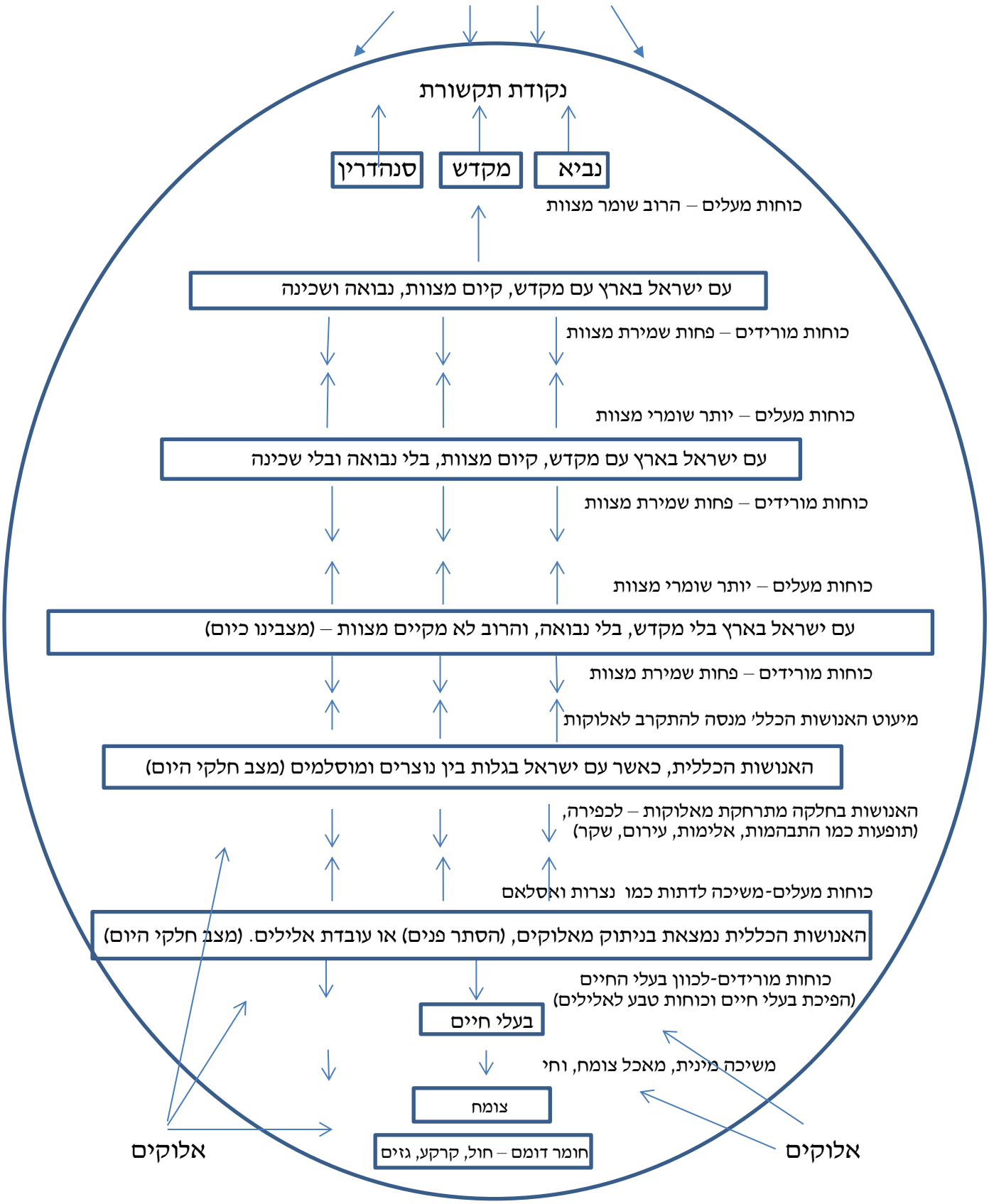

הסבר לתרשים

ניתן לתאר את מעבר התקשורת והשפע האלוקי בין אלוקים לאדם, ע"פ התורה, בצורה כזאת:

הכוון מלמטה למעלה. מצב יכולת תקשורת הנבראים עם האל מבוטא ע"י הטקסט הממוסגר

להלן המצבים השונים:

כאשר נמצא ביקום רק חומר דומם - (גזים, חומר מוצק ונוזלים), אין יכולת תקשורת בינו לבין האלוקים.

מצב גבוה יותר של תקשורת הוא עולם הצומח, של בעלי תאים חיים, הניזונים מהדומם.

מצב גבוה יותר הוא עולם בעלי החיים, הניזונים מהחי, הצומח והדומם.

מצב יותר גבוה הוא של בני אדם, הניזונים מכל הנ"ל, אך גם מסוגלים להאמין באל ושואפים לקשר עם כוחות אלים, בצורה של הפיכת כוחות המיוחסים לחי והדומם, לאלילים.

מצב יותר גבוה הוא אימוץ דתות מונותאיסטיות, כמו הנצרות והאסלאם, אשר נלקחו מהיהדות והותאמו לתרבותם ולאמונתם המקורית. **יחד עם זאת, ישנן כיום תופעות של התרחקות מהרצון להתקרב לאלוקים ורצון להדמות יותר לבעלי חיים, ע"י חיים חופשיים ללא מעצורים, משיכה לעירום ולהפקרות מינית ואכילה מופרזת. בניגוד לכך, ובעימות אתו, קיימת קנאות מוסלמית, המשתמשת בעיקר באלימות ובשקרים כדי להשליט סוג מסוים של אסלאם על כלל האנושות. יש לכך אלמנט של רצון להתקרב לאלוקים, אך בדרכים פסולות לחלוטין.**

למעלה מכך נמצא עם ישראל בארצו, כמו היום, כאשר יש מאבק בעם בין אלה המנסים לקרב את העם לאלוקים ע"י קיום מצוות, לבין אלה המנסים להידמות יותר לאומות העולם ולבעלי חיים. לאמצעי התקשורת ויצירות התרבות, השפעה רבה על מגמות מנוגדות אלו.

למעלה מכך, מבחינת הקשר של האנושות לאלוקים, הוא מצב שבו עם ישראל בארצו, עם בית מקדש, שהוא מקום החיבור בין האנושות לאלוקים, וכאשר רוב עם ישראל מקיים מצוות, אך ללא נבואה וללא שכינה.

המצב הגבוה ביותר הוא של עם ישראל בארצו, עם מקדש, נבואה ושכינה. במצב זה יש קשר הדוק ותקשורת בין האנושות לאל.

בכל אחת מהמדרגות, קיימים כוחות המנסים למשוך מעלה ↑ למדרגה גבוהה יותר, ומנגד, כוחות המנסים למשוך חזרה למדרגה נמוכה יותר ↓. הכוון הכללי של הציבור נקבע לפי ההשפעה <u>הכוללת</u> של כל כח.

נציין שהתיאור הנ"ל מתאים גם לקשר של הפרט לאלוקים, כאשר הוא נמצא בעימות ובמתח מתמיד בין כוחות המעלים אותו להתקרבות לאלוקים, (המכונה היצר הטוב), לבין כוחות המושכים אותו מטה - (היצר הרע), והוא צריך לבחור לאיזה כיוון ללכת. הפרטים שבמצב הנעלה ביותר הם הנביאים ואחריהם, חכמי התורה.

אינדקס

אדום, 24, 54, 146, 153, 154, 159, 160, 161, 168, 169, 194, 195, 200, 262, 265, 266, 269, 272, 274
אוהל מועד, 12
אלדד ומידד, 67, 71
ביכורים, 28, 30, 102, 138, 254
בלעם, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 207, 211, 241, 242
בלק, 174, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 192, 193, 194, 195, 196, 198, 200
בנות צלפחד, 210, 211, 214, 218, 219, 221, 278, 279
בני גד ובני ראובן, 248, 250, 251, 252, 256
ברכת כהנים, 38, 42, 43, 44, 53
גבולות, 154, 248, 253, 266, 268, 269
דגל, 8, 12, 13, 24, 62, 116, 117
דוד המלך, 46, 47, 55, 184, 211, 256
דתן ואבירם, 122, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 208, 209
הגעלת כלים, 241, 243
החשמונאים, 52, 53, 252
הכניסה להר הבית, 28
המנורה, 21, 22, 47, 52, 53, 54, 57
המעפילים, 88, 95, 96, 97, 98, 99
המרגלים, 59, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 97, 107, 113, 115, 119, 122, 126, 131, 157, 158, 221, 249, 260, 261
המשכן, 8, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 31, 46, 47, 50, 51, 53, 57, 59, 60, 62, 63, 134, 136, 137, 142, 153
הנזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 139
הנשיאים, 9, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 61, 83, 100, 133, 135, 266, 267, 268
הפרשת חלה, 100, 101, 102, 115
הקטורת, 122, 124, 133, 134, 136, 170
השוחלן, 21
הִשְׁלָו, 72
התכלת, 100, 107, 108, 110, 111, 112, 113, 117, 118, 123
התרת נדרים, 234, 238
חטא הכאת הסלע, 155, 158, 162
חלוקת הארץ, 9, 208, 212, 215, 279
טומאת מת, 145, 147, 150
יהושע, 12, 69, 71, 81, 83, 84, 89, 90, 95, 97, 107, 157, 158, 183, 184, 185, 218, 220, 221, 222, 232, 248, 251, 268, 276
ירושה, 208, 212, 213, 214, 219
יתרו, 61, 63, 64, 66, 70, 181, 203
כל נדרי, 234, 238, 239, 240
כלב, 81, 82, 84, 85, 86, 88, 93, 94, 97, 157, 170, 215, 221, 248, 267
כרת, 29, 59, 100, 105
מואב, 160, 165, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 179, 180, 181, 182, 183, 186, 187, 188, 190, 194, 195, 196, 198, 199, 207, 208, 215, 222, 241, 260, 262, 264, 270, 278
מזבח הזהב, 21
מעשר, 101, 139, 140, 141, 142
מפקד, 8, 12, 14, 23, 208, 210, 215, 220
מרים, 75, 76, 78, 79, 88, 153, 154, 155, 162, 169, 215
משה, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 30, 32, 38, 42, 46, 48, 50, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 106, 107, 108, 109, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 141, 143, 145, 146, 149, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 168, 169, 170, 171, 172, 174, 175, 180, 192, 198, 199, 203, 207, 208, 212, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 226, 232, 234, 236, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 253, 255, 256, 260, 262, 266, 267, 270, 271, 278
מתנות הכהונה, 137, 139, 141, 142
נבואה, 71, 74, 77, 79, 184, 187, 193, 195, 280, 281
נדרים, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240
נזיר, 38, 39, 40, 41, 42, 51, 139
סוטה, 28, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 44, 47, 81, 84, 87, 181, 203
עבר הירדן, 248, 249, 252, 253, 254, 269
עונש מוות, 31, 100, 105
ערד, 84, 165, 166, 168, 174, 175, 176, 262
ערי המקלט, 270, 271, 274, 279
פדיון שבויים, 165, 166
פי האתון, 179, 182, 184
פנחס, 198, 199, 204, 206, 236
פסח שני, 58, 60
פרה אדומה, 140, 145, 146, 147, 149, 150, 153, 154
ציצית, 100, 107, 108, 113, 114, 115, 123
צפירות, 61
קדושה ראשונה וקדושה שניה, 266
קדש, 21, 22, 38, 41, 63, 79, 137, 138, 153, 154, 160, 162, 169, 220, 225, 227, 230, 261, 262
קורח, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 134, 136, 141, 143, 157, 170, 209
קנאות, 203, 206, 207, 281

קסמים, 187, 188, 189, 190
ראש השנה, 61, 66, 109, 165, 170, 223, 227, 229, 236, 238, 240
ראש חודש, 222, 223, 224, 226, 238
רוצח, 199, 204, 255, 270, 271, 272, 273
שמשון, 38, 41
שרַח בת אשר, 208, 211